

RETORICA

INTOCMITA CONFORMU PROGRAMEI OFICIALE

DE

CRISTU S. NEGOESCU

Profesoru la Liceulu din Ploesci.

CU

UNU APENDICE DE ESEMPLU

UNU TABLOU ANALITICU

SI

UNU DICTIONARU DE NUME PROPRII LITERARE

EDITIUNEA
ANTAIA

1883

Tipografia „Progresulu” — Ploesci.

RETORICA

INTOCMITĂ CONFORMŪ PROGRAMEI OFICIALE

DE

CRISTU S. NEGOESCU

Profesorū la Liceulū din Ploesci.

CU

UNŪ APENDICE DE ESEMPL

UNŪ TABLOŪ ANALITICŪ

SI

UNŪ DICȚIONARŪ DE NUME PROPRII LITERARE

EDIȚIUNEA
ANTĂIA

1883

Tipografia „Progresul” — Ploesci.

141299
667141

REPUBLICA ROMÂNIA
MINISTERUL ÎNȘĂCĂRII

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ
No 186

1956
BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
COTA 95901

RC 54/111

De același :

Cursu elementarū de Igienă, pentru scólele secundare, conformu programei oficiale, dupa Perrussel. Bucuresci, 1878.

Slove negre pe hârtie albă

Preparate pentru a apare succesiv

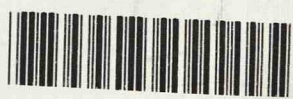
in 3 parti :

Partea I : Varietăți, didactice, poesii, eugetări.

Partea II : Conferințe, Discursuri.

Partea III : Traduceri, „Dama de pică sau jucătorulū de cărți.“

B.C.U. Bucuresti

C141299

B 193/109

95901
Dublet

COPRINSULŪ ACESTUI VOLUMŪ :

	<u>Pagina</u>
1. Retorica	1—143
2. Tablō analitic al materiei retorice între	144 și 145
3. Apendicele cu exemple	145—298
4. Indicele alfabeticū de numele proprii ale autorilorū	299—306
5. Tabla materielorū coprinse în Apendice	307—311
6. Indreptările	312

RETORICA

DEFINIȚIUNEA ȘI DIVISIUNEA RETORICEI

Retorica este arta de a cuvînta bine, adecă de a vorbi spre a îndupleca. ¹⁾

Să nu se confunde *Retorica* cu *Elocința*; elocința este talentul de a îndupleca; retorica, arta care dezvoltă acestul talent. Elocința s'a născut înaintea regulor retorice precum limbele s'a format înaintea gramaticii.

Subiectele de care se ocupă Retorica se pot reduce la trei clase, pe care cei vechi le au numit *genuri de cause*: demonstrativul, deliberativul și judițiarul. ²⁾ Primul are de obiectul mai mult prezentul; al doilea, viitorul; al treilea, trecutul.

În genul *demonstrativ* oratorul laudă, sau defaimă; în genul *deliberativ* consiliază sau desconsiliază (îndemnându sau desmântându); în genul *judițiar* acuză sau apără.

1) De la *ῥέω*, a curge, Retorica — adecă: cum dicu Romanii elocvenția, care noi putem să o dicem bine întocmită, dulce și frumos curgătoare cuvîntare — *Retorica este meșteșugul alu bunel cuvîntării*. (Molnar, *Ret.* p. 11 și 12).

2) Némul celu arătătoru, celu de sfătuire și celu de judecată. (Moln.)

Retorica coprinde trei părți : *Invențiunea*, *dispozițiunea* și *elocuțiunea*.

Oratorul are de împlinit, în ori ce subiectu aru voi să trateze, trei funcțiuni : I, de a afla cele ce trebuie să spună ; II, de a le rându ; III, de a le esprime ; *Quid dicat, et quo quidque loco, et quo modo* (Cic. *Orat.*, c. 14).

La aceste trei părți ale Retoriceii se mai adauge o a patra, *Acțiunea*, care coprinde Mișcările, Pronunțarea și Memoria. ¹⁾

1) Părțile, care ca nisce stihii — dice Molnar — alcătuesc trupul celu frumosu alu ritoricescii cuvintări, suntu cinci, adecă : *aflarea*, *întocmirea*, *tălcuirea*, *țineré-miute* și *grăirea* sau *păvestirea*. (*Ret.* p. 21).

PARTEA ÂNTÂIA

I N V E N Ț I U N E A

Invențiunea ne învătă mijlócele prin care putem îndupleca. ¹⁾

Spre a îndupleca trebuie a proba rațiunii, a place spiritului, a mișca inimile : *Ut probet, ut delectet, ut flectat* (Cic., *Orat.*, c. 21).

Oratorul probéză prin Argumente saũ probe, place prin Moravuri, mișcă prin Pasiuni. ²⁾

I. — DESPRE ARGUMENTE

Argumentele suntũ mijlócele prin care convingemũ.

Argumentațiunea coprinde : argumentele propriũ ñise și locurile argumentelor saũ locuri comune.

Argumentele, propriũ ñise, suntũ douẽ mai principale : silogismulũ și entimema.

Silogismulũ ordinarũ este unũ argumentũ compusũ din trei propozițiuni saũ axiome ; d. es. : ³⁾

1) Aflarea gãsescce pricinile, dovedirile, adevirile și ori ce iaste trebuinciosũ a îndupleca pre auditoriũ spre ascultare, și a întemeia cuvintulũ. (Molnar p. 21).

2) Isvodirea coprinde trei părți : doveðile, nãravurile și patimile. [Marcovici, *Ret.*, c. I, p. 16.]

3) Argumentatio seu ratiocinatio signis expressa vocatur *Syllogismus*. (Joachim Darjei, *Via ad Verit.*, p. 79, § CCXXI).

categoric { Toți ómenii suntu muritorî;
 Dar Petru este omũ;
 Deci Petru este muritorũ.

Si dies est, lux est;
 Est autem dies;
 Igitur lux est.

Cea d'ântãia din aceste trei propozițiuni se numesc majorã sau termenulũ mare; a doua, minorã sau termenulũ micũ; a treia, conclusiã sau termenulũ mediũ; primele douẽ se mai numescũ și premise.

Natura conclusiunii este de a nu coprinde mai multã de cãtũ în premise. (Non plus in conclusionem, quam in praemissis esse debet).

Dupẽ forma propozițiuni majore, silogismele se împartũ în silogisme *categorice*, *ipotetice* și *disjunctive*.

Dupẽ numãrulũ premiselorũ silogismele se împartũ în *simple* și *compuse*.

Cãtũ pentru fi urrele și formele silogistice, acestea se potũ vedẽ mai desvoltatũ în trata ele de „Logicã“. *)

Entimema (ἐν θυμῷ, în minte) este unũ silogismũ redusũ la douẽ propozițiuni: antecedenta și consecuenta; d. es.:

Toți ómenii suntu muritorî;
 Deci Petru e muritorũ.

Versulũ :

Servare potui; perdere an possim, rogas?

*) A se vedẽ și J. G. D. *Via ad Ver.* p. 285, § XXIII.

citată de Quintiliană, din Medea lui Ovidiu, este o entimemă.

Argumentul întreg ar fi : „Celă care pôte conserva pôte pierde ; dar eă te-amă putută conserva ; deci eă te-ași puté pierde.“

Versulă următoră iarăși ne dă o entimemă :

Ἐπιχίρονος ὄργην μὴ φύλλαττε, θνητὸς ὢν
(Muritorule, nu păstra o ură nemuritoare)

Când Prometeu dice lui Jupiter, în Lucian :

Tu prends ta foudre, Jupiter, tu a done tort !

saă când Molière pune în gura unui personagiă :

Quoi ! vous êtes devôt et vous vous emportez ?

avemă nesce entimeme espresive ală căroră întesă este lesne de coprinsă.

Silogismulă ăea numirea de *epichiremă* (ἐπιχίρημα, sfortăre) saă *argumentă completă*, când una din premise, saă amândouă, suntă însoțite de probe ; de esemlu :

Ceea ce formeză spiritulă merită stimă, fiind-că este conformă destinațiunei năstre ;

Filosofia formeză spiritulă ;

Deci filosofia merită stimă. 1)

Prin succesiunea rațională a ideilor, care decurgă unele din altele în epichireme, se întemplă adesea ca ună lungă discursă să nu fiă de cătă dezvoltarea gradată a unei singure propozițiunii ;

1) I. Zamoniță, Cursă publică de Filosofă făcută la Univ. din Bucur. [1877 ms.]

ast-felū discursulū lui Cicerone întru apërarea lui Milone se reduce la următórea epichiremă :

Este permisū de a ucide pe ori-cine ne întinde curse spre a ne răpi viața; legea naturală, dreptulū gințilorū, esemplele o probéză;

Dar, Clodius a întinsū curse lui Milone; armele sale, soldatūi sēi, uneltirile sale, o probéză;

Deci a fostū permisū lui Milone de a ucide pe Clodius; deci Milone este inocentū.

Cicerone numesce epichirema *ratiocinatio*; și elū o consideră ca raționamentulū oratoricū prin eselență.

Totū ca unū silogismū oratoricū se póte considera și silogismulū contrasū de es. : Cogito, ergo sum.

Cele alte speciī de argumente se raportéză saū la silogismū saū la entimemă, precum suntū : Soritulū, Dilema, etc.

Soritulū (σωρός, grămadă) este unū silogismū compusū din o seriă de mai multe propozițiunī strînsū legate între dênsele.

Soritulū e de douē feluri : *ordinarū*, când conclusiunea se compune din subiectulū primei și predicatulū ultimei propozițiunī; și soritū *goclenianū* (de la inventatorulū Gocleniu) când conclusia se compune din subiectulū ultimei și predicatulū primei propozițiunī.

I-iulū esemplu (soritū ordinarū) :

Qui prudens est, temperans est; X

Qui temperans est, constans est;

Qui constans est, sine tristitia est ;
 Qui sine tristitia est, beatus est ;
 Ergo qui prudens est, beatus est. 1) (Seneca)

Alu II-lea esemplu (soritū goclenianū) :

Quidquid non est legibus conveniens, non dat *felicitatem*,
 Nullum vitium est legibus conveniens, *ebrietas* est vitium,
 Ergo *ebrietas* non dat *felicitatem*.

Ca soritulū sã fiã bunū trebue ca tôte propozițiunile sã fiã universale și afirmative, afarã de p̃rma în soritulū ordinarū și de ultima în soritulū goclenianū.

Altū esemplu luatū din Montaigne — cu vulpea pe care Traciī o alungaū spre unū rîū înghiățatū, ca sã sciã dacã lū potū trece în siguranță — este acesta :

Vulpea ajungēndū la rîū și plecāndu-și urechia spre ghiățã, pare cã face următorulū raționamentū :

„Cea ce face scototū, mișcã; cea ce mișcã, nu e înghiățatū; cea ce nu e înghiățatū e curgătorū; cea ce e curgătorū nu suportã greutate; decī, apa nu e înghiățatã fiind-cã mișcã, și ghiățã nu e destulū de tare ca sã mē ținã.“⁺

Dilema (de la *δις*, de douē ori, *λαμβάνω*, a lua,) este unū silogismū îndoitū (cornutum, crocodilinum), care — ori-care din cele douē părți s'arū admite — dă aceiași conclusiã. ²⁾

Esemplu : Unū dogmaticū dice unui scepticū :

Saū scii cea ce dici, saū nu scii ;^x
 Dacã scii n'ãi dreptū sã dici cã nenicū nu e sigurū ;
 Dacã nu scii, atunci nu meriți sã-ți ascultū demonstrarea. 3)

1) I. Zalomitã. Cursulū citatū.

2) Sabiã cu douē ascuțituri, carē rãnēsce și despre o parte și despre alta. [Molnar, pag. 156.]

3) I. Zalomitã, ibidem.

Racine pune în gura lui Mathan aceste cuvinte, după care micul Joas, în ori-ce casă trebuie să mără :

A d'illustres parents s'il doit son origine,
La splendeur de son nom doit hâter sa ruine;
Dans le vulgaire obscur si le sort l'a placé,
Qu'importe qu'au hasard un sang vil soit versé.

(*Athalie*, a. II, sc. 5 1)

Erasmu arată inutilitatea filosofiei, prin această dilemă pe care o pune unui filosofu din timpul său :

„Pest lens quaedam res sit oportet philosophia, si tales reddit; inefficax ac diluta, si tales non mutat.“ 2)

(*Epist. ad Bovillum lib. II*).

Califulu arabu, *Omar I*, la întrebarea generalului său Amru, ce să facă cu biblioteca din Alexandria, îi răspunde printr'o dilemă :

Dacă cărți e din bibliotecă, consună cu Coranul sunt de prisos; dacă nu, sunt periculoase; deci — și într'unu casu și în altu — trebuiesc arse.

Obs. Disputa lui Pitagora cu elevul său, și dilema Cretanului, arată lămurit câtu de variate sunt formele dilemelor precum și unde poate conduce abuzul lor.

Mai sunt două specii de raționamente pe care Aristotul le deosebește de silogismul propriu zis, *esemplul și inducțiunea*.

✦ Esemplul este un argument silogistic în care una din premise este o faptă istorică sau cel puțin un fapt bine cunoscut; prin urmare, argumentarea se face prin o comparație-

1) De-oru fi omeni ilustri părinții săi, e bine
Să mără în splendoră ce lui i se cuvine;
Din contra de s'ar trage din vulgul celu de josu,
Ce lucru mare este să piér'unu ticălosu?

2) Dacă filosofia te a făcutu cea ce ești, este o ciumă; dacă n'a pututu să te schimbe, este o himeră. [*Geruzez, Ret.*, pag. 100].

ne și este mai multă ună *motivă* puternică, de câtă ună argumentă.

Ast-felū : plecându de la principiulū că „este rău pe..tru unū poporū de a fi în luptă cu veciniū sēi,“ și, sprijiniți de esemplulū, că „Tebanii au pățitū rău fiindū în luptă cu Focidieniū,“ s'arū putea proba că „Atenieniū vorū păți rău intrându în luptă cu Tebaniū, veciniū lorū.“

Argumentarea prin esemplu se pôte face în mai multe feluri : *a pari*, *a contrario* și *a fortiori*.

A pari :

Servi mehercele mei si me isto pacto metuerunt, ut te metuunt omnes cives tui, domum mean relinquendam putarem : tu tibi urbem non arbitraris? (Cic., in *Catilinam*.)

A contrario :

Trândăvia este muma tuturorū vișielorū ; deci munca este *din contra* preservativulū și remediulū lorū.

A fortiori :

Les païens ont su pardonner des injures ; donc, à plus forte raison, un chrétien ne doit pas être implacable dans ses haines. 1)

Inducțiunea este unū argumentū prin care se trage, din enunțarea părților asemenea, concludsiunea totulū.

Ast-felū, după ce s'arū enumēra tôte calamitățile cu care puterea absolută apasă necontenitū unū poporū, s'arū putē conchide că :

Puterea absolută este unū rău contra căruia popórele trebuie a se apăra. 2)

Fiind că mai adesea se întēmplă ca enume-

1) Lefranc, *Style et Comp.*, p. 25.

2) D. Gusti, *Retorica*, pag. 60.

rațiunea să nu fiă complectă, nici inducțiunea nu este de câtă ună raționamentă oratorică.

Nu trebuie a confunda argumentul inductivă cu exemplul, cu care se asemănă; acesta pune faptele după raționamentă, pe când inducțiunea stabilește raționamentul *pe fapte*.

Inducțiunea ca și exemplul se mai numescă și raționamente *oratorice* spre deosebire de cele-lalte care se numescă și *filosofice*.

În fine argumentul personală (*argumentum ad hominem*) este ună felă de entimemă, care respinge pretențiunile și argumentele adversarului prin faptele saă cuvintele sale proprii.

Când Hermione impută lui Oreste uciderea lui Pyrrhus, Oreste se justifică reamintindu-i ordinele ce ea însăși îi dedese :

. Quoi! ne m'avez-vous pas,

Vous-même, ici, tantôt, ordonné son trépas?

Tuberonă acusa pe Ligariū că s'a bătută în Africa contra lui Cesarū. Cicerone justifică pe acusată prin purtarea acusatorului 1) :

„Dar en acésta întrebă, cine dice că Ligariū a făcută o crimă, mergendă în Africa? Tocmai acela, care însuși a voită să mergă în Africa, care se plângea că a fostă împedicată de la acésta de Ligariū, și care, sigură, contra lui-însuși Cesare, venise armată. Căci ce căuta, o Tuberone, acea spadă a ta, scosă în bătălia de la Farsale? după a cui cóstă umbra paloșulă tēu? care era ținta armelor tale? ce gândă aveai? ce voiaū ochii tēi? mâinele tale? care era foculă inimei tale? ce poftiaī? ce doriaī?

1) Sed hoc quaero, quis putet esse crimen, fuisse in Africa Ligarium? Nempe is, qui et ipse in eadem Africa esse voluit, et prohibitum se a Ligario queritur, et certe contra ipsam Caesarem est

Aceste cuvinte făcură o impresiune atâtu de viă asupra lui Cesar, dice Plutare, 1) în câtu îlu făcură să lase din mână, tremurându, hârtiele în care se coprindea actulul de condamnare.

Insuși Cesar se miră iertându pe Ligariu.

2 — Locurile argumentelorū sau locuri comune

Locurile comune sau *locurile argumentelorū* se numescū *sorgințile* din care se potū estrage argumente în orī-ce cauză.

O cauză se pôte considera după aspectele sale interne sau externe; de acea suntū și douē clase de locuri comune: *intrinseci*, cari se referū la însuși subiectulū, și *extrinseci* sau accesoriū cari se referū la împrejurările din afara subiectulū.

a) *Principalele locuri intrinseci* suntū: *definițiunea, enumerarea părților, genulū și specia, comparațiunea, contrariile, lucrurile cari se respingū, (repugnantele) împrejurările, antecedentele și consecentele, cauza și efectulū.* *)

1°. Prin *definițiune*, oratorulū pôte afla, chiar în

congressus armatus. Quid enim, Tubero, dstrictus ille tuus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quae tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? *Pro Ligario*, c. 3.

*) Molnar numără șese-spre-dece, adecă: *orânduirea, numărarea părților pre rîndū, etimologia, estihia, nemulū, feliulū, asemănarea, neasemănarea, împrotivitoare, încrăjbitore, întâmplări, măiânteiū, următore, pricinū, fapte și dimpreună judecarea sau sigrasis.* (*Ret.* p. 25 și 93).

1] Viața lui Cicerone c. 39.

natura subiectului despre care vorbește, unŭ argumentŭ pentru a dovedi acea ce susține.

D. Cantemir, 1) voindŭ a demonstra nimicnicia omului, definesce ast-felŭ viața :

Că ce este viața noastră ? *Aburŭ.*

Totŭ ast-felŭ voindŭ a lăuda scelele îi putemŭ da definițiunii ea : elŭ este ochiulŭ cerului, frumusețea lumii, împăratulŭ stelelorŭ, făclia a totŭ pământulŭ, icóna creatorului și altele asemenea ; saŭ voindŭ a defăima aurulŭ, căruia lumea se închină ca unui Idolŭ, vomŭ dice că este unŭ tiranŭ alŭ inimii omenesci, paguba sufletului, văpaea și stricăciunea lumii, unelta diavolului, tânguirea faptelorŭ bune, causa resbóelorŭ, rădăcina vrăjmășiei, scor-nirea tuturorŭ răutățilorŭ și altele asemenea. (Molnar, *Ret.* p. 27).

Definițiunea oratorică saŭ poetică se deosibesce de cea filosofică saŭ morală :

Ce este omulŭ ?

Filosofulŭ răspunde : Unŭ animalŭ raționalŭ.

Poetulŭ însă dice :

L'homme, en sa course passagère,
N'est rien qu'une vapeur légère
Que le soleil fait dissiper :
Sa clarté n'est qu'une nuit sombre ;
Et ses jours passent comme l'ombre
Que l'oeil suit et voit échapper.

(*J. B. Rousseau*, c. I, oda 13).

Iar oratorulŭ dice :

O Dumneșeule ! Ce este omulŭ ? este óre o minune ? o adunătură monstruoasă de lucruri incompatibile ? este o enigma neînțeleasă ? saŭ

1] Divanulŭ Lumii.

mai bine, dac'amă pute dice ast-felū, nu este de câtū o rēmă-iță din elū însuși? o umbră din cea ce a fostū la începutulū sēu? unū edificiu ruinatū, care în dērîmătūrele sēle păstrēză încă puținū din frumusețea și mărimea forței sale? etc. 1) — *Bossuet*.

2°. *Enumerarea părților* consistă în a înșira diferitele părți ale unū totū, a arēta principalele subdivisiuni ale unei idei.

D. Cantemir descrie vârstele omenesci, arētândū, prin enumērarea părților, însușirile fiăcăreia din ele; asemenea și Boileau la Francesi, Horațiu la Romani, etc.

Nicolae Bălcescu, vorbindū de folósele unei Istorii nationale a Românilorū, arată care arū fi calitățile trebuitorē unei asemeni opere, printr'acēstă enumerare :

Ca o Istoriă să pótă aduce aceste folóse nu trebuie să fiă numai ea unū șirū de óre-cari întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o colóre, fără nici unū adevērū localū; nu trebuie să se ocupe numai de óre-care persóne privilegiate; dar să ne arate poporul românū, cu instituțiunile, ideile, simțimintele și obiceiurile lui în deosebite vécuri. 2)

3°. *Genulū și specia* se întrebuintēză când se probēză că trebuie, de esemplu, a iubi justiția pentru că trebuie a iubi virtutea, care este *genū* în raportū cu justiția; și reciprocū, că trebuie a iubi justiția, care este una din *speciele* virtuții.

Totū asemenea pēcatulū este genū către mândrie, invidie, nedreptate și altele care suntū speciele sale; ast-felū flórea este genulū iar florile: trandafirulū, crinulū, zambila etc. suntū specii; metalulū e genū și metalele specii, etc.

1] D. Gusti, *Ret.* p. 14.

2] Id. ib., pag. 20.

4°. Comparațiunea stabilește raporturi prin care ne silence a conchide de la mai multă la mai puțină, de la mai puțină la mai multă, sau de la egală la egală. ¹⁾

O comparațiune de la mai puțină la mai multă este acésta :

Dacă păgânii au știut ierta injuriile, apoi un creștin nu fi-va ne-impăcat în ura sa ?

De la mai multă la mai puțină :

Dacă omul cel mai învățat nu știe încă multe lucruri, ce se poate dice despre acei jumătate-învățați de care e plină societatea.

D. V. A. Urechia, arată înalte calități ale femeii comparând-o, egală la egală, cu religiunea :

A vorbi de femeie este a vorbi de o religiune a omului, și, ca toate religiunile, femeia este o complexă de mistere; ea toate religiunile, femeia, este o dogmă, care cere mai multă credință de câtă investigațiune, mai multă dragoste de câtă analiză. . . . Și mamă, și mirasă, și soție . . . și vei avea percepțiunea internă a femeii. ²⁾

Comparațiunea este cam totu una cu *similitudinea* (asemănarea), dar diferă de dēnsa prin aceea că similitudinea se referă la calitatea lucrului, iar comparațiunea la mărimea lui.

Comparațiunea diferă asemenea și de figura cu același nume.

5°. Prin *contrarie* oratorul opune faptul de care se vorbește, óre-cari fapte cu care stă mai multă sau mai puțină în contrariu, sau spune cea ce

1) Quod in re majore valet, valet in minore; quod in minore valet, valet in majore; quod in re pari valet, valet in hac quae par est. *Cic. Top.*, c. 4.

2) D. Gusti, pag. 23.

nu este unŭ lucru spre a se înțelege mai bine ce este : *Si vis pacem, para bellum.* (T. Liv.)

Cicerone, arată cea ce caracteriză pe unŭ consulŭ, prin ajutorulŭ contrarielorŭ :

Nu securile, nu fascele, nu lietorii, nu mantaua pretexta, nu ornamentele esterne caracteriză pe unŭ consulŭ; ci activitatea, înțelepciunea, deșteptăciunea, patriotismulŭ, etc. . . .

Relativŭ la contrarii, Aristotŭ, dă unŭ consiliŭ care, din tôte preceptele logice și ale artei oratorice, este mai alesŭ urmatŭ : „Dacă vi se punŭ înainte legile, alergați la natură, ȃice elŭ; și dacă vi se vorbesce de natură, treceți de partea legilorŭ.“

Contraste

6°. Repugnantele (*negantia*, seu *repugnantia*) servă a arăta imposibilitatea unŭ faptŭ.

Cine-va acusă pe Petru că a ucisŭ pe Pavelŭ; dar elŭ era amiculŭ sŃu, elŭ nu avea nici unŭ interesŭ de mórtea sa, elŭ era departe de elŭ : elŭ *repugnă* de a fi autorulŭ acestui omorŭ. (Cicer., *pro Caelio*, c. 2; *pro Syl-la*, c. 30).

Repugnante suntŭ iubirea și ura, avuția și sărăcia, sciința și nesciința, viața și mórtea, etc. fiind-că nu potŭ sta nici o dată împreună.

7°. Circumstanțele saŭ împrejurările suntŭ tôte particularitățile care însoțescŭ vre-o faptă și aŭ o mare greutate în argumentări.

Cicero dovedesce că Milone n'a ucisŭ pe Clodiu, arătândŭ circumstanțele în care acesta se afla :

Milone era într'o trăsură, înfășuratŭ în haine care-lŭ încureaŭ însoțitŭ de femeia sa, de numeroșele sclave ale femeii sale.

Retorii au adunată tóte circumstanțele într'ună v
tehnică care exprimă persoana, lucrul, locul, mijloc
motivele, modul și timpul :

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quo modo, quando.
Cine? ce lucru a făcut? pentru ce? cu ce mijloc?
Cu alui cărui ajutor? în care timp? și în ce loc? 1)

Tóte aceste circumstanțe se pot vedé în Cicero
(*pro Milone*, c. 10, 20, etc.)

În discursurile judiciare circumstanțele se c
vidă în : *atenuante*, care micșorează, și *agran*
care măresc gravitatea unei cauze.

8°. Antecedentele și consecentele sunt lucruri
care s'au petrecut înainte sau în urma un
fapt și care servă spre a-lu puté recunoșce.

Tu, Milone, te ai fost certat cu Clodiu; tu, l'ai fost amenin
tat: acestea sunt antecedente faptului uciderii. El
mort; tu te faci nevedut; tu te îndoești de amicii săi: ace
tea sunt consecente. Deci tu ești omorătorul: faptul.

Tot ast-felul putem arăta folosul ce are lumea de l
sore, arătându consecințele ce aru urma când el n'ar fi

În întrebuintarea antecedentelor și consecen
telor să nu se ia de cât faptele care sunt
neapărat trebuincioșe înțelegerii subiectului.

Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

Horat., *Ars poet.*, v. 47.

9°. Causă se numesce totu începutul sau is
vorul unui lucru ori unei fapte.

Causele sunt sau *născătoare* (eficiente) ca : sórele care
dă lumina, arhitectul care clădesce casa, părinții etc.;

1) Molnar, *Ret.* pag. 64.

saū *materiali*: ca lemnele, pietrele din care se facū casele, fierulū din care se facū cuțitele etc.; saū *formale*, care daū diferitele forme ale materiei precum omulū, leulū, cari se deosibescū numai prin forme pe când materia e aceeași; saū, în fine, cauza mai póte fi și *finală*, când provine din scopulū unū lucru, precum: ostașulū suferē în vederea scopulū finalū de a învinge, solda pentru care se face unū serviciū, bolnavulū ca să se însănătoșeze. 1)

Efectū se numesce urmarea cea mai neapărată eșită dintr'o cauză, d. es: Foculū, care este cauza, are ca efecte căldura, lumina, fumulū, cărbunele și cenușa eșită dintr'ênsele.

Arătândū cauzele și efectele lucrurilor se laudă saū se defaimă o faptă; se îndémnă saū se dedémnă de la o lucrare ilicită.

Totū între locurile comune intrinseci s'arū putē numēra și *etimologia*, care încă póte aduce probă în argumentațiune. 2)

b) Locurile *estrinseci* suntū acelea care nu nascū din însuși subiectulū.

Cicerone le numesce în genere *Mărturii* și le divide în douē clase, *autorități divine* și *autorități umane*. Printre cele d'ântēiū elū pune oraculele, auguriī, profetiile și respunsurile preoțilorū, aruspiciī, ghicitoriī; în a doua divisiune se află titlurile, promisiunile, jurămintele, informațiunile și mai alesū depunerile martorilorū.

Locurile comune estrinseci se potū reduce la

1] *Via ad Ver.*, J. G. D. Ienae 1764, p. 279. Veđi și *Molnar*, p. 78.

2] Veđi *Molnar, Ret.*, pag. 35.

șese mai principale : legea, când se invocă autoritatea ei :

Legea este *obiceiul scris*, în opunere cu obiceiul pământului ; legile coprind articole sau adevăruri morale și se împart în legi naturale și legi positive ; legile positive sunt ori civile, ori eclesiastice sau *canone*. Din punctul de vedere al materiei, legile sunt sau morale sau politice.

Titlurile, când se invocă dreptul autorităților constituite sau înțelepciunea popoarelor (espresă mai ales prin proverbe) ; fama (svonul), când se invocă opiniunea publică și actul se dice de *notorietate publică* sau *notoriu* ; ¹⁾ jurământul, când se invocă santitatea jurământului ; marturii, când se invocă autoritatea morală a depunerilor personale ; iar altă dată era și *cesiunea* sau chinurile la care erau supuși acușaii.

Retorii moderni pun, între aceste locuri comune, și unele sciințe și arți mai răspândite din care oratorul poate să-și procure, în ori-ce cauză, argumente : precum istoria, filosofia și altele.

Tóte aceste locuri comune estrinseci pot fi invocate atât în confirmațiune cât și în respingere.

Intre locurile estrinseci, sau cele din afară, Molnar (*Ret.*, 96) pune și „pentru înaintea judecată“ care, în adevăr, se invocă ca probă atât spre a susține cât și

1] Vox populi, vex Dei.

spre a respinge o acușatiune óre-care. In dreptú, acestú argumentú, e cunoscutú sub numele de „*autoritatea lucrului judecatú*.”

Locurile comune, intrinseci orí estrinseci, de și fórté multú láudate de retorií vechi, aú fostú însá departe de a oferi singurulú metodú pentru aflarea argumentelorú.

Celú maí bunú mijlocú, de a afla probele, este de a medita afundú subiectulú și de a-lú considera cu atentiúne sub tóte fețele sale.

. . . Cui lecta potenter erit res.

Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

Horat. *Ars poet.*, v. 40.

II. DESPRE MORAVURI

Moravurile oratorice suntú calitáțile prin care unú oratorú póte să și atragá spiritele. in partea sa, și prin care se póte bucura de o bună opiniune printre concetátenii sêi.

Cea d'ântáiu calitate, ce oratorulú trebuie să aréte in discursurile sale, este probitatea. Ceí vechi (Quint. XII. 1) aú definitú pe oratorú, unú bárbatú bunú deprinsú la vorbire, *vir bonus dicendi peritus*.

A doua calitate, moralá a oratorului, este modestia. Nimicú nu supérá pe auditorú maí multú de cátú mándria omului care vorbesce inaintea lui, a dis Quintilianú.

Modestia este necesará orí-cáruí omú; cu atátú mai multú omului públicú.

„Le *moi* est haïssable, a isū Pascal; je le haïrai toujours : il est l'ennemi et voudrait ˆtre le tyran de tous les autres.“

(*Pensées*, ch. 29).

Cu probitatea i cu modestia oratorul ˆtrebuie sˆ intrunescˆ bunˆvoina saū, mai bine, interesul ˆ pentru binele celor ˆ ce-l ˆ ascultˆ.

O a patra calitate este prudena, care cere ca oratorul sˆ fiˆ competent ˆn materiile despre care vorbeste i mai luminat ˆ de cˆt ˆ ascultˆtorii sˆi.

Afarˆ de aceste patru calitˆti, necesare ˆn ori-ce cuvˆntare, oratorul ˆtrebuie sˆ aibˆ i alte virtui, dupˆ ˆmprejurˆri „precum une-ori bunˆtatea i dulcˆta, alte-ori ˆndrˆsnˆla, statornicia; aci dragostea i frˆgedimea, colo respectul i jertfirea, altˆ datˆ iarai dispreuirea gloriei, a plˆcerilor ˆ, a avuiilor ˆ, . c. l. (Marc. *Ret.*, § 36)

Tˆte aceste calitˆti oratorul sˆ nu le anune singur ˆ cˆ le posedˆ; ci, sˆ lase a resulta singure din cuvintele sale; de acea e necesar ˆ a face deosebire ˆntre moravuri reale, pe care oratorul le posedea ˆn adevˆr ˆ, i moravuri oratorice, care rezultˆ din discursurile sale.

Moravurile oratorice produc ˆ emoiuni dulci, insinuante, care merg ˆ la inimˆ i aduc ˆ ˆncredere; dar pentru a rˆsturna, pentru a captiva, oratorul are trebuina de acele emoiuni impetuˆse care se numesc pasiuni saū pateticul ˆ. 1)

1) Patima are o deosebitˆ influenˆ ˆn meteugul ˆ de a ˆndupleca . . . : caci ori ce cuvˆntare fˆrˆ patimˆ, fˆrˆ ˆnfocare este gˆlˆ, sˆracˆ, stˆrpˆ i fˆrˆ putere. (Marc. p. 52, 53).

III. DESPRE PASIUNI

Retorii, ca și filosofi, numesc *pasiună* acele mișcări vii și iresistibile, care ne atrag către un obiect sau care ne abat de la dânsul.

Pasiunile, considerate relativ la elocință, se pot defini, nise sentimente ale sufletului însoțite de durere și de plăcere, și care aduc o așa schimbare în spirit, în cât, asupra aceluiași lucruri, judecata sa nu este aceeași. ¹⁾

Oratorul escită *pasiunile* sau *directă* sau *indirectă*. Este *patetic direct*, când oratorul, animându-se mai întâi el însuși, se silește a comunica și altora aceleași *pasiună*. Este *patetic indirect* sau *reflectat*, când oratorul se mărginesc a înfățișa obiectele, tablourile sau cuvintele, proprii de a ațîta *pasiunile*, ast-fel în cât, însuși auditorul să se animeze de sine. Antoniu, voind să ațîte pe Romani a răsbuna mórtea lui Cesar, le citi testamentul care arăta iubirea acestui dictator pentru popor: acesta este un *patetic indirect*. Dar când Cicerone, voind să înfurieze senatul în contra lui Catilina, se înfuriază el însuși în gradul cel mai înalt, la vederea crimelor și vițurilor acestui răsvrător, atunci el întrebunțază *pateticul direct*. ²⁾

În discurs, *pateticul direct* trebuie să fie preces de cel *indirect*.

1) Gibert [cf. Marc. Ret., pag. 66]. — 2) Manliu, Literatura, p. 408—409.

Cele două pasiuni fundamentale, la care se referă toate cele-alte, sunt : iubirea și ura.

Pentru a escita iubirea, trebuie a arăta spiritului obiectele cu calități plăcute și utile celor care le ascultă : se inspiră iubirea de țară, de libertate, de muncă, de virtute, când se arătă cu tăria folósele lor.

Ast-felú Horațiu, ne îndrăgostesc de singurătatea sa, când dice :

O rus, quando ego te aspiciam? quandoque licebit
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis,
Ducere sollicitae jueunda oblivia vitae?

(*Sat.*, II, 6, 60)

Totú ast-felú și Depărățianu, ne însuflă iubirea vieții de țară, când cântă :

Mie dați-mi valea verde,
Unde pierde
Omul negrele gândiri;
Unde-ți uiți de infamia
Și selavia
Auritelorú zidiri.

(*Véra la țără*)

Ura se escită prin mijlóce opuse aceloră care producú iubirea.

Andromaca, în Racine, pentru a face pe Piru odiosu, reamintesc ororile ce elú comisese la împresurarea Troei ,

Songe, songe, Céphise, à cette nuit cruelle
Qui fut pour tout un peuple une nuit éternelle;
Figure-toi Pyrrhus, les yeux étincelants,
Entrant à la lueur de nos palais brûlants,
Sur tous mes frères morts se faisant un passage,
Et, de sang tout couvert, échauffant le carnage;
Songe aux eris des vainqueurs, songe aux eris des mourants
Dans la flamme étouffés, sous le fer expirants;

Peins-toi dans ces horreurs Andromaque éperdue :
Voilà comme Pyrrhus vint s'offrir à ma vue.

Resorturile care producă iubirea și ura servesc pentru a escita și pasiunile care țin de acestea, precum bucuria, mila, frica, indignațiunea, mânia, etc. ¹⁾

Pentru a escita pasiunile însă, — pe lângă o judecată sănătoasă — trebuie a le încerca singuri, fie prin un sentiment real și profund, fie prin o imaginațiune viue care poate înlocui sentimentul :

Sinceritatea este o condițiune imperiosă cerută în deșteptarea pasiunilor :

... Si vis me flere, dolendum est
Primum ipsi tibi.

Pour me tirer des pleurs, il faut que vous pleuriez, dică cei două maestri ai artei, cei două legislatori ai bunului gust, Horațiu și Boileau.²⁾

În orî-ce casu oratorul, voindu să escite pasiunile, să se ferescă de a păcătui contra bunului gust ; pentru acésta elu va trebui să observe óre-carî regule :

1°. Oratorul să observe dacă materia discursului compórtă pateticul ; căci emoțiunile mari nu convinu afacerilor micî.

Racine ne dá unu esemplu de pateticu dislocatú în *Les Plaideurs*, unde l'Intimé, unu avocatú, vorbindu pen-

1) Veđi și Manliu, *Lit.* p. 411, sqq. — 2) Veđi și Mareovicî, *Ret.* p. 54, sqq.

tru unū câine care mâncase unū claponū, începe cuvântarea sa prin aceste cuvinte grave, traduse din Cicerone (*pro Quintio*, c. 1) :

Messieurs, tout ce qui peut étonner un coupable,
 Tout ce que les mortels ont de plus redoutable,
 Semble s'être assemblé contre nous par hasard :
 Je veux dire la brigue et l'éloquence . . .
 Qu'arrive-t-il, messieurs ? On vient. Comment vient-on ?
 On poursuit ma partie ; on force une maison.
 Quelle maison ? Maison de notre propre juge.
 On brise le cellier qui nous sert de refuge ;
 De vol, de brigandage on nous déclare auteurs,
 On nous traîne, on nous livre à nos accusateurs.

In acestū casū oratorulū devine unū *declamatorū*.

Spre batjocura unorū asemeni oratori nimieniciți, Marțialū dice către unū avocatū : „Domnule, pricina mea nu „se atinge nici de silnicie, nici de amorū, nici de otră- „vire, ci numai de trei capre ce mi s'au furatū, pentru „care eū pîrăscū pe vecinulū meū, și trebuie să dove- „dești judecătorului temeulū bănueli mele. Dar Dumnéta „vorbești, cu glasū mare și cu tonū înfocatū, de bălălia „de la Cane, de răsboiulū lui Mitridatū, de înșelăciunea „și de cumplirea Cartaginezilorū ; pomeniști pe Sila, pe „Marie, pe Muțius ! E ! Domnișorulē ; și, mă rogū, două „vorbe și pentru sîrmanele mele capre. 1)

2°. Chiar când natura subiectului pôte lua mișcări pasionate, oratorulū nu trebuie să se avênte într'ênsele pe neașteptate și fără preparațiune ; căci elocința patetică nu subjugă spiritele de câtū după ce le a supusū prin forța raționamente-

1] Marc. Ret., p. 70.

lorū; iar pasiunea n'are efectū de câtū asupra celorū cari deja suntū convinși.

Ast-felū—se întrébă Marcovici—cine nu va vërsa lacrēmī la plângerea lui Iung asupra fiului său Filandru.?

„Fericirea mea a peritū împreună cu tine, iubitele Filandre! „pinulū tēu celū dupē urmă a întunecatū strălucirea sórelui meu! „pământulū desamăgitū a pierdutū tótā frumusețea sa. Unde suntū „luminósele plázmuiri, auritele podoabe cu care înfățișarea ta ilū „împodobeă? Eū nu vėdū acum într'ensulū de câtū o pustietate în- „tunecósă și grozavă înecatā în lacrēmī, unde bėtrânețile mele, pā- „rāsitate de tótā ființa simțitóre, suntū osındite să petrēcā întru în- „tristare și amărăciune. Tu ai muritū! tótā zidirea te jėleşte, și eū „în brațele ceī mai pėtrunđetóre desnădăjduiri, azvirlitū de o dată. „în zadarū vėrsū lacrēmī. . . . In zadarū! . . . Of! . . . eurgeți . . . „eurgeți fără încetare . . . Iată mormēntulū lui Filandru, însuflețiți-i „țērīna. Iubitele Filandre, vino! A! . . . vino! . . . dar ce? . . . Mor- „mēntulū se cutremurā. . . . Țērīna se mișcā . . . m'a auditū . . . se „scólā. . . A! . . . vino! o dată să te mai vėdū, și apoi . . . apoi cu „tine în brațe să mē odihneseū! . . . Of! cum mē amăgescū! . . . za- „darnice suntū plānsetele mele! . . . ce îndrăzneseū a cere de la o „țērīnă nesimțitóre și mutā azvėrlitā și pierdutā în nóptea mormēn- „turilorū! . . .“ (*Ret.*, p. 71)

Unū oratorū, care isbucnesce înainte de a fi preparatū spiritulū judecătorilorū saū ascultătorilorū săi, sémănă, dice Cicerone (Orat. c. 28), cu unū omū bėtū în mijloculū unei mulțimi de flămândi, *vinolentus inter sobrios.*

3°. Oratorulū să nu insiste pré multū asupra pasiunilorū oratorice; nicăeri nu trebuie mai multū observată regula „de a nu vorbi nici o dată pré multū“ de câtū în mișcările escitate de discursū. Nimicū nu se șterge mai lesne ca lacrimile, a đisū Cicerone (*ad. Herrennium*, II, 31; *de Invent.*, I, 55); *nihil enim lacryma citius arescit.*

Totū așa trebuie a observa și spre a nu întrerupe, fără timpū, mișcările patetice.

4°. Pasiunile să fiă mai multū întrebuintate în perorațiune, fără a fi escluse din narațiune și din confirmațiune. Numai după ce s'a desvoltatū ore-care căldură în corpulū discursulū se pôte, oratorulū, aștepta ca pateticulū să misce în perorațiune.

Ast-felū, Cicerone, avēndū să nareze, în a cincea *verina*, chinulū lui Gavius bătut cu nuiele în piața Mesinei, deserie nu numai tôte împrejurările acestui faptū atroce, în modulū celū mai adevēratū și atingētorū, dar elū amestecă în narațiunea sa chiar trāsuri vii și patetice.

Acolo se vēdū aceste mari idei : „A pune pe unū cetățianū romanū în fiere, este o crimă; a-lū bate cu nuiele, este unū atentatū; a-lū ucide, este aprópe unū paricidū; ce arū fi restignindu-lū pe o cruce? . . . Dacă ași vorbi la nescari stānce din pustiulū sēlbatecū, ele arū fi atinse de aceste fapte barbare; cum nu arū trebui să misce pe nisce senatori romanī, protectori ai legilorū și ai libertății? . . .” *De Supliciis*, cap. 66, 67.

5°. Oratorulū, pentru a mișca, să aibă în vedere dispozițiunea spiritelorū ascultătorilorū; la din contra, elū, pôte inspira unū sentimentū cu totulū opusū. Celū care se află în întristare, se va supēra voindū cineva a-ī inspira sentimente de bucuriă. De o cam-dată oratorulū să fiă tristū ca și dēnsulū pēnă va putē să i se introducă în inimă. Să se aibă de asemenea în vedere diferințele de etate, de condițiune socială, de moravuri, de caractere etc. Unorū ómenī instruiți

nu li se va vorbi ca unora simpli; unuî tîneru, ca unuî bătrănu, etc. ¹⁾

6°. O observațiune importantă — de care oratoruî trebuie să mai țieă sémă, în fine — este că, astădî, nu se mai permite întrebuintărea prė multă a pateticuluî, ca oratoriloruî romanî. În timpîi republiceeî, pentru a îndupleca pe judecătoreî, era — mai totu-d'auna — destulū, de a-î mișca saū de a și-î face favorabilū, chiar prin mijlocele cele mai îndrăsnețe: La Romanî pateticulū era sublimulū elocinței.

Cicero spune (în *Orat.*, c. 38) că elū a fostū întreruptū de gemetele și suspinele auditoruluî, când, în mijloculū *foruluî*, însufletindū prin plāngerile sale discursulū celū mai atingetorū, luă pe fiulū lui Flacus în brațe, îlu presentă judecătorelorū, și imploră pentru elū umanitatea și legile (*pro Flacco*, c. 42).

Asemene scene, astădî, arū pare mai potrivite pentru teatru de cătū pentru unū tribunalū seriosū.

Moravurile și pasiunile ocupaū unū locū mare în preceptele retorilorū vechi: Aristotū le consacără mai tótă cartea a doua din *Retorica* sa, cea mai prețiosă din tóte-trei, și în care se observă mai multū acelu spiritū de observațiune ce elū punea în tóte cunoscintele umane: Cicerone a tratatū același subiectū din propria sa experiență (*de Orat.*, II, 42—53), și i-a consacratū cele mai frumoșe cugetări ale sale.

1) Erit ars maxima semper circumspicere, quid personae, quid loco, quid tempore conveniat. [J. Severianus, *Procepect. rhetor.*, p. 333].

PARTEA A DOUA

DISPOZIȚIUNEA

Dispozițiunea, în arta oratorică, învătă a pune în ordine toate părțile procurate de *Invențiune*, după natura și interesul subiectului ce se tratează.

Nu e destulă a se arăta spiritului multe lucruri, a disă Montesquieu, trebuie a le arăta în ordine, de acea dispozițiunea este foarte necesară discursului. „Acastă a doua parte a Retoriceii — dice Marcovică — este atât de neapărată, în câtă fără dēnsa cea d'ântăiū nu este de nică unū folosū. (*Ret.*, § 62).

Retorii numără șese părți în discursul oratoricū : exordiulū, propunerea (în care se află și divisiunea), narațiunea, probarea saū confirmațiunea, respingerea și perorațiunea. *)

*) Acastă divisiune este așa de naturală în câtă se deosibesce în discursurile cele mai simple și cele mai puțină întinse ; d. es., : Unū copilū, dacā are să facă vre-o cerere părinților saū profesorilor săi, se va apropia de dēnsii, cu unū aerū grațiosū și supusū, și le va adresa câte-va cuvinte plăcute și *lingusitōre*, se va informa despre sănătatea lorū. După acestū *exordiū*, elū, va risca *propunerea* sa : va cere voiă pentru o primblare, orī îngăduirea unei datorii ; dacā i se face câtă de puțină resistență, elū va pune înainte buna sa purtare, silința sa, succesele sale ; va promite că 'și va

Când dispozițiunea coprinde toate aceste părți în ordinea indicată se dice *regulată*; iar *neregulată* când — pentru unŭ cuvântŭ particularŭ — ea se abate, mai multŭ sau mai puținŭ, de la acéastă regulă.

Se numără 6 părți în discursŭ, nu pentru că trebuie să intre toate și totŭ-d'auna; ci, pentru că potŭ intra, în unele casuri, în óre-carŭ discursuri. În cele mai multe cauze avocații se mulțămescŭ cu narațiunea (faptelorŭ), cu confirmarea (probelorŭ) și cu respingerea (argumentelorŭ adversarului).

Exordiulŭ și perorațiunea n'aŭ locŭ de câtŭ în subiectele mari.

Nici chiar ordinea, în care trebuie să se succédă părțile discursurilor, nu este rigurosŭ totŭ-d'auna aceeași, dupe cum observă Cicerone. ¹⁾

Necesitatea cauzei este cea mai bună călăuză în dispozițiune. ²⁾

I. EXORDIULŪ.

Exordiulŭ este începutul discursului, care prepară pe auditorŭ a asculta urmarea.

Îndoii silințele, acésta va fi *confirmațiunea* sa. Dacă i se va aduce nescari obiecțiunii, elŭ nu va lipsi de a le *respinge*; în fine, dacă totŭ nu i se póte acorda cererea, elŭ va aduna toate argumentele sale într'o *perorațiune*, le va da mai multă forță prin mângăerile sau prin lacrimile sale; copilulŭ va urma același drumŭ ca și oratorulŭ, căci acéstu drumŭ este drumulŭ naturiei. (Géruzez, p. 108).

1) Rhetor. ad Herennium, III, 9.

2) *Intocmirea* pune la rândŭ și așeză câte s'aŭ aflatŭ, și fisece care lucru din cele aflate la loculŭ său. [Molnar, pag. 21].

Obiectul oratorului în exordiu este de a-și atrage bunăvoința și atențiunea ascultătorilor. 1)

10. *Bunăvoința* și-o atrage, oratorul, prin expresiunea *moravurilor* sale, printr'unu *aer* de *probitate* și de *modestia*. Modestia, care înalță meritele și virtuțile, să nu degenereze însă în *timiditate*.

Oratorul va atrage încă bunăvoința auditorului său a judecătorilor, pentru interesele ce apără, dându o idee bună despre cei ce-i apără și arătându-i ca incapabili de ură, de nedreptate, de îndărătnicieă (*Cicer., de Orat., II. 43*). Pe adversari, din contra, îi va arăta prin culori opuse, dar fără pasiune și numai din necesitatea de a apăra pe clienții săi.

Retorii vechi cereau, în fine, ca, după împrejurări, oratorul să intereseze pe judecători prin motive trase din persoana oratorului și chiar a judecătorilor.

Astăzi oratorul nu trebuie să vorbescă de densusul de câtu la trebuință; iar pe judecători să nu-i laude de câtu când cunosce bine arta de a lăuda. 2)

20. *Atențiunea* se provocă, prezentându afacerea de care se vorbește ca *importantă* și în stare de a interesa pe societate; oratorul trebuie iarăși să se silască a face ca, începutul discursului său, să-i formeze o bună opinie despre talentul și cunoscințele sale; în fine trebuie să fiă scurtu și precisu.

Prin urmare exordiuul trebuie lucratu cu multă îngrijire și scrupulu; fiind-că această parte este mai ântâiu ascultată și pe care critica o cruță mai puțin, și fiind-că „începutul iaste jumătate a totu lucru.“ (*Dimidium facti qui coepit habet. Hor.*) 3)

1) Si auditorem fecerit *benevolum*, attentum, docilem... [*Cic. de Orat., II, 19*].

2) Veți și *Marc., Ret.*, p. 80. — 3) *Moln. și Gér. Ret.*, p. 111.

Dacă exordiul este rău, elu tîrîsece adesea totu discursul în disgrația sa; dacă este bun, elu orbesece asupra defectelor restului lucrării. Cicerone a disu : *Vestibula honesta, aditusque ad causam faciet illustres* (Orat., c. 15).

La cei vechi se mai află o a treia condițiune a exordiului, *ut docilem auditorem faciat, adică interesul*.

Acéstă regulă se coprinde în a doua; căci, pentru a atrage atențiunea auditorului, celu mai bun mijloc e de a-i lumina spiritul presentându sub unu aspectu interesant cestiunea despre care se vorbesce.

Cicerone cerea de la exordiū acéstă a treia calitate pentru că elu înțelegea prin acéstă propunerea și divisiunea.

Cicerone mai cere iarăși, ca — dacă din întemplare — timpul, locul, venirea cui-va, o interpelare saū unu cuvântu alu adversarului, mai alesu în perorațiunea lui, ne dă ocazia de a începe discursul prin o trăsătură propriă circumstanței să scimū a profita de dēnsa.

Precauțiunī oratorice

Precauțiunile oratorice suntū mijlόμεle prin care oratorul, fiind silitu a vorbi despre lucruri neplăcute auditorului, pôte totuși ajunge să-i câștige bunăvoința și atențiunea sa.

Precauțiunile oratorice aū aplicațiunea lorū mai alesu în exordiulū, pe care-lū caracterisămū sub numele de exordiū insinuantū.

Exordiulū se numesce *insinuantū*, când oratorulū intră cu multă precauțiune în discursulū

său, de temă să nu pîerdă de la început bunăvoința și atențiunea auditorului.

Cicerone dă unu frumosu esemplu, de exordiū insinuantu, în discursulū său contra legei *agrarię*; în care, elū, începe prin a aduce poporului multămiri pîntre demnitatea consulară cu care îlu onorase de curîndū; apoi declară că, datorindū poporului totū ce este, elū voesce să fiă unu consulū *popularū*. Face însă esplucațiunea acestui cuvîntū și — după ce a deosebitū diferitele sale înțelesuri; după ce a descoperitū intrigile secrete ale tribunilorū, care și acoperiaū cu acestū nume scopurile lorū ambițioșe; după ce laudă pe frații Grachi, acei zeloși apărători ai legei agrare și a cărorū memoria, pîntre acestū cuvîntū, era așa de scumpă poporului romanū — după ce s'a *insinuatū* puținū câte puținū în spiritulū auditorilorū săi și s'a făcutū în fine stăpînū pe dînsulū, elū, totuși nu îndrăsnesce a ataca legea despre care era vorba, ci se multămesce de a declara că, dacā poporulū însuși nu recunósce că acéstă lege, sub o aparință ademenitoare, amenință repausulū și libertatea sa, elū se va uni cu dînsulū și va oferi și consimțimîntulū său acestei legi. (*De lege agraria contra Rullum*, c. I—VI).

Acestū exordiū produse efectulū așteptatū; căci, poporulū, la vocea elocinte a consulului său, respinse legea agrară. 1)

Sorgințile exordiului

Exordiulū trebuie să-și tragă origina sa chiar din fondulū cestiunii; de acea, celū puținū în compunerile mari, oratorulū nu se va ocupa de exordiū de câtū după ce-și va fi studiatū îndestulū subiectulū.

1) Lefranc, Rhét., p. 232.

Cu toate acestea însă, oratorul își poate începe discursul, sau 1° exprimându-și îndoiiala în care se află de a vorbi (aporia), sau 2° din o împrejurare oarecare (peristasis), sau 3° cu o comparațiune (sigrasis), ori 4° cu o alegoriă; sau 5° defăimându-și ori laudându-și contrariul lucrului ce este a se lauda sau defăima, sau 6° arătându-și cele din lăuntru ale lucrului (tesa); sau 7° cu o descrițiune, ori 8° cu o istorisire, sau 9° cu o rugăciune, ori 10° cu o experiență, un exemplu, un obicei, etc. ¹

Exordiul are un mare efect, mai ales, când este luat din o circumstanță locală de care scie profita oratorul.

Cicerone, pledându pentru Celius, voia să de afacerii sale un caracter neînsemnat, pe când adversarii o tratau ca un lucru îngrozitor, care, prin importanța sa, nu putea suferi nici o întârziere; ei făcuseră chiar să se judece într-o zi de serbătoare, când se făceau jocuri publice și în care toate tribunalele erau închise. Cicerone trage, chiar din această împrejurare, mijlocul de a inspira un sentiment de dispreț și de indiferință pentru acușiune: elu presupune că un străin sosese chiar în momentul de a se începe cercetarea afacerii:

Si quis, judices, fortè nunc adsit, ignarus legum, iudiciorum, consuetudinis nostrae; miretur profectò, quae sit tanta atrocitas huiusce causae, quòd diebus festis ludisque publicis, omnibus negotiis forensibus intermissis, unum hoc iudicium exerceatur; nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur, ut, eo neglecto, civitas stare non possit. . . . Quum verò audiat, nullum facinus, nullam audaciam, nullam vim in iudicium vocari; sed adolescentem illustri ingenio, industriâ, gratiâ, accusari ab ejus filio, quem ipse in iudicium et vocet et vocarit; oppugnari autem hunc opibus meretriciis...; vos laboriosos existimet, quibus otiosis ne in communi quidem otio liceat esse.

1. Veđi Molnar, *Ret.*, p. 115, sqq.

Printr'acastă idee, ce oratorul dă despre cauza sa, a-facerea perdu tótă importanța sa, după cum doria și Cicerone.

E de observatū ca, exordiulū, să nu'și ȳea începutulū din o depărtare pré mare, saū să fiă o disproporțiā simțitoare între cugetările exordiulū și natura subiectulū.

ab ovo ledae

L'Intimé

Avant la naissance du monde. . .

Dandin, *bâillant*

Avocat, ah ! passons au déluge.

Racine, *les plaid.*, a. III. sc. 3.

Exordiulū este vițiosū când se potrivește la mai multe cause; astū felū de exordiū sū numesce banalū saū vulgarū; exordiulū se ȳice comunū când pôte fi întrebuintatū întocmai, saū cu puține schimbări, de amēdouē părțile adverse; se numesce străinū saū împrumutatū (*separatum, translatum*), când nu nasce din causă, saū când nu i se potrivește. Exordiulū pôte fi încă saū pré strălucitorū, saū pré lungū, saū puținū potrivitū cu narațiunea; în fine, este defectuosū, ori de câte ori nu inspiră auditorulū bunăvoința, interesulū, trebuința de a asculta!

Stilulū Exordiulū

Stilulū exordiulū este de ordinarū *simplu* și temperatū, pentru a fi în raportū cu dispozițiunea spiritelorū, pe care încă nu le-a mișcatū nici o circumstanță din afară. Dar elū pôte fi și *solenă*, saū măretū, dacă loculū în care se vor-

besce și natura subiectului suferă solemnitatea și măreția cuvintelor.

Mihailū Cogălniceanu începe cuvântul său introductiv — la „Cursul de Istoria națională“ rostitū în 24 Noemvrie 1843, în Academia Mihăilénă — astū-felū :

Dupē privelisea lumei, dupē minunile naturei, nimicū nu este mai interesantū, mai mărețū, mai vrednicū de luarea noastră aminte, de câtū *Istoria*.

Exordiulū pôte fi chiar *vehementū*, dacā auditorulū este agitatū de óre-carī pasiuni violenți.

În bătălia de lêngă Sibiū, când ostașii români spăimântați de mulțimea Ungurilorū, voiau să fugă, Mihaiū — călare pe unū calū spumegătorū, plinū de focū, aco-peritū de sudóre și de prafū — se nevoi, spune Bălcescu, a opri pe fugari strigându-le : „Ce va să dicā acéstā mișeliā? Ce va să dicā acéstā spăimântare neobicinuitā, care vē face să lăsați a vē scāpa din mâini o biruință câștigată? etc. ¹

Acestū genū de exordiū se mai numesce și *ex abrupto*.

II. PROPUNEREA ȘI DIVISIUNEA

Propunerea este sumarulū clarū și precisū alū subiectului. Ea servă a arēta scopulū discursului, saū a determina starea cestiunei.

Ast-felū :

„Eū nu vē voiū spune nici de cum, d. judecatori, că mórtea lui Clodius este unū evenimentū fericitū pentru

1. *Ist. Românilorū* sub Michaiū-Vodă Vitézulū, p. 372.

republică; scopul meu este de a vă proba că Clodius a întinsu curse lui Milon pentru a-l uide; și, după ce voi fi demonstrat că acestu omorū este limpede ca lumina zilei, atunci în fine mă voi ruga, voi cere să vă înduplecați ea, dacă amū perdutū totū restulū, să ni se lase celū puținū dreptulū de a ne apăra contra îndrāsnelei și uneltirilorū unui inimicū.“ (Cic., *pro Mil.*, c. 2) ¹

Propunerea este simplă și compusă. Cea simplă, n'are de câtū unū singurū obiectū de probatū; precum este în discursulū lui Massilon *asupra esempletorū celorū mari* :

Esemele prințilorū și ale celorū mari se înfașură pe acéstă alternativă inevitabilă : ei nu arū sci nici să se piérdă, nici să se mântuésca singuri. Adevărū de căpetenie care va face subiectulū acestui discursū. ²

N. Bălcescu arétă obiectulū Istoriei sale „asupra Românilorū sub Mihaiū-Vodă Vitézulū“ prin acéstă simplă propunere : „Voi aréta acele lupte uriése pentru libertatea și unitatea națională, cu care Româniū, sub povăta celui mai vestitū și mai mare din voivođii lorū, încheiară véculū alū XVI-lé.“

Propunerile compuse aū mai multe părți și cerū fiă-care să fiă probate în parte ;

Ast-felū Demostene, acusându pe Eschine de mâncătoriă în ambasada sa, coprinde în propunerea sa mai multe capete de acusațiă, și anunță că, elū, are să arete :

1. Non posturati sumus, iudices, ut, si mors P. Clodii salus vestra fuerit, idcirco eam virtuti Miloni potius quam populi romani felicitati assignetis. Sin autem illius insidiae clariores hanc luce fuerint, tum denique obsecrabo obtestaborque, iudices, si caetera amisimus, hoc saltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia telisque vitam ut impunē liceat defendere.

2. Les exemples des princes et des grands roulent sur cette alternative inevitable : ils ne sauraient se perdre ni se sauver tous seuls. Vérité capitale qui va faire le sujet de ce discours. [Petit Carême].

că Eschine a amăgitu pe concetățenii săi, că nu a urmatu nici de cum instrucțiunile ce dênșii îi dedeseră, că a amânatu întórcerea sa fără ordinez republicei și că s'a lăsatu a fi conruptu de către Filipu.

Panegiristulu lui Stefanu celu mare, aretându-i calitățile, face o întreită divisiune :

„La resbele biruitoru smeritü, la pace domnu dreptü și bunü, în viața sa din parte-i credinciosü adevăratü ! Să luămü aceste cuvinte, care vorü fi împărț rea cuvëntulu acestuia alü nostru, și să alcătuimü laudele lui.“

Orî cum arü fi propunerea, simplă orî compusă, ea trebuie probată mai întâiü prin cutare mijlocü, apoi prin cutare altulü, adică să facă o *divisiune*.

Divisiunea este, așa dar, împărțirea discursulu în diverse puncte, care vorü fi pe rëndü tratate. Aceste puncte, în genere, nu suntü de câtü în numărü de douë sau treï, și, fiind-că ele însesü s'arü puté demonstra în mai multe modurî, potü, și ele prin urmare, a fi din noü împărțite, cea ce constituie *subdivisiunile* unü discursü.

Principalele reguli ale divisiunei suntü : 1° de a fi întrégă; adecă, membrele care o compunü, să înfățișeze tótă întinderea subiectulu; 2° ca unü membru alü divisiunei să nu intre într'altulü, făcându-lü nefolositorü, nepresentându de câtü aceiași ideia sub diferiți termenî; 3° ca primulü membru să fiă, dacă estü cu puțință, o tréptă pentru a se sui la celü d'alü douilea, și așa pênă la celü din urmă; 4° divisiunea să fiă naturală și espresă în termenî preciși.

Iată câte-va exemple de divisiuni regulate. Vorbindū despre taina Patimilorū, Bourdaloue, își împarte ast-felū materia discursului său :

„D-vóstră n'ați consideratū, pôte, pênă acum mórtea Mântuitoruluī, de câtū ca unū misterū alū umilinței și slăbiciunei sale ; iar eū, amū să vă demonstrezū că tocmai în acestū misterū apare tótă întinderea puterei sale : acésta va fi prima parte. Lumea, pênă acum, nu a privitū acestū misterū de câtū ca o nebuniă ; iar eū, amū să vă facū a vedé, că tocmai în acestū misterū, Dumneđeū a făcutū să se ridice mai sus a sa înțelepciune : acésta va fi a doua parte.“¹

Acéstă simetriă în divisiuni se observă mai multū în divisiunile discursurilor filosofice de câtū în cele judiciare.

Unī scriitorī respingū metoda divisiunei discursurilor ca o siluire funestă elocinței ; cei mai mulți însă, mai alesū dintre modernī, o admitū, ca pe o călăuză de care chiar geniile mari aū trebuință. Insuși Cicerone, a cui metodă nu este totū-d'auna destulū de desvoltată, ne oferē mai multe exemple de divisiuni juste și regulate,

Ast-felū, în discursulū *pro lege Manilia* — în care se vorbia despre resboiulū contra lui Mitridate, regele Pontuluī, și a lui Tigrane, regele Armeniei — Cicerone întreprinde a proba trei lucruri : 1° că resboiulū e necesarū ; 2° că elū este periculosū și greū ; 3° că numai Pompeiū lū pôte termina cu succesū.

Primūm mihi videtur de genere belli ; deinde de magnitudine ; tum de imperatore deligendo esse dicendum. (c. II).

1. Vous n'avez peut-être, jusqu'à présent, considéré la mort du Sauveur, que comme le mystère de son humilité et de sa faiblesse ; et moi, je vais vous montrer que c'est dans ce mystère qu'il a fait paraître toute l'étendue de sa puissance : ce sera la première partie. Le monde, jusqu'à présent, n'a regardé ce mystère que comme une folie ; et moi, je vais vous faire voir que c'est dans ce mystère que Dieu a fait éclater plus hautement sa sagesse : ce sera la seconde partie.

In divisiunea discursurilor două defecte sunt de ocolit : unul este de a nu face pre multe divisiuni și sub-divisiuni; cel-altu de a nu deveni sclavul metodei divisiunilor și de a le crede totu-d'auna trebuincioase.

Propunerea cu divisiunile și subdivisiunile formeză cea ce se numesce planul discursului.

III. NARAȚIUNEA

Narațiunea, în discursu, este espunerea faptului, întocmită spre folosul cauzei.

Narațiunea este oratorică și istorică. Acésta se ocupă numai de adevăr și espune lucrul așa cum este; cea altă, încă respectă adevărul, dar îl presintă sub culori favorabili cauzei sale, insistă asupra împrejurărilor care 'i suntă avantajoase și îndulcesce pe cele care aru puté să-i fie uricioase ori defavorabile.

Unu istoric, care aru fi voit să nareze mórtea lui Clodius, aru fi disu : sclavii lui Milone au ucis pe Clodiu. Cicerone, dice : sclavii lui Milone făcură atunci cea ce fiă-care din noi aru fi voit ca sclavii săi să fi făcutu în asemenea împrejurări.

Fecerunt id servi Milonis quod suos quisque servos in tali re facere voluisset (*pro Mil.*, c. 10).

Pe lângă acéstă calitate principală a narațiunei oratorice, retorii mai adaugă alte patru : claritatea, verosimilitatea, scurtimea și, dacă materia permite, interesul ori plăcerea¹.

1. Patru calități se ceru mai cu sémă pentru buna povestire, lămurirea, putința, scurtarea și interesul. (*Marc., Ret.*, p. 125.)

1° Narațiunea trebuie să fiă clară :

Claritatea este o datoriă pentru totu discursul; dar mai alesu ea este necesară în narațiune, pentru că de aci trebuie să plece lumina ce se va răspândi în totu cea ce va urma. *Narratio obscura totam obscurat orationem* (Cic. *de Orat.*, II, 80). Pentru acésta trebuie să se păstreze în narațiune ordinea realé saũ probabilé a lucrurilor și timpiloru; să se spună mai întâiũ acea ce s'a întemplatũ mai întâiũ; să nu se piérdă din vedere nici o dată regulele scurtimei; căci cu câtũ o narațiune este mai rapidă, cu atâtũ este mai clară și lesne de urmăritũ.

Bălcescu ne dă unũ esemplu de narațiune răpede și clară, arătândũ scena în care Mihaiũ-Vitezulũ scapă de sub satĩrulũ calãului :

„Sosindũ Michaiũ în loculũ unde trebuia să priméscă mórtea, gãdea cu satĩrulũ în mână, cu inima crudă, cu ochiĩ sãngeroși, se apropiã de osãnditũ, dar când aținti privirea asupra jer fei sale, când vedũ acelũ trupũ marețũ, acea căutăturã sãlbaticã și înfiorãtore, unũ tremurũ gróznicu îlũ apucã; ridicã satĩrulũ, voiesce a isbi; dar mâna îi cade, puterile îi slãbescũ, gróza îlũ stãpãnescce și trãntindũ la pãmẽntũ satĩrulũ, fuge printre mulțimea adunată împrejurũ, strigãndũ în gura mare că elũ nu îndrãznescce a ucide pe acestũ omũ.“

Claritatea se dobẽndescce, în fine, și I^o de se va feri oratorulũ de parentesurile lungi și dese; II° de va vorbi câtũ-i este cu putințã, prin cuvinte obicinuite.

2° Narațiunea trebuie să fiă verosimilã.

Adevẽrulũ însuși, ca să fiã cređutũ, are trebuințã de verosimilitate. Sã se dé persónelorũ caractere și motive care să corespundã cu faptele lorũ; să nu se omitã nici o circumstanțã de locũ, de timpũ, de međiũ, care espicã cauzele, efectele, și facũ unũ evenimentũ naturalũ.

Dacã acusați pe unũ omũ de omorũ, đice Quintilian (IV, 2), descrieți-lũ mêniosũ, violentũ, furiosũ; trebuie cu

tóte acestea a nu se abusa de aceste motive ; mai cu deosebire persónele trebuescú caracterisate prin fapte mai multú de câtú prin vorbe.

Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge.

(Hor., *de arte poet.*, v. 119)

3° Narațiunea trebuie să fiă *scurtă*.

Aristotú dice, cu dreptú cuvêntú, că acésta nu e o calitate care să convină mai multú narațiunei de câtú confirmățiunei saú exordiului.

Scurtimea ce se cere narațiunei consistê în a nu dice nimicú ce e de prisosú : *Semper ad eventum festina*.

O narațiune de douê pagine este scurtă, dacă nu coprinde de câtú cea ce e trebuinciosú ; pe când o narațiune de douê-deci linii este lungă, dacă ajungeaú mai puținé cuvinte.

Sosiiú în portú, zăriiú o corabiă, mă informaiú de prețului drumului, mă tocmaiú ; mă urcaiú în corabiă, se rădică ancora, se punú pânđele, plecarămú. Tóte acestea se puteaú spune în douê cuvinte : Mă imbarcaiú.

Modelulú narațiunei scurte va fi tot-d'auna eroiculú buletinú resboinicú alú lui Cesare :

Veni, vidi, vici (venii, vêđui, vinsei).

Cu tóte astea nu trebuie a se trata ca superflue ornamentele puse la loculú lorú : „Narațiunea, dice Quintilian, ca să fiă scurtă, nu trebuie să fiă lipsită de grație ; alt-felú arú fi fără artê. Căci plăcerea amăgesce și încântă, și cea ce place trece iute : unú drumú veselú și ne-curmatú, de și mai lungú, obosesce mai puținú de câtú unú drumú mai scurtú, care arú fi neplăcutú saú întreruptú.“¹

Se alătură deci, pe lêngă aceste calități, *interesulú* și

1. Non inornata debet esse brevitatis; alioqui sit indocta. Nam et fallit voluptas, et minus longa, quae delectant, videntur: ut amoenum ac molle iter, etiamsi est spatii amplioris, minus fatigat, quam durum arduumque compendium (IV, 2),

plăcutulă : interesul în subiectele susceptibile de înălțare și de patetic; plăcutul în subiectele mediocre : pentru materiile de puțină importanță, claritatea și precisiunea sunt singurele ornamente care le convin. În narațiunea judițiară însă, ori-cum ar fi subiectul, nu convine de loc stilul pompos și ornamentele căutate.

Narațiunea *miloniană* ne oferă un exemplu de o potrivă scurt și interesant. Cicerone descrie astfel lupta între Clodiu și Milone : „Ei se întâlniră, dice el, în fața unei moși a lui Clodiu, pe la 11 ore, sau cam p'aci. De o dată, din vârful unei înălțimi, un mare număr de sclavi năvălesc asupra lui Milone cu armele în mâini; cei mai îndrăsnețiucidă pe visitiu. Milone aruncă manta, sare afară din trăsura, și se apără cu tăria. Atunci cei cari erau lângă Clodiu și scot spaiele : unii revin pentru a ataca pe Milone pe la spate; alții crezându-l deja ucis, se pun a măcelări pe sclavii cari-lu urmau de departe. Cei mai credincioși și cei mai devotați resistă : unii sunt uciși; alții, vedzându că lupta se încinsese în jurul trăsurii și că-i împedecă de a veni în ajutorul stăpânului lor, auzind chiar pe Clodiu strigându că *Milone a murit*, și convingși că acela nu mai exista, făcără atunci, fără ca stăpânul lor să le-o fi ordonat, fără ca el să fi știut, fără ca el să fi vedut, acea ce fiă-care din noi ar fi voit ca sclavii săi să fi făcut în asemenea împrejurări.“¹

IV. CONFIRMAȚIUNEA SAU ADEVERIREA

Confirmațiunea consistă în a stabili mijlocele pe care se rezimă oratorul spre a proba ade-

1. In acestu exemplu se vedu desvoltate și mai toate circumstanțele însemnate la locurile comune : „Fit obviam Clodio ante fundum ejus (*ubi*), hora fere undecima (*quando*), aut non multo secus. Statim complures cum telis (*quibus auxiliis*) in hunc faciunt de loco superiore impetum : adversi rhedarium occidunt. Quum autem hic de rheda, rejecta penula, desiluisset, seque acri animo (*quis*) defenderet, illi qui erant cum Clodio, gladiis eductis, partim recurrere ad rhedam, ut a tergo Milonem adorirentur; partim, quod hunc jam interfectum putarent, caedere incipiunt ejus servos, qui post erant : ex quibus, qui animo fideli in dominum et praesenti fuerunt, partim occisi sunt; partim, quum ad rhedam pugnari viderent, et domino succurrere prohiberentur, Milonemque occisum etiam ex ipso Clodio audirent, et revera putarent (*cur*), fecerunt id servi Milonis. . . neque imperante, neque sciente, neque praesente domino (*quomodo, quid*), quod suos quisque servos in tali re facere voluisset.“ (*Pro Milone*, c. 10.)

vărulă anunțată în propunere. Acésta este partea cea mai esențială a discursului.

În confirmațiune este de observatū :

1°. Aflarea probelor, care se face prin meditarea subiectului mai multū de câtū prin metoda locurilor.

2°. Alegerea probelor, care se face prin înlăturarea celor mai de puțină importanță sau care arū pute mai multū să compromită o cauză de câtū să-î foloséscă : ponderantur non numerantur¹.

Probele, ca să fie bune, trebuescū să fiă proprii atâtū subiectului câtū și auditorului, și să nu aibă nimicū silitū nici vulgarū.²

3°. Ordinea probelor. Unii retorī credū că, celū mai bunū modū de a așéda probele, este de a începe prin cele mai slabe, pentru a se rădica treptatū pînă la cele mai tari, așa că discursulū să mérgă tot-d'auna crescēndū : semper augeatur et crescat oratio.

Cicerone voesce ca la începutū să se pună probele cele mai tari; iar în mijlocū și la fine să se așéde cele mai slabe : *De firmissimis alia prima ponet, alia posteriora, inculcabitque leviora* (Orat., c. 15). Acéstă dispozițiune s'a numitū *omerică* de Quintilian, după ordinea de bătăliă care se vede în Omer. (*Iliad*, IV, 297.)

4°. Modulū de a trata probele. În tratarea probelor trebuie a stărui mai multū asupra celor

1. Quint. Instit. orat. — 2 Veși Lefranc, *Rhét.*, p. 72.

fortiora, fortia, fortissime

tarî și convingătoare, și a le trata separat ca să nu se confunde unele cu altele. Cele slabe, din contra, trebuiesc reunite și grămădite pentru a se ajuta reciproc și a înlocui prin număr ceea ce lipsește din forță.

Desvoltarea probelor tarî și solide se numește Amplificațiune oratorică, care, după mărturia lui Longin¹, contribuie cel mai mult la înălțarea discursului.

Amplificațiunea nu consistă în mulțimea cuvintelor, ci în grația și în forța cu care ea înveșmântă raționalul. Când cineva dă tot ceea ce trebuie să se dică, nu se face amplificațiune în sensul vulgar al cuvântului; dar, dacă după ce s'a spus ceea ce trebuie să se dică, mai amplifică, se dă prea mult.

Principiul lui Despréaux, adevărat pentru poezie, este adevărat și pentru elocință :

Tout ce qu'on dit de trop est fade et rebutant;
L'esprit rassasié le rejette à l'instant.

Art poét., ch. 1.

Omne supervacuum pleno de pectore manat

Horat. de Arte poet., v. 337.

În genere, amplificațiune înseamnă dezvoltarea unei idei — disă principală — într'un discurs de ore-care întindere, fie spre a întări, fie spre a slăbi o probă sau o cugetare ore-care, prin alte idei accesorii sau secundare.

Ideile accesorii se găsesc, făcându — față cu ideea principală — întrebările pentru ce și cum?

1. Cap. 9, al. 11.

Sorgințile amplificățiunei suntu aceleași ca și ale probelor : locurile comune, etc.

5°. *Legătura probeloră.* Nu e destulă de a alege, de a aședa probele, și de a le da o formă; mai trebuie încă a le lega așa ca să nu formeze de câtă ună singurū corpū.

Legătura probelorū se face prin *transițiunī.* care rezultă din cugetările ce se iewă din însuși subiectulū, și care conducū *naturalū* de la o probă la alta.

V. RESPINGEREA

Respingerea consistē întru a distruge mijlócele contrarie alorū năstre*. Ea cere multă îndemănare și o logică încercată. Respingerea se pune une-orī înaintea confirmațiunei, când se vede că adversarulū a produsū multū efectū asupra ascultătorilorū, și că probele sale arū fi rēū primite, dacā n'arū căuta să risipescă mai ântâiū îndoelile ce s'arū fi pututū forma în contra sa.

Adesé chīar staū împreună și unī retorī nici nu le-aū privitū ca douē părți distincte.

„Nu puteti, dice Cicerone¹, nici să respingeți aceia ce vi se opune, fără a confirma cea ce vine în favórea văstră, nici să confirmați probele văstre, fără a respinge pe

* Refutația este a surpa dovedile și párerile împotrivorilorū năștri. Marc. *Ret.*, p. 128.

1. *De Orat.*, II, 81 : Sed quia neque reprehendi, quae contra dicuntur, possunt, nisi tua confirmes, neque haec confirmari, nisi illa reprehendas, ideo haec et natura, et utilitate, et tractatione conjuncta sunt.

ale adversarului; acestea sunt două lucruri unite prin natura lor, prin scopul lor și prin întrebuintarea ce se face dintr'ênsele.“

Respingerea se face, saũ dërîmândũ princi-
piele pe cari adversarulũ a fondatũ probele sale,
saũ arêtândũ cã din principiĩ bune elũ a trasũ
consecințe false.

Depinde iarãși de iscusința oratorului de a
presinta obiecțiunile adversarului, sub unũ ast-
felũ de punctũ de vedere, în cãtũ sã parã saũ
ușore, saũ de necređutũ, saũ contradictoriĩ, saũ
strãine de starea cestiunei.

În adevărire, când se întrebuintezã argumen-
tele slabe, arta este de a le grãmãdi și de a le
espune pe tôte împreună; ca sã se întãrescã re-
ciprocũ. În respingere, din contra, interesulũ este
de a divide acea ce nu e forte de cãtũ prin re-
unire; probele ast-felũ separate suntũ reduse la
propria-le slãbiciune.

Dacã adversarulũ are argumente puternice ce nu se
potũ dërîma, atunci sã se silescã oratorul a aduce și elũ
altele spre a se vedẽ cã nu tõtã dreptatea e de partea
adversarului; saũ dacã nu se pôte nici acẽsta, atunci sã
se silescã a micșora gravitatea faptului, arêtândũ cã s'a
fãcutũ ori din nesciințã, ori din mênã, saũ în fine sã
apeleze la generositatea judecãtorilorũ invocãndũ etatea
inculpatului, dacã e tînerũ, serviciile aduse patriei de elũ
saũ de familia sa, calitãțile sale bune, firea cea rea a o-
mului, etc.¹

1. Veđi Molnar, p. 163.

Când se opun argumente solide unor obiecțiuni tari, se p^ote câte o dată combate cele mai slabe prin batjocură. Dar în acestu casu oratorul trebuie să pună multă cumpătare; este bine iarăși a se evita probele cari duc la ură, invidia și la cele alte patimi ce țin de d^ênsele;¹ iar dac^ă trebuie a ataca pe adversaru cu violință trebuie a ar^êta c^ă se face ac^êsta de nevoie. *

Să nu vorbescă oratorul, de adversarul^u s^êu, ca Andrei Batori de Michai și națiunea română, către soldatii s^êi :

„Mihaiu, e unu șerpe pe care Sinanu l'a hrănit^u în sinul^u s^êu, și al^u carui venin^u âmb^lă să 'l^u otrăvesc^ă. Frații lui pascu și astăi porci și caprele în pădurile țerii Românesci. El^u s^êm^ênă mai mult^u unu dobitoecu florost^u de cât^u unu om^u. El^u s'a unit^u cu tâlharii și cu țeranii, semenii lui din t^ote ținuturile, spre peirea noastră. Nu v^ê temeți, adăogi el^u, de ac^êstă nați^ă pr^ostă și defaimată. de vécuri dajnică Ungariei, nați^ă de robⁱ, pe care se cuvine a'i bate mai bine cu nui^ele și bețe de cât^u cu ferul^u.“

În fine respingerea p^ote lua mai multe forme; adecă, putem^u respinge prin negațiune, prin distincțiune, prin recriminațiune, prin evasiune, sau în fine prin compensațiune. (Manliu, *Lit.*, p. 334).

Cele mai puternice arme și care asigură mai bine victoria în respingere sunt^u rațiunea, adev^êrul^u, evidența. De acea trebuie a trece în revistă principalele sorginți de raționamente false, care se numesc^u sofisme sau paralogisme; aceste sofisme sunt^u :

1°. Necunoscerea subiectului (*ignoratio elenchi*),

Prin ac^êsta se prob^êză contra adversarului, sau cea ce el^u nu négă nici de cum, sau cea ce e străin^u de ces-

1. Veđi *Via ad Ver.*, J. D. pag. 192.

* Si quid persequare acrius, oportet ut invitus et coactus facere videare. (Cic. *de Orat.*, l. 11, c. 43).

tiune. Esemplele suntu foarte numeroase în conversație, în dispute, în memoriile judiciare în care se caută a proba acea ce n'are nici unu raportu cu afacerea desbătută. Precauțiunea învață contra acestui sofismu, de a determina bine starea cestiunei evitându echivoculu în cuvinte și în sensu.

2°. Căutarea principiulu (petitio principii).

Acésta este când se răspunde în termeni diferiți același lucru despre care se întrebă. Molière face pe *Bolnavulu* său, care aspiră la doctoratū, să fiă întreatu : *pentru ce opiulu aduce somnū? pentru că are facultatea somniferă*, răspunde candidatulu.

Cerculu vițiosu (circulus in probando), este unu felu de *petitio principii*, în care, pentru a proba unu lucru care este în cestiune, ne servim de unu altu lucru care depinde chiar de cea ce este în cestiune. La acestu sofismu se pôte raporta tôte raționamentele în care se probéză unu lucru necunoscutu printr'unu altulu care este totu atâtu de necunoscutu, saū unu lucru nesigurū printr'unu altulu totu atâtu de nesigurū.

3°. A lua dreptū causă acea ce nu este causă, (*non causa pro causa* - saū *post hoc, ergo propter hoc*, *hoc, saū și mai bine, cum hoc, ergo propter hoc*).

Acésta este când dacă, de exemplu, după aparițiunea unei comete, pământulu suferă de vre unu desastru : ciumă, fomete, etc. de și aceste nenorociri n'are nici o legătură fizică cu cometa, totuși poporul o consideră ca o causă a acestorū întâmplări : *post hoc, ergo propter hoc*. Dacă cine-va câștigă când unu altul se află alătura de densusul, elu își pôte închipui că acea persónă îi e cu norocū : *cum hoc, ergo propter hoc*.

Virgiliu dă să se înțelégă, după ideile poetice, că ma-

rele călduri, și se caniculare, se datoreseu stelei numită Canicula :

Aut Sirius ardor

Ille, sitim morbosque ferens mortalibus aegris,
Nascitur, et laevo contristat lumine coelum.

(*Aeneid.*, X, 273).

4°. Numărarea imperfectă există când se conchide că unu lucru se pôte face numai într'unu felu óre-care, sau când se trage o conclusiă generală, dintr'o inducțiune defectuósă : de es :

Francesii suntú albi, Englesii suntú albi, Italianii și Germanii suntú albi ; deci toti ómenii suntú albi.

5°. Fallacia accidentis se întemplă când se judecă absolutu, simplu și fără restricțiune, cea ce nu e adevăratu de câtú din întemplare :

Ast-felú facú cei ce defaimă sciințele și arțile din cauza abuserilorú care adesea le însotescú :

Unii medici facú erori, deci medicina e de defaimatú.

6°. A trece de la cea ce e adevăratu în o privință la cea ce e adevăratu absolutu.

Epicurienii voiaú să demonstreze că deii aveaú forma umană, pentru că nu era alta mai frumoasă, (*de Nat. deor.*, 1, 18). Acésta era o sofismă; căci acésta superioritate nu e absolută, ci relativă.

7°. A trece de la sensulú divisú, la sensulú compusú, și reciprocú. Acestú sofismú, ca și următorulú, stă în cuvinte.

Sânta Scripturá dice : *Orbii vedú, schiopú mergú, surdii audú*, etc. Acésta provine din acea că prin orbii, se

înțelegă acei cari *erau* orbi, acesta este sensul *divisū*. Din contra, în această propozițiune, *orbii nu vedu de locu*, este evidentu că e vorba despre orbi ca orbi : acesta este sensul *compusū*. Suntū unele propozițiuni care nu sunt adevărate de câtū în acestū din urmă înțelesū. *Unū omū care plânge nu pôte rîde*; adevă nu pôte rîde în același timpū când plânge, de și pôte rîde după ce a plânsū. Sofismulū are locū când se trece de la unū înțelesū la altulū. Modulū de a-lū respinge este de a răspunde *divisându* cea ce adversarulū a unitū, sau reunindū cea ce elū a *divisū*.

8°. *A abusa de ambiguitatea cuvintelorū*. La acestū felū de sofismū se pôte raporta tôte silogismele vițiose.

Omulū eugetă; dar, omulū este compusū din corpū și sufletū; deci corpulū și sufletulū eugetă.

Esemples de respingeri oratorice, la cei vechi, găsimū în *Discursulū Coronei* alū lui Demostene, în prima parte a *Filipicēi* a doua a lui Cicerone, etc.

VI. PERORAȚIUNEA

Perorațiunea, care este cea din urmă parte a discursulū, are douē obiecte de îndeplinitū : ea trebuie I° să resume principalele probe și II° să escite în suflete emoțiunile proprii subiectulū ce oratorulū a tratatū.

1°. Recapitulațiunea (*ἀνακεφαλαιώσις*, *enumeratio*), este neapărată în cestiunile mari, cari, prin întinderea și diversitatea materiilor, pe rândū discutate, arū putē lăsa ore-care confusiune în spirite.

Recapitularea se face saŭ de însuși oratorul saŭ ca din partea unei alte persóne, orî a unui lucru neînsufletitŭ, dicîndŭ de exemplu :

„Daca legislatorulŭ arŭ apare totŭ de odată și v'arŭ întreba : *Pentru ce esitați încã, ce ați puté dice când vi s'a demonstratŭ . . . ?*

„Daca legea însãși arŭ puté vorbi, nu s'arŭ plânge ea, nu v'arŭ dice : *ce așteptați încã, judecãtorî, când vi s'a demonstratŭ . . . ?* și ast-felŭ se urmézã mãi departe recapitulãtiunea.

Regula generală ce este de observatŭ în recapitulãtiune este de a nu reaminti de cãtŭ punctele importante și de a le da, la fiã-care în parte, cãtŭ mãi multã forțã și cãtŭ mãi puținã întindere : *Ut memoria, non oratio, renovata videatur.*

Oreste resumé ast-felŭ diferitele motive care trebuescã sã decidã pe Pyrrhus a libera pe fiulŭ lui Hector :

Enfin de tous les Grecs, satisfaites l'envie ;
Assurez leur vengeance, assurez votre vie ;
Perdez un ennemi d'autant plus dangereux,
Qu'il s'essaiera sur vous à combattre contre eux.

2°. A doua parte a perorațiunei, care se rapórtã la moravurî și la pasiuni (*commiseratio, indignatio*), era multŭ întrebuintatã la Romani.

Anticitatea nu ne a lãsatŭ nimicŭ mãi perfectŭ în acestŭ genŭ de cãtŭ perorația pleduariei lui Milone, cea mãi frumósã și cea mãi atingătoare perorațiune din cãte se datoiescŭ marelui geniŭ alŭ lui Cicerone.

În tribuna modernă de și e ceva mai aspră, totuși se permite pateticul, mai ales în elocința evanghelică, precum se poate vedea din perorațiunea discursului marelui Condé, al lui Bossuet, etc.

Perorațiunea nu e necesară de câtă când concludiunea se află pre depărtată de probe, mai ales în discursurile de genul judiciar și în predică.

Planul discursului

Planul unui discurs este tabloul ideilor principale, ale discursului, întocmite spre înlesnirea cuvântării.

Planul este mai totu-d'auna partea cea mai grea pentru orator și de care depinde mai mult succesul unui discurs. El este baza oricărei compoziții literare.

Din lipsă de plan, din cauză că n'a reflectat îndestul asupra obiectului său, un om cu spirit se simte încurcat și nu știe de unde să înceapă a scrie, a zis Buffon.¹

Calitățile cerute de la un plan bun sunt întregimea, limpiditatea, simplitatea, fecunditatea, unitatea și proporția.

Planul este întreg când coprinde subiectul în totă întinderea sa, fără să-i mai adauge nici

¹ Discours sur le style.

să-î mai scadă ceva din cea ce trebuie să cuprindă.

Planul e *limpede* când se presintă spiritului o imagine scurtă și lămurită despre totu subiectul, în câtu să se pótă vedé, cu o singură aruncătură de ochi, într'unu modu distinctu și precisu, tóte părțile și raporturile subiectului.

Planul este *simplicu* când reduce totu subiectul, ori câtu de complicatú arú fi, la unu numărú mărginitú de idei séu de propoziții generale; când înfățișéază o adunare de divisiuni atâtú de firești, în câtú fiă-care să nu aréte de câtú o față nouă, să nu fiă de câtú o esplicare diferită a aceluiași subiectu.

Planul este *fecundú* când fiă-care ideia principalé, coprinde în sineși o mulțime de alte idei secundare, în câtú, la vederea unui singurú obiectu, să se zăréscă încă o mulțime de alte obiecte.

În fine unu planú are *unitate și proporțiá* când, diversele sale părți, suntú ast-felú de bine legate și armonisate, în câtú fiă-care dintr'ênsele întărindú și îmfrumusețândú pe cea de dinaintea ei, prepară pe cea care îi urméză: și tóte, sprijinindu-se recipocú, contribuescú la întemeierea și perfectiunea cuvântului.

Aceste calități nu se reunescú în același gradú în tóte discursurile, fiă din cauza naturei subiectului, fiă din alte cause prevédute sau neprevédute.

Digresiunile sunt nesece discuțiuni, care par streine subiectului principal, dar care, cu toate astea, tind totu la scopul adevărat al oratorului. In elocință digresiunile sunt rari; întrebuințate însă cum se cuvine, ele pot deveni câte o dată plăcute și adese chiar folositoare.

Digresiunile ca să fiă bune trebuie să fiă rare și de o scurtime potrivită; să nască într'unu mod natural din subiect, în cât să pară a face parte necesară dintr'ensul. Ele trebuiesc puse în partea cea mai potrivită a discursului; în fine digresiunile trebuiesc a fi prevădute de orator în planul său.

PARTEA A TREIA

ELOCUȚIUNEA

Elocuțiunea, în genere, este exprimarea cugetărei prin cuvânt.* Cuvântul p^ote fi rostit^u sau scris^u; de acea, într'un^u înțeles^u mai restrins^u, elocuțiunea se ia acea parte a Retoriceⁱ care trat^ă despre stil^u.

Regulele prescrise pentru stil^u (cuvântul scris^u) convin^u și cuvântul^u rostit^u, sau elocuțiuneⁱ în genere, adec^ă discursul^u.

Elocuțiunea este pentru elocință cea ce coloritul este pentru pictură. Precum imaginația pictorului inventă mai întâi principalele trăsuri ale tabloului; judecata sa le pune pe fiă-care la locul^u s^eu; iar coloritul însuflețese totă opera, dă strălucire obiectelor^u; tot^u așa, în elocință, fondul discursului este în fapte și idei, opera *Invențiuneⁱ*, apoi distribuțiunea, care form^ăz^ă desenul^u și conturul^u. *Dispozițiunea*; iar *Elocuțiunea* dă suflet^u discursului, grație și putere. *Nam quum omnis ex re atque verbis constet oratio, neque verba sedem habere possunt, si rem*

* *Tălcuirea* voiașe să aibă vorbă frumoasă împodobită, mfrumșetată cu înv^oț tură și cu măestrie. . .

Ac^ăsta cu multe feliuri de frumșete, cu multe desfătate figuri sau chipuri ritoriceșe, și cu or^u ce altă pod^obă împodob^eșe cuvintele, euleg^ănd^u t^ote florile din grădini'e Muselor^u, și t^ote frumșețele grăirii (*Molnar*, 22)

subtraxeris, neque res lumen, si verba semoveris (de Orat., III, 5).

Stilulă nu e de cătă ordinea și mișcarea ce omulă pune în cugetările sale; dacă le încătuseză cu strictetă, dacă le strînge, stilulă devine tare, nervosul și concisul; dacă le lasă a se succede cu încetulul și a nu se lega de cătă după caprițilulă vorbelorul, cătă de elegante să fiă cugetările, stilulă va fi întunecatul, slabul și greoiul.¹

Dicerea stilulă vine de la elinesce *στίλογ* care întăiași dată însemna stălpul; mai în urmă, totulă subt acătă numire, se întelegea la Romani o undrea saulă sulă grăsă de fierul, cu care cei vechi, ce nu cunoseau întrebuintărea hărtiei, se serviau ca să însemneze literile pe scărte de copaci (*liber*), saulă pe nesce tăblite unse cu cerală pe d'asupra; apoi cu încetululă acătă dicere s'a întrebuintatulă ca să însemneze chipulă de a împărtăși cineva ideile sale. (Mare., *Ret.*, p. 139).

Prima condițione ce se cere, pentru a cuvânta cineva bine, este de a cugeta bine, adecă de a se face stăpănulă pe subiectulă seulă, așa în cătă să nu rēmână nici o nedumerire, nici o obscuritate. *

Stilulă diferă de vorbire prin acea că vorbirea se mărginesce în a manifesta afară ideile

¹ Buffon, *Discours sur le style*.

* Pour bien écrire il faut donc posséder pleinement son sujet, il faut y réfléchir assez pour voir clairement l'ordre de ses pensées; et en former une suite, une chaîne continue, dont chaque point représente une idée; etc. (Buffon, op. cit.).

saū sentimentele așa cum se află în noi, după trebuințele noastre, după circumstanțe și după caprițele noastre; pe când stilul le reproduce într'o ordine riguroasă cu tôte ornamentele de care ele sunt susceptibile și care pot să le înalțe.

— Stilul, saū cuvântul scris — ca și cuvântul rostit — este independent de știință, căci ómenii cari știu mult nu sunt totu-d'auna și cei care cuvânteză bine; chiar și cei cari cuvânteză bine nu cuvânteză toți în același chip; cuvântul variază de la om la om, el este însuși omul: **Le style est l'homme même.** (Buffon).

Se distingă în stil calități *generale* și calități *particulare*.

Calitățile generale sunt acelea care constituie esența stilului și sunt invariabile; pe când calitățile particulare variază dupe diferența subiectelor.

Se mai adaugă, pe lângă acestea, diversele accidente ale limbei, numite *Figuri*, și care aparțin la amândouă clasele de calități de o dată.

I. CALITĂȚILE GENERALE ALE STILULUI

Calitățile generale ale stilului sunt puritatea, claritatea, precisiunea, naturalul, nobleța și armonia.

Puritatea stilului consistă în a se exprime ci-

neva corectă — adecă a nu întrebuița de câtă locuțiunile pe care regula saă celă puțină obiceiulă le autorisă — în a cunósce limba.

Surtout qu'en vos écrits la langue révérée
 Dans vos plus grands excès vous soit toujours sacrée.
 En vain vous me frappez d'un son mélodieux.
 Si le terme est impropre, ou le tour vicieux ;
 Mon esprit n'admet point un pompeux barbarisme,
 Ni d'un vers ampoulé l'orgueilleux solécisme :
 Sans la langue, en un mot, l'auteur le plus divin
 Est toujours, quoi qu'il fasse, un méchant écrivain.

*Boil., Art poét., ch. I.*¹

Pentru a scrie și a vorbi corectă trebuie, pe lângă cunoscințele gramaticale, a avé încă lectură și deprindere : lectura celoră mai bună scriitoră, atâtă poetă câtă și oratoră ; deprinderea care se câștigă din societatea celoră cară vorbescă bine.

Pentru a avé o cunoscință esactă a limbei, trebuie a o studia bine, a observa cu atențiune expresiunile care pară impropriă saă vitióse.

Unii retori constituiesc din acéstă cerință o calitate particulară a stilului numită *proprietea*, care stă în a întrebuița fiă-care cuvântă în înțelesul seă propriu ; a nu dice de es. bouă urlă, clopotulă trosnesce, calulă tună,

1

Chiar când în mari escese ară fi ca să cădeți.
 Voi limba totă-d'anna de sfântă s'o aveți.
 Zadarnică este frasa plăcută-armonioasă
 Cuvântulă de-i nepropriu, făptura vicioasă ;
 Urechia mea n'admite pomposulă barbarismă ;
 Aruncă îndată versulă ce are-ună solecismă,
 Intr'ună cuvântă poetulă, sublimă chiar de ară fi,
 E rău poetă de sigură când limba n'o va sci.

Traducere de *Naim*,

etc., în locū de boulū muge, clopotulū sună, calulū ne-
chéză, etc.

Cea ce face adesea cuvintele proprii anévoe de găsitū, este asemănarea aparentă a înțelesulū unor termenī a cărorū însemnare este în realitate diferită. Aceste cuvinte se numescū în genere sinonime, precum arū fi lenea cu trândăvia, a inventa cu a descoperi, obiceiū și deprindere, unicū, singurū, etc.

Este greșitū și neromânesce a dice că : a luatū dejunulū : a luatū o baie : a luatū ceaiū : a luatū cafea : a luatū ciocolatā : a luatū sodā : a luatū bere : a luatū vinū : în locū de : a făcutū dejunulū : a făcutū o baie : a bēntū ceaiū : a bēntū cafea : a bēntū ciocolatā : a bēntū sodā : a bēntū bere : a bēntū vinū.

Este greșitū a se dice : „a avutū locū unū balū la curte“ în locū, că la curte s'a făcutū unū balū. „Aū avutū locū esamenile și împărțirea premiilor“ în locū, de s'aū făcutū esamenile și împărțirea premiilor, mi-a trimesū răspunsū în locū de mi-a trimesū vorbă, etc. ¹

Stilulū se dice purū, când se întrebuintză vorbe curatū românesce, adecă când este lipsitū de barbarisme, de provincialisme, de neologisme și de archaisme, care nu și aū loculū în limbă. ²

Barbarisme se numescū acele vorbe sau locuțiuni ce suntū luate din limbī streine, fără o neapărată trebuință. Barbarismulū pōte fi sau de dicere sau de frasă : eū pu-

rurea *ghindescū*, în locū de *gândescū*, este unū barbarismū de đicere; iar, acestū omū are multū *de* merit, în locū de multū meritū, este unū barbarismū de frasă.

Barbarismele ieaū numirea de latinisme, elinisme, germanisme, slavonisme, franțusisme, uncurisme, turcisme, etc., după limba din care aū fostū luate. Barbarismul este o eróre contra limbei. Erórea contra gramaticēi se numesce *solecismū*.

Provincialisme suntū espresionile întrebuintate numai în unele localități. Ele nu suntū permise de câtū : când scriitorul voesce să arete însușirile limbei dintr'unū ținutū a nume; când nu se află altă espresione mai propriă pentru o noțiune saū o cugetare óre-care și când este a se produce unū efectū comieū.

Archaisme se numesce đicerile saū locuțiunile învechite, eșite din usulū limbei, pe care latiniū le numiaū *verba absoluta*, exoleta. Archaismele potū fi întrebuintate și admise când servă să înfrumusețeze cuvēntarea.¹

Neologismele suntū cuvintele noui derivate saū luate întregi dintr'o limbă străină, locuțiuni neobicinuite, construcțiuni streine limbei obicinuite.

Neologismele suntū de primitū în limbă : a) în termeni tehnici și b) când esprime o idee nouă, care trebuie neapératū să fiă introdusă în limbă și pentru care nu există încă unū cuvēntū propriū saū c) când servă spre a varia stilulū mai alesū pentru neologismele împămēntenite.

Din contra suntū de evitatū ori de câte ori se află deja în limbă — pe lângă cuvēntulū străinū — și unū cuvēntū curatū românū din limba populară. Se va đice de es. bine-cuvēntare și nu benedicțiune în locū de blagosloveniă, précurată în locū de precista, bunavestire în locū de blagovēstanie, etc.²

¹ Veđi Introducerea la „Cartea de Citire“ a lui A. Lambrior, Iași, 1882.

² Veđi în Conv. lit. Iași, 1881, No. 8, studiū „lu contra neologismelor“ de T. Majorescu.

Nu trebuie a se confunda puritatea cu purismul. *Purismul* este o afecțiune și prin urmare un viciu; el este pentru stil cea ce rigorismul este pentru morală.

Claritatea este acea calitate a stilului care face ca să se înțelgă lesne și îndată cugetarea arătată prin cuvânt; ea depinde mai ales de puritate, ocolind termenii vagi sau echivoci, construcțiunile încrucișate, inversiunile forțate, perioadele pré lungi sau cari sunt traversate de sensuri diferite. Claritatea expresiunii, țice Quintilian, trebuie să fiă ast-fel în câtă cugetarea să isbescă spiritele precum sórele isbesce vederea : *Ut in animum audientis oratio, sicut sol in oculos, occurrat.* (VIII, 2).

Nimic nu e mai obicinuit, țice d'Aguesseau, de câtă de a vedé ómeni, de orí ce etate, vorbind înainté de a fi cugetat, și lipsindu-le talentul cel mai necesar tuturor, acela de a spune esactă acea ce voesce a țice. Singurul mijloc, de a evita un așa mare defect, este de a lua din tinerete obiceiul de a nu țice de câtă cea ce se concepe, și de a expune conceptul în modul cel mai propriu pentru a-lu face înțelesu celor-l-alti.

Claritatea este une-orí sacrificată dorinței de a păré fin, delicat, misterios, profund; precum se vede în rëndurile urmátore, din Prosoodia limbei românești :

„Perđendú cunósce omulú a prețui perdutulú, cum o nópte arată adese a țilei prețuitulú.“

Sau în următoarele versuri exametre, ale aceluiașu scriitoru :

„Intru speranță vedemū semănându aratoriulū. Dă arvună
Neguțatorulū de marfă sperându să câștige. Are bună
Incredințare ostașulū comunū să pășască 'n rangū mai mare.
Omu natura pe grade sporescū înainte făr' a s'are,
Fizicū moralū și țintescū la ceva mai departe în natură,
In țirculația totului cum ale morei rôte 'n centru,
De o putere mănate ș'unū mecanismū purtate, pentru
Ca să ni macine grâu de făcutū aluatū de nutritură.“

G. Seulescu.

Acestū defectū, care se numescē *galimatia*, nu se pōte evita de cātū prin tăcere. Gloria și meritulū unorū ómenī — dice La Bruyère — este de a scrie bine, iar alū cātor-va alțiū, este de a nu scrie de locū (Car. *Des ouvr. de l'esprit*).

Totū acestū sfatū îlū dă și Maynard unū scriitorū prostū din timpulū sēu :

Ce que ta plume produit
Est couvert de trop de voiles;
Ton discours est une nuit
Veuve de lune et d'étoiles,
Mon ami, chasse bien loin
Cette noire rhétorique;
Tes écrits auraient besoin
D'un devin qui les explique.
Si ton esprit veut cacher
Les belles choses qu'il pense,
Dis-moi, qui peut t'empêcher
De te servir du silence¹?

1. An scire atque intelligere neminem vis, quae dicas? Quidni, homo inepte, ut quod vis, abunde consequaris, taces? *Aul.-Gell.*, I, 10. Nonne satius et mutum esse, quam, quod nemo intelligat, dicere? *Cic.*, Philipp., III, 9.

Contrariul clarității este obscuritatea și nonsensul.

Nonsens este când se constată contradicere între o expresiune și drépta judecată ori bunul simț, precum în aceste versuri :

Era nópte 'ntunecósă
Alba lună luminândü ;
Era 'n valea rëcorósă
Glasü de buciümü rësunându....

Obscuritatea provine mai alesü din inversiune, ca în aceste versuri ale lui Asachi :

Diogenes, în Athina,
Unde strălucia lumina,
Unü bărbatü era mintosü ;
Insă judecatü pe dosü.

saü iarășî

Diogene-atunci rëspunde
Insemnatü acestü cuvëntü.

ori din lungimea fraselorü saü nepotrivirea lorü, precum se vede în următórea definițiune a e-popeii :

Epopea este unü discursü inventatü cu artë spre a forma moravurile prin instrucțiuni îmbrăcate cu alegorii ale unei fapte însemnate, carea se istorisese în versuri într'unü chipü verasemene și plăcutü.

Abstracțiunea încă împedecă adese-ori claritatea ; de esemplu sonetulü lui Iancu Văcărescu „Pacea“

Cresei în sînu cu Plutu, Pace multu bogată ;
 Ramură, Maslinu'ți dă vese!itoare,
 Șerpe la picjore ai nevinovată ;
D'orî ce măestrie, sboră, rubitore!

Cornu mbelșugărei adu-ne îndată,
 D'armături de pavezi vin'o ardetore ;
 Grasulū, roditoriulū, albulū peptū ne-arată,
 Puie Caduceu-ți iar negoțu 'n flóre.

Scumpū însărcinată de florî, spicuri, póme,
 Dăruesce nouē facerî miî de bine ;
 Isgonesce rele, bóle, cîumă, fóme,

Prea întemeiate fă s'avemū cu tine
Sfintele de nēmurî pravilî económe,
 Fericirea nóstră nesmintită ține.

Chîiar o punctuațiã neregulată póte întuneca stilulū, precum în acestū rēspunsū alū unū oracolū din anticitate :

Duce-te-vei, înturna-te-vei, nu, vei peri.
 Ibis redibis, nunquam, peribis.

În fine obscuritatea măi nasce și din întrebuintarea *equivoculū*, adecă a termenilorū saū construcțiunilorū care potū da nascere la douē înțelesurî.

În subiectele glumețe însă, *equivoculū* póte fi cu succesū întrebuintatū.

Pentru a ocoli aceste defecte, La Bruyère, dă unū consiliū de care măi alesū trebuie să se țină sēmă :

„Orî-ce scrietorū, dice elū, pentru a serie limpede, trebuie a se pune în loculū cititorilorū sēi, să cerceteze propria sa lucrare ca pe unū ce care-i este nōu, pe care îlū citește pentru prima óră, în care elū n'are nici o

parte, și pe care autorul ar fi supus'o criticei sale; și să se convingă în urmă că n'a înțelesu numai pentru că singurū se înțelege, ci pentru că în adevărū este de înțelesu. (*Ouvr. de l'esprit.*)

Cu tóte acestea une-orī este ȳertatū a se întuneca puținū o cugetare; dacā, expresā clarū, arū fi lipsitā de delicatețā saū arū produce unū efectū neplăcutū.

Fontennelle, într'unū discursū publicū, ȳicea primului ministru alū tinerului Ludovic XV, cardinalului Dubois:

Vous communiquez sans réserve à notre jeune monarque les connaissances qui le mettront un jour en état de gouverner par lui même; vous travaillez de tout votre pouvoir à vous rendre inutile.

Antiloc,   nsărcinatū de a anunța lui Achile mórtea lui Patroclu,   lu preparā mai ântăiū, pentru acéstā seire, ȳic  ndu-   (*Iliad.*, XVIII, 18):

  Ω μοι, Πηλ  ος ν   δ  ιφρονος,    μ  λα λυγρ  ς
Π  σσει αγγελ  ς,    μ     φελλε γεν  σθαι.¹

Ajunsū la cuv  ntulū fatalū, se feresce de a   lu rosti și ȳice:

Κ  ται Π  τροκλος (jacet Patroclus);

cea ce face multū mai puținū de c  tū dacā Omerū arū fi ȳisū: *Τ  θνηξε Π  τροκλος (mortuus est Patroclus).*²

Precisiunea consist   în a nu întrebuința de c  tū

¹ „Hei mihi, Pelei fili bellicosi, profecto perquam tristem

„Audies nuncium, qui non debuit fuisse. (Hom. *Ilias*, gr. et lat. juxta Ed., Sam. Clarke; Amstel., MDCCXXXIV),

² Lefranc, *Style et Comp.*, 55.

termenii necesari exprimării cugetării și termenii cei mai justți.

Precisiunea nu esclude avuția nici ornamentele stilului. Tóte genurile de scrieri aũ precisiunea lorũ. Acea a filosofului, care nu voesce de câtũ să instruiascã, nu ajunge oratorului care vrea să înduplece.

Stilului precisũ se opune stilulũ *difus* sau *prolixũ*, care consiste în a ñice puținũ cu vorbe multe; precum arũ fi când cineva arũ ñice : „Ađi diminetã m'amũ îmbrãcatũ, amũ eșitũ din casã și m'amũ dusũ la amiculũ meũ,“ în locũ de *ađi diminetã amũ fostũ la amiculũ meũ*.

Corneille, în Nicomède, act. I, sc. I, serie :

Trois sceptres, à son trône, attachés par mon bras,
Parleront au lieu d'elle, *et ne se tairont pas*.

Ovidiũ, pentru a depinge deluviulũ, ñice :

Omnia pontus erat; totulũ era o mare.

Acetã espresiune era și frumósã și îndestulátore; dar elũ, mai adauge : *decrant quoque littora ponto*.

Voltaire caracterisã prolixitatea definindu-o „unũ deluviũ de cuvinte peste unũ pustiũ de idei.“

Orĩ-ce pré multũ se va ñice e sãțiosũ neplãcutũ
Minte, sațã de dẽnsulũ, ilũ aruncã în minutũ. (Eliade).

Naturalulũ stilului consistẽ în a esprime o ideã, o imagine, unũ sentimentũ, fãrã cãutare și nesilitũ, ca și cum singure s'arũ fi înfãțisatũ spiritului.

Ast-felū arată C. Boliacū starea de odihnă a țeranului :

Oftă bêtâna însă și dîse către fiică :

— Când amū luatū pe tat'leū, pe cînd erai tu mica,
Eramū mai fericiți ;

Aveamū căsuța nōstră, aveamū cuprinsuri bune,
Aveamū frumoșe holde și turme la pășune.

Aveamū argați plătiți,

Și vite 'n bătătură, și plugulū lângă casă,
Ș'unū călătorū, orî-care, afla ceva pe masă
Cînd s'abătea la noi.

Era fruntașū bêtânulū, ea elū puținī eu stare,
Abia 'nvîrtia prin curte cu carulū sēu celū mare —

Unū carū cu șese boī.

(Sila)

Ca să fiă naturalū, oratorulū orî scrietorulū să fugă de iperbole esagerate, să nu umble după spiritū, să caute numai ornamente naturale și mai alesū să nu afecteze.

„Espresionile nōstre să fiă imaginele cugetărilor nōstre, iar cugetările nōstre imaginele adevărului“ a dîsū Fenelon.

Afectațiunea este sfortărea pe care o face spiritulū peste puterile sale sau dincolo de subiectulū sēu. Afectațiunea este în cuvinte și în cugetări.

În cuvinte este afectațiune 1° cînd, pentru a spune lucruri obicinuite, se întrebuinteză cuvinte mari, precum făceau o dată *prețioșele* lui Molière; 2° cînd se aplică lucrurilorū intelectuale sau morale cuvinte luate din sciință și care parū făcute pentru a fi de ceī mai mulți neînțelese. Esemple : A descompune *resorturile* unui imperiū; a *calcula* esistența cui-va; — a se ridica pênē la *maximulū* gloriei; spiritū *excentricū*, etc.

În cugetări este afecțiune 1° când li se dă o dezvoltare nepotrivită; cum se întâmplă chiar celor mai buni scriitori. În Sânta Scriptură căința lui Petru se exprimă prin aceste simple cuvinte : „Și eșindū afară plânse cu amarū,“ însă Malherbe, voindū să arete același lucru, dice :

C'est alors, que ses cris, en tonnerres s'éclatent
 Ses soupirs se font vent, que les chênes combattent.
 Et ses pleurs, qui tantôt descendaient mollement,
 Ressemblent à un torrent, qui des hautes montagnes
 Ravagent en noyant les voisines campagnes
 Veut que tout l'univers ne soit qu'un élément.

Unū asemenea stilū se numesce *bombasticū* sau umflatū.

2° Când ideile degenerază în jocuri de cuvinte.

3° Când se facū apropieri sfortate între cugetări care nu se potū asemēna.

Stilulū naturalū se opune stilulū *academicū*, acelū limbagiū figuratū, poeticū, încărcatū de metafore și de antitese care se aude mai alesū în Academii.

Din naturalū nasce *facilitatea* stilulū, adecă unū stilū în care nu se vede truda.

Nobleța, sau demnitatea stilulū, consistē în a nu întrebuița imaginele populare și termenii josnici (*sermo proletarius*).

Quoi que vous écrivez, évitez la bassesse,

Le style le moins noble a pourtant sa noblesse

a dis Boileau (*Art poét.*, ch. 1). Și după dēnsulū Eliade :

Ori-ce scrieți vedeți, pré josū a nu vē lăsa;

Stilulū celū mai puținū nobilū, își-are cuviința sa.

Câte o dată oratorii și poeții sunt nevoiți a vorbi de lucruri mici și de rândă, și, atunci trebuie ca decența expresiunii să acopere și să orneze micimea materiei : este o artă de a spune cu nobleță lucruri mici. *

Innobilirea termenilor se face sau prin o preparațiune îndemânatecă, sau printr'un contrast energic, sau printr'un termen mai nobil, sau prin epitete convenabile.

Racine, în locu de a dice cuvântul propriu, care aru fi fostu ordinaru, dice :

Même elle avait encore *cet éclat emprunté*
Dont elle eut soin de peindre et d'orner son visage,
Pour réparer des ans l'irréparable outrage.

Athalie, II, 5.

Pe fața-i vedeamă încă acele fa'su coloritu
Cu care avea grijă a se orna adese
Spre-a repara insulta ce ani-i adusese.

Sion, traducere.

Armonia stilului resultă, în genere, din alegerea cuvintelor și din aședarea lor în frasă. Armonia este de cuvinte, de frase și armonia imitativă.

1. Pentru armonia cuvintelor, Boileau, ne a datu în același timp regula și esemplul, în aceste versuri din *Arta poetica* :

Il est un heureux choix de mots harmonieux :
Fuyez des mauvais sons le concours odieux :

* Non potest placere, quod non decet (Quintilian).

Le vers le mieux rempli, la plus noble pensée,
Ne peut plaire à l'esprit quand l'oreille est blessée. ¹

Pentru a avé armonia de cuvinte trebuie a fugi de cacofoniă.

Cacofonia rezultă : 1° când urméză una-dupe-alta mai multe silabe aspre, guturale sau șurătore :

Pourquoi ce roi du monde est si libre et si sage,
Subit-il si souvent un si dur esclavage!
(Voltaire)

Quàm multi tineas pascunt blattasque disertí?
(Martial)

2° când se repetă în aceiași vorbă sau frașă de ma multe ori unū sunetū :

Monseigneur, qu'attend-on donc tant? et que ne les tend-on tôt? dicea unulū din soldații lui Henric IV, care voia să întindă mai curêndū baricadele; ori în graiulū poporului :

Gardū noū, parū noū, carū noū, sacū noū; socū avemū, socū ar demū, și-o șea rea amū ardé, de-amū avé.

3° Cacofonia mai rezultă și din grămădirea de vocale care se ciocnescū între dênsele; cea ce constituie hiatulū, ca în versulū următorū :

On hait ce que l'on a, ce qu'on n'a pas on l'aime.

sau ca în aceste versuri :

Apoi vine 'n roiū albina ce nutreșce ne 'necatū
Cu plăcere, soțu-i leneșū din totū ce a adunatū.

G. Sion.

Eliade, în poesia „O nópte pe ruinele Têrgoviștei“ nu escelézá prin armoniá în următoreá strofá :

1
Avemū de-ajunsū cuvinte cu tonū armoniosū ;
Inlăturați pe cele ce sună uricîosū ;
Gândirea cea mai 'naltă și versulū celū mai plinū,
Auđulū când jicnesce nu plăce pe deplinū.

E viu totu împrejuru'mi; frunđa frunđei șoptese.
 Și iërba 'ntrebă mușchiulū : „aici cine, cine m'adusu ?
 Zidulū ca o fantasmă d'asupra'mi se lătesce,
 La spate'mi, ca gigante, se 'nalță turnu 'n susū.

Pentru a avé armoniă nu e destulū a evita cacofonia ci a căuta eufonia, adecă sunetele dulci, și a le aședa armonicū în frase.

Armonia este atâtū de necesară în câtū, de multe orī, înlătură în profitulū ei chiar proprietatea stilului :

Astfelū în aceste versuri :

L'inexpérience indocile
 Du *compagnon* de Paul-Emile
 Fit tout le succès d'Anibal.

unde *compagnon* este cerutū de armoniă în locū de *col-lègue*.

II. Armonia fraselorū rezultă din proporțiunea potrivită a periódelorū și din aședarea accen-telorū.

O frasă trebue ca să arete tôte mișcările și afecțiunile sufletului nostru; va fi întreruptă, când exprimé pasiunea; va fi dulce, duiósă când va exprime durerea sau bucuria.

Periodū se numesce o cugetare compusă din mai multe alte cugetări, alū cărorū înțelesū depinde de unū ultimū repausū, comunū tuturilor propozițiunilorū; fiă-care cugetare, în parte, se numesce *membre* ale periodului și se légă între dênsele prin conjuncțiunī sau prin înțelesū.

Petru Campénu, în gramatica sa, dă mai multe exemple de frase periodice :

Când ești la Roma, trăește după datinile de la Roma — periodu cu două membre.

„De aceea mergu rău lucrurile noastre în lumea acésta ; de aceea se vede a fi cu neputință îndreptarea sórtei noastre aici pe pământu : pentru că noi ni facemū muți la gla-ulū Dumneđeirei și alū omnirii : pentru că noi nu voimū să ni supunemū dreptulū cuvêntū, ce ni este datū de susū, ca unū ângerū păzitorū și povêtuitorū.“ — periodu cu trei membri. ¹

Unū periodu de patru membrii este următorulū : „Si M. de Turenne n'avait su que combattre et vaincre ; | s'il ne s'étaít élevé au-dessus des vertus humaines : | si sa valeur et sa prudence n'avaient été animée d'un esprit de foi et de charité ; | je le mettrais au rang des Fabius et des Scipions.“ (Fénelon).

Pentru ca periódele să fiă armoniósé, trebuie a nu lăsa mare inegalitate între membre ; și, mai alesū celū din urmă să nu fiă pré micū în raportū cu celū d'ântâiū ; să se amestece periódele mai puținū sonore cu acelea care suntū mai sonore ; și, în fine, periodulū să se termine printr'unū cuvêntū polisilabū și accentuatū.

Unū stilū prin escelență armoniosū și periodicū, este în parte numitū *stilū biblicū*, din cauza asemănărei sale cu stilulū Bibliei :

Verđi suntū délurile tale ; frumoése suntū pădurile și dumbrăvile spênđurate pe cóstele tale ; limpede și dulce e cerulū tēu ; munții tēi se 'nalță trufași în vêsduhū ; riurile, ca unū brêu pestrițatū, ocolescū câmpurile ; noptile tale încântă auđulū... Pentru ce zîmbetulū tēu e așa de tristū, mēndra mea tēra ?

(*Cântarea României*, Bălcescu)

1. Citatū de Gusti, *Ret.*, p. 202.

Armonia cuvintelor, ca și aceea a fraselor, ară fi de prisosă dacă n'ară servi de câtă să acopere golulă cuvintelor; și, dacă cineva ară semăna cu acelă retoră din vechime, care, după cum spune Luciană, se credea celă d'ântăiă dintre ómenī, pentru că avea necurmată în gură cincī-spre-dece orī douē-deci de cuvinte atice, pe care se deprinsese a le pronunța cu grațiă și cu care își îmbia tóte discursurile sale.*

Armonia de cuvinte și de frase împreună constitue cea ce se numesce *armonia mecanică*; fiindcă se adresază numai auđului și care, nu e o calitate a stilului, de câtă numai dacă nu vatămă nicī una din cele-l'alte calități.

III. Armonia sunetului sau *armonia imitativă* consistē în întrebuintărea cuvintelor care, prin sunetele silabeloră loră, corespundă obiecteloră sau ideiloră ce esprimă.

Armonia imitativă este de trei feluri : de sunetă, de mișcare și de sentimentă.

a). Imitațiunea sunetelor este chiar în natura tuturoră limbeloră. La *onomatopée*, adecă la cuvintele care imităză sunetele, recurge totă graiulă umană în formațiune.¹

Ună onomatopēă comună limbeloră europene este acela care imităză sunetulă spargerei, care a devenită verbulă englesă *to crack*, francesulă *craquer*, germ. *krachen*, grec. *ζοάζω*, latin. *increpare*, rom. *a crăpa*; asemenea verbulă a stupi sau seupa = gr. *πίσω*, fr. *cracher*, etc. Din strigătulă de bucuriă ală Zulușiloră *halala*

* Lucian, *Rhétor. praeceptor*, c. 16 : *Πρόχειρα ἐλ' ἄζρας τῆς γλώττης ἔχε τὰ ἄντια, καὶ κῆρα, καὶ μῶν, καὶ ἀμυγῆλη, καὶ λῶσιτε, καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἐν ἄλλοις λόγῳ καθάπερ τι ἦδυσμα ἐπίπατε αὐτῶν.*

1. Hasdeu, *Op. din bătrâni*, t. III, p. 124.

s'a făcutu verbulu greeu *αλαλαξω*, a da alarmă, iar în ebreese *hillel*, a cânta laude, de unde provine alu nostru *alleluia*, etc.

Armonia imitativă prin onomatopoeie ajunge adesea unu jocu copilărescu și devine unu defectu, precum în acestu esemplu alu lui du Bartas, când, vorbindu de unu calu, dice :

Le champ plat bat, abat, détrappe, grappe, attrape
Le vent qui va devant.

Acésta se numesce *cacofoniă imitativă* (*Gér., Rhét.*, p. 156).

Aristofanu, imiteză țipetulu bróscelorū prin aceste cuvinte : *Βρεξεκεξέξ κοάξ κοάξ*, pe care Ovidiu le înlocuesce cu unu versu mai esteticu :

Quumque sunt sub aqua, sub aqua maledicere tenta...

Racine imiteză scărțaitulu osiei :

L'essieu crie et se rompt.

Omeru iarăși imiteză sunetulu potcovirei cailorū în acestu versu :

Πολλά δ'ἀναιτα, κάταρτα, πέραρτά τε δόχηιά τ'ἰλθον...

iar Alexandri, imiteză tropotulu cailorū prin aceste versuri :

De-o dată se aude unu tropotu pe pământu,
Unu tropotu de copite, potopu rotopitoru!

care reamintesce pe

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum...¹

alu lui Virgiliu.

Interjecțiunile, sunetele și sgomotele imitative au fostu primele cuvinte, prima urzelă a limbagiului.¹

b) Din combinarea cuvintelorū imitative în frasă, se produce și imitațiunea diferitelorū mișcări din natură, precum în versurile lui Bolintineanu, din poema sa *Mihnea și Baba* :

1. Zaborowski, *L'origine du langage*, ch. VI.

Mihnea încalecă,
Fuge ca vântul;
Calul său tropotă,
Urlă pădurile, etc.

sau în versurile lui Racine, care imităză mișcările unui monstru :

Indomptable taureau, d'agon impétueux,
Sa croupe se recourbe en replis tortueux.

Phèdre.

Virgiliu imităză mișcarea, și ne arătă scototul, ce face ună taură care cade ucisă :

Sternitur, ex animisque tremens procumbit humi bos.

(Aen., V).

c) În fine cuvintele potă imita și sentimentele. Cicerone, voindă să probeze că Milone nu plecase nici de eum din Roma cu scopă de a ataca pe Milone, descrie equipagiulă loră cu o armoniă fôrte diferită :

Obviã fit ei Clodius, expeditus, in equo, nullà rhedà, nullis impedimentis, nullis Graecis comitibus, ut solebat; sine uxore, quod numquam feré : quum hic insidiator, qui iter illud ad caedem faciendam apparâset, eum uxore veheretur in rhedà, penulatus, magno, et imposito, et muliebri ac delicato ancillarum puerorumque comitatu.

(Pro Milone, c. 10)

La Fontaine arătă sfârșitulă omulă înțeleptă prin nesece versuri a căroră armoniă e de o potrivă cu seninătatea ultimeloră sale momente :

Content de ses douceurs, errant parmi les bois,
Il regarde à ses pieds les favoris des rois;
Il lit au front de ceux qu'un vain luxe environne,
Que la fortune vend ce qu'on croit qu'elle donne.
Approche-t-il du but, quitte-t-il ce séjour,
Rien ne trouble sa fin : c'est le soir d'un beau jour.

Armonia stilulă constituie măi cu sémă cea

ce se pôte numi „ritmulă prosei“ care, mai alesă, caracterisăză stilulă ună scriitoră. ¹

Când imitațiunea cere ore care vioiciune în armoniă, se întrebuintăză *stilulă tăiată*, ale cărui părți suntă independente și fără legături reci-proce : „Trece Rinulă, observă mișcările inemiculă, descăptă curagiulă aliațiloră, ocrotescă credința suspectă și șovăitoare a veciniloră; ră-pescă unora voința, altora mijlăcele de a fi vătămătoră. . . . etc.“ ²

II. CALITĂȚILE PARTICULARE ALE STILULUI

Calitățile particulare ale stilului suntă acele calități cari se schimbă după natura subiecteloră, despre care se tratăză, saă a obiecteloră ce trebuie a descrie.

Cei vechi aă distinsă trei feluri principale de stilă : *simplu*, *temperată* și *sublimă*.

Rollin compară stilulă simplu cu o masă frugală; pe celă temperată cu ună riă umbră de păduri înverđite și stilulă sublimă cu ună fluviă impetuosă.

1°. *Stilulă simplu*

Stilulă simplu este acela în care nu se dice de cătă cea ce trebuie să se dică, fără a da pré multă vioiciune espresiuniloră nici pré multă strălucire cugetăriloră.

Stilulă simplu convine discusiunelără familia-

1. A. Lambrior, *ibid.*, p. XXXI. — 2. Battenx.

re, narațiunii faptelor obișnuite, fabulei, eglogei, scrisorilor, în fine tuturor subiectelor care au scopul de a instrui. Calitățile sale proprii sunt : simplitatea și concisiunea.

1. Simplicitatea consistă în facilitatea expresiunii, în trăsurile naturale ale vorbirii comune. Această calitate face că stilul simplu să fiă crezut de fiă-care ca alu său propriu.

Ast-felū suntū, de o simplitate încântătoare, aceste versuri ale lui Virgiliū, în care Tytire vorbește de aceea cetate, Roma, pe care elū nu o cunosea :

Urbem quam dicunt Romam, Meliboe, putavi,
Stultus ego, huic nostrae similem, quò saepè solemus
Pastores ovium teneros depellere fetus
Sic canibus catulos similes, sic matribus haedos
Nòram : sic parvis componere magna solebam.

(*Eclog.*, 1).

Stilul simplu nu trebuie confundat cu *stilul familiar*; acesta e tot-d'auna familiar; din contra, stilul simplu pòte fi însoțit chiar de óre-care măreție și nobleță precum se vede mai în toți scriitorii clasici : Virgiliū, Bossuet. Omerū și mai alesū în Sânta Scriptură : „Dumnezeū dise să fiă lumină, și fu lumină.“

2. Concisiunea stă în înlăturarea a totū ce nu adaugă înțelesului ceva esențialū, și în a exprime o cugetare în câtū de mai puține cuvinte. Ca și precisiunea, această calitate, cere ca să nu se dică de câtū cea ce trebuie să se dică; însă concisiunea pòte lipsi când cineva are trebuință de mai multe cuvinte spre a exprime o cugetare, pe când precisiunea nu pòte fi nici o dată înlăturată,

Acestū felū de stilū convine mai cu sémă reflexiunilor morale și sentințelorū.

În aceste versuri ale lui Alexandri găsimū unū esemplu de concisiune :

„Drumeţulă intră, dice : — B'ne-amŭ găsitŭ Ursane!
 Unŭ aspru glasŭ răspunde : — Bine-ai venitŭ moşŭ Dane!
 Ce vântŭ te-aduce-aice? Vântŭ rău şi de jălire!
 „Ni calcŭ păgâniŭ, frate, şi ţera-i la peire!“
 Ursanŭ tresare, geme, s'aprinde 'n gândulŭ sŭ.
 Danŭ dice: De pe munte venit'amŭ să te ieŭ.
 „Să mergemŭ.“ — Dar! să mergemŭ! adaoge Ursanŭ!
 Şi multŭ cu dragŭ privesce grozavu-i buzduganŭ.“

Stilulŭ concisŭ să nu se confunde cu *stilulŭ laconicŭ* : unulŭ cere puţine cuvinte şi este o calitate ; cestŭ altŭ cere numai cuvintele necesare şi este mai multŭ unŭ defectŭ de câtŭ o calitate a stilului : *ἢ τὰρ ἢ ἐπὶ τὰρ*, ori pe elŭ, ori subt elŭ, diceau mamele lacedemoniene dândŭ scutulŭ filorŭ lorŭ când porniau la bătaia.

Defectulŭ stilului concisŭ este stilulŭ *secŭ* adecă acela care nu înfăţişeză de câtŭ idei necomplete, nedesvoltate, lipsite de claritate şi de interesŭ ; decă seceta nu provine din lipsă de imaginaţiune, meditaţiunea subiectului o pŭte face să dispară.

II°. *Stilulŭ temperatŭ*

Stilulŭ temperatŭ, (ornatŭ, înfloritŭ sau figuratŭ) este acela care servă ca nuanţă între cele alte două (*utroque temperatus, ut cinnus amborum*, Cic. *Orat.*, c. 6), şi este mai alesŭ propriŭ subiectelorŭ plăcute ; scopulŭ sŭ e de a place.

Calităţile care parŭ a conveni mai specialŭ acestuŭ genŭ suntŭ : eleganţa, avuţia, fineţa, delicateţa şi naivitatea.

Eleganţa consistē în a da cugetărei o formă nobilă şi polită, şi a o transmite prin expresiuni dulci, curgătoare şi plăcute la urechiă ; poesia mai alesŭ nu pŭte face efectŭ fără eleganţă.

Pentru a ne face o idee esactă de efectulū eleganței să comparămū pe Malherbe cu Racan: amândouă aū imitatū acestă cugetare a lui Orațiū :

Pallida Mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres

(*Carm.*, I, 4, 13).

Racan l'a imitatū ast-felū :

Les lois de la mort sont fatales
Aussi bien aux maisons royales
Qu'aux taudis couverts de roseaux.
Tous nos jours sont sujets aux Parques :
Ceux des bergers et des monarques
Sont coupés des mêmes ciseaux.

Malherbe la rëndulū sēu a dīsū :

Le pauvre en sa cabane, où le chaume le couvre,
Est sujet à ses lois ;
Et la garde qui veille aux barrières du Louvre
N'en défend pas nos rois.

Eleganța versurilorū lui Malherbe asupra acelorū lui Racan este evidentă.

Enius, voindū a imita sunetulū trompetei, începutu bine versul sēu dīcëndū :

At tuba terribili sonitu :

aci, nesciindū cum să dīcā, adause :

taratantara dixit.

Virgiliū luā ce află bunū în acestū versū și-lū întocmi ast-felū :

At tuba terribilem sonitum procul aere canoro.
Increpuit.

făcëndū, dintr'unū versū bizarū, unū versū elegantū.

Eliade, Alexandri și alțiī ne daū numeroase e-
simple de eleganță.

Avuția stilului este abundența expresiunilor unită cu strălucirea cugetărilor.

Precum este însă o abundență stérpă care se respândește în ornamente de prisos, sau care întorce în diferite sensuri aceeași idee, totu așa este și o strălucire falsă :

Istoricul Florus, vorbindu despre acei soldați romani cari s'au găsitu morți d'asupra inamicilor lor, în urma bătăliei de la Tarent, dice că fețele lor păstrău încă unu aeru amenințator; și adauge că mânia, ce-i însuflețise în timpul luptei, trăia în însăși mórtea : *Omnium vulnere in pectore; quidam hostibus suis immortui; omnium in manibus enses, et relictæ in vultibus minae; et in ipsa morte ira vivebat* (1, 28).

Seneca tragicul plânge pe bătrânul rege alu Troiei lipsit de onorurile înmormântărei : „Acelu Priamū, părinte alu atâtoru regi, n'are unu mormântu; iar foculū îi lipsesce în Troia incendiată.“

Ille tot regum parens
Caret sepulero Priamus; et flamma indiget,
Ardente Troja.

Troas, v. 54.

Adevărata avuția consistă în numărul ideilor ce unu singur cuvânt deșteptă, în raporturile ce îmbrățișează, în importanța obiectelor ce presintă spiritul :

Virgiliu, dupe ce representase în Câmpii Elisei adunarea ómenilor virtuosi, face dintr'o singură trăsură lauda lui Catone, adăogându că elu era acolo președinte :

His dantem jura Catonem.

Aeneid., VII, 670.

Ast-felū cea ce face o cugetare avută și mare, este când se dice unu lucru care reamintesce

multe-altele, și când ni se descopere tot de odată, cea ce noi n'amăm fi aflatu de cătă prin reflesiune.

O espresiune este avută când, într'o singură imagine, împreună mai multe calități ale obiectului ce voesce a descrie. *Ună sceptru de aramă*, de exemplu, anunță inflexibilitatea sufletului unui despotu și greutatea năbușitoare a domnirii sale; *o inimă de marmură*, ne arată răcéla și duritatea; *ună sufletu de focu*, împreună căldura, activitatea, rapiditatea, înălțarea; în *rosele tineretii* se vede frăgedimea, strălucirea, plăcerea, puțina durată a acestei etăți.

Espresiunea este și mai avută când face unu tabloă, precum în acestu versu, în care La Fontaine descrie mórtea omului dreptu :

Rien ne trouble sa fin, c'est le soir d'un beau jour.

Avuția nu trebuie să degenereze nici o dată în luxu : „Trebuie, a dis Cicerone, în elocință ca și în pictură, umbre pentru a da reliefu, nu trebuie ca totul să fiă lumină.“ (*De orat.*, III. 26.)

Fineta consistă în a lăsa să se ghicască fără greutate o parte a cugetării; ast-felū, întrebuintată cu măsură, fineta este cu atătū mai plăcută cu cătū deprinde și pune la încercare inteligența altora ;

Hippolyte, în Racine, se exprimă cu fineta când dice, vorbind de Aricie :

Si je la haïssais, je ne la fuirais pas.

Fineta este, sau în cugetare, sau în cuvinte; cea d'ânteu este o vedere mai profundă, mai delicată a lucruri-

lor. Maximele, proverbele și sentințele cugetătorilor sunt
mai ales modele în acest gen :

L'hypoërisie est un hommage que le vice rend à la vertu.
(*La Bruyère*).

Cui peccare licet peccat minus . . .
(*Ovid*).

Qui peut tout doit tout craindre . . .
(*Corn.*).

Fineța în cuvinte consistă în prezentarea sub o formă nouă a cugetării ; ea nu se poate aplica, fără defectu, de cât la o singură frază. La fineța cuvintelor se alătură adesea și gluma ; în acestu casu însă trebuie a avea multă prevedere și cumpătare.

„Nimic nu se opune adevăratei elocințe de cât întrebuințarea acelor cugetări fine, și căutarea acelor idei ușore, deslegate, fără consistență, și cari, ca și fôia de metalu bătutu (betela), nu prind stralucire de cât pierdându din soliditate.“ (*Buf.*, Disc. sur le style).

Dorința de a face să pară lucrurile mai ingenioze de cum sunt conduce la rafinamentu și la echivoc.

Seneca, dice, vorbind despre amici :

In pectore amicus, non in atrio queritur ; (se caută amiculu în inimă, nu în anticameră.)

(Cugetarea devine obscură, din cauza că autorulu voia să fiă pré fin.)

Delicateta este fineța sentimentulu, precum fineța este delicateta spiritulu.

Virgiliu, narându jocurile unei păstorite dice, :

Malo me Galatea petit, lasciva puella.
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.

(*Eclog.*, III, 64).

Totū delicateta este și în acestū versū alū lui Racine. Când Ifigenia a înțelesū că tatălū sēn îi oprea de a re-vede pe Achile, ea esclamă (act. V, sc. I) :

Dieux plus doux, vous n'aviez demandé que ma vie !

Delicateta sentimentulū se împarte în mai multe clase, după sentimentele pe care cineva voesce a le ocroti :

1°. Mustărările, care se ușurēdă presentându-le într'unū modū delicatū.

2°. Consolatiunea, care se face delicatā nepresentând de câtū o parte a obiectulū, ne rostindū de câtū cea ce pōte îndulei o durere.

Ta douleur, du Perrier, sera donc éternelle
Et les tristes discours
Que te met en l'esprit l'amitié paternelle
L'augmenteront toujours ?

(Malherbe).

3°. Laudele, care cerū a nu fi espresē în modū grosolanū.

Delicateta înlocuesce totū-d'a-una cu înlesnire fineța ; dar fineța pusă în loculū delicatetei, arată lipsa de naturalū și răcesce stilulū ; împreunate, delicateta cu fineța, producū bunū efectū.

Ca și fineța, delicateta are defectele sale de care asemenea trebuie cineva a se feri.

Naivitatea consistē în espresiunea simplă, naturală, fără căutare și fără reflesiune a cugetărei. Naivitatea stilulū stă în simplitatea cugetărilor precumū simplitatea stilulū stă în simplitatea cuvintelorū.

Stilulü naivü se pöte lua în douë întelesuri : unü autorü e naivü când, ca mai toți cronicarii vechi, narézä faptele cu töte amănuntele lorü, une ori puerile ; dar care dau narațiunei sale unü aerü de adevëru care inspirä încredere ; acestü felü de naivitate e naturalä și depinde mai multü de forma care se dä espresiunei cugetärilorü, precumü în acestü esemplu :

Trimis'aü Vizirulü la Petriceico Vodä, când era Impărăția la Nistru, së alégä pe unü boerü care'i mai de trébä së'lü trimitä la cortulü sëü cä'i trebuiește. Ales'aü Petriceico Vodä din toți boerii țerei mai de trébä la voröva pre Miron Costin, care aü fostü mai pre urmă și Logofët Mare ; și mergëndü Miron Costin la cortulü Vizirului, pusu-l'aü Vizirul de aü șeđutü în 'aintea lui, și aü đisü Vizirul së'i spue dreptü : pare-le lorü bine, cä aü luatü Impărăția. Camenița, aü ba ? Earä Miron aü răspunsü : cä se teme a spue dreptü. Vizirul aü zîmbitü a rîde, și 'i-aü đisü së gräeșcă së nu se témä. Atunce Miron aü đisü : *Suntemü noi Moldovenü bucuroși së se lătaşcă Impărăția în töte părțile câtü de multü ; earä peste țara nósträ, nu ne pare bine së se lătaşcă.*

Cea altä naivitate este mai artificialä, mai multü o imitațiune a naivității, după cumü se constată mai alesü în La Fontaine, în Donici, care aü escelatü în acestü genü.

Naivitatea nu pöte intra în subiectele nobile ; cu töte acestea, mai alesü în tragedia, nu este lipsită de örecare forță, precum în răspunsulü micului Joas, din Athalia lui Racine :

ATHALIE

Je prétend vous traiter comme mon propre fils

JOAS

Comme votre fils !

ATHALIE

Oui. — Vous vous taisez ?

JOAS

Quel père

Je quitterais ! et pour. . .

ATHALIE

Eh bien ?

JOAS

Pour quelle mère !(Act. II, sc. 7) ¹

Pe lângă calitățile de mai sus, unii retorî alătură stilului temperat și *grația*.

III°. *Stilul sublim*

Stilul sublim său *înalt* este acela care conține numai subiectelor mari. *

Calitățile particulare stilului sublim sunt : energia, vehemența, magnificența și sublimul propriu zis.

Energia exprimă sentimentul său o cugetare, în puține cuvinte, pentru a-î da mai multă forță și vioiciune.

Ast-felū suntă aceste versuri ale Camiliei din tragedia Horatiu, a lui Corneille :

ATHALIA

1 , eū voiți ca să te ști

Alătura cu mine ca propriul meu fiu.

JOAS

Ca fiul sên !

ATHALIA

Ei bine !

JOAS

Să lasu pe-alti miei părinte :

Și pentru cine . . .

ATHALIA

Spune

JOAS

Ce mamă-mi stă 'nainte !

(Traducere de Sion.)

* Le sublime ne peut se trouver que dans les grands sujets. — (Buffon).

Voir le dernier Romain à son dernier soupir,
Moi seule en être cause, et mourir de plaisir ! 1)

Adesé energia este în forța pe care o imagine comunică unei idei :

Facă-se țara acésta în mormântu, numai unu mormântu românescu să rămâe.

Energia mai resultă și din contrastul ideilor ; precum în aceste cuvinte, pe care Virgiliu le pune în gura lui Enea, povestind călătoriile sale :

Littora tum patriae lacrymans portusque relinquo
Et campos, ubi Troja fuit.
Æneid., III, 10.

Precum și în versul în care Augustu, după ce reamintise lui Cinna bine-facerile cu care-lu încărcase, i dice :

Cinna, tu t'en souviens, et veux m'assassiner !

Cuvintele pe care cadu forțele grămădite ale mai multor idei și sentimente suntă totu-d'una cele mai energice :

„Cugetați la străbunii vostri și la urmașii vostri,“ dicea unu barbaru soților sei, mergendu contra Romanilor : *Ituri in aciem, et majores et posteros cogitate.* (Tacit, *Agricola*, c. 32).

Dictatorul Camiliu disese soldaților sei, gata de a intra în luptă : *Hostem, an me, an vos ignoratis?* (Tit. Liv., VI, 7).

Henric IV a disu cam acelési cuvinte soldaților sei : „*Je suis votre roi, vous êtes Français, voilà l'ennemi.*“

1) Să vedu pe Romanul ultimă dându-și ultimul suspin,
Și să moru sciindă c'acestea tôte de la mine vinu !

În stilul oratoric, energia exprimă lucrurile într'un chip așa de puternic și de viu, în câtă lasă în spiritul auditorului nesce impresiuni profunde.

De câtă a ni supune,
 Mai bine ne vom bate, acésta-i legea mea!"

dicea Preda Buzescu lui Rudolf, la propunerea acestui de a părăsi Ardélul.

(Bolint., *Mih. Vitézul*).

Energia nu se mărginesce numai la cuvinte ori la frase singuratic. Ea se află adesea și în bucăți lungi, și produce, mai ales în discursuri, o impresiă profundă, prelungind efectul prin o seriă mai multă sau mai puțin lungă de periode.

Cei cari afectă forța de stil cadă adese-ori în esagerațiune. Vițiul falsei energii se simte mai ales în aceste două versuri ale lui Theophile :

Le voilà, ce poignard, qui du sang de son maître
 S'est souillé lâchement; il en rougit, le traître!

Poesia lirică este mai ales espusă unor trăsături de energie ridicule.

Veheminta seú aprinderea este un grad mai înalt al energiei desvilită și împinsă de vioiciunea pasiunilor.¹

Acestă calitate depinde mai puțin de forța de câtă de întorsura și mișcarea impetuósă a cuvântului. Iuțela ideilor care isbucnesc ca

1. Gusti, *Ret.*, p. 259.

nesce valurii de lumină, comunicându-se espre-siunei, face vivacitatea stilului; această vivacitate, însuflețită de sentimentū, produce vehemența.

Virgiliu face ast-felū să vorbescă Nisus, când elū vo-esce să móră pentru Euryale :

Me, me, adsum, qui feci! in me convertite ferrum,
O Rutuli! mea fraus omnis: nihil iste nec ausus,
Nec potuit. Coelum hoc, et conscia sidera testor:
Tantum infelicem nimium dilexit amicum.

Æneid., IX, 427.

Moi, c'est moi! sur moi seul il faut porter vos coups;
Cet enfant n'a rien fait, n'a rien pu contre vous;
Arrêtez! me voici, voici votre victime;
Epargnez l'innocence, et punissez le crime.
Hélas! il aimā trop un ami malheureux:
Voilà tout son forfait, j'en atteste le dieux!

Delille.

(Impaciența, temerea lui Nisus și totū eroismulū ami-ciției nu se pôte esprime mai bine!)

Magnificența este avuția unită cu măria. Ast-felū este această imagine a lui Davidū (Ps. XVII, v. 11): „Și aū plecatū cerșurile și s'aū pogoritū, și negură sub piciorolele lui; și s'aū suitū pres-te Cheruvimī și aū sburatū; sburat'aū pre ari-pile vânturilor.“¹

Racine, în unulū din corurile sale, a ȓisū :

Cieux, abaissez-vous;

(*Esther*, act. III, sc. 9).

În poema lui Milton, capulū legiunilorū infernale ră-dică fruntea sa d'asupra abisului, „fruntea sa, ȓicee poe-tulū, lovită de fulgerū.“

1. Psaltirea, Buc. 1775, Popa Costandinū tipografulū.

his face
 Deep scars of thunder had entrenched, etc.
Paradise lost, book 1.

În Iliada (1, 528), Olimpul, sguduit de o mișcare din sprâncene a lui Jupiter, este modelul de magnificență.

Annuit, et totum nutu tremefecit Olympum.
Aeneid., IX, 106; X, 115.

În magnificență însă este de evitată înflarea, care exprimă în termeni pompoși o cugetare falsă, și voesce a face să pară ideile mai mari de cum sunt.

Cinna, în tragedia lui Corneille, dice vorbindu de Pompei :

Le ciel choisit sa mort pour servir dignement
 D'une marque éternelle à ce grand changement,
 Et devait cette gloire aux mânes d'un tel homme
 D'emporter avec eux la liberté de Rome.
 Act. II, sc. 1.

(Acastă cugetare de și are multă strălucire și ôre-care aeru de măreție, îi lipsesce însă soliditatea).

Sublimul este totu cea ce pôte ridica sentimentele și ideile nôstre pênă la cea mai înaltă tréptă.

Suntu doue feluri de sublimu : *sublimul de cugetare*, care consiste într'o idee mare, fiă espresă simplu, fiă investită de imagină, și *sublimul de sentimentu* care zugrăvesce o mișcare a sufletului.

Espresiunea lui Moise, „D-deu dice : să fiă lumină, și fu lumină“ adecă puterea lui D-deu supunând însuși neantul, este o cugetare sublimă.

Omeru, descriënd invidia o descrie dicënd : „In ceru își are capulü și pre pământü picioarele.“

Sublimulü de sentimentü : Bêtrânulü Horatiu i se anunță că cei doi fii ai sêi aũ fostü uciși și că celü d'alu treilea a luatü fuga. Elü se indignézá de acéstã lașitate.

JULIE

Que vouliez-vous qu'il fit contre trois ?

HORACE

Qu'il mourût.

Toții spectatorii furã transportați de sublimitatea acestui sentimentü, în câtü nici nu s'a mai auđitü versulü slabü care urma :

Ou qu'un beau désespoir alors le secourût. ¹

Acestui cuvëntü, nu i se găsesce sémänü. a đis Voltairei în tötã antichitatea. Mai suntü și alte frumuseți tragice dar acesta e în primulü rangü.

Când conspirațiunea lui Cinna s'a descoperitü, când elü a mărturisitü totulü, când nimenea nu se aștepta de câtü la o rësbunare strălucită, Augustü, în acea scenã admirabilë, đice conspiratorulü :

Soyons amis, Cinna; c'est moi qui t'en convie.

In Athalia, când Abner espune lui Joad totü de cea ce elü are să se témã din partea furiei reginei, marele preotü răspunde :

Celui qui met un frein à la fureur des flots
Sait aussi des méchants arrêter les complots.

1

JULIA

Dar ce-aru fi pututü face cu trei?

BÊTRÂNULÜ HORATIÜ

Să fi muritü ;

Să fi aflatü mijloculü a nu mai fi trăitü.

Horatiü, act. III, se. 6 tr. de Sion.

Soumis avec respect à sa volonté sainte,
Je crains Dieu, cher Abner, et n'ai point d'autre crainte. 1)

Nu mai puțin sublimă suntu și aceste cuvinte ale lui Virgiliu :

Aude, hospes, contemnere opes, et te quoque dignum
Finge deo, rebusque veni non asper egenis.

Aeneid., VIII, 364

Elena, muma lui Stefanu celu mare, e sublimă când dice fiului său :

Du-te la oștire ! pentru țară mori !
Și-ți va fi mormântul coronat cu flori. !

Varietatea, convenința

Intre calitățile generale ale stilului se pună și varietatea și convenința.

Varietatea este calitatea stilului prin care se evită monotonia, contopind și temperând stilurile unului printr'altul : „*Les beaux vers!*” dicea Fontenelle, *ô les beaux vers! je ne sais pourquoi je bâille*“; cauza era că el citea o poemă lipsită de varietate.

Un style trop egal et toujours uniforme
En vain brille à nos yeux, il faut qu'il nous endorme,
a dis Boileau. *

1 Acelu ce vijelia pe mări scia-a 'nfrâna
Comploturile rele va scia a 'mpedica.
Supus voinței sële, o Abner, nu amă témă
De câtu de celu din ceruri, și numai lui dau sêmă.

(Traducere de Ston.)

* Voiți publica favore după dreptu a merita?
Ne 'ncetatu frasele vostre cătați a le varia
Unu stilu ce ține totu una, și ne 'ncetatu uniformu
Surda la ochi ne lucisce, de elu caută s'adormu.
Puținu se cată-aurorii născuți a ne îngreua
Cari p'unu tonu totu-d'auna pare c'ar psalmodia. (*Eliade*)

Varietatea e cerută nu numai de diversitatea subiectelor : dar chiar între părțile aceluiași subiect, suntă diferențe care ceră varietatea stilului.

Cicerone (*Orat.*, c. 21) a deosebită ast-felă atributele celoră trei genură : *Quot officia oratoris. tot sunt genera dicendi : subtile, in probando; modicum, in delectando; vehemens, in flectendo.*

Mijloculă prin care se răspăndesce totă-d'auna varietatea în stilă și se alungă uniformitatea este *convenința*.

Convenința este o calitate care coprinde pe tôte cele alte. Zenon voia ca fă-care cuvântă să pörte caracterulă lucrului ce exprimă. In adevără, pentru fă-care idee este o expresiă o torsătură unică ; asemenea fă-care genă de scriere are stilulă seă propriū în prosă și în versură. *Stilulă istoriei nu este ca ală orațiunei funebre, comedia nu se servesce de termenă îndrăsneți ca oda, de expresiuni patetice ca tragedia, nici de metaforele și de comparațiunile epopeii. Oră-ce scriere, de oră-ce natură ară fi, cere calitățile pe care le amă numită generale; diferențele consistă în formele stilului.*

Intre simplă și sublimă suntă mai multe nuanțe ; perfectiunea elocinții și a poesii stă tocmai în arta de a le combina. Prin acéstă artă Virgiliū s'a ridicată adesea în eglogă. Acéstă versă,

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

ară fi totă atâtă de bine pusă în gura Didonei ca și în

a păstorului, pentru că este naturalu, adevăratu, elegantu, și pentru că sentimentul ce esprimă convine la tôte treptele ; daru acestu versu,

Castanaeque nucee, mea quas Amaryllis amabat,

nu aru conveni unei persóne eroice, din cauza micimei obiectulú sêu.

Aceste doué esemple lasă a se vedé evidentu în ce casu trebuie să se permită amesteculú stilurilorú și când trebuie să nu se permită.¹

Pentru a da stiluluí mai multă forță saú mai multă grafiă, în diversele nuanțe ce amú parcursu, de la limbagiulú celú mai simplu pênă la celú mai înaltu, mai rămâne încă alianța cuvintelorú, puterea unuí cuvântu pusú la loculú sêu, epitetele și mai alesú figurele, pe care Longin² le consideră ca una din sorgințele principale ale sublimității stiluluí, și care suntú una din cele mai frumoșe podóbe ale orí-cărui felú de stilú.

Alianțele de cuvinte

Când cineva voesce a esprime cugetări noui, în lipsă de cuvinte noui, caută a combina din cele deja esistente.

In verbis etiam tenuis cautusque serendis . . .

Dixeris egregie, notum si callida verbum

Reddiderit junctura novum

Horat., *de Arte poet.*, v, 45.

Ast-felú, în Eneida (IX, 275), Ascaniú dice tînerulu¹ Euryale, alú cui nobilú curagiú ilú admiră :

1. Voltaire. — 2. C. 6 și 14, al. 8 și 16.

Te vero, mea quem spatiis propioribus aetas
Insequitur, *venerande puer.*

Corneille, ne arată inconstanța omului desgustată de măririle după care a dorit atâta, unind cuvintele *aspirer* și *descendre*, în acestu versu :

Et, monté sur le faîte, il aspire à descendre.

Cinna, act. II, sc. 1.

Alexandri aliază cuvintele *fiară* cu *blândă* ca să definească o căprieoră :

Fiară blândă de la munte
Cu steluța albă 'n frunte.

În alianța cuvintelor trebuie să conciliăm nou-tatea expresiunii cu claritatea și justețea.

Sunt unele cuvinte de o energiă singulară și pe care, pentru acest cuvânt, trebuie a nu le confunde în frasă; trebuie a le scote din rând și a le pune saū la fine saū în vre unū altū locū însemnatū care să fixeze asupra sa atențiunea.

Acestu semiversu alu lui Virgiliu, *Navem in conspectu nullam* (Aen., 1, 188), arată efectul cuvântului pus la loculū sēu. Dacă amū ceti, *Nullam in conspectu navem*, imaginea este stersă.

În aceste muștrări pe care Clytemnestra le face lui Agamemnon :

Cette soif de régner, que rien ne peut éteindre ;
L'orgueil de voir vingt rois vous servir et vous craindre ;
Tous les droits de l'empire en vos mains confiés ;
Cruel, c'est à ces dieux que vous sacrifiez !

cuvântulū *cruel* este ast-felū pus la loculū sēu în cătu nu-i se pōte da unū altulū fără a-lū face să pērdă o parte din forța sa.

În limba română, ordinea cuvintelor în frază ne fiind fixată ca în alte limbi, precum în franceză, se poate trage cele mai mari folose oratorice din locul în care se dau cuvintelor, chiar în frazele cele mai scurte. În românește se poate dice, de es., și

Dumnezeu bate pe om când vrea
sau Pre om îl bate Dumnezeu când vrea
sau chiar și: El bate pe om Dumnezeu când vrea, etc. ¹

Despre Epitete

Epitetele înfrumusețază discursul, numai să nu fie prea numeroase. Dacă, din aceste versuri ale lui Alexandri :

Pe o stâncă neagră într'unu vechiu castel
Unde curge 'n pôle unu riu mititelu

s'arü înlătura epitetele și s'arü dice simplu

Pe o stâncă 'ntr'unu castelü, etc.

frasa arü pierde totă frumsețea

În acestü versü din Eneida, III, 3;

. . . . Omnis humo fumat Neptunia Troja;

mărețea imaginea, *omnis humo fumat Troja* este mărită încă prin epitetul *Neptunia* care ne duce cu mintea pênă la origina Troei.

Suntü unele epitete și mai însemnate care formeză între substantivü și adiectivü o antitesă, nu de cuvinte, ci de cugetare; precum în acestü versü alü lui Racine :

Chatouillaient de mon coeur *l'orgueilleuse faiblesse*,
sau în acestă frază a lui Massillon :

¹ Veđi Lambrior ibid. IV.

„Une impiété superstitieuse refuse au Très-Haut la connaissance de l'avenir etc“.

Acestea se numescă epitete antitetice.

Dar epitetulă care, după acceþiunea sa literară, trebuie să adauge o ideeă nouă la însemnarea necompletă a unui cuvântă pentru a esprime o cugetare întregă, devine ună adausă nefolositoră oră de câte oră nu contribuie a caracteriza saă a modifica substantivulă pe lângă care se alătură. Ună asemenea epitetă, saă celă puþină care nu e reclamată de claritate, energie, culore saă armonieă și care nu figurăză într'ună modă vizibilă într'ună periodă nu trebuie să fieă nică o dată întrebuintată.

Quintilian (VIII, 6) compară discursulă pré încercată de epitete cu o armată în care ară fi toþi atâþi servitori câtă și soldatı; numărulă ară fi îndouită, dar nu și puterile.

Poetăi grecă și latină nu erau așa severă ca cei moderni în privința alegerei epiteloră. Ei diceau *flavum aurum*, *humida vina*, *aequoreum mare*, etc. (Quint., VIII, 5): pentru că ei zugrăveau în stilulă loră. Aþi se cere ca epitetele să spună mai multă; și cine-va se espune ridicolulă descriindă acea ce este înþelesă de totă lumea.

Epitetele, căroră mai bine li s'ară puté dice *colorită*, căci ele îmbracă oră-ce obiectă în varie culoră ale imaginaþiunei, jăcă ună rolă forte important în „limba poetică“. (Hasdeu, Cuv. din betr. t. III p. 124.)

DESPRE FIGURI

Stilul este *figurat* când prin imagini, prin expresiuni pitoresci, figurază lucrurile despre care se vorbește și când le desfigurază dacă imaginile nu sunt juste. ¹

S'aun definită une-orî figurile : *moduri de a vorbi care se depărtază de modulul natural și obicnuit*. Acastă definițiune e falsă; căci nu e nimic mai natural și mai obicnuit ca figurile în vorbirea ómenilor; și Aristot observă, cu dreptu cuvântu, că se facu într'o di de târgu, la hală, mai multe figuri de câtu în mai multe dile de adunări academice :

„Les figures de rhétorique ne sont nulle part si communes que dans les querelles des halles.“ ²

Figurile sunt nesce întorsurî, nesce miscări ale stilului, cari, prin modulul în care arëtü cugetarea, i-daü forță și grațiã. * Ele sunt propriu espresiunea sentimentului în discursu, ca și atitudinile în sculptură și pictură; *quasi gestus orationis*, dice Cicerone. ³

Sunt unele figuri care consta în schimbarea cuvintelor și a înțelesului lor, și se numesc tropi, de la unü verbü grecescü (*τρέπω, τέτροπα*) care însemnézá *a schimba*. Ast-felü se dice o sută

1. Voltaire.

2. Dumarsais, citatü dupë Blair de Hasdeü, t. III. Cuv. din bëtänî, p. 123.

3. Orator, c. 25.

* Shimele, suntü frumsétea și vinele cuvântului, pentru că nu numai îl împodobescü, dupë cum facü Tropiü, ei îi daü încă putere și vîrtute, ca să destépte patimile la ascultătoriü, și să-lü îndémne spre cele poftite. (Molnar, *Ret.*, 193).

de *pânze*, în locū de o sută corăbiū, și se dice *leū* unui omū curagiosū.

Alte figurī lasă cuvintelorū adevărata lorū însemnare, și acestea conservă numele genericū de *figurī*. Ele se distingū încă în două specii : *figurī de cuvinte* și *figurī de cugetare*.

Figura cuvântului este așa de tare legată de cuvântū, în câtū, dacă se schimbă cuvântulū, figura dispare. Figura de cugetare rămâne chiar după schimbarea cuvintelorū, numai sensulū să nu se schimbe.

Figurile suntū acea ce face a se deosebi stilulū prosaicū de stilulū poeticū ; ele suntū ornamentele elocuțiunei în genere.

1°. *Despre Tropī* *

Tropiī principalī, la care se raportă și ceilalți, suntū metafora, metonimia și sinecdoca.

1. *Metafora* (*μετά, trans; φέρω, fero*) este o figură prin care se trece însemnarea propriă a unui cuvântū la o altă însemnare, care nu-ī conține de câtū în puterea unei comparațiuni ce se face în spiritū. Orī-ce metaforă coprinde o comparațiune și face espresiunea mai răpede și mai viūe. *In toto autem metaphora brevior est si-*

* Tropiī suntū la cuvântū, precum suntū stēlele la cerū, florile în grădinī, razele la sóre și diamanturile, ce suntū sādite pre Aurū, căci ca nesce diamanturi ilū facū de multū prețū, ca nesce raze pré luminatū, ca nesce flori mirezmitū și înfloritū, ca nesce stele împistritū. (Molnar, *Ret.*, 169).

militudo (Quintilian, VIII, 6). Când Omeru dice că Achile se repede ca unu leu, avemu o comparațiune; dar când elu dice despre același eroiu, *acelu leu se repede*, avemu o metaforă.

Asemenea și în aceste versuri ale lui Bolintineanu :

Intr'o sală 'ntinsă, printre căpitani
Stă pe tronu-î Mircea *încărcatū* de ani.

Ast-felū printre *trestii* tinere 'nverđite
Unū *stejarū* întinde brațe vestejite.

Ast-felū după deluri verđi și numai flori
Stă *bětrănulū munte albitū de ninsorī*.

Elocința nu arū puté esista fără acestu limbagiū auxiliarū alu imaginațiunii : discursulū trebuie să isbescă de o potrivă și spiritulū și simțurile ómenilorū; dar simțurile nu suntū mișcate de cātū prin veritatea și vivacitatea imaginilorū. Metaforele vorū servi deci a da corpū obiectelorū celorū mai spirituale; și ast-felū totū ce ține de sufletulū nostru este espresū în vorbirea comună prin imagini sensibile. Așa dicemū *pětrunderea* spiritulū, *rapiditatea* eugetării, *căldura* sentimentulū, *aspri-me* sufletulū, etc; așa Bolintineanu a pututū dice în poesia sa Mircea și Solii :

Cela ce se bate pentru a lui țeră,
Sufletu-ī e foculū sórelui de vēră, etc.

Nu numai că metafora face să se simță acea ce nu e sensibilū, dar ea depinge unū obiectū sensibilū subtrāsuri mai vesele și mai energice. Când se dice despre unū omū adormitū că este *coprinsū de somnū*, se dă mai multă espresiune ideii de cātū dacă s'arū fi đisū numai simplu că dórme.

Virgiliu a datu o îndoită forță acestei imagini :

Invadunt urbem somno vinoque *sepultam*.

Æneid., II, 265.

Metafora este celū mai frumosū, celū mai avuțū, celū mai desū întrebuintatū din toți tropiī, și printr'ênsa stilulū se înfrumusețază și se coloréză.

Acéstă cutezanță, care dă simțire, viüetă fiintelorū care n'aū nici de cum, este ordinară pasiunilorū și în genere limbei poetice ¹ :

Ast-felū în Bolintineanu :

Négoe celū mare, în alū sēu palatū
Ce *domnesce* p' Argeși, dice întristat. . . .

În Zaira, lui Voltaire, găsimū o metaforă atingetóre și adevērată :

Le Dieu qui rend la force aux plus faibles courages,
Soutiendra ce roseau plié par les orages.

În scurtū, metaforele se întrebuintéză :

a) când numele lucrurilor însuflețite se pune la lucruri neînsuflețite și fără simțire; și b) invers; precum : „Fulgerulū nu este altū de câtū unū *rîsū* alū ceriului. . . Marea, când ajunge la țermuri, atunci să *mēnie* și spuméză. . . — Țēranulū este *talpa* casei; Marcellus era *sabia* Romei și Fabius *scutulū* ei; c) când numele lucrurilor însuflețite se punū la altele totū însuflețite : „Julian Paravatulū aū lovitū cu piciorulū pre mamā-sa ce l'aū născutū din sfântulū Botezū și, lătrându împotriva păstorilorū Besericei, din oia, ce era, s'aū schimbatū și s'aū aretatū îndatāși lupū și hiară selbatecă. . . “ d) când cu

1. Veđi Hasdeu *Cuv. den betr.*, t. III, p. 120 și § 21.

cele neînsuflețite se esplică altele totu neînsuflețite : „La mórtea Sórelui, a cărui vieță să *stinge* cu apusul, nu numai vèzduhul cernindu-se să întristéză, ci și ceriul *aprinde* tóte făcliele pentru ca să-î cinstéscă îngroparea cu atâtea lumini.“ 1

Metaforele suntú defectuóse :

1° când suntú trase din subiecte de rëndú; lui Tertulian i se impută a fi đisú că, *Deluviulú a fostú bălăcuala generală a naturii : Diluvium, naturae generale lixivium.* 2° când suntú forțate, luate din depărtare, și raportulú nu este nici de cum naturalú, nici comparaținea destulú de simțită; Theophilú a đisú : *Eú îmi voiú îmbăia mâinele mele în undele pèrului tēu*; și în altú locú, *Plugulú jupóe câmpia*, etc. 3° când termenii metaforicéi, din care unulú se đice pentru altulú, escită idei care nu potú fi legate, ca și cum s'arú đice despre unú oratorú, că *este unú torentú care se înflăcăréză*, în locú de *este unú torentú care te tērésce*; sau ca în aceste versuri ale lui Bolintineanu :

Pèrulú eí *bea aerú*, sínulú eí *bea vèntú*,
Sufletu-í *bea flacări d'urá de mormèntú.*

Fiă-care limbă își are metaforele sale proprii și așa de consfințite de obiceiú, în câtú dacă s'arú înlocui termenii prin echivalenții chiar cei mai proprii, totuși espresiunea devine ridiculă.

Când metafora, fără să fiă aspră nici silită, are ceva pré îndrăsențú, se îndulcesce prin espresiuni ca acestea : ca să đicú așa, dacă se póte đice astú-felú; dar acești corectivi nu-sú buní de câtú în prosă.

1. Molnar, *Ret.*, p. 172 și urm.

Alegoria (*ἄλλος*, altu ; *ἀγορεύω*, a vorbi) nu e de câtu o metaforă mai întinsă, prelungită : când se împrumută o ideică, e firescū a o urmări.

Ast-felū se póte observa în aceste versuri din balada populară „Mióra“ :

Iar tu de omorū
Să nu le spuī lorū,
Să le spuī curatū
Că m'amū însuratū
C'o mândră crăesă,
A lumii mirésă,
Că la nunta mea
A căđutū o stea ;

Sórele și luna
Mi-au ținutū eununa ;
Brađi și páltinași,
I-amū avutū nuntași ;
Preoți, munții mari ;
Paseri, lăutari,
Paserile miī,
Și stele făclii.

în care comparațiunea metaforică, între mórte și nunta ciobanului, este continuată pēnă la fine.

Adesea alegoria se întinde peste o bucată întrégă ; și, atunci nu mai este o figură ci o compozițiă alegorică ; precum suntū fabulele, parabolele, emblemele și chīar basmele.

Acéstă figură servă spre a înfățișa unū adevērū care altrămintē arū puté produce neplăcere.

Astū-felū este oda lui Orațiū (Od., I, 14) în care se represintă patria, espusă la noui rēsbóie civile, subt imaginea unui vasū care are să înfrunte noui furtune.

Mai adese-orī alegoria personifică ființe morale, și, atunci, artea este de a înfățișa personificările dreptū și conformū sentimentului și ideicēi ; precum se găsescū în Omerū, Virgiliū, Voltaire, Eliade, etc.

Alegoria era unū metodū de instrucțiune fórte

comună la cei vechi. Astăzi sunt mai ales fabulele în care, cea ce se numește *morală*, nu e de cât interpretarea literală a alegoriei.

Aristote (Rhetor., II, 20) merge până a permite, în discursurile, dinaintea chiar a adunărilor mari, parabolele și fabulele : ele răpesc totu-d'auna mulțimea. Elu citează unele care sunt din cea mai înaltă antichitate, ca cea a calului care cerea ajutorul omului pentru a și răsbuna contra unui cerb, devenind sclav pentru că căutase un protector.

Vechiele *ieroglife* ale Egiptienilor, Sciților, etc. nu erau de cât o vorbire întrégă alegorică ; precum și găcitorile celor vechi dintre care unele fórte anevoe de înțelesu. ¹

Totu aci se póte raporta și cea vorbire emblematică de care Tarciniu ne dă un exemplu, în răspunsul ce dede trămisului fiului său. În acestu casu însă emblemele nu se rostesc ci se esprimu prin semne sau deseni.

Catacresa (*κατά*, dincolo ; *χησις*, întrebuințare) *abusu*, *estensiune*, *imitare*, este un fel de metaforă la care se recurge de nevoie, când nu se găsește nici un cuvânt propriu în limbă pentru a exprime ceea ce cineva voește a dice :

¹ Molnar citează două fórte ciudate :

„Oala iaste pése;
„iară ce fiérbe într'ensa
„iaste carne însuflețită
„cuvântátóre și simțítóre.
(Lond)

„Iaste unu dobitocu pedestru,
„însă și de apă, iaste însuflețitu,
„și fără sufletu, cu suflare și fără
„suflare. Tărându-se umbându, și
„slujindu-se cu aripă, ascultă, și
„te miră și găcesce! (Corabia)

Sta în *capulă mesei* între căpitanî
Și rechemă dulce tinerii seî anî.

Bolintineanu.

Astă-felū se dice o funie saū o sfōră de moșiă, mai bine de câtū a inventa unū cuvântū nou, care n'arū fi înțelesū.

Asemenea cuvintele *fōiă, față, capū, etc.*, se întrebuintează în o mulțime de înțelesuri. Unii retori înțelegū prin catacresă o metaforă îndrăsnēțā și puținū cam aspră.

II. *Metonimia* (*μετὰ*, dincolo; *ὄνομα*, nume) nu e de câtū o schimbare de cuvinte; ea consistē 1° în a lua causa dreptū efectū: astă-felū numele deilorū păgânismului se iaū pentru lucrulū a cărorū inventatorî eraū considerați, saū la care ei presidaū :

Marte, pentru *rēsboiū, bătālî, etc.*;

Musele „ *arțile frumōse*;

Neptunū „ *marea*;

Ceres „ *grăū*;

Cerere *mque canistris*

Expediunt

(Virg., Aen., 1).

Bacchus, pentru *vinū* :

Implentur veteris Bacchi

(Idem)

Vulcanū pentru *focū*.

Racine a *șisū* :

Ne dis plus, *ô Jacob*, que ton seigneur sommeille;

întrebuintând numele tatălui pentru alū nēmului.

2°. *Metonimia* ȳea efectulū pentru causă.

Ovidiū dice că muntele Pelionū nu mai avea umbre :

. Nudus
 Arboris Othrys erat; nec habebat Pelion umbras.

Metam., XII, 512.

(*Umbra*, care este efectul arborilor. este luată aici pentru arborii înșiși.)

3°. Coprinđătorul pentru coprinsă :

Elă înghite cupa funestă, adecă otrava coprinsă în cupă. *Pământulă amuți înaintea lui Alexandru* : Siluit terra in conspectu ejus, adecă popórele pământului. *Carcer*, închisóre, se ăice în latinesce despre ună omă care merită închisórea.

Ain' tandem, career? . . . bonorum extortor, legum contortor?
 Terent., *Phorm.*, II, 3. 26.

4°. Semnul pentru lucrul însemnată.

Spada se ăice pentru profesiunea militară, și *rasa* pentru cariera preotéscă. *Sceptrulă* se ia pentru regalitate, ca în aceste versuri ale lui Quinault :

Dans ma vieillesse languissante.

Le sceptre que je tiens pèse à ma main tremblante.

5°. Posesorul pentru lucrul posedată.

Virgiliu a ăisă : *Jam proximus ardet Ucalegon*; Ucalegon arde deja, în locă de flacăra devoréză palatulă lui Ucalegon (Aeneid., II. 311).

6°. Numele abstractă pentru concretă.

Phedru (I, 8) a ăisă despre cocorulă care și viră cicolulă în gura lupului, că îi încredintéză lungimea gütului seú, *colli longitudinem*. Pentru *corvus stupidus*, același a ăisă (I, 13) *corvi stupor*.

Totă metonimiă este când se întrebuintéză numele au-

torului pentru operele lui : Amu cititu pe Virgiliu, pe Bolintinenu, in locu de operele lui Virgiliu, poesiile lui Bolintinenu; cand se ia numele sefiloru pentru supusii loru : Anibal ante portas, in locu de ostea lui Anibalu; Alesandru a invinsu pe Darie; in locu de ostea lui Alesandru a invinsu ostea lui Darie; si, in genere, cand se ia unu nume propriu ori comunu pentru o colectivitate : Tribunalulu decide, in locu de membri cari compunu tribunalulu.

Din tote acestea se vede ca metonimia, ca si metafora, ia numele unor lucruri pentru ale altora; cu singura diferinta ca, pe cand metafora le pote schimba fara deosebire, metonimia nu pote inlocui de catu numai lucrurile care se asemăna si au o relatie unele cu altele.

III. *Sinecdoca* (σὺν, cu; ἐξδοχέω, a primi) sau *comprehensiunea*, se face 1° cand se ia genulu pentru speciă, sau specia pentru genū.

Cand se dice *muritorii* in locu de omenii, pasere in locu de vulturū, se ia genulu pentru speciă; iar cand poetii greci si latini, pentru a representa o vale frumoasă, o numescu a *Tempei* si cand in locu de ventu se dice zefiru, se ia specia pentru genū :

Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamque ripam,
Non zephyris agitata *Tempe*.

Horat., Carm., III, 1, 21.

Totu asa si Eliade in „Oda la Schiler“ : Avusi de adversaru pre *omū* si — atatu ajunge. . .

2°. Luându partea pentru totu, și totul pentru parte :

Quot capita, tot sensus. (Ter.)

aci se ia partea pentru totu — pars pro toto.

Les peuples qui boivent la Seine

aci se ia totul pentru parte — totum pro parte.

Marea s'aū mēniatū și mēniându-se spuméză. (Molnar).

3°. Singularul pentru pluralu :

Germanulū revoltatū, adecă Germanii.

Le Français, né malin, forma le vaudeville. (Boileau).

Dar *Romānulū* nu va câmpuri fără flori,
 Țile lungi și triste fără sērbători. . . .
 Astū-felū e *Romānulū* și *Romānū* suntū eū
 Și sub jugulū barbarū nu plecū capulū meū.

Bolint.

4°. Numele materiei pentru lucrul care este făcutu dintr'ēnsa.

Astū-felū *ferulū* se ia pentru spadă. Virgiliū s'a servitū de acestū cuvēntū pentru ferulū plugulū :

At prius ignotum *ferro* quam scindimus aequor.

Georg., 1, 50.

Sinecdocă mai este și când, cu cele mai dinainte, notămū pre cele mai de pre urmă, sau inversu; ca de es :

Când întorceaū păstorii oile 'n staulū din câmpū. . . . în locū de, când înserase.

saū :

Când pe fruntea nopții, dorile se jocū
 Domnulū cu Romāniū las'alū luptei locū.

Bolint.

Cu toate acestea nu trebuie să se creadă că este permisă de a lua indiferent, un cuvânt pentru altul, fie prin metonimiă, fie prin sinecdocă : trebuie ca expresiunile figurate să fie autorisate de obicei, sau cel puțin ca sensul literal să se înțeleagă, să se prezinte în mod natural și spiritului, fără a revolta dreapta judecată, și fără a lovi urechile deprinse cu puritatea limbii.

Aici mai alesă usul este arbitriul discursului.

Si volet usus,

Quem penes arbitrium est, et jus, et norma loquendi.

Horat., *de Arte poet.*, v. 71.

Antonomasa (civî, pentru ; ὀνομα,) este un fel de sinecdocă prin care se pune un nume comun pentru un nume propriu, sau chiar un nume propriu pentru un nume comun.

Se dice *Oratorul romanu*, pentru a arăta pe *Cicero*; un *Neronu*, pentru a arăta un domnitor crud; un *Mecena* pentru un protector al literilor; Grecii diceau *Oratorulu* pentru *Demostene*; *poetul* pentru *Omeru*; etc.

Se alătură pe lângă acești tropi principali *metalepsa*, un fel de metonimiă, ca *desideror* pentru *absom*; *antiphrasa*, ca *Eumenidele* sau deite binefăcătoare pentru *Furiele*; *sarcasmul*, batjocură amară și insultătoare, din care modernii au făcut o figură de cugetare; *hypalagul* care trans-

pune cuvintele și restornă construcțiile naturale precum *dare classibus austros*, în locu de *classes austris*, etc.

2°. Figurî de cuvinte propriu dîse.

Printre figurile de cuvinte suntu patru care suntu mai multu gramaticale de câtu oratorice, dar care facu unu frumosu efectu și în discursu. Aceste figurî suntu elipsa, pleonasmul, iperbata și silepsa.

Elipsa lasă afară unulă saū mai multe cuvinte, pe care construcțiunea gramaticală le reclamă, dar care suntu ușorū de înțelesu. Acéstă figură servește a da mai multă tăriă și repedițiune stilului, de aceia e și fórtē desū întrebuintată, mai alesū în maximele moraliștilorū și în proverbe.

Elipsa este vițioasă când cuvintele subînțelese nu suntu în raportu gramaticale cu cuvintele esprese; de exemplu: când se subînțelege la pluralu unu verbu espresū la singularu, și inversu; ca în acestu exemplu:

Le coeur est pour Pyrrhus et les vœux pour Oreste.

Racine.

La cei vechi acéstă figură se numea *Zeugma*.

Contrariulū elipsei este *Pleonasmulū*, care adaugē ceea ce Gramatica pare că respinge:

Je l'ai vu, dis-je vu, de mes propres yeux vu;

Ce qu'on appelle vu.

(Molière)

Unŭ bolobocŭ cu vinŭ
Mergea în carŭ pe drumŭ *încetŭ și fôrte linŭ.*

(Donic)

Pleonasmele suntŭ necesariŭ, folositore saŭ vi-
țióse :

Suntŭ necesarii, când ajută la claritatea espresiunei ca
în unele frase interogative ; suntŭ folositore când dă mai
multă energiă cugetării; și suntŭ vițióse când n'ajută ni-
micŭ la ideiă. Spre esemplu :

Suiți-vă susŭ ; coboriți-vă josŭ ; unŭ cadavru neînsuflețitŭ ; o vi-
jeliă furtunósă.

Iperbata saŭ *inversiunea* consistě în resturna-
rea ordinei analitice a frasei :

Tuturorŭ animalelorŭ simțitore le este scumpă patria.

Acéstă figură vatēmă claritatea și e rarŭ permisă în
prosă. E propriă limbelorŭ vechi și servă câte o dată a
esprime pasiunea :

Ai vorba mea, decî plécă și fă ce eŭ amŭ ășisŭ.

saŭ :

Dacia nu e maghiară, este românescŭ pământŭ.

Nu suntŭ Unguri încă 'n viuétă, câți Români suntŭ în mormentŭ

Ce-aŭ muritŭ cu arma 'n mână,

Pentru fala lorŭ română,

Pentru dreptulŭ lorŭ celŭ sântŭ.

Silepsa, constă în a face să se acorde unŭ cu-
vântŭ, nu cu celŭ la care se raportă gramaticale,
ci cu acela la care se raportă prin cugetare :

Entre le peuple et vous, vous prendrez Dieu pour juge :

Vous souvenant, mon fils, que caché sous ce lin,

Comme eux vous fûtes pauvres et comme eux orphelin.

Figurile de cuvinte care suntă curatū oratorice, nu vatēmă întru nimicū regulele gramaticale, servă însă a da multă ușurință și fermitate oratorului. Cele mai principale suntū :

Repetițiunea, una din cele mai comune și mai energice ; numele o definesce în destulū ; se întrebuinteză pentru a insista asupra verī-unei probe, verī-unei veritățī, saū pentru a depinge pasiunea, prin repetirea cuvintelorū.

Virgiliū arată durerea lui Orfeū, la mórtea Euridiceei :

Te, dulcis conjux, te solo in littore secum,

Te, veniente die, te decedente canebat.

Georgi., IV, 465.

Cine scie? cine scie?

Dacă 'mpinsū de-alū sórtei vĕntū,

M'oiū întóree 'n veseliiă

Să sārutū alū tĕū pāmĕntū.

Alesandri.

Repetițiunea e de mai multe feluri : se numesce *Geminațiū*, când se repetă aceeași vorbă de două ori :

Vos, vos appello fortissimi viri;

Nos, nos consules dessumus.

(Cic., Catilin.)

Rompez, rompez tout pacte avec l'impieté.

(Joad. Athalie, a. I. sc. I.)

Conversiunea se numesce când se repetă aceeași vorbă la finele fiă-cărui periodū :

Poenos populus Romanus justitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.

Complexiunea când se repetă primulū și ultimulū cuvĕntū :

Quem senatus damnarit, quem populus Romanus damnarit,

quem omnium existimatio damnarit, eum vos sententiis vestris absolvetis?

Traducțiunea, care se pôte confunde cu *anominațiunea* sau *paronomasa* consistê în a repeta unû cuvântu într'o însemnare diferită, sau cu o alterațiune ușorâ¹, etc.

Connexum numiaû Latinii repetirea sau grămădirea a-celorași particule :

On égorge à la fois les enfants, les vieillards,
 Et la soeur et le frère,
 Et la fille et la mère,
 Le fils dans les bras de son père!

Disjuncțiunea suprimê, din contra, particulele disjunctive, pentru a da mai multă tăria și repejune discursului :

Français, Anglais, Lorrains, que la fureur assemble,
 Avançaient, combattaient, frappaient, mourraient ensemble.*
 (*Henriade*, Ch. VI).

Aposițiunea, întrebuinteză substantivele ca epitete, și convine mai alesû stilului nobilû și înfloritû.

La aceste figurî se mai potû adauge :

Declinațiunea sau *derivațiunea*, când se întrebuinteză în aceiași frasă cuvinte derivate din aceiași tulpină.

Gradațiunea (*zλίμαξ*, scara) care aședă cuvintele după gradulû lorû de forță sau de slăbiciune și care este ascendentă sau descendentă; *espolițiunea*, speță de amplificațiã în termeni diferiți.

Sinonimia, care adună mai multe cuvinte cu aceiași însemnare, dar care stă totû-d'auna alături cu unû defectû, ca și *Tautologia* și *Peritologia*, alte figurî de același felû.

1. *Rhetor.*, ad *Herenn.*, IV, passim.

* Francesi, Englesi, Lorenî ce-aici furia v'adună,
 Inaintați, luptați, loviți, muriți cu toți împreună.

Eufemismul, care ascunde ideile odioase și triste sub nume, care nu sînt numele proprii ale acelorîi idei :

Vita functus, în locu de *mortuus*.

Onomatopea, prin care unu cuvîntu imiteză sunetulu naturalu alu lucrului ce elu însemneză, a *mugi*, a *murmura*, etc; *enalagiul*, care întrebuinteză unu genū pentru altu genū, unu modū pentru altu modū, ca și *antiptosa*, unu casū pentru altu casū; *latinismul*, *elinismul*, imitațiunea construcțiuniloru latine saū grece și încă alte multe, care de care mai puținū utile de cunoscutū. ¹

Pentru a complecta aceste noțiuni elementarii, mai dămū încă ore-care amînunte asupra unorū figurî de construcțiuni, cari tînu mai alesū de limbele vechi, și cari, pentru acestū cuvîntu, aū fostū neglese de retorii moderni; astū-felū de Iperbată se mai tînu :

Anastrofa, care restornă cuvintele, precum : *mecum* în locu de *cum me*; *quamobrem* pentru *ob quam rem*, etc.

1) Molnar mai pune între figurile de cugetare și *paronomasia*, care se face în patru feluri : scoțîndū o literă, precum din Pavel se face Avelū; ca de es., „Pavelū, Avelū, care eu jertfele cele mai primite, ce aū adusū către D-șeu, s'aū arătatu altū Avelū;“ saū adăogărdū, ca din Ana, rana; precum : Archierenu Ana alu Jidovilorū aū fostū o rană de pismă asupra Mîntuitorulu; ori schimbăndū, adecă : amor, omor, fiind că este mörte sufletescă, și de multe ori trupescă; în fine mutăndū o literă; precum : orbū, robū, fiind că iaste legatū ca unū robū cu nevederea; și altele.

Omioponū (*similiter cadens*), care se face cînd dicerile se termină cu aceiași cădere, precum : „aceia care literă *poftescū* și învătatură *dorescū*

Omioteletonū (*similiter dessinens*), care consistē în simetria casurilor și a desințelorū și care, ca și cea precedentă, aduce pré multū cu versurile, pentru ca să fiă cu succesū întrebuintate în discurs; Isoeratū le a întrebuintatū mai alesū; precum și în acestū esemplu : „Tu învătatura iubesci, iară eū a învêta pre alții mă silescū, și tu acum filosofesci, iară eū pre filosofi îndreptezū“ etc. (Molnar, *Ret.*, 209-212).

Tmesa, care taiă unū cuvântū în două, ca în Virgiliū :

Septem subjecta trioni, (Georg., III, 381).

sau ca la Enniū :

Saxo cere comminuit brum.

Oblatam stultum est medi spernere cinam.

Parentesulū sau *dialisa*, întreprue sensulū frazei prin o altă fraasă intermediară :

Tityre, dum redeo (brevis est via), pasce capellas.

Virgiliū, *Eclog.*, IX, 23.

Sinchisa, care confunde construcția naturală în periode, ca :

„Saxa vocant Itali, mediis quae in fluctibus Aras.

Virg., *Aen.*, 1,113.

Printre iperbate se pôte pune și *anacolutul* sau defectulū succesiunei în construcția gramaticale.

Tôte acestea nu suntū de câtū neglijențe de stilū ale scriitorilor mari, din care gramaticii aū făcutū atâtea figurī.

Grecii încă aū datū diferite numiri diferitelorū accidente gramaticale, pre care ei le numescū *metaplasme*, și din care aū distinsū :

Prostesa, care adauge o literă.

Aferesa, care scade o literă.

Diplasiasmulū, care reduplică consónele.

Sincopa, care ia o silabă din corpulū cuvântului.

Apocopa, care ia o silabă de la finitū.

Paragoga, care adauge o silabă la fine.

Epentesa, care adauge o silabă la mijlocū.

Metatesa, care mută o literă.

Antitesa, care o schimbă.

Dieresa, care din o silabă face două.

Crasa sau *Sineresa*, care din două silabe face una singură, etc., etc.

De și pré amănunțite prin denumirile lor, totuși figurile de cuvinte și-au avut totuși d'una importanța lor și ele au fost obiectul studiilor celor mai mari oratori; chiar Cicerone, în timpul apogeuului elocinței séle, încă da mare importanță acestor lecțiuni de Retorică.

3°. *Figurile de cugetare*

Figuri de cugetare se numesc mai ales acele figuri, despre care se pôte dice că sunt ca nesce atitudinî ale discursului, *quasi gestus orationis*.

După ordinea naturală, în care se manifestă figurile de cugetare, sunt :

Interogațiunea, este o mișcare naturală în indignațiune, temere, durere, uîmire, care însuflețesce și ține pre auditoru în resflu, și îl forțază a primi impresiunea ce voimă a-î da.

Joad, surprinsu de a vedé pe soția sa Josabeta con-vorbind cu Matan, își arată indignațiunea prin aceste întrebări :

Où suis-je? de Baal ne vois-je pas le prêtre?
 Quoi! fille de David, vous parlez à ce traître?
 Vous souffrez qu'il vous parle, et vous ne craignez pas
 Que du fond de l'abîme entr'ouvert sous ses pas
 Il ne sorte à l'instant des feux qui vous embrasent,
 Ou qu'en tombant sur lui ces murs ne vous écrasent?
 Que veut-il? de quel front cet ennemi de Dieu
 Vient-il infecter l'air qu'on respire en ce lieu?*

* Vederea óre-aice cum-va mă amăgesce?
 Ce felu! ficia lui Davidu cu-acestu mișelú vorbesce?

Interogațiunile grămădite exprimă emoțiunea oratorului și o facă a se transporta în spiritul auditorului.

Acestă semi-versă ală lui Virgiliu,

Usque adeone mori miserum est?

Æn., XII, 646.

depinge ardorea unui resboinică care vră să lupte; pe când ună bătănă bolnavă și gata de mărte ară fi dășă cu rēcělă :

Non est usque adeo miserum mori. 1

Acéstă figură dă multă rapiditate stilului după cum se vede pré adesă la Racine :

Pourquoi l'assassiner ? qu'a-t-il fait ? à quel titre ?

Qui te l'a dit ?

Andromaque.

Subjecțiunea este o interogațiune măi puțină viăă, în care răspunsulă este dată însuși de oratoră. Ceă vechă o împărțăă în două, *propriă dășă*, în care oratorulă întreba pe alții pentru a respunde elă însuși, cum se gășescă fórte multe la Bolintinénu :

Ce e viața nóstră în selavie óre ?

Nópte fără stele dăă fără sóre.

L'ascuți ? și nu țî-e frică să veđi în acestă locă

Țîșuindă de sub picăóre-ți ală Iadurilo:ă focă,

Și resturnăndă pe dănsulă acești mură cu urgiă

Să cađi și tu sub dănsă, tu, scumpa mea sofiă ?

Ce vră elă ? Cu ce frunte acestă nelegăită

Ne spurecă atmosfera acestă locă sântită ?

Athalia, III, 5, fr. de Sion.

Și *ratiocinatio*, în care oratorul vorbește cu el însuși.

Apostrofa se face, nu când se adresază vorba cuiva, ci când se întorce cuvântul de la cei căroră se vorbea la început, pentru a-l adresa altora.

Cicerone, în discursul său, *pro Balbo*, c. 51 Țice :

O nationes, urbes, populi, reges, tetrarchae, tyranni, testes Cn. Pompeii non solum virtutis in bello, sed etiam religionis in pace; vos denique, mutae regiones, imploro, et sola terrarum ultimarum; vos, maria, portus, insulae littoraque! Quae est enim ora, quae sedas, qui locus, etc.

Apostrofa este o figură propriă a produce tôte efectele, a descepta tôte sentimentele.

Exclamațiunea, este espresiunea oră-cărui sentimentă viă și iute care coprinde, sufletulă; ea isbucnesce de ordinară prin interjecțiuni.

Beldimană ne dă ună esemplu :

Ce necază, ce osîndire!
 Vai mie! ce focă amară!
 Ce trăsnetă! ce lovire!
 Ce otrăvitoră pahară!

(Aceste figură, ne conducă la *prosopopee*.)

Prosopopea, este o figură care exprimă mai bine emoțiunile fragețe sau adâncă ale inimeă, pre care o pune în acțiune; face să vorbească cerulă față cu pământulă, morții și chăar mor-mintele. (Cicerone, în *Catil.*, I, 11; *pro Murena*, c. 19; *pro Balbo*, c. 19.)

Una din cele mai frumoase prosopopee ale anticitații este aceea a legilor, în Criton (c. 12) : Socratul, cărui amicii săi i propusese să fugă din închisore, face ca însuși legile să-și țină : „Nu scii așa dar, tu care te numești înțelept, etc.

Prosopopeea aduce câte o dată *dialogismul*, care, după cei vechi, consta în cele mai multe cazuri, într-o da fie-căruia dintre vorbitorii limbajului convenit situațiunei sale.

Mai sunt și *dialogisme prin ipotesă*; precum : „Ce credeți că s'arū țice dacă ați da o asemenea sentință? Nu s'arū țice că etc;“ și se rostesc discursulū presupus.

Obsecrațiunea sau *deprecațiunea* este o rugăciune sprijinită de tóte motivele cređute în stare de a atinge.

Ast-felū bētrānulū Priam, când vine să cēră înapoi cadavrulū fiului sēu Hector, de la celū care îlū omorise, îlū rógă în numele ȑeilorū, alū pārintelūi sēu și în numele proprielorū sale nenerociri (Il., XXIV, 503) :

Ἄλλ' αἰδέο θεοὺς, Ἀχιλεῦ, αὐτὸν τ' ἐλέησον,
Μησιόμενος σοῦ πατρὸς· ἐγὼ δ' ἐλεινότερός περ,
Ἐτλην δ' οὔ οὔλω τις ἐπιχθόνιος βροτὸς ἄλλος....¹

Optațiunea este o figură prin care se esprime dorința de a obține ceva importantū sau prețiosū:

¹ Sed revere deos, Achile, meique ipsius miserere
Recordatus tui patris : ego autem adhuc miserabilior,
Sustinui enim, qualia nequaquam aliquis super terram mor-
[talis alius....

(Hom., *Ilias*, MDCCXXXIV, 606).

Ast-felu Cicerone (*Philippic.*, IV, 1) dice :

Vellem, dii immortales fecissent, patres conscripti, ut vivo potius Serv. Sulpicio gratias ageremus, quam honores mortuo quoreremus.

Iar Văcărescu :

Ah! de-amū puté redobândi
Și câte-avemū perdute;
Atunci ce inimī n'arū vorbi,
Ce guri arū mai fi mute?!

Imprecațiunea este o figură prin care se chîmă deii, cerulū, iadulū, saū orī-ce altă putere superiōră, contra unū obiectū odiosū. Mai a-desé imprecațiunea este espresiunea mēniei și a furórei.

Cicerone (*pro Dejotaro*, 7) ne oferă unū esemplu :

Dii te perdunt, fugitive! ita non modò nequem et improbus sed, fatuus et amens es.

Ipotiposa depinge obiectele cu colorī așa de vii, și în imaginī așa de adevērate, în câtū parū a se vedé sub ochii noștri.

Un poignard à la main, *l'implacable Athalie*
Au carnage animait ses barbares soldats ;

Ipotiposa devine o *acumulățiune* când adună tôte circumstanțele, cu forță și vivacitate, într'unū singurū punctū.

(Acéstă figură însă se pôte raporta la locurile comune în *enumerațiunea părților* și în *circumstanțe*.)

Sub numele genericū de ipotiposă se pôte co-prinde :

1°. *Icóna* (efictio) sau *prosopografia*, care reprezintă trăsurile esteriore ale unei persoane, fața, aerul, ținuta.

2°. *Etopea* sau *representarea moravurilor*, descrie virtuțile sau viciile, calitățile sau defectele.

3°. Din combinarea prosopografiei și a etopeei, se formează *Caracterul* sau *Portretul*.

4°. *Cronografia*, caracterisă timpul și circumstanțele unui eveniment :

Nox erat, et placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras; silvaeque et saeva quierant
Aequora. etc. *Æneid.*, IV, 521.

5°. *Topografia*, se face când se descrie locul unde s'a petrecut o acțiune, etc.

6°. *Descripțiunea* sau *demonstrațiunea*, împreună câte o dată toate spețele de ipotipose enumerate pînă aci.

Ironia este o figură care exprimă tocmai contrariul de cea ce se judecă sau se înțelege despre un lucru.

Boileau își rîde de Quinault dicîndu că-lă laudă :

Je le déclare donc Quinault est un Virgile.

Când ironia este o batjocură fină și plină de sens, se numește socratică, pentru că acest fel de ironie, era arma obișnuită lui Socrat, adică de a înfunda pe adversar prin întrebări potrivite și a-l pune în pozițiune de a căde în contradicere ridicule și de a-și vedea ast-fel singur nesciința.

Une-orî ironia este ultima expresiune a indignațiunii și a desperărei.

Ast-fel este acea parte din rolul lui Oreste în *Andromaque* (act. V), când, după ce a ucis pe Pyrrhus

ca să fiă plăcută Hermionei și auzind că și ea s'a ucisă, dice :

Grâce aux dieux, mon malheur passe mon espérance !
Oui, je te loue, ô ciel, de ta persévérance !

și termină această înfricoșată ironia prin acest vers, care arată culmea furorii sale :

Eh bien ! je meurs content, et mon sort est rempli.

(Acel cuvânt, *je meurs content*, în situațiunea lui Oreste este sublimul turbării.)

Când ironia ascunde o laudă, sub vëlul batjocurei sau invers, ia numele de *asteismă*, de la cuvântul grec *ἄστυ*, oraș, urbă; pentru că și caracterul său este în adevăr urbanitatea:

Ast-fel Virgiliu (*Éclog.*, III, 90) a ținut :

Qui Baviu non odit, amet tua carmina, Moevi.

Sarcasmul este o speță particulară de ironia, cu atât mai crudă, cu cât de obicei cade asupra ființelor care deja nu mai sunt vătămătoare;

Ast-fel e răspunsul ce Athalia adresă Josabetei după ce deja ea descoperise totul :

JOSABETH.

Tout vous a réussi. Que Dieu voie, et nous juge.

ATHALIE.

Ce Dieu, depuis longtemps votre unique refuge,
Que deviendra l'effet de ses prédictions ?
Qu'il vous donne ce roi promis aux nations !

Cet enfant de David, votre espoir, votre attente!
 Mais nous nous reverrons. *Adieu, je sors contente.* *

(Act. II, se. 7.)

Iperbola dă obiectului, despre care se vorbește, câte-va grade în mai multă sau în mai puțin de câtă are în realitate, pentru a-lă puté face mai bine cunoscută.

Ast-felă pentru a face să se înțelégă mulțimea proscripțiuniloră romane, P. Corneille își închipuescă *Roma întrégă înneată de sîngele copiiloră sêi*:

Rome entière noyée au sang de ses enfants.

C. Conachi este asemenea iperbolică în aceste versuri:

Zori de ziua se revarsă;
 Și eă ochii n'amă închisă!
 Cum să-i închidă, când eă varsă
Părae de focă aprinsă!?

Totă iperbolică se dice de o persoană că umblă ca o brăscă, sau că merge *mai iute ca vântulă*.

Iperbola este de două feluri; una care se întrebuințedă în descripțiună și alta care esprime pasiunea.

În descripțiună iperbola trebuie folosită cu rezervă; ea trebuie să fiă sensibilă numai pentru celă ce vorbește;

JOSABETA

* Ți-aă mersă în bine tôte. Dar Dumneđeă ne vede.

ATHALIA

Dar Dumneđeă în care voi stăruiti a crede

Când are sa v'arate acele ce-a pređisă?

Să vie să v'aducă pe acelă rege promisă,

Pe-acelă fiă ală lui David, acéstă mângăere...

Dar ne-omă vedea alt'dată. *Esă plină de plăcere.*

Amă vrută să vedă; vedut'amă.

Tr. de Sion.

de acea Quintilian a ȃisū cā iperbola trebuie sǎ se esprime *extrā fidem, non extrā modum* și cu cumpĕtare; alt-felū cādemū în emfasă, cum se vede în acestū epitafū alū lui Carol Quintul:

Pro tumulo ponas orbem, pro tegmine coelum,
 Sidera pro facibus, pro lacrymis maria.
 Sōn cereueil est le ciel; sōn tombeau, l'univers.
 Les astres, ses flambeaux; et nos larmes, les mers.

Esageraȃiunile iperbolice convinū numai stilului glumeȃu.

Iperbola este fōrte obicinuită în vorbire, și se întrebuintĕdă orī de cāte orī se pare cā vorbirea ordinară nu pōte înfăȃșa în destulū ideia lucrului.

Ast-felū, Omerū voindū a arĕta mulȃimea oștirea lui Agamemnon și creȃendū cā, cu tōte cifrele din Aritmetică, nu pōte da o idee despre acestū lucru, s'a servitū de iperbolă ȃicĕndū (Iliada II) cā: „pāmĕntulū, măcar cā iaste fāră glasū și fāră simȃire, însă neputĕndū suferi atāta greutate, plāngea ticălosulū și ofta, ca sǎ arate cu lacrāmile sudōrea feȃei sale, și cu suspinurile, care le scotea, patimele sufletului sĕū.“¹

În naraȃiunile fabuloase și în basne se găsescū multe și frumoase iperbole *

Litota saū *scăderea* e totū unū felū de iperbolă în care se ȃice măi puținū, pentru a se înȃlege măi multū.

Când Chimene ȃice lui Rodrigue (Cid, III, 4): *Va je ne te hais point*, ea dă sǎ se înȃlegă măi multū de

¹ Molnar *Ret.*, 190.

* A fostū o dată ca nici o dată; pe când se potevia puricele cu nouĕ-deci și nouĕ oca de fier la unū piciorū și se suia în slava cerului și striga cā nu-ȃ e greū.

câtă însemnădă aceste cuvinte; Virgiliu (Eclog., II, 25) face pe Corydon să ăică: *Nec sum adeo informis.*

Acăstă figură exprimă însă de multe ori falsa modestie.

Când litota vrea în adevăr să exprime mai puțin, atunci devine *estenuațiune*; precum când s'ară ăice de ună sgărcitū că este economū, de ună crudū că e cam severū, etc. Acăstă figură este opusă iperbolei.

Semnificarea saū *emfasa* asemenea lasă a se înțelege mai multū de câtū se exprimă.

Ast-felū, în Racine :

Est-ce Monime, et suis-je Mithridate?

Acăstă figură se întrebuintăză când se ăice că cine-va voesce a'și da importanță.

Perifrasa saū *circonlocuțiunea* exprimă, printr'ună circuitū de cuvinte, acea ce s'arū fi pututū ăice cu mai puține cuvinte; dar nu cu atăta grafiă și nobleță. Perifrasa se întrebuintăză și ca ornamentū alū discursului și mai alesū în poesiă.

Omerū exprimă ast-felū începutulū ăilei :

Aurora deschide cu degetele sale de rosă, porțile orientului. ¹

Ἥμος δ' ἠγίγνευα φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως.

iar Virgiliu (Aen., III, 521) :

Jamque rubescibat stellis Aurora fugatis.

1. Veăi Aristot., *Rhet.*, III, 2.

și Voltaire (Henr., ch. VI) :

L'Aurore cependant, au visage vermeil,
Ouvrait dans l'Orient le palais du Soleil ;
La nuit en d'autres lieux portait ses voiles sombres ;
Les songes voltigeants fuyaient avec les ombres.

Bolintineanu arată murgulă serei prin aceste două versuri :

Nóptea se întinde și din géna sa
Argintóse lacrimi peste flori vërsa.

Perifrasa se mai întrebuintează ori de câte ori este bine a ocoli termenii proprii, care ară pute decepta ideii josnice :

„Ori de câte ori ună cuvântă, dice Voltaire, presintă o imagine josnică, sau degradatöre, sau comică, să se înobiléscă prin imagini accesorii; dar iarăși nu trebuie a se forța cineva să adauge o mărime desértă la cea ce este impunătoră prin sine însuși. Când vrei să spuă că regele vine, di : *regele vine*; și nu imita pe acelă poetă care, găsindă pré comune aceste cuvinte, dicea : Acestă mare rege își rostogolesce p'aicé pașii săi imperioși.“

Antitesa, opune cuvinte la cuvinte, cugetări la cugetări.

Ast-felă este acestă portretă ală unui duce :

Vicieux, pénitent, courtisan, solitaire,
Il prit, quitta, reprit la cuirasse et la haire.

(*Henriade*, ch. IV).

sau :

Dumneđeu celă nemuritoră s'aă făcută omă muritoră; slugă celă ce iaste împérată; zidire celă ce iaste ziditoră, etc. (*Molnar*, 213)

Antitesele trebuiesc să fiă naturale și scóse

din însuși subiectul; dacă voru fi silite, își perdū forța și devinū ridicule.

Ast-felū este antitesa următoare, de care Molière își rîde în *Misanthropulū* :

Belle Philis, *on désespère,*
Alors *qu'on espère toujours.*

Dar orî-cătū de naturală să fiă o antitesă, dacă se pré repetă, displace și aduce uniformitate în stilū.

„Spiritulū iubescce contrastele, dice Montesquieu; dar, întorsătura frasei totū d'auna aceiași și totū d'auna uniformă, displace fôrte multū : acelu contrastū perpetuū devine simetriă și acea opozițiune totū d'auna căutată devine uniformitate.“

În espresiunea sentimentelorū pasionate antitesa nu convine de cătū fôrte rarū.

Din antitesă s'a născutū o altă figură, pe care cei vechi o numiaū *ὀξύμωρον*; iar cei modernī *tour de paradoxe*, pentru că afirmă sau négă ambele contrariī ale unuī lucru, fără a eși din adevărū. Unī aū mai numit' o și *antilogie* sau *contradicțiune*.

Ast-felū în discursulū lui Cicerone contra lui Cecilū (c. 6) se găsesce :

Etiam si tacent, satis dicunt;

în prima Catilinară (c. 28) asemenea :

Quum quiescunt probant, quum tacent, clamant.

In Racine se găsește asemenea :

Presente, je vous fuis ; absente, je vous trouve,

Phèdre.

(De altmintrelea lesne se poate vedea că la această figură se poate raporta totu ce s'a dispus la *alianța de cuvinte*.)

Comparațiunea, apropiă două lucruri cari se asemănă, sau în mai multe părți sau numai într'una singură : ea este unu felu de metaforă continuată. Efectulu acestei figuri este de a da mai multă grație discursului și mai multă forță și claritate raționamentului.

Poesia o întrebuințază desu :

Ca robul ce cântă amaru în robia,
Cu lanțulu de brațe, un aeru duiosu;
Ca riulu ce geme de rea vijeliă
Pe patu'mi de mórte eú cântu durerosu.

Bolintineanu.

Oratorii, de și mai cumpetatú, totu se folosescú de comparațiuni în discursurile lorú.

Comparațiunile trebuiescú însă să fiă adevérate, nobile, întrebuințate la timpú și cu discrețiune. Immulțite, suntú nu numai vătămătoare dér chiar obolescú spiritulu. Când comparațiunea se face între două ómení ilustrí, iewa numele de *Paralelă*; când stă pe opozițiunea a două obiecte sau alú unuia singurú, pusú în două situațiuni diferite, comparațiunea iewa numele particularú de *Contrastú*,

Alusiunea, este o comparațiune care se face în spiritú, și prin care se spune unú lucru, care

se rapórtă la unŭ altulŭ, fără a-lŭ menționa pre acesta.

Alusiunea se trage din istoriă, fabule, obiceiuri, maxime saŭ verŭ unŭ cuvântŭ celebru. Acéstă figură este propriă mai alesŭ comediei, satirei și fabulei.

Una din cele mai comice, este acea pe care o face Misantropulŭ, la disputa ce elŭ a avutŭ cu Oronte :

On n'a point à louer les vers des messieurs tels.

Gradațiunea este o figură care înalță saŭ scobórá cugetarea treptatŭ de la o ideiă la alta.

Gradațiunea este *ascendinte* și *descendinte*,

Cicerone ne dă unŭ esemplu de gradațiune, mai ântêiu descendinte și apoi ascendinte :

Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas quod ego non modò non audiam, sed etiã non videam planèque sentiam. (*In Catil.*, I, 3).

N. Costin vorbindŭ de Duca-Vodă, domnulŭ Moldovei, ca să arate lâcomia sa cea mare, se servese de acéstă gradație descendinte :

„Și Domnŭ era, și Vistiernicŭ mare, și neguțatorŭ, și Vameșŭ.“

Prolepsa, este o figură prin care se previne obiectiunea adversarului, spre a o respinge mai dinainte.

Boileau, ca să întêmpine obiectiunea ce i se puté a duce că ataca pe Chapelain din ură, răspunde prin o admirabilă prolepsă :

Il a tort, dira l'un; pourquoi faut-il qu'il nomme?

Attaquer Chapelain! ah! c'est un si bon homme;

Balzac en fait l'éloge en cent endroits divers.

Il est vrai, s'il m'eût cru, qu'il n'eût point fait de vers;

Il se tue à rimer; que n'écrit-il en prose?

Voilà ce que l'on dit. Hé! que dis-je autre chose?

În elocința baroului mai alesu este de mare folosu întrebuintarea cu succesu a prolepsei.

Suspensiunea, servă a ține pe auditoru în ne-siguranță, pentru a-î arăta în urmă cu totul altu ceva de câtu acea ce elu se aștepta.

Ast-felū e scrisorea D-nei de Sevigné adresată D-nei de Coulange: „Je vais vous marquer la chose du monde la plus étonnante, la plus surprenante, la plus merveilleuse, etc.“

Pretermisiunea, în care oratorulu se preface că nu vrea să spună cea ce totuși dice:

Je ne vous peindrai point le tumulte et les cris,
Le sang de tous côtés ruisselant dans Paris,
Le fils assassiné sur le corps de son père,
Le frère avec la soeur, la fille avec la mère,
Les époux expirant sous leurs toits embrasés,
Les enfants au berceau sur la pierre écrasés.*

Henriade.

Reticența este o figură în care oratorulu, su-primându-și însuși vorbirea, trece răpede la altă ideiă. Reticența se întrebuintează când cineva se

* Nu, nu voiū deserie, vaete, strigări,
Sângele cum curge, pe drumu, pe cărări,
Pe fiū preste tată junghietu cum pică
Pe frate cu soră, pe mamă cu fiică,
Pe soțu dându-și duhulū de focu cutropiți,
Pe prunci cum în lăganu de pietri-sū sdrobiți.

Gusti, 171.

teme de a se explica, când ară trebui pré multe lucruri spuse, séu când se dá a se înțelege mai multă de câtú s'arú fi pututú esprime prin cuvinte.

Ast-felú, în *Britanicus* lui Racine :

Et ce même Sénèque et ce même Burrhus
Qui depuis . . . Rome alors estimait leurs vertus.

Virgiliú s'a folositú de o faimósă reticentă, când arată înustrările pe care Neptunú le adresa vânturilor :

Jam coelum terramque, meo sine numine, venti,
Miscere, et tantas audetis tollere moles?
Quos ego. . . . Sed motos praestat componere fluctus.*

Æn., I, 137.

Comunicațiunea, în care oratorulú, plinú de încredere în dreptatea sa, se raportéză la decisiunea judecătorului, a auditorilorú saú chiar a adversarului séu. Este multă asemănare între acéstă figură și *permisiunea*, prin care cineva se lasă cu totulú la discrețiunea altora, și care mai alesú este propriă a escita compătımirea.

Dubitațiunea esprime nesiguranța în care se află acelu care vorbesce, când nu sciă nicí ce să facă, nicí ce să dică.

Ast-felú suntú aceste cuvinte ale lui C. Gracchus, raportate de Cicerone (*De Orat.*, III, 56) :

Quò me miser conferam? quò vertam? In Capitoliumne? at fra-

* Némú îndrásnețú, Cine 'ți dá atâta sumeție? Voi, vânturilorú, cutezați fără de voia mea a tulbura ceriulú, pământulú și a'mi pus-tia Imperiulú. Dac' așú . . . Insă trebue a linisei valurile.

Gusti, 167.

tris sanguine redundat. An domum? matremne ut miseram lamentantemque videam et abjectam? *

Dubitațiunea ȳea une-orȳ aerulȳ unei consultațiunii.

Corecțiunea (sau *epanortosa*), prin care oratorulȳ pare a se corige ȳnsuȳ, ca cum arȳ voi sȳ dicȳ mai bine sau altȳ-ceva de cea ce a ȳisȳ.

Mediculȳ (luȳndȳ hȳrca de mortȳ ȳn mȳnȳ)

Ah! ȳatȳ ce rȳmȳne ȳn lȳme dupȳ noi! . . .

Ce-ȳ fostȳ ȳn astȳ vieȳa, ȳerȳnȳ pȳmȳntȳscȳ?

Tu pȳte-ȳ fostȳ ca mine, ȳmpinsȳ de nevoi?

Ori pȳte-o frȳmuseȳe.

Dar ce ȳicȳ? . . elȳ fu pȳte vr'unȳ domnȳ aice 'n lume. . .

(*Sorin de Bolint.*)

Licenȳa constȳ ȳntr'unȳ tonȳ de libertate, ce pare ȳdusȳ pȳnȳ la escesȳ, dar cu intenȳiunea secretȳ de a plȳcȳ.

Cicero, ȳn discursulȳ *pro Ligario* (c. 31) ȳice, adresȳndu-se cȳtre Cesar: „Cesar, resboiulȳ ȳncepuse, elȳ era ca ȳi sfȳrȳsitȳ, cȳnd, fȳrȳ nici o constrȳngere ȳi din propria mea voinȳa, eu m'ȳmȳ unitȳ cu aceia care se ȳnarmaserȳ contra ta.“

Concesiunea este o figurȳ prin care se acordȳ ceva adversarului, dar pentru a profita din aceȳta chȳiar atuncȳ contra lui; e cea mai ȳntrebuinȳatȳ ȳn discursurile oratorice, (Cic., *pro Li-*

* Nenorocitulȳ! unde voiȳ merge? Ce adȳpostȳ ȳmȳ mai rȳmȳne? Capitoliulȳ? Elȳ este inundatȳ de sȳngele fratelui meu! Casa mea? acolo voiȳ vedȳ pe nenorocita mea mamȳ vȳrsȳndȳ lacrimi ȳi murindȳ de durere!

gario, c. 1; *pro Flacco*, c. 4; *pro Quintio*, c. 18; *in Verr.*, II, 19) precum și la poeți.

Solii diceau lui Mircea celū mare :

Tu, ce într'acastă nația creștină,
Strălucești ca ziua într'a sa lumină;
Tu, o Dómne, căruī patru țeri se 'nehinū,
Alah să te ție, *dar* ești unū hain!

Bolint.

Epifonema este unū felū de exclamațiune sentiōsă, care termină o narațiune, o judecată și chīar unū discursū :

. Tantaene animis coelestibus irae!

Aeneid., I, 15.

Tant de fiel entre-t-il dans l'âme des devôts!

Lutrin, I, 12.

Mulți vrășmași au domnii, însă celū mai rău
Este chīar mēnia sufletului său.

Bolint.

Adesea epifonema strînge într'o singură propozițiune viuă și concisă, totū spiritulū unei serii de adevăruri, care fuseseră desvoltate cu îndtindere.

Massillon, în predica sa *sur l'humanité des grands*, dupe ce probéză pe largū că nenorociții au dreptū la protecția celorū mari, conchide prin această eugetare :

En un mot les grands et les princes ne sont, pour ainsi dire, que les hommes du peuple.

Epifonema este de cele mai multe ori o *sentiță*, care, nefind de câtū o maximă generală, pôte sta ori și unde, pe când epifonema nu pôte fi pusă de câtū la fine.

Sentința e o cugetare morală, unû învățământû scurtû și isbitorû, care, dedusû din observațiune saû scosû din simțulû comunû și din consciință, ne învață ce să dicemû saû ce se petrece în viață. În acestû înțelesû sentința este unû oracolû. Ast-felû suntû maximele esprese în versurile următore :

Mourir pour son pays, n'est pas un triste sort,
C'est s'immortaliser par une belle mort

Corneille.

Cela ce nu móre pentru-alû țerei bine,
N'are dreptû la viață, este mortû de sine.

Bolint.

Sentințele, fructû alû unei reflesiuni reci, nu convinû limbajului pasiunei. Puse la loculû lorû și bine esprese, ele suntû unû mare ornamentû în discursuri; dar, când devinû pré dese, ele facû stilulû slabû și destrămatû.

Printre figurile de cugetare unii retorî mai punû suposițiunea saû ipotesa, comminațiunea și jurămêntulû.

Ipotesa saû suposițiunea, consistê în a presupune unû lucru posibilû saû imposibilû, din care se trage consecințe. Cicerone, în discursulû sêu, *pro Milone* face o elocuentă suposițiune :

Fingite igitur cogitatione imaginem hujus conditionis meae; si possim efficere ut Milonem absolvatis, sed ita si P. Clodius revixerit. Quid vultu extimistis? Quonam modo ille vos vivus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percussit?

Comminatiunea, este o figură prin care cine-va intimidă pre ascultători, prevestindu-le ca apropiate, ca neapérate, nescce rele a cărorû imagine saû suveniru li se înfățișeză.

Joad înspăimêntă pe Mathan prin acestă comminațiune energică :

De toutes tes horreurs, va, comble la mesure ;
 Dieu s'apprête à te joindre à la race parjure,
 Abiron et Dathan, Doëg, Achitopel :
 Les chiens à qui son bras a livré Jézabel,
 Attendant que sur toi sa fureur se déploie,
 Déjà sont à ta porte et demandent leur proie.*

Ath., III, 5.

Jurământulū este o figură prin care se [adaugé, la o afirmațiune óre-care, circumstanțe eststraordinare, care o facū mai necontestabilē saū celū puținū mai strălucită.

Ast-felū Psalmistulū pune în gura unui Israelitū, captivū la Babilonū, jurământulū de a nu uita nici o dată Ierusalimulū (ps. CXXXVI) :

Quomodò cantabimus canticum Domini in terrā alienā? — Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea. — Adhaereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui; — si non proposuero Jerusalem in principio laetitiae meae. 1

Cum voiū cânta cântarea Domnului în pamētū străinū? — De te voiū uita, Ierusalime, uitată să fiă drépta mea. — Să se lipescă limba mea de grumazulū meū, de nu'mī voiū aduce aminte de tine, — de nu voiū pune înainte Ierusalimulū cī întru începutulū veseliei mele.

Figurile, orī care arū fi ele, pentru a fi întrebuințate cu folosū, trebuie să nască din însuși fondulū subiectului și să nu se întrebuințeze de cât pentru a investi, într'o formă viuē și strălucitoare, nesce cugetări cari deja prin ele însēși suntū

* In mișelii și crime întrecete-înc'odată.
 Nu ești departe-acuma de viața blestemată
 A lui Dathan, Abiron, Doeg, Achitopel :
 Și câinii cari-odată mâncau pe Jesabel,
 Vedëndū c'asupra-ți vine a Domnului urgiă
 Așteptă l'a ta u:ă, și cerū să te sfâșia. — (Trad. de Sion).

1. Veđi Lefranc, *Style et Comp.*, 190, § 4.

puternice și adevărate. Aici mai ales trebuie să fiă observată măsura; căci abuzul în acest gen este cu atât mai funest, cu cât el este mai totu-d'auna ridicul. Quintilian numește figurile, ochi ai discursului, dar ochii nu trebuiesc răspândiți pe totă suprafața corpului. *Ego vero haec lumina orationis, velut oculos quosdam esse eloquentiae credo; sed neque oculos esse toto corpore velim* (VIII, 5).

PARTEA A PATRA

A C T I U N E A

Cicerone numesce acțiunea oratorică *elocința corpului* : *est enim actio quasi sermo corporis* (de Orat., III, 39).

Acțiunea oratorică are un mare rol în elocință; la cei vechi mai ales, importanța acțiunii era foarte mare: Demostene, întrebat asupra calităților necesare unui orator, răspunde că acestea sunt trei: acțiunea, acțiunea, acțiunea.

Acțiunea este ca o limbă universală, pe care natura a învățat-o tuturor oamenilor: ea este o putere care lucrează asupra ignorantilor, asupra vulgului și chiar asupra străinilor, observă Cicerone.

Acțiunea oratorică coprinde mișcările, pronunția și memoria.

Mișcările. — Primul lucru ce trebuie să observe oratorul în acțiune este expresiunea fisionomiei sale, sau mișcările obrazului. Cicerone cere ca oratorul să aibă o fisionomie plăcută; căci fața este oglinda sufletului: *sunt in ore omnia.*

Fisionomia exprimă mila, durerea, iubirea, admirațiunea, disprețul și, în fine, toate manifestările sufletului. În fisionomie trebuie să distingem două feluri de trăsuri: mobile și imobile.

Imobile suntu acele părți care nu se schimbă nici o dată, precum nasul, bărbia, etc.; iar mobile, acele care se pot mișca, precum ochii și buzele.

Ochii esprimă mai mult sentimentele sufletului; buzele pe ale inimei. Oratorul trebuie deci să evite a închide ochii, care e un defect al celor cari reciteză și se temă ca să nu uite. A închide ochii e a stinge lampa sufletului. Nu trebuie asemenea a fixa ochii la un singur obiect, nici să se preumbe privirile asupra auditorului într'un mod curios și necuviincios; trebuie iarăși cineva să evite de a se uita în jos ori la o parte, de a clipi din ochi, de a contempla pré multă bolta edificiului, etc.

Mișcările buzelor suntu asemenea de observat; când oratorul înaltă buzele cu disprețu său le lasă să cadă cu moliciune, când și le museă sau când le deschide, ori le strînge pré tare, cade în atâtea defecte, pe care cel care aspiră la perfecțiune trebuie să le evite.

De altmintrelea, cel mai bun mijloc de a da ochilor și buzelor o expresiune potrivită, este de a fi cineva bine pëtrunsu de cea ce are să spună; cele alte vinu de sine.

Nu mai puțin importante în acțiunea oratorică suntu și mișcările ce se facu cu mânele, cu piciorere precum și ținuta corpului întregu. Obiceiul este ca oratorul să vorbescă stându într'un singur loc și mai mult în piciorere. Nu este indiferentă însă a-și ține cineva piciorere în ori-ce chipu: suntu oratori cari-și lipescu piciorerele unulu de altulu ca momiele egiptene; suntu alții cari le ținū desfăcute ca colosulu de la Rodos. Unii se légănă când pre un picioru, când pre altulu, ca o pendulă; alții tropotă ca cum aru calca desculți pe un grataru cu cărbuni aprinși.

Cea mai bună pozițiune, care pôte da mai multă grație și forță, este cea în care piciorulu dreptu se ține

puțină înainte, celu stângu dreptu și tare, așa ca pozițiunea corpului să fie dréptă și naturală.

Posițiunea colónei vertebrale nu este asemenea indiferentă : să nu ne întórcemú pré multú înapoi, ca cum amú voi să fugimú de vorbitorii noștri de témă séu din disprețú ; să nu ne plecámú iarăși pré multú înainte, nici la drépta, nici la stânga, ci câtú se póte să pădimú linia verticală. Nu trebuie a ridica din umeri ca copiii réu crescuți, nici să-i ținemú îndăretú ca soldații în frontú. Posițiunea colónei verticale să fiă naturală ; nici rigidă ca o bară de ferú, nici flexibilă ca o ramură de salcie, semnulú servilismulú. Capulú să fiă ardicatú în sus cu noblețe, fără a fi datú pe spate în semnú de aroganță, nici aplecatú spre peptú ca călugării, sau înclinatú spre o parte ca cine-va care se teme a privi în față.

Mișcările brațelorú și ale mâinilorú, suntú mai principalú aceia ce constituie gesturile. Trebuie dar a avé multă atențiune asupra lorú : a vorbi cu o mână sau améndoúe în busunarú, e semnú de o familiaritate necuviincióasă ; a isbi cu pumnulú în mésză séu în tribună, e brutalú ; a împreuna mâinele în chipú de rugăciune, e o pozițiune care convine numai călugărilorú ; a pune o mână pre inimă și a învêrti pre cea altă în aerú, e unú gestú de comedianú ; încrucisarea brațelorú e o pozițiune potrivită în discursurile de raționamentú, dar pré îndelungată și acéstă pozițiune devine monotonă.

Pronunția. — O fisionomiă câtú de fericită și expresivă, gesturi câtú de nobile și elegante, nu facú nimicú fără o pronunția bună, fără o voce armonióasă și clară.

Urechea e drumulú inimei ; și vocea se adresedă urechei.

Vocea oratorului trebuie să fie ast-felú, în câtú să-lú facă lesne și pe deplinú auđitú și să încante urechea auditorilorú sei.

a). Pentru a fi lesne și deplinú auđitú, trebuie a ob-

serva : 1) intensitatea sunetului, 2) articulațiunea cuvintelor, și 3) încetul necesariu sau tactul.

I — *Intensitatea sunetului*. — Vocea umană are trei tonuri : înaltă, mediu și jos.

Tonul potrivit unui orator mai mult este tonul mediu ; un orator nu trebuie nici să strige, nici să șoptească când vorbește în public.

Tonul mediu convine în discursurile publice și în conversațiuni, dar și el are diferite grade și trebuie să ținem seama de locul unde vorbim și de numărul auditorilor. Pentru exordiu convine un ton simplu și dulce ; împărțirilor se cuvine un ton regulat ; narațiunii se potrivește tonul variat, după împrejurările care se istorisesc ; confirmațiunii convine un ton mai viu și mai puternic ; perorațiunea trebuie să aibă totuși focul vorbirii. Tonul mediu, când e puțin mai ridicat, se numește „Declamațiune“ și formeză o artă aparte.

II — *Articulațiunea* constă în a deosebi fiă-care silabă de aceea care o precede și de aceea care o urmărește. Sunetele seamănă cu undulațiunile ce produce o piatră cădând într'unu basin : cele d'ânteu împing ore și cum pe cele-l'alte ; și, dacă li se lasă timpul necesar de a se forma, se va produce o serie de cercuri concentrice, înfățișându tabloul armoniei celei mai perfecte ; dar dacă s'ar arunca mai multe pietre de o dată, în basin, se va face o confuziune, și ori-ce armonie ar dispărea. Totuși astfel e și cu cuvintele ; dacă fiă-care articulațiune cade la rîndul său, undulațiunile sonore se vor desface într'unu mod egal și lămurit ; în casul contrariu, ele nu vor ajunge la ureche de câtu sfărâmate și confuze, iar oratorul devine unu mîncător de cuvinte.

III — *Încetul sau tactul necesariu* — Articulațiunea presupune tactul ; prin acesta nu se înțelege însă acel tact greoi și obositor, acele cuvinte legate cu plumb ;

ei unū tactū energicū și accentuatū, care urmărește mișcarea cugetărei. Quintilian a ȃisū :

Vorba să fiă iute, dar nu precipitată ; moderată dar nu încetă : *Promptum igitur sit os, non praeceps ; moderatum non lentum.*

Spre a nēmeri acestū încetū măsuratū, oratorulū trebuie să fie bine pătrunsū de sentimentele ce are să exprime, fără însă a fi dominatū de ele.

b). Pentru a fi ascultatū cu plăcere trebuie a avē o voce plăcută și o bună pronunțiațiune. Natura dă fiăcăruiā unū organū, mai bunū saū mai rēu ; dar, arta pōte perfecționa organele cele mai ingrate ; precum și deprinderile urite potū altera organele cele mai armonioșe.

Principalele defecte ale pronunțiațiunii nōstre suntū : Gângăvia, Sisiirea și Pelticia, vorbirea pe nas, māncarea de cuvinte, etc.

Afară de aceste defecte, mai multū saū mai puținū organice, ale pronunțiațiunii, mai suntū și altele, provenite din influințe locale, precum suntū defectele de pronunțatū — particulare unorū ținuturi — cunoscute sub numele genericū de *patavinități* saū provincialisme.

Memoria — *Memoria* se pōte considera ca făcēndū parte din acțiunea oratoricā ; mulți retori însă, mai alesū dintre cei vechi, 'i dau o importanță mai mare, considerānd'o ca o parte separată a Retoricei.

Memoria, în raportū cu elocința, este facultatea de a conserva ordinea cugetărilorū nōstre ; ea este de cea mai mare importanță pentru unū oratorū ; căci fără memoria ori-ce discursū publicū arū fi imposibilū.

„Ținereaminte saū memoria, ȃice Molnar, ține și pădește în minte cāte zū aflatū ritorulū și datorია iei iaste, ca să aducā aminte și ritorului să nu se abată și să nu se depārteȃe de lucrulū carele aū hotārītū a ȃice“ (Ret. p. 22).

Se distingū douē feluri de memorii: memoriã mecanică și memoriã intelectualã.

Memoria mecanică consistē în a contracta o deprindere de a ține minte datele, nume proprii, cifre, etc.; iar cea intelectualã, care este adevărata memoriã, rezultã din rânduirea și înlănțuirea ideilor.

Acestã facultate se pôte cultiva prin diferite mijlõce dintre care, unele mai principale, suntu și acestea:

1). Sã se întretinã memoria mecanică, învêtându totu-d'auna pe din afarã câte ceva: bucãți de poesii sau altele; printr'acestã nu numai cã memoria se înavuțese cu unũ micũ tesaurũ literariũ, dar fibrele creerului care presidã la amintiri, conservându-se totu-d'auna curate și netede, câștigã, prin acestũ simplũ esercițiu, o facilitate nãdrãvanã de a ține minte chiar lucrurile cele mai abstracte și cele mai puținũ metodice.

2). Trebuie ca studiulũ sã se facã cu atențiunea cea mai seriõsã: unũ lucru care se înțelege bine se întipãresce în minte și nu se mai uitã nici o datã.

3). În momentulũ studiului nu trebuie a se preocupa cineva de nici o cugetare streinã opusã studiului.

4). Asociațiunea ideilorũ, este de mare interesũ ținerii de minte; de acea este bine ca, voindũ a ne reaminti unũ lucru abstractũ, sã-lũ asociãmũ cu unũ altulũ concertũ cu care se asemãnã.

Acestã regulã, de a se folosi de asociațiunea ideilorũ, a fostũ multũ întrebuintãtã de cei vechi; ei și făceau unũ lanțũ de idei concrete cu care se serviau întru reamintirea ideilorũ celorũ mai abstracte.

5). Mijloculũ celũ mai puternicũ și celũ mai eficace de a-și cultiva cineva memoria, e de a-și pune ideile într'o ordine așã de logicã și rigurõsã, în câtũ aparițiunea unei idei sã aducã, neapãratũ și pe rëndũ, pre cele alte;

căci ideile nu stau izolate, ci sunt legate, unele de altele, prin legături naturale. ¹

Molnar (*Ret.*, p. 291), pe lângă lectura cu atențiune pune — între „canónele pentru buna ținareaminte“ — și învățarea discursului „nu totu de o dată, ci parte după parte“ precum și însemnarea cu „ saŭ cu o ste-luță *“ pentru a arăta locul unde se împedică mintea.

Totu pentru acesta elu mai recomandă „ca să nu schimbe nici o dată Ritorulu hârtia aceia, pre care a scrisu cu însuși mâna sa și cu care s'a slujitu ântâiași dată la învățatura cuvântului.“ Regule de care se servescu mulți și cu succesu.

Cea mai admirabilă aplicațiune a memoriei este improvisațiunea.

„Spiritul printr'o agilitate uimitóre, ocupatú în același timpú cu probele, cu argumentele, cu espresiunile, cu dispozițiunea, cu gestulú, cu pronunția, și mergându într'una înainte și dincolo de cea ce se dice în momentul actualú, prepară cu ce să alimenteze fără înterupere pe oratorú, și încredințază acestú depositú memoriei, care, cu o mâna credincioasă, primindu-lú de la invențiune și trecându-lú la elocuțiune, lu înainteză oratorului, fără a lua înainte nici a întârđia ordinele sale c'unú singurú momentú.“ ²

„Dar pentru a ajunge la asemenea triumfuri ale memoriei, trebuie a o nutri și forma, deprindându a reține cu credință capod'operile marilor oratori și ale marilor poeți.

„De altmintrelea, aci, ca și în cele alte părți ale acțiunei, se póte lesne vedé că, cultura și eserecițiulú potú învăța mai multú de câtú cărțile și preceptele.“ (Le Clerc, *Rhét.*, pag. 315).

1. Ulysse de Marsillac, *Leçons de Littérature*, art. Action.

2. Rollin, după Quintilian, X, 7.

CONCLUȘIUNE

*Regulele artei oratorice, atâtă ale invențiunei câtă și acele ale dispozițiunei și elocuțiunei, nu suntă particulare numai discursului. Aceste regule se aplică mai la oră ce felă de compozițiune literară, și cunoscința loră este folositoare pentru oră ce subiectă ară avé cineva să trateze.*¹

Pre de altă parte, după însăși mărturia lui Quintilian, regulele prescrise de Retorică nu suntă nici generale nici invariabile : Elocința n'ară fi anevoc de atinsă dacă s'ară puté ridica cineva la dēnsa prin o metodă sigură și după ună drumă care să ducă dreptă la țintă.

*Din tôte regulele, numai una singură este care să nu sufere nici o excepțiune, cea de a vorbi potrivită cu lucrulă, cu persóncele, cu timpulă, cu loculă. Dacă cineva s'ară plânge de nesiguranța vagă a celoră alte precepte, dacă s'ară întreba : cine să ne indice alegerea acestoră stilură, a acestoră figură etc., i se va răspunde : **Numai gustulă perfecționată pr'n lectura și imitarea modeleloră mari.** Preceptele utile adunate aci suntă mai lesne de dată de câtă de urmată :*

*Savoir la marche est chose fort unie ;
Jouer le jeu, c'est le fruit du génie.*²

J. B. R.

1. Veđi Geruzez, *Rhét.*, 136.

2. Le Clerc, *Nouvelle Rhétorique*, Paris, MDCCCXLVIII.

RETORICA

INVENȚIUNEA³

I. ARGUMENTE :

	1. <i>Proprii</i> <i>disce</i> :	2. <i>Locuri</i> <i>comune</i> :	
Filosofice	Silogismul, 3 *	a) <i>intrinseci</i> {	
	Entimema, 4		Definiția, 11
	Epichirema, 5		Enumerarea părților, 13
	Soritul, 6		Genul și specia, 13
Oratorice	Dilema, 7	Comparațiunea, 14	
	Esemplul, 8	Contrariile, 14	
	Inducțiunea, 9	Repugnantele, 15	
	Argum. personalu, 10	b) <i>extrinseci</i> {	Circumstanțele, 15
			Anteced. și consecvente, 16
			Causa, 16 și efectul, 17
			Legea, 18
			Titlurile, 18
			Faima, 18
	Jurământul, 18	Marturi, 18	
Cestiunea, 18	Cestiunea, 18		
(P. înaintea judecătă, 18)			

II. MORAVURI :

- reale | oratorice {
- Probitatea, 19
 - Modestia, 19
 - Bunăvoința, 20
 - Prudența, 20

III. PASIUNI :

- Modul de a *escita* {
- Pateticul direct (îmbirea și ura), 22
 - „ indirectu, 21

- Regule de *observații* :
- 1°. Dacă materia disc. compoartă pateticul, 23
 - 2°. Să nu se avênte pe neașteptate, 24
 - 3°. Să nu se insiste pre multu, 25
 - 4°. Să fie întrebuintatū mai ales în perorațiune, 26
 - 5°. Să se aibă în vedere dispoziția spiritelorū, ib.
 - 6°. Să nu abuzeze de pateticu, 27

DISPOZIȚIUNEA²⁸

- Obiectul, 30 {
- Bunăvoința
 - Atențiunea (Interesul), 31
- I. *Exordiu*, 29 {
- Precauțiuni oratorice (exordiu însinuântu), 31
 - Sorginți, 32 {
 - Indoiala, 33
 - Imprejurarea
 - Comparațiunea
 - Alegoria
 - Lauda sau defaima
 - Tesa
 - Descrițiunea
 - Istorisire
 - Rugăciune
 - Experiența, exemplu, obiceiū, etc. - Stilul, 34 {
 - Simplu sau temperatū, 34
 - Solemn sau mărețū, 34
 - Vehementū sau ex abrupto, 35
- II. *Propunerea*, 35 {
- Simplă
 - Compusă
- și
- Diviziunea, 37 (cu subdiviziunile) {
- Intrégă
 - Distinetă
 - Gradată
 - Naturală
- Planul discursului, 52 {
- Intregū
 - Simplu
 - Fecundū
 - Unicū și proporționalū
- III. *Narațiunea* 39 {
- Favorabilă, 39
 - Clară, 40
 - Verosimilă, 40
 - Seurtă, 41
 - Interes. și plăcută, 42
- IV. *Concluziunea*, 42 {
- Aflarea probelorū, 43
 - Alegerea. id; Ordinea. id; Tractarea id;
 - Amplificațiunea, 44;
 - Legătura id; 45
- V. *Respingerea* 45 {
- Locul *rês-pingeri*, 47 {
 - Ignoratio elenchi, 47
 - Petio principii, 48
 - Non causa pro causa, 48
 - Numărarea imperfectă, 49
 - Fallacia accidentis, 49
 - Adevărul absolutū, pentru cel relativ, 49
 - Sensul diviș și compusū, 49
 - Abusul de cuvinte, 50 - Modul *rês-pingeri*, 46 {
 - Sofisme, 47
- VI. *Perorațiunea* {
- Recapitulațiunea, 50
 - Comiseratiunea, 51

ELOCUȚIUNEA⁵⁵

(STILULU. 56)

1. *Calități* *generale* :

- Puritatea, 57 (Defecte)
- (Proprietatea), 58 {
- Barbarisme, 59
 - Galimatia, 62
- Claritatea, 61. {
- Obscuritatea, non sens, 63
 - Equivoacul, 64
 - Prolixitatea, 66
- Precisiunea, 65 {
- Afectațiunea, 67
 - Stilul academicū, 68
- Naturalul, 66. {
- (sermo proletarius).
 - Cuvintelorū, 69 — Cacofonia, 70
 - Fraserorū, 71 (stilul biblicū, 72)
- Nobleța, 68 {
- de sunetū, 73
 - de mișcare, 74
 - de sentimentū, 75
- Armonia, 69 {
- Imitativă, 73

(*Varietatea*, 91, *Convenința*, 92, *Alianța de cuvinte*, 93, *Epitete*, 95.)

2. *Calități* *particulare* :

- Stilul simplū, 76 {
- Simplicitatea, 77
 - (stilul familiarū, 77) Concisiunea, ib.
- Stilul temperatū, 78 {
- Eleganța, 78
 - Avuția, 80
 - Finetă, 81
 - Delicetă, 82
 - Naivitatea, 83
 - Grația, 85
 - Energia, 85
 - Vehemița, 87
 - Magnificența, 88
 - Sublimitatea {
 - de cugetare, 89
 - de sentimentū, 90

FIGURI, 97

- I. *Metafora*, 98.
- Alegoria, 102
 - Cataresă, 103
- II. *Metonimia*, 104
- III. *Sinecdoca*, 106
- Antonomasă, 108

De *cuvinte* :

- Elipsa, 109
- Pleonasmul, 109
- Silepsa, 110
- Iperbata, 110
- Repetițiunea, 111 {
- Geminațiunea
 - Conversiunea
 - Complexiunea
 - Traducțiunea
 - Conexum, (Dis-juncțiunea)
- Aposițiunea, 112
- Declinațiunea, 112
- Gradațiunea, 112
- Sinonimia, 112
- Tautologia și Peritologia, 112
- Eufemismul, 113
- Onomatopea, Enalagiu, Antiptosa, Litota, 123
- Latinismul, Elinismul, etc. 113
- Interogațiunea, 115
- Subjecțiunea, 116
- Apostrofa, Exclamațiunea, 117
- Prosopoea, 117 (Dialogismul)
- Obscrațiunea, Optațiunea, 118
- Impreciațiunea, 119
- Ipotiposa, 119 {
- Leóna
 - Etopea
 - Caracterul
 - Cronografia
 - Topografia
 - Descriptiunea
- Acumulațiunea, 119 {
- Ironia, 120
 - Sarcasmul, 121
 - Iperbola, 122
 - Litota, 123
 - Perifrasa, Estenuațiunea, Emfasa, 124
- Antitesa, 125
- Antilogia, 126
- Comparațiunea, 127 {
- Paralela
 - Contrastul
- Alusiunea, 127
- Gradațiunea, 128 {
- Ascendentă
 - Descendentă
- Prolepsa, 128
- Suspensiunea, Pretermisiunea, 129,
- Reticența, 129
- Comunicațiunea, Permissiunea, 130
- Dubitațiunea, 130
- Corecțiunea, Licența, 131
- Concesiunea, 131
- Epifonema, Sentința, 132
- (Ipotesa, Cominațiunea, 133; Jurământul, 134.)

ACȚIUNEA¹³⁶

- Mișcările {
- Fisionomia, 136
 - Gesturi
- Pronunția {
- Intensitatea sunetului, 138
 - Articulațiunea
 - Tactul
- Memoria {
- Mecanică, 140
 - Intelctuală
- Memoria aplicată (Improvisațiunea), 142

* Aceste țifre arătă paginațiunea.

A P E N D I C E

GENURÎ DE CAUSE

(p. 1) *

Genului *demonstrativă* aparțină : panegiriculă, elogiulă academică, discursulă funebru, predica, conferința, discursulă academică și complimentulă.

Panegiriculă (*πᾶν* și *ἀγορά*) laudă meritele deiloră, orașeloră și ómeniloră mari, precum Isoerate la Greci, Pliniū la Romani și Sf. Părinți ai Bisericei creștine.

Elogiulă academică arată viața și meritele literare ale unui membru academică pe care oratorulă îlă înlocuesce ; se mai numesce și *discursă de recepțiune*.

Discursulă funebru se pronunță la ceremoniele funebre, după cum se obiceiuia la Egipteni, Celți, Scandinavi, Germani, la Greci, la Romani.

S-ții Părinți dederă discursulă funebru caracterulă religiosă, care ajunse la perfectiune în Francia cu Bossuet, Fléchier și alții.

Predica este ună discursă religiosă în care se tratéză subiecte de morală și de dogmă. Forma actuală a predicei datéză numai de la finele seculului XVII. Predicele lui Massillon și Bourdaloue au rădicatū pēnă la celū mai înaltū gradū elocința amvonulă.

Conferința se asemănă cu predica, dar diferē în aceea că, tratéză numai punctele dogmei creștine atacate de necredincioși, după cum făceau S-ții Părinți în *apologiele* loră.

* Numărulă coprinsū în parentesū arată pagina corespundētore a textului.

Conferință se mai dice astăzi și la o *disertațiune* citită într'unu cercu mai multu sau mai puțin restrînsu.

Discursulă academică este acela care se pronunță în Academia tratându subiecte istorice, literare și filosofice. La acestu genū de discursuri se raportază și *complimentele*, care se caracterisază prin o idee, o eugetare scurtă, eviincioasă și de spiritu.

Totū la genulū demonstrativū s'arū putē adauge : felicitările, mulțămirile, unele toaste și discursurile de instalări.

Discursurile de genulū demonstrativū aū de obiectū mai multū *frumosulū* (*τὸ κάλον*) și contrariulū sēu, *uritulū* (*τὸ αἰσχρον*). *Complemente disertații*

Genulū *deliberativū* aparține discursurile politice, parlamentare, ținute la *tribună*, și discursurile militare sau *proclamațiunele*.

În genulū deliberativū s'aū distinsū : la Greci, Pericle și Demostene ; la Romani, A. Cæcus, Catone bătrânulū, frații Grachi și mai alesū Cicerone ; la moderni, Mirabeau, Napoleon, Guizot, Gambeta, dintre Francesi ; Pitt, Burke, Fox, dintre Englesi ; la Români, Panu, B. Cargiu, etc. ; spaniolulū E. Castelar, etc., etc.

Discursurile de genulū deliberativū aū de obiectū mai multū utilulū (*τὸ σπουδαῖον*) și contrariulū sēu, vătămătorulū (*τὸ χεῖρον*).

Genulū *judițiarū*, aparținū tôte discursurile care se pronunță de avocați la bara justiției ; acestea se potū reduce la patru specii : pledoariile, memoriile, rechetoriile și resumatele.

Pledoariile nu suntu, mai nici o dată, scrise ; ele se pronunță numai în fața judecătorilorū, în procese fiă criminale fiă civile.

Memoriile suntu discursuri judițiare scrise și presintate judecătorilorū.

Rechetoriile suntu discursurile pronunțate de procurori, cari suntu însărcinați de lege a face acușațiunea și a cere aplicarea legii.

Resumatele suntu discursurile care se pronunță de președintele unei adunări judițiare spre a resuma desbaterile urmate. Ele tre-

buescū să fiă concise, clare, simple, fără mișcări oratorice și nepărtinitóre. 1

Discursurile de genulū judițiarū aū de obiectū justulū (*τὸ δίκαιον*) și contrariulū seū, injustulū (*τὸ ἀδίκον*).

SILOGISMULŪ (p. 3)

Trebue a iubi cea ce ne face fericiți,
Dar virtutea ne face fericiți :
Deci, trebue a iubi virtutea.

*

Dacă este ziua, este lumină ;
Dar este ziua ;
Deci este lumină.

ENTIMEMA (p. 4)

Mihnea-Vodă dicea boerilorū, cari nu voiau să iea armele contra Turcilorū :

Voi doriți o țară : diceți celū puținū ;
Dar ce faceți ore, ea s'o dobândimū ?
Nu faceți nimica ; deci, nu vreți să fiă.

(Bolint.)

*

Cum ! tu ești cucernicū și încă te aprinzi ?

(Molière)

EPICHIREMA (p. 5)

Dacă soldatulū este curagiosū nu fuge de resboiū
Caiū este curagiosū, pentru că s'a distinsū în bătălia.
Deci Caiū nu fuge de resboiū.

*

N. Costinū, vorbindū despre surparea cetățilorū Moldovei de către Al. Lăpușneanu, după angajamentulū datū Turcilorū la luarea domniei pentru a doua oră, face asupra acestei fapte deplorabile o apreteiere epichiremică, dicându :

1. Veți Manliu, *Lit.*, p. 451 și următ.

Faptele Domnilorū, ori laudă, ori ocară le aducū și le răsună în lume : de suntū fapte bune, laudă ; de suntū rele, ocară. Nimine nu va lăuda acestă faptă a lui Alexandru Vodă cu risipa cetățilorū ; iară alū ocărîre pentru aceste stricăciuni ce aū făcutū cetățilorū, lumea nu se va sătura.

SORITULŪ (p. 6)

Sgârceiții suntū stăpâniți de o mulțime de dorinți ;

Acei stăpâniți de o mulțime de dorinți suntū lipsiți de multe lucruri ;

Acei ce-sū lipsiți de multe lucruri trăescū în miseriă.

Deci sgârceiții trăescū în miseriă.

*

Ori ce nu este conformū legilorū, nu aduce fericire,

Nici unū vițiu nu este conformū legilorū, beția este unū vițiu ;

Deci beția nu aduce fericire.

DILEMA (p. 7)

Disputa lui Protagora cu Evatlu. — Evatlu, unū tēnērū bogatū, luă învățatură de la Protagora, celū mai celebru sofistū alū timpului său. După convențiunea stipulată între învățătorū și discipulū, celū din urmă trebuia să plătescă jumătatea onorarului fixatū la începerea învățaturei, cea altă jumătate atunci când arū câștiga celū d'ântēiū procesū după terminarea învățaturei. Evatlu întârziă a practica dreptulū și din acestă cauză amână și plata restului de onorariū. In fine Protagora îl chemă la judecată și îi dīse : „Nebunatice june ! In ori-ce casū tu trebuie să plătești acea ce cerū, ori de mi se va recunósce dreptatea ori de mi se va respinge cererea. Căci daca va resultă o sentință contra ta, atunci trebuie să plătești conformū sentinței judecătorești ; dar daca se va recunósce dreptulū în favórea ta, și atunci totū trebuie să plătești, potrivitū învoelei, de óre-ce ai câștigatū celū d'ântāiū procesū.“

Contra aceștia schimbă Evatlu dilema și dīse : „In-

telepte învățătorū! La orî-ce întemplantare nu trebuie să plătescū cea ce ceri, recunoscă-ți-se saū nu dreptulū. Pentru că daca judecătorii îmi vorū da dreptate, atunci nu amū să plătescū nimicū, conformū sentinței judecătorești; iar dacă se vorū pronunța contra mea, atunci nu platescū, conformū învoelei, de ore-ce amū perdutū celū d'ântăiū procesū." Judecătorii, adaugă narațiunea, puși prin acestū silogismū în zăpăcială, arū fi amânātū sentința pe unū timpū nedeterminatū.

*

Ambasadorii Sciți trāmiși către Alexandru celū Mare, ce voia a le încālea țara, vorbindu-i, facū următōrea dilemă :

„Saū Dumneđeū esei saū omū. De esei Dumneđeū trebuie ca să imparți bunātāți ómenilorū, iar nu să le răpesei și aceea ce aū. De esei însă omū, apoi adu-ți aminte că vei rămānea aceea ce esei.

*

Prin dilemă se pōte proba, că acei ce nu 'și implinescū datoriile lorū suntū culpabili :

Saū că esei capabilū de sarcina pe care ai cerut'o, și atunci nu ți se pōte erta de ce n'ai îndeplinit'o ;

Saū că nu esei capabilū, și atunci nu ți se iértă pentru ce ai primitū o sarcină, pe care sciași că nu o vei putē îndeplini.

*

Unū generalū dicea unei sentinele ce sta în frunte de pază, și pe lângă care inamiculū trecēndū cuprinsese tabăra :

Saū că te aflai la postulū tēu, saū că nu erai acolo ;

De erai la postulū tēu, te-ai purtatū ca unū trădătorū ;

De nu erai, ai căleatū disciplina ;

Așa dar, meriți mōrte.

*

Dilema Cretanulū. Când cine-va dice că minte și prin aceea minciună spune adevērulū, atunci minte, așa dar spunerea sa este totū de odată și adevērū și minciună :

aşa Epimenida a şisû : că toţi Cretanii suntû mincinoşi; dar elû însuşi fu Cretanû, prin urmare şi elû a minţitû; aşa dar nu suntû toţi Cretanii mincinoşi; Epimenida a şisû adevêrulû şi Cretenii suntû mincinoşi; dar . . .

ESEMPLULÛ (p. 8)

În „Divanulû Lumei,“ pentru ca să adevêrêscă *Înţelep-tulû*, că fără fapte bune este deşertă gloria, aduce de exemplu pe Alesandru celû mare şi şice *Lumei* — argumentândû *afortiori* :

Ce folosû voiû avé? căci elû atâta rotundelâ a pâmêntulû căl-cândû, şi atâtea împêrâşie supunêndû, după mórte locû mai multû de şapte palme nu i-a rēmasû, şi pe acela nu elû, ci pâmêntulû pe dēnsulû l'a stăpânitû; căci că ţêrēna pe peptulû lui s'a suitû, ochii i-a umplutû, gura i-a astupatû, şi cu acēsta pildâ aducēndû-i : că nesăturându se de slavă, să se sature de lutû; şi trupulû acela, ce ómenii fiû lui Dumneđeû, pentru frumseşea, a fi socotiaû, vermii şi gândacii pâmêntulû l'aû mâncatû; şi din ţêrēnâ fiind, iarăşi în ţêrēnâ s'aû întorsû. Aû dórâ mai de-a firea decâ'tû dēnsulû mē voiû face? Aû la mai mare stepenâ (tréptâ) mē voiû sui? Decî acmu, o amâgelnicio ! ş.c.l. (D. Cantemir).

*

— Ei, veđi mē rogû, ce nătărêû !

Totû înapoi se dá. —

Aşa unû racû pe fiulû sēu

Odatâ ocără.

— O bunulû meû părinte!

Respunse raculû fiû,

Cum mergi tu înainte,

Mē iartâ că nu seiû.

Şi dar te rogû mē 'nvaşă ;

Dă-mi pildâ dreptû povaşă,

Ş'apoi eû după tine

Voiû merge fórte bine. —

(Donicî).

*

Cicerone vrêndû a deştepta în Catilina ideea unû esilû de bună-voe şice :

„In adevăr, dacă servitorii mei s'arū teme de mine atâta, după cum se temū cetăţeniei de tine, eū de'ndată 'mī-aşū părăsi casa; şi tu nu cređi că trebuie să părăseşti Roma!“

INDUCTIUNEA (p. 9)

Vrëndū a arĕta că tótă virtutea este vrednică de laudă, acĕsta se pōte face prin o inducere enumerătōre de părţile ei :

„Înţelepćiunea este vrednică de laudă; dreptatea este vrednică de laudă; adevĕrulū este vrednicū de laudă; înfrĕnarea este vrednică de laudă; îndurarea este vrednică de laudă; decī tótă virtutea este vrednică de laudă.“
(*Gusti*)

ARGUMENTULŪ PERSONALŪ (p. 10)

Când Lăpuşneanu, ca să 'şi rĕsbune, întrĕbă : „Cine m'a călugăritū?“ Sandrea îi rĕspunde :

Măria ta ai cerutū acĕsta, la întâmplare de a pleca în cea altă viaţă; ai fostū aprōpe de mōrte şi atunci noi amū urmatū voinćii Măriei tale.
(*Bolint. Al. Lăpuş. a. III, sc. 17*).

*

Spătarulū Săndulescu, ca să oprĕscă furia poporului contra trădătorilorū, aduce ca argumente propriile lorū sentimente :

. Voi, ce cereţi dreptate
Fiţi drepti! Voi, ce tiranii vĕ place a combate,
Combateţi tirania nu numai în ceī mari
Ci chiar în voi! daţi pildă că încă sunteţi tari;
Caci numai slăbicĕiunea, ce frica îmlădie,
Combate tirania prin altă tiranie.

(*Bol., Băt. dela Călugăreni, a. III, sc. 1*).

*

Când Hermiona impută lui Orestū uciderea lui Piru, Oreste se justifică reamintindu-i ordinele ce singură 'i dedese :

. Cum! nu 'mī aţi ordonatū
Chiar voi, aci, acum, pierderea lui.

DEFINIȚIUNEA (p. 11)

Ce este omul?

Filologul răspunde :

Omul este un adevărat instrument musical, în care resună combinate : trâmbița, orga, oboiul, fluerul și arpa eolică; un fel de orchestrion, care poate fi confecționat artificialmente, dacă vom face abstracțiune de suflet. Este o mașină vorbitoare, nemiță mai mult de cât o mașină. (Hasdeu, *Laletica*).

Poetul însă dice :

Borné dans sa nature, infini dans ses vœux.

L'homme est un Dieu tombé qui se souvient des cieux *

(Lamartine).

Romanțierul definesce, și el, omul :

Une machine animale agissant sous l'influence de l'hérédité et des milieux. **

(E. Zola)

*

Ce este mórtea? Un pas către neființă — răspunde Domnul Al. Lăpușeanu, în desperarea suferințelor sale.

Un pas către viață, poate — îi replică Moghilă, care voia să-Lă mângâe.

(Bol., *Al. Lăpuș.*, a. III, sc. 9)

*

Definiția omului fără de bani : ¹

„Omul fără de bani, este un car fără de roțe, o casă fără de ferestre, un scaun fără picior, o masă întinsă fără bucate, un ou fără miez, o lampă fără lumină, un cârnat fără piper, un arbore fără frunze, o că-

* Mărginit în natura sa, nemărginit în poftele sale

Omul este un Dumnezeu (ânger) căzut care și aduce aminte de ceruri

** O mașină animală lucrând sub influența eredității și a mediilor.

¹ După *Lepturariul* de A. Pumnul, t. I, p. 2, pag. 248.

sătorie fără îndestulare; unu croitoru fără fórfecî, unu césornicü fără arétătorü; unu vestmëntü de iarnă fără căptuşială, o pipă fără ţevă, o pălărie fără pereţi; o tutingeria fără tutunü, unu pictorü fără penelü, unu nuvelistü fără minciuni; o butie fără de fundü, unu jucătorü fără jucătoare, o epistolă fără subscriere; unu lacü fără pesce; ochelari fără de sticle, unu călăreţü fără calü, unu păunü fără pene; unu actorü fără suflerü, o operă fără textü, unu redactorü fără abonaţi; unu cuţitü fără tăişü, o carte fără titlu! unu vânătorü fără puşcă; unu scriitorü fără condeiü, unu medicü fără bolnavi; unu avocatü fără clienţi, unu preutü fără poporü, unu dascălü fără şcolari.“

(Din Telegrafulü Românü).

*

Viaţa în selaviă este o povară,
Iarnă nesfîrşită fără primăvară.

(Bolint.)

ENUMÉRAREA PĂRŢILORÜ (p. 13)

Eliade ca să dovedescă că învăţaţii *neinstruiţi* suntü periculoşi omenirei — după ce se întrébă „Unde pôte ajunge lumea cu asemenea învăţări sau învăţature?“ — se servesce de acéstă enumărare :

Învętaţii din Egiptü făcură pe Moise să 'şi ica lumea în capü, şi să móră fără a i se scî mormëntulü;

Învętaţii Atenei acuseră pe Socrate, şi 'lū condamnară să bea cicuta;

Învętaţii Iudeei puseră a acusa şi a condamna pe Mântuitorulü lumii la eruce;

Învętaţii condamnară pe Galileü la rugü pentru că *învętasera* că pămëntulü stă întemeiatü ca o plăcintă pe ape;

Învętaţii făcură pe Christofor Columbü să umble ca unü nebunü, cerşindü pe la tóte guvernele spre a 'lū ajuta să descopere ómenilorü o lume nouă.

Învętaţii aü pusü să móră în spitalulü de nebunî, la *Bicêtre*, pe Solomon de Caus pentru că asigura că prin aburî suprasî la nisce

legi ale mecanice, se potu mișca navele pe mare și trăsurile pe uscatu, și a se aplica la tôte machinele, etc., etc.

(Cursu de poesiu).

*

Vorniculü Alexandru Beldiman, în „Tragodia saü Eteria Grecilorü din 1821“ ne descrie, prin enumerare și nu cu mai puținü meritü, terenulü unde se refugise Ieșeni peste Prutu lângä carantina de la Sculenü :

Pe unü țermü lipsitü de tôte, multü uscatü și neumbritü,
Unde maseuri, oi și vite, flü päscuse neopritü;
Unde nu vedeai nimicä, de câtü näsipišü câtü vrei ;
Și câte unü päleü de iarbä, unde și unde videi, |
Pe acestä uscäciune, într'acestü locü multü uritü,
Videai nemți, creștinü și jidovi, norodü mare tabäritü.
Cäci în dealü la carantinä, nu era de vorovitü
Norodü multü, case puținë, numëru prea nepotrivitü.
Cea de acolo odihnä, cea ce aü suferitü toți,
Socotescü c'or povesti-o și în gröpä la cei morți.

*

Panegiristulü lui Stefanü celü Mare Domnulü Moldovei, în partea d'ântäiu a necrologulü sëü, vorbindü despre biruințele lui cele strălucite, ne dä urmätórea frumósä enumerare :

„Care Vöevodü mai multe resbóe aü avutu? care Domnü mai mari biruinți aü făcutü, și aceste în deosebite timpuri și locuri cu deosebite neamuri? Ca fulgerulü de la räsäritü la apusü aü străluminatü; marturi suntü : Leșii cari cu sângele lorü pämëntulü nostru aü rușitü! marturi, Ungurii, cari pre satele și cetäțile lorü de focü potopite le-aü vedütü! marturi suntü Tătarii, cari cu iuțimea fugei lorü de ferulü lui n'aü scäpatü! marturi suntü Turcii, cari în fuga lorü nu puturä afla mäntuire; marturi suntü Muntenii, cari de călarimea nösträ s'aü sdrobitü; marturi suntü tôte neamurile de prin prejurü, care ascuțitulü säbiei lui aü cercatü! marturi suntü iar aceste neamuri, nu mai puținü biruinților, câtü și bunätäților lui!“

*

D. Cantemir face, în *Divanulü Lumei*, o enumerare

„pentru cele șapte a vieții omenesci vârste“ din care estragemū o parte din a șésea : *

A șésea vĕrstă, cāruntéța este, carea ca o pómă, când și de o parte și de alta a se ovili și a putređi începĕndū, din ți în ți încă spre mai mare putregiune merge; așa dar omenéșca viața, dacă în vĕrfulū și în stepena (trépta) cea mai susū ajungĕndū, într'altă parte, locū saū cārare a se abate și în laturī a se da, a afla nu póte; ci numai spre scădere purcĕdĕndū, la țenchīlulū de la carele a purcesū este să se întórcă, adecă din țernă eșindū, spre țernă purcede, și din loculū din carele s'a luatū, iarăși acolo este să se pună. Așa dar, o prietenule, ce gĕndesci? și ce întrebĕndū alergi? Iată înainte *vestitorū* ți-aū venitū. Iată solī ți-aū sositū, Iată perī albī în capū și în barbă ți-aū resăritū, Iată genuchīele slăbindū spre pămĕntū a se închina aū începĕtū; Iată că mijloculū tĕu spre slăbicīune s'a prefăcutū, Iată că *din douĕ ochī patru îți trebuescū*, Iată că tóte a trupulū *organe* te părăsescū, Iată că cele patru stichie *cine-desine* adesū se sfădescū, Iată că spre împăcarea și așĕdarea lorū, mijlocū și mijlocire nu ți s'aū datū, . .

GENULŪ ȘI SPECIA (p. 13)

Necrologistulū lui Ștefanū celū Mare în partea I a cuvĕntulū sĕu, vorbindū de nĕmulū marelū Domnitorū ne dă unū esemlu frumosū, când ȓice :

„Cine nu scie, că *Ștefanū* (speciă) dintr'acea domnéscă *rădăcină* (genū) aū odrăslitū, carea pe pămĕntulū Moldovei cu înalte vrednicīi l'aū umbritū?“

COMPARAȚIUNEA ȘI ASEMĒNAREA (p. 14)

„Cuvintele suntū ca și banī, că banī, cu care să face neguțitorī la Perși, la Turcī, la Ruși, într'alte Țĕri afară de Stăpĕnirea lorū nu umblă, așa și cuvintele, când orī nouĕ, orī dintr'altă limbă iea omulū cuvinte, și pune

* Acestū paragrafu din opera ilustrulū scriitorū alū secolului XVII arū merita să fiă în întregime reproduș—ca unū studiū asupra vechīei pedagogīi romĕne, după cum observă D. Hasdeu —; dacă nu ne arū împĕdica de la acĕsta cadrulū acĕstei lucrări.

în vorbă, de nu suntă aceste cuvinte cunoscute celoră, cu cari vorbesci, esci ca unū Varvarū, și te faci de risū; iar de suntă acum în vorbă de obște unele cuvinte din Limbă streină, să cade a le ținé, și a nu pune în loculă acelora altele nouē, de nu cumva acele nouē de obște vorū fi iarăși cunoscute.“

(Din *Logica* anonimă de la Buda, 1799).

*

Șoimulū, când se vede prinsū de vânători,
Spunū că își sfăramă cuibū și pușori;
Ast-felū de câtū lanțulū, brațulū să-lū înceingă
Ce-ī Română, ce-ī nobilū, astăđi să se stingă.

(Bol., *Mircea la bătae*).

*

„Istoria pentru începutul Rumînilorū a fericitulū Petru Maiorū a fostū unū felū de toiagū alū lui Moisi prin care despiciendū o mare de întunerecū ce ținea pe Rumîni de cîndea pămîntulū făgăduinței, îi face să trecă dincolo de Egiptulū minciunilorū, și să 'și cunoscă adevăratulū și slăvitulū lorū începutū. Fabulile lui Țichindeal potū fi pentru Rumîni, pentru totū-d'auna, tablele Legiī aduse în pustie. Filosofie, religie, morală și bună-cuviință, totū potū avea Rumîniī întrînsele.

(Eliade, *Curierulū* N 9)

*

B. P. Hasdeū în *Odă la Ciocoī*, vorbindū de păsulū țerei nōstre, ne dă următórea comparațiune :

Ca unū satrapū a-lene lungitū într'o grădină
In móle cugetare,
Privindū cum se ivesce în ȓiua cea senină
Unū norū în depártare,
Așa privia ciocoīulū cu genele-adormite
Suspínulū României,
Și iată că 'ntr'o clipă din neguri grămădite
Dă flacăra urgiei!
Căci elū ȓicea în gându-ī, ca toți apēsătorī
In scurta lorū vedere :

Nu 'mî pasă de nimica ! Nu mă 'nspăimëntă norii
 E aburulū ce pere ! . . .
 Da ! aburū este norulū, suspinu-ī o suflare
 Ce 'n aerū rătăcesce,
 Uşoră, nesimţită, gingaşă, dar în eare
 Unū trăsnetū locuesce !

*

Pascal ca să pótă defini spaţiulū se servă de acéstă
 comparaţiune : „C'est un cercle dont le centre est par-
 tout et la circonférence nulle part.“ *

*

Cum subt o secură cade-o dumbrăvióră,
 Flórea ţerei nóstre sub fier se dobóră. . .
 Sórele în aburū ca unū focū roşesce . . .
 Peste dece sute căpitanū suntū eū
 Şi ca dece sute bate pieptulū meū — dice „Căpitanulū de
 Vânători.“ (Bolint.)

CONTRARIE (p. 14)

Nu e nici mândriă, nu e nici mulţimea
 Care 'n bătălie încununū oştimea ;
 Nu e nici norocū.
 Cea ce se bate pentru ne-atârnare,
 Are dece braţe, dece inimi are
 Inime de focū.

(Bol., *Ferentarulū*)

REPUGNANTELE (p. 15)

„Cum s'arū puté acusa Aristid că fu lacomū de avere,
 când elū nu lăsă nici cu ce să-lū înmormênteze?“

*

Ce e óre traifulū dacā e robitū ?
 Sərbătóre 'n care nimeni n'a zimbítă.
 Viaţa şi robia nu potū sta 'mpreună ;
 Nu e totū d'odată pace şi furtună.

(Bol., *Danielū sihastru*)

*

* Spaţiulū este un cercū alū cărui centru este pretutindenea iar
 circumferinţa nicăeri.

„Póte-se óre incrimina Socratū cā a desprețuitū justitia, elū care nu voi să fugā spre a scăpa de legile Atenei?“

CIRCUMSTANȚELE (p. 15)

Mitridat, prin circumstanțe micșurătoare, își împuținează rușinea învingerei de către Pompeiū.

„Eū suntū învinsū; Pompei se folosi de o nópte carea lăsa puținū locū curagiului; soldații mei mai goli, în umbrā pătrunși de spaimā; șirurile din tóte părțile cuprinse și rēu păzite; neorânduiala pretutindene sporindū sgomotulū; noi înșine în contra noastră înturnândū armele, strigătele pre care stâncele le făcea mai înspăimântătoare; în fine tótă terórea unei bătăi în întunecime: ce putea curagiulū în acestū amestecū omoritorū? Unii cadū morți, fuga mântue pre cei alți; și eū nu suntū datorū cu viața mea în acéstă totalā spaimā, de câtū vuetului de omoruri, ce lasū după mine.“

(Gusti)

ANTECEDENTE ȘI CONSECUENTE (p. 16)

„De vei vré să arēți folosulū ce are lumea de la Sóre, și paguba, carea arū urma. de nu arū fi fostū Sóre, dice Molnar, așa ai arēta acésta povestindū cu aséminé mijlocū céle următoare.

„Ochiulū lumii iaste Sórele. pentru că nu véde cu altā luminā, fără nūmai cu acéia a Sórelui; iaste frumsétea firii, pentru că făr'de Sóre nu arū puté zidirea să arate podóbele și frumsétele, care are; iaste bucuria ómenilorū, pentru că fără de acésta arū fi fostū cufundați întru întunécile întristării; iaste podóba Ceriului, pentru că elū îlu zogrăvește cu razele sale céle strălucitoare, și 'lū acopere preste totū cu luminā, și cu adevératū îndată, câtū strălucéște Sórele, fugū Norii dela fața lumii, ríde Ceriulū cu fața linā. lucéște văzduhulū fără Nori, înverdește pământulū împodobitū cu erburī, înflorescū grădinile încununate cu florī, odrăslescū sadurile, cântā pasérile, ro-

descu pomii, și munții nascu metaluri în sînurile sale ;
— *antecedente*.

„Dar câtu iasă din lume acéstă frumósă Planetă, veđi, că s'au stinsu îndată tótă frumsétea zidirii, rămâne mórtă lumea, fiind că iaste fără sufletu, care îi dá viață și duhú, întunecósă, fiind că iaste făclia, carea o lumina cu lumină în chipu de aurú, órbă, fiind că iaste fără ochiulú celú dreptú, care la ori ce faptă a sa ocârmué. Nu să véde mai multú Ceriulú, pentru că adêncú întunericú îi acopere fața. Nu poți să osebești văzduhulú, pentru că ori ce veđi, iaste prăpastie și nópte, în grădiní se vestejescú florile, în dumbrăví să usucă copacií, sadurile nu odrăslescú, frunzele nu înverdescú, rodurile nu să cocú, pasêrile nu cântă, ei cu șuerătură jalnică tânguescú ticăloșia a tótă lumea. Aurulú piérde razele și mai multú nu strălucéște între cele alte metaluri. Trandafirulú piérde porfira sa, și nu i să închină mai multú cele alte flori ca unui Impêratú. Diamanturile pierdú frumsétea și nu le osebești mai multú de ori ce altă urítă și próstă piétra. umbli pre pămêntú, și la ori ce pasú te temi, ca să nu te întêmpini cu mórtea, înnoți pre Mare, și între valurile céle sálbatece nici odată nu zărești Limanulú, și în scurtă vorbă, tótă lumea să face înfricoșatú Lavirintú, mai multú vrédnicú a să numi mórtú, de câtú lăcuința ómenilorú celorú víi,“ — *consecuente* —

(Ret., p. 76)

CAUSA ȘI EFECTULÚ (p. 16 și 17)

„Din pricina făcétóre (causa eficiente) așa ai lăuda pre omú, dice Molnar :

„Zidire așa de frumósă iaste omulú, în câtú altú Meșterú nu'lú puté să'lú zidéscă, fără numai acela ce au ziditú lumea, nici altú meșteșugú puté să'i dé chipulú și frumsétea, fără acela ce au închipuitú frumsétele Ceriu-

lui. Iaî séma din créştetü pînă la picióre, şi poţi să juri, că au făcutü Dumneđeü atâtea minuni, câte mădulari au şi alcătuitü la omü : veđi Sfésnicile, care lucescú în frunte, şi ca dintr'unü locü mai înaltü îi luminéză pre totü trupulü, şi să ştii, că l'aũ aprinsü cu lumină acela, ce au luminatü şi la ceriü stélele, privéşte-î trandafirii, ce îi ruşescú în umerii obrazului şi nu socoti, că i-aũ zugrăfitü altü Apelis, fără numai acela, ce au zogrăfitü şi florile în grădini şi pre Curcubeü în nori, acéle dumneđeşti şi nevédute mâini, care mişcă Crugurile cereşti, şi ca pre unü mărü micü ţine cércănulü celü mare alü pămëntului, acela au ziditü şi pre omü din tină, acela au închipuitü, pre carele de-aceia nu l'aũ însufleţitü vre unü Promitevs băznuitü, ci Dumneđeirea cu însuflarea cé făcétóre de viaţă a Dumneđeirei sale. . . .

(Ret., 80)

Totü ast-felü se laudă reşedinţa ǎilorü „Scaunulü Dumneđeirei,“ laudându *materiele* din care este întocmită (cauze materiale) :

„Zidurile suntü alcătuite de aurü, câtü cu fulgerulü razelorü stingü şi pre Sóre, şi pre orî ce planetă mai purtátóre de lumină. Uliţele ei suntü împodobite cu mărğăritaruri şi cu robinuri, înaintea căroră vei ǎice, că stélele suntü întunecóse şi fără lucire. La acéstă Cetate bolta iaste curcubeulü celü împistritü, carele fiind semnulü păcii, arată, cum că de la acelu féliü de locü fuge departe orî ce turbare şi viforü de rězboiü. Curgü riuri, însă apele lorü suntü lapte pré dulce, odrăslescü flori, însă nici odată nu se veştejescü, înfloreşcú, însă fără ghimpi trandafiri, pentru că acelu fericitü pămëntü n'au auditü nice odată vre unü blestemü, ci să adapă tot-d'una cu riulü darurilorü celorü dumneđeşti, şi pentru ca să pricépeţi frumsétea cé dumneđeéscă nemărginită şi negrăită a aceştii Cetăţi, ajunge să ǎicü, că Sórele, care o luminéză şi Planeta, care o străluceşte, alta nu iaste,

fără numai Lumina cea întreită luminătoare a Dumneșirii cea în trei Sori.“

(Molnar, *ibid.*)

ETIMOLOGIA (p. 17)

„Din Etimologhie, observă Molnar, ară pută lăuda cineva pre întâiul Mucenică Stefană, care nume însemnăză încununată, arătându, că aă stătuă Cunună ori Impăratului și Mântuitorului Christos, ori celora laltă Mucenici strălucită cu atâtea mărgăritare, cu câte pietrii s'aă și lovită din cumplirea Jidoviloră, etc.“

(*Ret.*, p. 36).

LOCURI COMUNE ESTRINSECI (p. 17)

In sprijinirea unei cause, pe lângă titluri, renume și marturi, adese ori se potă invoca și lucruri neînsuflețite, care producă ună efectă puternică și decisivă, precum se vede din acestă esemplu :

„Manlius Capitolinus, spre a scăpa de pedepsă, arăta cetățeniloră pe cari îi mântuise : pradile neamiciloră uciși cu mâna sa, coronele și bogățiile militare căștigate prin curagiulă sēn, cicatricile raneloră onorabile pe care le căpētase, și mai cu sēmă Capitolulă pe care 'lă mântuise. Osānda lui de mōrte însă nu se putu căpēta, de cātă după ce 'lă duse într'o pădure sântă, de unde nu mai putea arăta poporului Capitolulă.“

(Gusti)

PATETICŪ (p. 21)

Demostene ne dă ună esemplu de patetică când Atenenii dedați trândăviei, moleșiți de luxă și neconținută îndeletniciti cu jocuri și spectacule suferiaă fără de a murmura, și mai fără de-a băga în sēmă că Filipă re-

gele Macedoniei încalcase rămășița Greciei, pentru de a 'i supune și pe ei. Oratorul vrîndu a 'i scôte din această funestă letargie le vorbese în următorul chip :

Ἄν τοίνυν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ὑμεῖς ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἐθελήσητε γενέσθαι γνώμης νῦν, ἐπειδήπερ οὐ πρότερον, καὶ ἕκαστος ὑμῶν, οὐ δεῖ καὶ δύναιτ' ἂν παρασχεῖν αὐτὸν χρήσιμον τῇ πόλει, πᾶσαν ἀφείς τὴν εἰρωνείαν ἐτοιμος πράττειν ὑπάρξη, ὁ μὲν χρήματ' ἔχων εἰσφέρειν, ὁ δ' ἐν ἡλικίᾳ στρατεύεσθαι, — συνελόντι δ' ἁπλῶς, ἂν ὑμῶν αὐτῶν ἐθελήσητε γενέσθαι, καὶ παύσασθ' αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἕκαστος ποιήσῃν ἐπιτίξων, τὸν δὲ πλησίον πάνθ' ὑπὲρ αὐτοῦ πράξειν, καὶ τὰ ὑμέτερά αὐτῶν κομιεῖσθε, ἂν θεὸς θέλη, καὶ τὰ κατερραθυμημένα πάλιν ἀναλήψεσθε, κάκεινον τιμωρήσεσθε. Μὴ γὰρ ὡς θεῶ νομιζεῖ ἐκείνων τὰ παρόντα πεπηγμένα πράγματα ἄθανάτα ἀλλὰ καὶ μισεῖ τις ἐκείνον καὶ δέδιεν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ φθονεῖ, καὶ τῶν πάντων νῦν δοκούντων οἰκείως ἔχειν καὶ ἅπανθ' ὅσα περὶ πάντων ἄλλοις τισὶν ἀνθρώποις ἐνι, ταῦτα καὶ τοῖς μετ' ἐκείνου χρηρμιζεῖν ἐνεῖναι. Κατέπτηχε μέντοι πάντα ταῦτα νῦν, οὐκ ἔχοντ' ἀποστροφῆν διὰ τὴν ὑμετέραν βραδυτῆτα καὶ ὀρθυμίαν ἦν ἀποθέσθαι φημί δεῖν ἤδη. Ὅρατε γὰρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸ πρᾶγμα, οἱ προελλήλυνθεν ἀσελγείας ἀνθρώπος, ὃς οὐδ' ἀρεσὶν ὑμῖν δίδωσι τοῦ πράττειν ἢ ἄγειν ἡσυχίαν, ἀλλ' ἀπειλεῖ καὶ λόγους ὑπερηφάνους, ὡς φασὶ, λέγει, καὶ οὐχ οἷός ἐστιν ἔχων ἃ κατέστραπται μένειν ἐπὶ τούτων, ἀλλ' αἰεὶ τι προσπεριβάλλεται καὶ κίνησιν πανταχῇ μέλλοντας ἡμᾶς καὶ καθημένους περιστοιχίζεσθαι. Πότ' οὖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πόθ' ἃ χρηρμιζεῖτε; ἐπειδὴν τί γένηται; Ἐπειδὴν νῆ Δί' ἀνάγκη τις ἦ. Νῦν δὲ τί χρηρμιζεῖτε τὰ γιγνόμενα ἡγεῖσθαι; ἐγὼ μὲν γὰρ οἶμαι τοῖς ἐλευθέροις μεγίστην ἀνάγκην τὴν ὑπὲρ τῶν πραγμάτων ἀσχύνην εἶναι. Ἡ βούλεσθ' εἰπέ μοι, περιμόντες αὐτῶν πυνθάνεσθαι „λέγεται τι καιρόν;“ γένοιτο γὰρ ἂν τι καινότερον ἢ Μακεδόνων ἀπὸ Ἀθηναίων καταπολεμῶν καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων διοικῶν; „Τέθνηκε Φίλιππος;“ „Οὐ μὰ Δί' ἀλλ' ἀσθενεῖ.“ Τί δ' ὑμῖν διαφέρει; καὶ γὰρ ἂν οὗτός τι πάθη, ταχέως ὑμεῖς ἕτερον Φίλιππον ποιήσετε, ἂν περ οὕτω προσέχητε τοῖς πράγμασι τὸν νοῦν· οὐδὲ γὰρ οὗτος παρὰ τὴν αὐτοῦ δόμην τοσοῦτον ἐπηύξηται ὅσον παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀμέλειαν.

(Δημοσθένους κατὰ Φιλίππου Α.)

(Traducere)

„Ateniloră, dacă măcar de-acum înainte, pentru că acesta nu ați făcut-o mai de multă, veți judeca ea și Filipă; dacă fiă-care din voi, când este nevoiă, voesce în adevăr și fără a se codi de a fi gata să servescă republica cu toate puterile sale: cei avuți ajutându cu averile loră, cei tineri apucându armele; și într'ună cuvântă dacă fiă-care voesce a luera pentru sine, și a nu aștepta mai multă în trândăvie, ea ună altulă să luereze pentru dănsulă; atunci, cu ajutorulă cerului voi veți restatornicii afacerile văstre; atunci veți îndrepta nenorocirile urmate din neîngrijirea văstră: atunci veți fi răsbunați împotriva lui Filipă. Căci, să nu vă închipuiți nici de eum că noroculă său celă de față este nemișcatoră și eternă, ca a-celă ală lui Dumneșă: se află mulți cari îlă urăscă, cari se temă de elă, care îlă pismuescă și chiar dintr'acei ce i se pară mai credincioși; și toate pasiunile omenesă oră și care ară fi ele, credeți-mă că lucră de asemenea și în acei ce îlă înconjură. Dacă pănă acum ele au fostă năbușite de frică, dacă ele n'au putută isbueni, nu în-culpați de cătă moliciunea acesta, de cătă întârzierea acesta, care trebe după eum amă șisă să vă șgudue astăzi. Ateniloră, vedeți voi înși-vă, la ce punctă de șumeție a ajunsă elă: omulă acesta vă răpescă dreptulă de a alege resbelulă sau pacea, elă vă amenință: se dice că face cuvântări obraznice. Și nu credeți, că se mulțamesce cu încălcările aceste, elă neîncetată își lărgescă frunta: iile sale și atunci când linișăți, în locă de a luera, ne odihnimă, elă ne încalcă din toate părțile. Când dar Ateniloră, când veți face ceea ce se cuvine de a face? ce așteptați? ună evenimentă, sau nevoia de bună șemă? Și eum voiă numi pe cea ce șosesce? Eă, nu eunoscă nici o nevoiă mai grabnică pentru șufletele cele libere de cătă minutulă desonă: ei loră. Șpuneți-mă, voiți ca totă-d'ana să vă preumblați în piața publică întrebându-vă unulă pe altulă: *Ce noutate mai șciți?* Vai și ce noutate mai mare ară fi de cătă ceea ună omă din Macedonia este învingătoră Ateniloră și domnitoră Greciloră? *Murita Filipă?* Nu, dar e bolnavă! Mortă sau bolnavă, ce vă pasă? dacă Dumneșă vă va mântui de dănsulă, și voi nu vă veți șchimba purtarea, eurăndă vă veți face înși-vă ună altă Filipă; căci pentru ceea ce este, elă datoresce mai multă trândăviei văstre, de cătă puteriloră sale.“ (G.)

Iată ceea ce făcea pe Filipă să dice: *eă nu mă temă nici eum de Atenă, nu mă temă de cătă de Demostene.*

Romanii, ocupați cu legile, cu războiul, cu agricultura și comerțul, urmărea destul de târziu 'eseplul Greilor întru a cultiva literile; cu toate acestea, după adevărul lui Titu-Liviu, elocința pasionată și populară înfloră la Roma încă din timpurile lui Manliu Capitolinul. Acest bărbat, care scăpase Capitolul din mâinile Galilor, voia să revolteze poporul contra patricienilor. „Până când, le dicea el, nu veți voi a cunoaște puterile voștre, pe care natura nu a voit să le lăsa necunoscute nici măcar dobitoacelor? Numărați-vă cel puțin câți sunteți voi, câți inimi aveți. Dacă unul cu câte unul ar fi să vă luptați, totuși ași crede că mai cu înverșunare v'ar lupta voi pentru libertate de cât eu pentru tiranie. . . . Până când vă veți uita la mine? Eu în adevăr nu voi lipsi nici unuia dintre voi; însă observați ca nici fortuna mea să nu lipsescă patriei, etc.“ *

*

Esemele de patetic sunt mai rare în discursurile moderne. Se mai găsesc însă în elocința evanghelică. Când Massillon predică pentru prima oară faimosul său discurs *du Petit nombre des élus* (Despre numărul cel puțin al aleșilor), pronunță o bucată, în care ascultătorii fură nimiți și răpiți ca de o putere nevedută: murmurul mirării fu așa de mare în cât a turburat pe orator; turburarea însă nu servi de cât a-i mari pasiunea cuvântării. El se exprimase astfel:

„Je ne parle plus du reste des hommes; je vous regarde comme si vous étiez seuls sur la terre, et voici la pensée qui m'occupe et qui m'épouvante. Je sup-

* Quousque tandem ignorabitis vires vestras, quas natura ne belluas quidem ignorare voluit? Numerate saltem quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis. Si singuli singulos aggressuri essetis, tamen acrius crederem vos pro libertate, quam illos pro dominatione, certaturos. . . . Quousque me circumspectabitis? Ego quidem nulli vestrum deero; ne fortuna mea desit, videte. *Tit. Liv.*, VI, 18.

„ pose que c'est ici votre dernière heure et la fin de
 „ l'univers; que les cieux vont s'ouvrir sur vos têtes, J.
 „ C. paraître dans sa gloire au milieu de ce temple; et
 „ que vous n'y êtes rassemblés que pour l'attendre, et
 „ comme des criminels tremblants à qui l'on va pronon-
 „ cer ou une sentence de grâce ou un arrêt de mort é-
 „ ternelle. . . . Or, je vous le demande, et je vous le de-
 „ mande frappé de terreurs, ne séparant pas en ce point
 „ mon sort du vôtre, et me mettant dans la même dis-
 „ position où je souhaite que vous entriez: si J. C. pa-
 „ raissait dans ce temple, au milieu de cette assemblée,
 „ la plus auguste de l'univers, pour nous juger, pour faire
 „ le terrible discernement de boucs et des brebis, croyez-
 „ vous que le plus grand nombre de tout ce que nous
 „ sommes ici fût placé à la droite? croyez-vous que les
 „ choses du moins fussent égales? croyez-vous qu'il s'y
 „ trouvât seulement dix justes, que le Seigneur ne put
 „ trouver autrefois en cinq villes tout entières? Je vous
 „ le demande: vous l'ignorez, et je l'ignore moi-même.
 „ Vous seul, ô mon Dieu, connaissez ceux qui vous ap-
 „ partiennent. Mais si nous ne connaissons pas ceux qui
 „ lui appartiennent, nous savons au moins que les pé-
 „ cheurs ne lui appartiennent pas. Or, qui sont les fi-
 „ dèles ici rassemblés? les titres et les dignités ne doi-
 „ vent être comptés pour rien; vous en serez dépouillés
 „ devant J. C. Qui sont-ils? beaucoup de pécheurs qui
 „ ne veulent pas se convertir; encore plus qui le vou-
 „ draient, mais qui diffèrent leur conversion; plusieurs
 „ autres qui ne se convertissent jamais que pour retom-
 „ ber; enfin un grand nombre qui croient n'avoir pas
 „ besoin de conversion: voilà le parti des réprouvés. Re-
 „ tranchez ces quatre sortes de pécheurs de cette assem-
 „ blée sainte; car ils en seront retranchés au grand jour.
 „ Paraissez maintenant, justes! où êtes-vous? restes d'Is-
 „ raël, passez à la droite; froment de J. C., démêlez-vous
 „ de cette paille destinée au feu. O Dieu, où sont vos
 „ élus? et que reste-t-il pour votre partage? “

(Traducere)

„ Eü nu vorbescü mai multü de remășița ömenilorü, eü vë pri-
 veseü ca și când ați fi singurî pe pământü, și iată cugetarea ce
 amü și care më inspăimânteză. Eü presupunü, că ai-i este celü mai

dé pe urmă minutū alū vieței vóstre, și finitulū universulū, că cerurile aū a se deschide preste capetele vóstre, că Iisus Christos se înfățișeză în tótă mărirea sa în mijloculū acestuī templu, și că voi nu sunteți adunați aici, de câtū pentru a 'lū aștepta ca nisee criminali tremurători, către cari are de a rosti saū îndurarea saū osânda morții eterne. Așa dar, vė întrebū, și vė întrebū pėtrunsū de frică, nedespărțindū în minutulū acesta sórta mea de a vóstră, și puindu-mė totū în acea stare în care dorescū ca voi să fiți : dacā Iisus Christos se va înfățișa în templulū acesta, în mijloculū adunării acestia, care este cea mai alésă din uriversū, pentru de a ne judeca, pentru de a face înfricoșata deosebire a caprelorū din oi, credeți voi că celū mai mare numărū din căți ne aflămū aici va fi pusū de-a drépta ? credeți voi ca lucrurile celū puținū să fiā de o potrivā ? credeți voi că aici se potū afla măcar dece drepti, pe cari Domnulū nu 'i-a pututū afla altā datā în cincī orașe întregi ? eū vė întrebū : voi nu sciți, și eū însumi nu sciū. Singurū numai tu, o Dumneđeulū meū ! cunoscī pe acei care suntū ai tēi. Dacā însă noi nu cunóscemū pe cei ce suntū ai lui, celū puținū scimū că păcătoșii nu se ținū de dēnsulū. Așa dar cari suntū credincioșii ce s'aū adunatu aici ? titlurile și demnitățile nu aū a se socoti întru nimicū, căci înaintea lui Iisus Christos veți fi desbrăcați de ele. Care suntū aceia ? Mulți păcătoși ce nu voescū a se pocāi ; încă mai mulți cari arū vré, însă întârđie pocāința lorū ; mulți alții cari nu se pocāesēu de câtū pentru de a păcătui din noū ; în fine unū numărū mare, ce crede a nu avé trebuința de pocāința : iată osândiții ! despărțiți aceste patru părți de păcătoși din adunarea acēsta sântā, căci ei vorū fi despărțiți în đina cea înfricoșată. Arėtați-vė acum dreptilorū ! unde sunteți voi ? rēmașița lui Israelū, treceți de-a drépta : voi grāulū lui Iisus Christos, deosebiți-vė de paiele aceste menite foculū. O Dumneđeule ! unde suntū aleșii tēi ! și care este partea ta !"

(G.)

PASIUNI — URA (p. 22)

Andromaca, în Racine, pentru a face pe Piru odiosū, reamintesce ororile ce elū le comisese la împresurarea Troei :

Cugetā, cugetā, Cefisā, la acea nópte cruntā
 Care fu pentru unū poporū întregū, o nópte ete nā ;
 Inchipuesce-ți pe Piru, cu ochii schinteinđi,
 Intrândū la flacăra palatelorū nóstre aprinse,
 Peste toți frații mei făcēdu-și drumū
 Și, cu totulū acoperitū de sânge, animāndū măcelulū ;

Cugetă la strigătele învingătorilor, cugetă la strigătele mурinđilor
 In flacără năbușiți, subț feru dându-și sufletul;
 Infățișeză-ți în aceste grozăvii pe Andromaca rătécită :
 Iată cum Piru, veni să se de vederei mele.

*

Totu așa și Chianina, în Bolintineanu, isbucnesce în
 cuvinte de ură contra răpitorului său, lui Kirali — re-
 amintindu-i toate nelegiuirile lui —

Tu ai trădatu pe Domnul și țara Românească,
 Ai despoiatu orașul ferice să primescă
 In sînulă său unu óspe, pe mine m'ai răpitu
 Din brațulă unui tată și unui sețu iubită.
 Și ai și nerușinea să mă înfrunți pe mine?
 Barbare! mă trămite la mórte și la chine,
 Așteptu; de ce întârđii? o blestemați barbari,
 Ce ție! Voi nu mai sunteți ostași: sunteți tâlhari!

(*Bataia de la Călugăreni*, a. III, sc. 4.)

PATETICŪ DISLOCATŪ (p. 23)

Unu avocatū pleda pentru unu căine care mănecase unu
 claponū (p. 24) :

Domnilorū, totu ce póte speria pe unu vinovatū
 Totu ce muritorii aū ca mai îngrozitorū,
 Pare a se fi aliatū împotriva nóstră din întâmplare :
 Voeseū a ție cabala și elocința. . . .
 Ce se întâmplă, domnilorū? Vine cineva. Cum vine acelu cineva ?
 Clientulă meū este urmăritū, se violézá o casă.
 Ce casă? Casa propriului nostru judecatorū.
 Se sparge pimnița care ne servese de refugiu ;
 Suntemū declarați făptuitorī de furtū, de hoțiā,
 Suntemū tiriti, suntemū dați pe mâna acusatorilorū noștri.

(Racine, *Les Plaideurs*)

Spre batjocura unorū asemenea *declamatori*, Martial
 pune în gura unui clientū, următóarele vorbe adresate a-
 vocatului său :

Non de vi, neque caede, nec veneno,
 Sed lis est mihi de tribus capellis :

Vicini queror has abesse furto;
 Hoc iudex sibi postulat probari.
 Tu Cannas, Mithridaticumque bellum,
 Et perjuria Punicæ furoris,
 Et Syllas, Mariosque, Muciosque
 Magna voce sonas, manuque tota:
 Jam dic, Postume, de tribus capellis.

Martial, *Epigr.*, VI, 19 *

Sorgințile Invențiunei sunt: Geniulă, Imaginațiunea, Observațiunea, Reflexiunea și Analisa, Lectura și Imitațiunea. Geniulă crează, imaginațiunea produce capod'opere, observațiunea alimentează spiritulă și ajută geniulă, reflexiunea și analisa descopere și desvoltă. Lectura înavuțesce și îmulțesce cunosciințele, imitațiunea împrumută forma, o parte, mai mare saă ună pasagiă, o cugetare, o frasă, etc., a unui altă scriitoră, spre a o presenta într'ună modă originală. ¹

NB. Imitațiunea să nu se confunde cu *plagiatulă*, care este o adevărată plagă literară.

* Traducerea se află în textă p. 24.

1. Veți „Cours pratique et raisonné de *Style et de Composition*“ par M. A. Henry, Paris, p. 139 et sqq.

EXORDIU INSINUANTU (p. 31)

Din pledoaria avocatului De Sèze pentru Ludovicu XVI.

Représentants de la nation ! il est donc enfin arrivé ce moment où Louis, accusé au nom du peuple français, peut se faire entendre au milieu de ce peuple lui-même ! il est arrivé, ce moment où, entouré des conseils que l'humanité et la loi lui ont donnés, il peut présenter à la nation une défense que son coeur avoue, et développer devant elle les intentions qui l'ont toujours animé ! Déjà le calme même qui m'environne m'avertit que le jour de la justice a succédé aux jours de colère et de prévention ; que cet acte solennel n'est point une vaine forme ; que le temps de la liberté est aussi celui de l'impartialité que la loi commande ; et que l'homme, quel qu'il soit, qui se trouve réduit à la condition humiliante d'accusé, est toujours sûr d'appeler sur lui et l'attention et l'intérêt de ceux mêmes qui le poursuivent. Je dis l'homme quel qu'il soit ; car Louis n'est plus en effet qu'un homme. Il n'exerce plus de prestiges, il ne peut plus rien ; il ne peut plus imprimer de craintes, il ne peut plus offrir d'espérances : c'est donc le moment où vous lui devez non-seulement le plus de justice, mais, j'oserai le dire, le plus de faveur.

Je voudrais pouvoir être entendu, dans ce moment, de la France entière : je voudrais que cette enceinte put s'agrandir tout à coup pour la recevoir ! Je sais qu'en parlant aux représentants de la nation, je parle à la nation elle-même ; mais il est permis sans doute à Louis de regretter qu'une multitude immense de citoyens aient reçu l'impression des inculpations dont il est l'objet, et qu'il ne soient pas aujourd'hui à portée d'apprécier les réponses qui les détruisent. Ce qui lui importe le plus, c'est de prouver qu'il ne point coupable : c'est là son seul voeu, sa seule pensée. Louis sait bien que l'Europe attend avec inquiétude le jugement que vous allez rendre ; mais il ne s'occupe que de la France. Il sait bien que la postérité recueillera un jour toutes les pièces de cette

grande discussion qui s'est élevée entre une nation et un homme; mais Louis ne songe qu'à ses contemporains, il n'aspire qu'à les détromper, Nous n'aspirons non plus nous-même qu'à le défendre; nous ne voulons que le justifier. Nous oublions, comme lui, l'Europe qui nous écoute, nous oublions la postérité dont l'opinion déjà se prépare. Nous ne voulons voir que le moment actuel, nous ne sommes occupé que de Louis et nous croirons avoir rempli toute notre tâche, quand nous aurons démontré qu'il est innocent.

(Traducere)

„Representanții aî națiunii! a sosită în fine momentul când Ludovicu, acusată în numele poporului francesă, pôte fi ascultată în mijloculă însuși ală acestuî poporū! A sosită momentul, când încungiurată de consiliile pe care i le-a dată umanitatea și legile, pôte presenta națiunii o apărare pe care o mărturisește inima sa, și desvolta înaintea ei intențiunile ce l'au animatū în totū-d'auna! Deja însăși liniseea ce mă înconjoră, mi anunță că ziua justiției a succedatū dîlelorū de urgiă și prevențiunei; că actulă acestū solemnelū nu este numai o formă zadarnică; că timpulū libertăței este și acelu ală nepărtinirei pe care l'ă comandă legea, și că omulū oricine arū fi elū, ce se găsește redusū la umila condițiune de acusatū, e totū-d'auna sigurū de a atrage asupra lui și atențiunea și interesulū chîiar alū celorū ce l'ă persecută. Amū dîsū, orî care arū fi omulū, fiind-că Ludovicu în adevărū nu e de cătū unū omū. Elū nu mai esersă nici unū prestigiū; nu mai pôte nimicū; nu mai pôte inspira nici tēmă, nici chîiar speranță: este dar momentul când trebue să-i dați nu numai cea mai esactă justiție, dar, de ași îndrăzni să dicū, mai multă favore.

Ași dori să fiū auditū în acestū momentū de totă Franța; așa voi ca acestū locū să se pôtă lărgi cătū se va putē mai multū spre a o putē primi. Seiū că vorbindū reprezentanților națiunii, vorbescū însăși națiunii; însă este permisū negreșitū lui Ludovicu de a regreta că o mulțime imensă de cetățeni aflați sub impresiunea unor inculpări alū căroră obiectū este elū, să nu se afle astădî față spre a apreția respunsurile ce vorū spulbera tôte incriminările. Cea ce ilū interescă mai multū este de a proba că nu e culpabilū: acēsta-i totă voința, totă eugetarea sa. Ludovicu scie bine că Europa astēptă eu impaciēnță hotărîrea ce aveți să pronunțați; însă elū nu se ocupă de cătū de Franța. Elū scie bine că posteritatea va aduna

într'o di piesele acestei mari discuțiunii ce s'a redicatu între o națiune și unu omu; însă Ludovicu nu eugetă de câtu la contimpurani sêi; elu nu aspiră de câtu a-î desamăgi. Eū nu aspiru, la nimicū mai multu de câtu a-lū justifica. Uitū, ca și elū, pe Europa ce ne ascultă; uitū posteritatea a căria opiniune se prepară deja. Nu voescū a vedé de câtu momentulū actualū, nu suntū ocupatū de câtu de Ludovicū, și credū că datoria 'mī va fi împlinită, când voiū demonstra că elū este inocentū." (G.)

EXORDIU MĂREȚU (p. 34)

„Deschidū sânta carte unde se află închisă gloria României, ca să punū dinainté ochilorū filorū ei câte-va pagine din viéta eroică a părinților lorū. Voiū aréta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care Români, sub povața celui mai vestitū și mai mare din voevodii lorū, închiăiară véculū alū XVI-lé. Povestirea mea va coprinde numai optū ani, 1593—1601. dera anii din istoria Românilorū cei mai avuți în fapte vitejesci, în exemple minunate de jertfire către patriă. Timpuri de aducere aminte gloriósă! timpuri de credință și de jertfire! când părinții noștrii, credincioși sublimi, ingenuchiaū pe câmpulū bătăliilorū, cerëndū de la Dumneđeulū armatelorū laurii biruinței sêu cununa martirilorū, și ast-felū îmbărbătați, ei năvăleau unulū împotriva a đece prin mijloculū vrăjmașilorū, și Dumneđeū le da biruința, coci elū e sprijinitorulū pricinilorū drepte, coci elū a lăsatū libertatea pentru popóre și cei ce se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumneđeū!

Moștenitoi ai drepturilorū pentru păstrarea căroră părinții noștrii s'au luptatū atăta în vécurile trecute, fiă ca aducerea aminte a acelorū timpuri eroice să deștepte în noi simțimēntulū datorinței ce avemū d'a păstra și d'a mări pentru viitorime acéstă prețiosă moștenire!“

(Bălcescu)

EXORDIU EX-ABRUPTO (p. 35)

Din discursulū lui Cicerone contra lui Catilina.

„Pînă când, Catilina, vei întrebuinta tu réu a nóstră

„răbdare? Pînă cînd vomû fi noi batjocura turbării tale?
 „Cînd vei pune tu unû hotarû la ale tale sîngerose por-
 „niri? Cum? Nici paza ce se face în tóte noþtile pe
 „muntele Palatin, nici soldaþii ceî împrăstiaþi ea sã pri-
 „vegheze pretutindenea asupra siguranþii cetãþii, nici
 „spãima poporului, nici neadormirea tuturorû cetãþenilorû
 „celorû liniþtiþi, nici grozava ãi de mare cuviinþã pregã-
 „tire acestui augustû lãcasû, nici chipulû ãi cãutaturile
 „cele întãritate ale senatorilorû, tóte acestea nu facû nici
 „o întipãrire sufletului tãu? Nu simþi, nu veþi cã gãn-
 „durile tale s'aû descoperitû? Cã toþi ceî ce se aflã aici
 „aû cunoscutû complotulû tãu ãi l'aû întãmpinatû? Socot-
 „teþti óre cã se aflã între noi unulû mãcar care sã nu
 „scie cea ce aî facut în nóptea trecutã ãi în cele de mai
 „nainte, loculû unde aî fostû, ómenii ce aî adunatû, pla-
 „nurile ce aî uneltitû? O timpuri! o nãravuri! senatulû
 „cunósee aceste comploturi, consolulû le scie, ãi Catilina
 „încã trãesce! trãesce! ce dicû? Elû vine la senatû, se
 „aflã faþã la chibzuirile nóstre, însemnézã, ochiesce pe
 „ceî ce dintre noi îi hotãrãsce spre mórte! ãi noi bãr-
 „baþi îndrãsneþi, noi socotimû cã împlinimû datoriile nós-
 „tre cãtre patriã, de vomû scãpa de mãnia acestui fu-
 „riosû, de ne vomû apãra de ucigãtórele lui loviri! de
 „multû ar fi trebuitû, Catilina, consolului sã te trimitã la
 „mórte ãi sã facã sã caðã asupra-þi relele ce ne pregã-
 „teþti.“ (Marc., *Ret.*, p. 92).*

* Quousque tandem abutere, Cati'ina, patientiã nostrã? Quamdiu e-
 tiam furor iste tuus nos eludet? Quem ad finem sese effrenata jac-
 tabit audacia? Nihilne te nocturnum praesidium Palatii, nihil ur-
 bis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium,
 nihil hic munitissimus habendi senatûs locus nihil, horum ora vul-
 tusque moverunt? Patere tua consilia non sentis? Constrictam jam
 omnium horum conscientiã teneri conjurationem tuam non vides?
 Quid proximã, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convo-
 caveris, quid consilii ceperis, quem nostrûm ignorare arbitraris? O

NARAȚIUNEA (p. 39)

Intrarea lui Mihaiu Vodă în Alba-Julia.

„In aceeași zi, Luni 1 Noemvrie (s. n.) Michaiu-Vodă intră cu mare pompă în capitala Ardélului. Dorința ce adese avea d'a face întipărire asupra popórelorú printr'o strălucită priveliște, adăogindu-se la vesela îmbătare a unei isbēnđi de atâta vreme dorită, făcu pe Michaiu de puse în această intrare triumfalé o podóbă, neauđită în părțile nóstre. Intrarea s'a făcutú prin pórtă Sântului George. De la această pórtă pînă la palatulú domnescú sta însirați ostași de ambe părțile căiei, în mai multe rōndurí, în dosulú cărora se grămădisé mii de mii de poporú. Inainte venia episcopulú și elerulú sěu, corporațiile orașului, apoi o bandă de musică, care se compunea de optú trōmbițe ce cu multă armoniă modulaú sunetele lorú, de atáté tobe de oțelú de pre obiceiulú turcescú, de unú bunú numărú de flaute și fluere. In urma acestei orchestre venia Michaiu, călare pe unú mărețú calú albú. Optú copii de casă, investiți cu mare eleganță, încongiuraú calulú domnului.

„Michaiu purta pe capú unú calpacú ungurescú împodobitú cu o fuliá négră de pene de cocorú, legată cu o copeă de aurú ; o mantiá lungă albă de mătase țesută cu firú, avēndú pe de laturi țesuți vulturi de aurú ; o tunică albă de aceeași materie ; lungi ciorapi de mătase albă, cusuți cu petre scumpe și cisme de saftianú galbenú ; de brēu atērna o pală de Tabanú împodobită cu aurú și rubine.

„O cétá de dece láutari urma îndată dupé domnú cântândú cāntece naționale. Optú seidi duceaú de frēu optú cai acoperiți la capú cu pene mari. Apoi venia o mul-

tempora! O mores! Senatus haec intelligit; consul videt: hic tamen vivit. Vivit? imò verò etiam in senatum venit; fit publici consilii particeps; notat et designat oculis caedem unumquemque nostrum. Nos autem, viri fortes, satisfacere reipublicae videmur, si istius furorem ac tela vitemus. Ad mortem te, Catilina, duci jussu consulis jampridem oportebat; in te conferri pestem istam, quam tu in nos omnes jamdiu machinaris.

țime de boieri și ofițeri străluciți, toți căllări și o numeroasă trupă de soldați. Lângă domnă se purtau stégurile lui Andreiu Bathori, luate în bătălia de la Sibiu. Ele erau desfăcute și plecate spre pământ în semn că Ardélul este supus. Ast-felu, în mijlocul concertului trâmbițelor, tobelor și altor instrumente, în sunetul clopotelor și în vuetul tunurilor, cu care se uniau strigările de bucurie ale poporului, intră Michaiu în capitala Ardélului și trase la palatul domnesc. În cale pên'a nu ajunge la acest palat, Michaiu spună că se îndreptă către un nobil ungar Stefan Bodoni, ce căduse prins în bătăia de la Sibiu și îl întrebă unde ar fi mai bine să tragă. „Fără îndouială, dise Bodoni, în palatul prințului Andreiu.“ La care vorbe Michaiu răspunse: „Ce nu sunt eu încă biruitor?“ mirându-se că încă se da numele lui Andreiu unui palat, care acum era cu drept cuvânt al său. Totă oștășimea se împărți în liniște și cu orânduială prin ospătarii și case publice, fără a face nici o pagubă sau vătămare locuitorilor. Nimeni n'ar fi îndrăznit a face vre un rău, seiind pe strașnicul domnă acolă.“ (Bălcescu)

Narațiunea acestui fapt, istoricul o face numai în câteva cuvinte ;

„La 1 Noembre elu (Michaiu) intră în triumf în Alba-Julia.“ (Laurian).

ORDINEA PROBELORU ÎN CONFIRMAȚIUNE (p. 43)

Mitridat, învins și strimtorat de către Romani, în loc de a ceda sorței, se decide a trece resboiul în Italia și voesce a face să se aprobe acest proiect îndrăsnit și de fii săi; motivele ce elu invoca pentru aceasta se succed în ordinea progresiunii *gradate*; după ce densusul demonstrea că nu mai pote urma lupta în Asia, declară că voesce a merge asupra Romei :

1. În câteva zile va pune mâna, prin Euxin, pe gurele Dunărei ;
2. Seiții, aliații săi, îi vor deschide pe acolo intrarea în Europa :

3. Daciî, Panonienii, Germanii, nu aşteptă de câtă o căpeteniă contra inamicului comun;

4. Spaniolii şi Galii, pe care-i ameninţă încă de aproape Romanii, îlu voră urma saă celă puţină îlu voră îndrepta spre Italia;

5. Italianii urăscă măi multă de câtă oră care altă poporă pe tiranii loră! daca ei aă luată de capă pe ună gladiatoră, pe Spartacă, ei voră urma cu atătă măi buerosă pe Mitridat, ună descendentă ală lui Ciru;

6. In fine, Roma nu măi are spre apărare, de câtă pe femeii şi copii, fiind-că legiunile sale suntă în Asia.

*

Agamemnon, după ordinulă deiloră, se gătesce a sacrifică pe fică-sa Ifigenia. Clitemnestra voesce a-lă constrînge să se lapede de acéstă înfiorătore hotărîre, şi desvoltă motivele sale în acéstă ordine *omerică* :

1. Este oribilă ca ună tată să 'şi sacrifice pe fică sa înainte de a fi făcută totulă spre a o mântui.

2. Póte că s'a interpretată rău oracolulă; cerulă nu póte voi să lovăscă în Clitemnestra inocentă, pentru Elena carea este singură culpabilă;

3. Elena prin conduita sa neruşinósă, nu merită ca Grecia să se înarmeze pentru a o lua înapoi Asiă.

4. Dar număi din o ambiţiune spăimântătore Agamemnon consimte la acestă sacrificiă.

5. In fine, Clitemnestra va muri sub loviturile Greciloră măi bine de câtă să sufere a-i se răpi fiăa sa. *

*

Discursulă pe care Titu-Liviu îlu pune în gura lui Pacuviă către fiulă seă, aplică tóte preceptele însemnate atătă în privinţa Invenţiunei câtă şi a Dispoziţiunei, dar măi alesă regulele Confirmaţiunei.

Capua, prin intrigile lui Pacuviă, şi cu tótă opunerea lui Magius, care ţinea cu Romanii, se dedese lui Anibal, care în curënd şi intră într'ênsa. Doui fraţi, cari erau dintre cei măi consideraţi ai cetăţii, preparase lui Anibal ună ospetă măretă. Jubellius Taurea şi Pacuvius Calavius, singuri dintre toţi cetăţenii Capuei, fură admişi

* Amëndouă aceste bucăţi literare se află desvoltate în Racine (*Mithridate*, a. III, sc. 1 şi *Iphigénie*.)

la acestu prându; iar celu din urmă obținu cu multă greutate aceiași grațiă și pentru fiulū sēu Perola. După ospēțu, Perola conduse pe Pacuviu într'unu locu retrasu; și acolo, arătându-i spada ce o avea ascunsă sub haină, îi declară planulū ce 'și făcuse de a ucide pe Anibal. Pacuviu, cu totulū eșitū din minți, încereă de a întorce pe fiulū sēu de la o atātu de funestă întreprindere.

Prima datoriă a lui Titu-Liviu, făcēndū să vorbēscă Pacuviu, era de a închipui nesece motive capabile de a atinge și de a îndupleca pe fiulū sēu. Ast-felū s'au și presintatū spiritului său trei motive: unulū trasū din pericolulū în care Perola se espunea, atacāndū pe Anibal în mijloculū pāzitorilorū sēi; alū douilea privia pe tatālū, care este decisū a se pune între Anibal și fiulū sēu: celū de alū treilea se rapōrtă la cea ce religia are ca mai sacru: credința tratatelorū, ospitalitatea, recunosciița. Iată *Invențiunea*. După ce a făcutū alegerea probelorū, trebuia să le dé o ordine potrivită, și, într'o compunere așa de scurtă cum trebuia să fiă acēsta, ordinea cerea ca probele să mērgă crescēndū și ca cele mai tari să fiă la urmă. Acēstă operațiune va constitui *Dispozițiunea*. Mijlōcele aflate și rōnduite, nu mai rēmâne de cātu de a le presinta cu putere și căldură; cea ce este datoria *Elocuțiunei*.

Iată acum cum Titu-Liviu a tratatū fiă-care parte.

Introducerea, care ține locu de exordiū, este scurtă, dar viuē și atingētoare: ¹

„O fiulū meū, în numele tuturorū drepturilorū cari lēgă pe copii de părinții lorū, te rogū și te conjurū, să nu umbli a comite o crimă înaintea ochilorū parintelui tēu, o crimă care va cădē asupra capului tēu!“

1-ul motivū trasū din religia. Elū se subdivide în alte

¹ Per ego te, fili, quaecunque jura liberos jungunt parentibus, precor quaequoque, ne ante oculos patris facere et pati omnia infanda velis. Tit. Liv., XXIII, 9.

trei care sîntu arătate în trecătū, dar într'unū modū fôrte elocuentū, fără ca să fi lăsatū afară vre-o împrejurare, vre-unū cuvîntū care să nu arête : 1° credința tratatelorū confirmată prin jurămîntū și sacrificie ; 2° drepturile sacre ale ospitalității ; 3° autoritatea unui părinte asupra fiului său : 2

„Nu este de cătū unū minutū de cînd ne legarămū prin jurămintele cele mai sfînte ; de cînd, dîndū mînă cu mînă, legarămū amiciția cu Anibal ; și, acea mînă sacrilege, abia după sêvêrșirea jurămîntului, o vomū arma contra lui ? Te ridici de la o masă străînă, la care elū te a primitū să stai alături cu cei doui singuri Campanieni admiși, și tu vrei a stropi acéstă masă sacră cu sângele ospătătorului tēu ? Rugăciunile mele de părinte aū obținutū de la Anibal iertarea fiului meū, fiulū meū mî refușă iertarea lui Anibal !“

II-lea motivū, trasū din pericolulū la care Perola se expune 3 :

„Dar să nu respectămū nimicū, nici buna credință, nici religionea, nici amorulū filialū : să cutezămū și ce nu ni se cuvine, dacă crima nu aduce cu sine și pedepsirea nōstră. Singurū, ai de gîndū să atacī pe Anibal ! Dar acea mulțime de ómeni liberi și selavi ? Dar privirile tuturorū ațintite asupra lui singurū ? Dar acele brațe gata să-lū apere ? nebulia ta le vorū amorți ? Dar însăși privirea lui Anibal, acea căutătură care pune pe fugă oștile înarmate, care îngrozesc pe poporulū romanū, tu o vei putē înfrunta ?“

2 *Paucæ horæ sunt, intra quas jurantes per quidquid deorum est, dextræ dextras jungentes fidem obstrinximus, ut sacratas fide manus, digressi ab colloquio, extemplo in eum armaremus ? Surgis ab hospitali mensa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es, ut eam ipsam mensam eruentares hospitis sanguine ? Annibalem pater filio meo potui placare ; filium Annibali non possum !*

3 *Sed sit nihil sancti, non fides, non religio, non pietas : audeantur infanda, si non perniciem nobis cum scelere afferunt.*

Unus aggressurus es Annibalem ? Quid illa turba tot liberorum servorumque ? quid in unum intenti omnium oculi ? quid tot dextræ ? torpescuntne in amentia illa ? Vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus sustinere nequeunt, quem horret populus romanus, tu sustinebis ?

III-lea motivū : Tatălū sēu pe care elū va trebui să-lū străpungă înainte de a ajunge la Anibal : ⁴

„Dar, chiar dacă i-arū lipsi alte ajutōre, ai îndrāsni să mă lovesei pe mine însumi, când mă voiū pune între tine și corpulū lui Anibal ? Da, iată pe unde vei avē să treci pēnā să ajungi la dēusulū.“

Pacuvius termină, în fine, prin o scurtă rugăciune, care în gura unui părinte, suntū mai tari de câtū ori-care motive ; și elocința triumfă : *Lacrymantem inde juvenem cernens, medium complectitur, atque osculo hoerens, non ante precibus abstinit, quam pervicit ut gladium poneret, fidemque daret nihil facturum tale.*

AMPLIFICAȚIUNEA (p. 44)

Cicerone, care a escelatū în acēstā parte a elocinței, procură unū frumosū esemplu de amplificațiune oratorică, în discursulū sēu pentru Milone. Pe lēngă alte probe, care demonstraū că Milone era departe de a fi avutū scopulū să ucidă pe Clodiū, oratorulū romanū mai adaugē una, trasă din o circumstanță de timpū ; și se întrēbă dacă este de cređutū că „mai în ajunulū alegerilorū publice, Milone, care solicita consulatulū, să fi fostū atâtū de imprudentū pentru a 'și înstreina tōte spiritele, printr'unū atâtū de lașū asasinatū : *Praesertim, judices, quum honoris amplissimi contentio et dies comitorum subesset* (pro Millone, c. 16). Apoi, nemulțămindu-se numai de a releva acēstā împrejurare, elū o amplifică arētândū (*pentru ce și cum*) că cineva este, în asemenea împrejurare, fōrte circumspēctū și atentivū întru a 'și dobēndi bunele grații și sufragiele cetățenilorū.

⁴ Et, alia auxilia desint, me ipsum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Anibalis, sustinebis ? Atqui per meum pectus petendus ille tibi transfigendusque est.

„Eū sciū, dise Cicerone, ¹ pēnă unde merge timiditatea celorū cari ambitioneză la funcțiunile publice, și ce viue nelinisece aduce dōrulū de consulatū; ne tememū nu numai de muștrările publice, ci chiar cugetele cele mai ascunse, svonulū, vorbele false, o închipuire, unū lueru de nimieū, totulū ne înspăimēntă: am voi să eitimū în fața și în ochiū tuturorū. Nimieū nu este, în adevērū, atātu de delicatū, așa de fragedū, așa de nesigurū saū schimbătorū, de cātu bunăvoința cetățenilorū, către ori-care solicită funcțiuni publice; căci, nemultămiți de a se irita pentru cea mai mică greșelă a candidațilorū, ei chiar adeseori se desgustū și pentru faptele cele mai frumoșe.“ Apoi încheiă acestū frumosū raționamentū într'unū modū încă și mai viū, întrebându ² „dacă este de cređutū că Milone, ocupatū de multū timpū numai cu așteptarea acestei țile mari, arū fi cutezatū să se presinte înaintea acelei adunări auguste a poporului, cu mâinele încă fumegānde de sângele lui Clodiū și purtāndū pe fruntea sa semnulū crimei sale. Nu, adaugē elū, o asemenea cutezanță nu este de cređutū din partea lui Milone; dar cum să nu i se atribue acēsta lui Clodiū, care, dacā arū fi vedutū murindū pe Milone, s'arū fi cređutū sigurū de a domni?“

(Asemenea părți atingū, convingū și răpescū pe auditori.)

¹ Quo quidem tempore (scio enim, quam timida sit ambitio, quantaque et quam sollicita cupiditas consulatus) omnia, non modo quae reprehendi palam, sed etiam quae obscure cogitari possunt, timemus; rumorem, fabulam falsam, fictam, levem, perhorrescimus; ora omnium atque oculos intuemur. Nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile aut flexibile, quam voluntas erga nos sensusque civium, qui non modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in recte factis saepe fastidiunt (*pro Milone*, c. 16).

² Hunc diem igitur Campi speratum atque exoptatum sibi proponens Milo, cruentis manibus scelus et facinus prae se ferens et confitens, ad illa augusta centuriarum auspicia veniebat? Quam hoc non incredibile in hoc! quam idem in Clodio non dubitandum, qui se, interfecto Milone, regnaturum putaret! (*Pro Milone*, c. 16.)

RESPINGEREA (p. 45)

Demostene, în discursul său pentru corónă, respinge acușățiunile rivalului său Eschine în modul următor :

Οὐ τοίνυν οὐδὲ τὴν ἥτταν αὐτὴν (εἰ ταύτη γυναικῆς, ἐφ' ἣ στενεῖν σε, ὦ κατάρτατε, προσῆκεν) ἐν οὐδενί τῶν παρ' ἐμοὶ γεγονυῖαν εὐρήσετε τῇ πόλει. Οὕτως δὲ λογίζεσθε οὐδαμοῦ πρόποτε, ὅσοι προεσβεντῆς ἐξεπέμφθησαν ὑφ' ὑμῶν ἐγὼ, ἥττηθεῖς ἀπῆλθον τῶν παρὰ Φιλίππου πρέσβεων, οὐκ ἐκ Θετταλίας, οὐκ ἐξ Ἀμβρακίας, οὐκ ἐξ Ἰλλυριῶν, οὐ παρὰ τῶν Θρακῶν βασιλέων, οὐκ ἐκ Βυζαντίου, οὐκ ἄλλοθεν οὐδαμόθεν, οὐ τὰ τελευταῖα πρόην ἐκ Θηβῶν ἀλλ' ἐν οἷς κρατηθεῖεν οἱ πρέσβεις αὐτοῦ τῷ λόγῳ, ταῦτα τοῖς ὄλοις ἐπιῶν κατεστρέφετο. Ταῦτ' οὖν ἀπαιτεῖς παρ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἀσχήνη τὸν αὐτὸν εἰς τε μαλακίαν σκώπτων, καὶ τῆς Φιλίππου δυνάμεως ἀξιῶν, ἓνα ὄντα, κρείττω γενέσθαι, καὶ ταῦτα τοῖς λόγοις; Τίνος γὰρ ἄλλον κύριος ἦν ἐγὼ; οὐ γὰρ τῆς γε ἐκάστου ψυχῆς, οὐδὲ τῆς τύχης τῶν παραταξαμένων, οὐδὲ τῆς στρατηγίας, ἧς ἐμὲ ἀπαιτεῖς εὐθύνας οὕτω σκαιὸς εἶ. Ἀλλὰ μὴν, ὧν γ' ἂν ὁ ῥήτωρ ὑπεύθυνος εἴη, πᾶσαν ἐξέτασιν λάμβανε οὐ παραιτοῦμαι. Τίνα οὖν ἐστὶ ταῦτα; ἰδεῖν τὰ πράγματα ἀρχόμενα, καὶ προαισθῆσθαι, καὶ προειπεῖν τοῖς ἄλλοις ταῦτα πέπρακτα μοι καὶ εἶ τὰς ἐκασταχοῦ βραδυτήτας, ὄκρους, ἀγροίας, φιλονεικίας, ἢ πολιτικὰ ταῖς πόλεσι πρόζεσιν ἀπάσαις καὶ ἀναγκαῖα ἀμαρτήματα, ταῦτα ὡς εἰς ἐλάχιστον συστειλαὶ καὶ τούτων τίον εἰς ὁμόνοιαν καὶ φιλίαν, καὶ τοῦ τὰ δέοντα ποιεῖν ὁρμὴν προτρέψαι καὶ ταῦτά μοι πάντα πεποίηται, καὶ οὐδεὶς μῆποτε ἀνθρώπων εὐροὶ τὸ κατ' ἐμὲ οὐδὲν ἔλλειψθέν. Εἰ τοίνυν τις ὀντινοῦν ἔροίτο, τίσι τὰ πλεῖστα Φιλίππος, ὧν κατέπραξε, διαρκήσατο, πάντες ἂν εἴποιεν, τῷ στρατοπέδῳ, καὶ τῷ διδόναι, καὶ τῷ διαφθεῖρειν τοὺς ἐπὶ τῶν πραγμάτων. Οὐκοῦν, τῶν μὲν δυναμέων οὔτε κύριος οὐδ' ἡγεμὼν ἦν ἐγὼ ὥστε οὐδὲ ὁ λόγος τῶν κατὰ ταῦτα πραχθέντων πρὸς ἐμὲ. Καὶ μὴν, τῷ γε μὴ διαφθεῖναι χρήμασι, κεκράτηκα Φιλίππον ὥσπερ γὰρ ὁ ὠνούμενος νενίκηκε τὸν λαβόντα, ἐὰν ποιῆται, οὕτως ὁ μὴ λαβὼν μηδὲ διαφθαρεῖς, νενίκηκε τὸν ὠνούμενον ὥστε ἀήττητος ἢ πόλις τὸ κατ' ἐμὲ.

(Traducere)

„Nenorocitele, dacă periciunea publică este cea ce te umple acum de îndrăsnelă, când tu din împotrivă ai trebui ea să gemi cu noi, căcă dar de a arăta vre una din faptele mele care n'au ținut de a înlătura nenorocirile, ce au fost vătămătoare nouă din ne prevedere. Pretutindenea unde am fost în ambasadă, putut'au ore ceva asupra-mi ómenii lui Filip? Nu, nici odată, nu, nici într'un loc, nici în Tesalia, nici în Tracia, nici în Bizanța, nici în Teba, nici în Iliria. Însă totu' aceea ce eu făceam singur cu cuvântul. Filip le sfărma cu puterea, și tu nu te rușinezi de a mă muștra, și a'mi cere socotela! Chiar acestu' Demostene din care faci unu' omu' slabu', vroesti să fi fostu' sfărmatu' armatele lui Filip, și cu ce? cu cuvântul, căci numai cuvântul îmi sta în putere: eu nu aveam nici arme, nici avuții, nici comanda trupelor; și numai tu esci atât de înrăutățitu' ea să mă inculpezi. Dar ore ce putea, și ce trebuia să facă oratoru' Atenei? A vedé rēul în nascerea sa, a l'u pune în cunoștința altora, cea ce am făcut'o; a întâmpina după putință, întârzierile, pretexturile cele neadeverate, împotrivirele cele pline de interesu'; disprețurile, greșelele, totu' felul de împedecări, ce 'să forte bine cunoscute între republicile noastre aliate și gelose, și acēsta am făcut'o; a pune împotriva tuturor greutăților acestora zelul, graba, iubirea datorințelor, amicitia, unirea, și acēsta am făcut'o. Pentru fie-care din punctele acestea voi înfrunta pe oricare m'arū socoti culpabilu'; și dacă mă întreabă, cum dar Filipu' a pututu' să învingă? ori și cine va răspunde pentru mine: Prin armatele sale care s'au întinsu' în toate părțile, prin aurul său care a mituitu' pe toți. Eu nu eram în stare de a mă lupta nici cu una nici cu alta, căci n'avem nici comori, nici soldați. Însă pentru cea ce atârna de mine, îndrăsnescu' a dice că am învinsu' pe Filipu', și cum? neprimindu-i darurile și asvârlindu-i amăgitoarele juruinți. Căci când unu' omu' se lasă de a se mitui, atunci mituitorul pôte dice că a triumfatu' asupra lui; când însă acesta rămâne nemituitu', elu' pôte dice că a triumfatu' asupra mituitorului său. Așa dar, întru câtu' Atena a atârnatu' de Demostene, ea a fostu' biruitoare, ea a fostu' neînvingă.“ (G.)

*

Apărarea țeranului de Cichindelū :

„Cātu' de lesne arū putea boierii cei mari pentru bunătatea lorū a se asemăna fericirii cei D-dești, numai

de arū fi cu cumpătū în răsipiturile și netrebuinciósele cheltueli ale lorū. Ei arū fi de o mie de ori mai norociți, numele le-arū fi bine-cuvēntatū pre pāmēntū și arū eși cu bucuriā și cu cugetū curatū din lumea acēsta. Este dreptū ca sǎ se prǎpǎdescǎ o miǎ de familii fǎrǎ de rēutate, pentru a putea mai bine grǎmǎdi într'o sutǎ de foli acelorū fǎrǎ de lucru și nemulțamitori? Ci așa poftesce obiceiulū, și așa moda! Boierii cei mari trebuia cu cinste și cu mǎrire sǎ trǎescǎ! Erǎ acēsta nu póte fǎrǎ risipituri sǎ se facǎ, și de unde s'arū risipi de nu s'arū stórce și suge mǎduva din ósele bietilorū supuși și lucrǎtori de pāmēntū sǎteni? Vedemū cǎ cumpǎratorii de domenii, își punū capulū dupe sate romǎnesci, érǎ de altele se ferescū, cǎci altele nu așa lesne se lásǎ a se supune, și apoi *totū strigǎ asupra romǎnului cǎ e leneșū și sǎracū*. Trebuie sǎ fie leneșū fiind obositū de atǎta lucru care la domnulū pāmēntescū aū lucrátū, și așa pre séma lui puținū luǎndū, trebuie sǎ fie sǎracū. Așa și cu cǎtǎnile, dicū, cǎ romǎnulū fuge de starea ostǎșescǎ; fuge, vedī bine, cǎ nimenea nu l'aū învățatū sǎ scie bine prețui binele patriei séle, însă totū suntū la óste mai mulți romǎni, și suntū bune și alese catane. aū credința cǎtre împǎratulū sēu. Pré Înǎlțate D-deule! Cunóscovorū vre o datǎ și boerii cei mari? Când vorū privi ei spre prunciū cei goli și flǎmǎndi ai iubitorului și ostenitorului lucrǎtorii de pāmēntū, cu acēstǎ de bunū neamū simțire: acestora e trupulū ca și alū meū! aū sufletū cuvēntatoriū asemenea ca și eū, simțescū binele și réulū care li se face!“

(*Fabule* p. 378)

*

Lupta pentru unitatea națională este o datoriă pentru Români.

Dupǎ ce Michaiū scǎpase de Turci, pe care-i bătuse în mai multe rēnduri, și dorindū a pune mǎna pe Transilvania, spre a realiza *unitatea națională*, se preparǎ de resboiū contra lui Sigismund și a cardinalului Andreiū. Unora dintre boerii țerei, și cu dēnșii și Dómna Stanca, soția lui Michaiū „li se pǎrea cǎ e nedreptū lucru a purta resboiulū în Ardélū.“

N. Bălcescu ¹ — arătându că Dómna Stanca, spre a-lu face să renunțe la acestu proiectu „ îi aduse aminte a- zilulu ce le dedese Ardélulu, atunci când erau amên- „ doui pribegi, prigoniți de tiranulu Alexandru, ajutorulu „ ce-î dedese prinçulu Sigismund spre a se face domnu „ și mai pre urmă spre a mântui țera de năvălirea lui „ Sinan Pașa, și îl jură pre Dumneđu, pre sântulu Mi- „ chaiu și pre sântulu Nicolae, patronii casei loru, d'a „ nu purta răsboiü într'o țera de la care primise numai „ bine, spre a nu trage asupra și osânda nemulțamitoriloru “ ²

— după ce mărturesce că „ înfocatele și elocuentele ei cuvinte, precum și lacrămile ei fură zadarnice “ și că „ ele nu putură clăti hotărîrea soțului său, “ face însuși o respingere a tuturorü probelorü invocate, una câte una, și ajunge a demonstra că era și unü dreptü și o datoriä pentru Michaiü de a întreprinde acestu răsboiü — prin următorele cuvinte :

„Și óre s'arü fi căduțu ca elü (Michaiü) tocmai acum, dice distinsulu nostru istoricü, în minutulu d'a o îndeplini, să se lase de o ideiä care de multä vreme frământa inima sa? In ce óre se aräta elü nemulțamitorü? Dacă Sigismund Batori l'a ajutatü întru ceva prin creditulu său spre a căpëta domnia, elü nu 'i a respłätitü însutitü acéstä micä facere de bine prin câte folöse biruințele sale adusesse Ardélulu și sporise gloria

¹ In a sa *Istoria Românilorü sub Michaiü-Vodä Vitëzulu*, c. IV, p. 341.

² Acéstä scurtä schiță a unü discursü inspiratü de nese sentimente nobile, procurä înca unü planü de aședarea gradatä a probelorü în confirmațiune : 10 sentimentulu recunoșciinței pentru azilulu ce familia lui Michaiü primise în Ardélü ; 20 respłata ce Michaiü datora lui Sigismund pentru că-lü ajutase a deveni domnu ; 30 amicțiä ce era datorü lui Sigismund ca aliatü alü său contra Turcilorü ; tóte aceste unite cu elocuentele cuvinte din urmă ale perorațiunei, și cu lacrimile ce însoțirä totü discursulu, trebuiaü să înduplece ori ce inimä, dacă arü fi fostü mai puținü plinä, de ambițiunea gloriei militare și de iubirea patriei, de cătü inima lui Michaiü.

lui Sigismund? Trebuia óre să uite la câte umilinte supusese Sigismund pe Michaiu și patria lui? Trebuia să uite că pata rușinosului tractatú de la 1595 nu era încă stérsă? Décă Sigismund a venitú să 'lú ajute împotriva lui Sinan, nu era óre spre a se ajuta pe sineși și Ardélulú, care era de o potrivă amenințatú? Atâta numai că, în locú să aștepte pe Turci în Ardélú, veni să 'i întâmpine în țara Românéscă și ferise prin acésta Ardélulú de pustiirile rêsboiului? Apoi, chiar de arú fi avutú Michaiu și Românií datoria de a fi recunoscători lui Sigismund, acesta mai cârmuía elú óre acum Ardélulú? Nu 'lú lăsase pentru peirea lui Michaiu în mânilé cardinalului? Acesta apoi nu era veditú de dușmanú alú nostru? Trebuia óre să 'i lase timpú a ne isbi și a ne pune în stare d'a nu 'i puté sta împotrivá? Și chiar de arú fi fostú alt-felú purtarea cardinalului, chiar de arú fi avutú Michaiu datoria să se arate recunoscătorú către dênsulú, apoi recunoscinta personală a unui domnú póte óre să stingă dreptulú și datoria unei nații? Putea elú să se lepede de cauza națiunei pe care se fágăduise a o ajuta? Ardélulú, a cárii glótá de populațiá suntú Români, nu este elú o tэрá românéscă? Trebuía óre a mai lása în stépánirea Ungurilorú tótá acéstá tэрá, care, depe dreptulú ómenilorú, este a Românilorú? Mai alesú când chiar și populațiile de altú sânge ílú chiámau?

„Ce! fiind-că ne tragemú din acelu poporú, stépánú alú luméi, care întemeiá cea mai minunată și mai colosalá unitate cunoscutá în istoria ómenirei, fi-vomú noi osândiți a trái alături frate cu frate, în veci străinú unulú de altulú? Suntemú noi osândiți a ispási mărirea strămoșilorú noștrii și jugulú sub care ei plecará lumea, trăindú vecinicú isolați unulú de altulú, sub unú deosebitú jugú barbarú? Dumneđeú nu ne-a datú și noé óre acelașú dreptú ca celorú-l'alte nații și aceiași datoria, o anume misiá a îndeplini în ómenire? Dar întreprinderea e grea, de a crea unitatea naționalá; ea va ațița mulți dușmani asupra-ne și curêndú seú mai târđiú va veni o đí fatalá, precum venise lui Mircea, lui Stefan celú Mare și lui

* Aceste rënduri le scriea Bálcescu în urma revoluțiunei de la 1848, sub impresiunea relelorú rezultate ale a'estuí evenimentú asupra Românilorú din tótá Dacia.

Petru Rareș. Ce! pentru că o datoriă, o datoriă națională, o datoriă de viață și de moarte e anevoioasă, suntemu ore în dreptu a ne apăra de dânsa? Se pôte ore nasce ceva în lume fără jertfe și dureri? Eroul va căde într-adeveru sub acéstă grea sarcină. Elu va adaoage unu nume gloriosu mai multu în șirul martiriloru unității naționale; dar silințele lui, sângele seü vërsatü, pënë și greșelile lui voru lumină calea generațiiloru viitoare și o di va veni câtü de târdiu, când ursitele gloriose ce elu a visatü pentru nația, pënë în sfërșitü se voru îndeplini.“

SOFISME * (p. 47)

2° Căutarea principiului.

Aristot. ca să dovedescă că pământulü se afiă în mijloculü lumei, raționéză astü-felü;

Natura lucruriloru grele este de a tinde spre centrulü lumei, iar a lucruriloru ușore este de a se depărta de dënsulü;

Dar, experiența ne învedereză că lucrurile grele tindü spre centrulü pământului, și că lucrurile ușore se depărtéză de la dënsulü.

Deci, centrulü pământului este totü de o dată și centrulü lumei.

Erórea raționamentului stă în prima propozițiune, căci decă se scie că lucrurile grele tindü spre pământü, de unde însă putemü sci că ele tindü spre centrulü lumei, dacă nu admitemü mai dinainte că centrulü pământului este totü de o dată și centrulü lumei, *quod erat demonstrandum*.

*

Cetegus, apëra pe Catelina dicëndü, că nu putea fi *factiosu* pentru că avea multă *probitate*; dar tocmai acéstă calitate i-o contesta Cicerone.

*

Dilema Cretanului (p. 149), oferă unü frumosü esemplü de *cercü vițiosü* (p. 48).

* De la *σόφισμα*, îndemânare, iscusință.

3° *A lua dreptă cauză aceea ce nu este cauză.*

Virgiliu, atribuie căldurile caniculare astrei Canicula, latinesce Sirius :

. Său aceea înfocare a lui Sirius,
Nasce setea și morbiu aducători de dureri mortale ;
Iar Cerulū l'acopere de o lumină schinteitoare.

Aen., X, 273.

pe când se sciă că acele călduri se datorescū direcțiunei rașelorū solare asupra diverselorū regiuni pămētescī.

*

Totū după acestū sofismū aū judecatū și filosofii vechi cari atribuiau *temerēi de golū* o mulțime de efecte cari nu 'și aveau cauza lorū de câtū în apēsarea aerului. Ast-felū judecaū și astrologii cari atribuiau o mare influență astrelorū asupra evenimentelorū pămētescī, etc.

5° *A judeca unū lucru după aceea ce ũ convine numai accidentalū (fallacia accidentis).*

Epicurienii conchideau că deii trebuia să aibă o formă umană, pentru că dintre toate lucrurile din lume numai omulū se bucură de exercițiulū rațiunei ; ast-felū ei diceau :

Deii suntū forțe fericiti ; nimenea nu pōte fi fericitū fără virtute ; nu pōte fi virtute fără rațiune ; iar rațiunea nu se găsește nicăeri de câtū în cea ce are forma umană : trebuie dar a mărturi că deii suntū cu forma umană.

Sofisma sta în aceea că rațiunea se manifestă numai accidentalū sub forma umană, fiind-că ea se pōte manifesta și independentū de acēstă formă.

6° *A trece de la cea ce este adevēratū în o privință, relativū, la cea ce este adevēratū totū-d'aua, absolutū.*

Astū-felū arū fi când s'arū susține că Columb a fostū unū criminalū fiind-că a fostū pusū în lanțuri, de și este adevēratū relativū că criminalii se punū în lanțuri ; ast-

felu aru fi cand cine-va, auzindu ca la orase nu suntu bordeie, aru judeca ca nu suntu nici de cum case si ca prin urmare omenii acolo traescu sub cerulu liberu, etc.

Intre cauzele care falsifica ratiamentulul si dau nascere la sofisme, se numera si cele care provinu din insasi natura obiectelor — obiective: precum si cele care vinu din *passiuni* sau *prejuditiu* — subiective. *

PERORATIUNEA (p. 50)

1° Oreste resumē astu-felu diferitele motive care trebuiau sa decida pe Piru a libera pe fiulu lui Ectoru :

In fine, satisfaceti dorinta tuturoru Greeciloru :

Asigurați rēsbunarea lorū, asigurați viața vōstrā :

Pierdeți unū inimicū cu atātu mai periculosū

Cu cātu se va încerca asupra-vē sa combatā contra lorū.

(p. 51).

*

2° Cicerone, voindu sa apere pe Milone — si neputendu a atinge inimile judecatoriloru prin descrierea durerei acusatului, care pastra o atitudine demna si fara semne de intristare, parendu ast-felu a sfida sentinta judecatoriloru — si iea asuprași rolulu de rugatoru, pe care Milone lu despretuia; si, conservandu lui Milone tota mandria caracterului seū, ii pune in gura cuvintele cele mai duiose si atingetore, cea ce face din acēstā perorațiune unū capod'operā de iscusința si de spiritū, pe cātu si de elocința si de pateticū.

Pedēpsa ce amenința pe Milone, si de la care apēra-

* Veđi *La Logique de Port-Royal*, ed. Barré, Paris 1874, ch. XX, pag. 268—298, și *Introduction à la science Sociale* par H. Spencer, Paris 1875, ch. V—XIII.

torulū sĕu nu-lū putu scăpa, era exiliulū. Iată cum Cicerone îl face să vorbescă : ¹

„Fiă sănĕtoși, ȃise elū, concetățeni mei, fiă sănĕtoși ; traiescă ne-supărați, fiă ei înfloritori, fiă fericiți ! remănă glorioasă această cetate, această patriă atât de scumpă mie, ori care arū fi purtarea ei către mine ! Bucură-se în pace, concetățeni mei, de republică, și fără mine ; de și mie nu mi-e permis de a mă bucura împreună cu ei, cu tôte că republica este opera mea ! Eū mă retragū și plec d'aici : dacā nu mi-este iertatū a mă împărtăși de fericirea republicei, celū puținū să nu fiū față la nefericirile ei ; și în prima cetate, în care voiū afla moravuri bune și libertate, în acea mă voiū opri.“

Mai încolo Cicerone face pe Milone să-i vorbescă lui însuși, punĕndu-i înaintea serviciile ce elū adusese patriei, desonóra ce condamnarea sa arū aduce familiei, plāngerile copiilorū sĕi, consternațiunea amicilorū etc. :

„Cum ! ȃice acusatulū amiculū sĕu, ² când eū te înapoiamū republicei, o Tuliū, ași fi crezutū că va trebui să nu mai fiă unū locū și pentru mine în patriă ? . . . Unde-ți este, amiculū meū, vocea și sprijinulū care fu de ajutorū la atăția alții ? Și numai mie, care amū înfruntatū de atâtea ori mórtea pentru tine, nu 'mi póte nimicū folosi ?

Și apoi, întorcĕndu-se către judecători, le ȃice : ³

„Dar acestea nu le spune, o judecători, ca mine acum, plāngĕndu, ei cu același aerū cu care-lū vedeți că stă înaintea vóstră.“

¹ Valeant, inquit, cives mei, valeant ; sint incolumes, sint florentes, sint beati ! stet haec urbs praeclara, mihiq̄ue patria carissima, quoquo modo merita de me erit ! tranquilla republica cives mei, quoniam mihi cum illis non licet, sine me ipsi, sed per me tamen, perfruantur ! Ego cedam atque abibo : si mihi republica bona frui non licuerit, at carebo mala ; et quam primum tetigero bene moratam et liberam civitatem, in ea conquiescam. (*Pro Milone*, c. 34.)

² Ego quum te patriae reddidissem, mihi non futurum in patria putarem locum ? . . . Ubi tua, M. Tulli, quae plurimis fuit auxilio vox et defensio ? Mihi ne ea soli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil potest opitulari ? (*Pro Milone*, c. 34.)

³ Nec vero haec, iudices, ut ego nunc, fleus, sed hoc eodem loquitur vultu, quo videtis (c. 35.)

„(Prin acestu amestecū de mândriă și de durere. Cicerone reușese a atrage, pentru amiculu său, atâtū interesulū pentru admirațiunea virtuței sale, câtū și mila pentru nenorocirea sa.)

In fine Cicerone își ieă asupra'și totă întristarea și durerea nenorocirei lui Milone, pentru a mișca pe judecatori de sôrta lui și a le atrage îndurarea, pe care în urmă avé s'o trécă amicului său :

„Ticălosulū de mine! și se elū, ⁴ nenorocitulū de mine! Cu ajutorulū acestorū judecatori, Milone, putuși a mă readuce în patriă; și eū totū eu ajutorulū lorū nu te voiū putea reține? Ce voiū răspunde copiilorū mei, cari te consideră ca pe alū douilea tată alū lorū? Ce ție, o frate Quintu, care astădi lipsesei, tovarășulū meu în acele timpuri de restriște? Spune-voiū ție că nu amū pututū dobēndi salvarea lui Milone de la aceia chiar, cu ajutorulū căroră elū o dobēndise pe a noastră? Și în ce causă? Intr'una în care totă lumea este pentru noi. Și de la cine n'amū pututū dobēndi acēsta? De la aceia chiar, care maī ales aū profitatū de môrtea lui Clodiū. Prin care rugăciuni? Prin ale mele însumi. Ce erimă gróznică amū conceputū, saū de ce nelegiuire m'amū făcutū eū culpabilū, o judecatori, fiind-că amū presimțitū comploturile urzite contra statulū, fiind-că le amū pētrunsū, descoperitū, nimicittū? Din acea sorginte

4 O me miserum! o me infelicem! revocare tu me in patriam, Milo, potuisti per hos; ego te in patria per eosdem retinere non potero? Quid respondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi, Quinte frater, qui nunc abes, consorti mecum temporum illorum? me non potuisses Milonis salutem tueri per eosdem, per quos nostram ille servasset? At in qua causa non potuisses? Quae est grata gentibus. A quibus non potuisses? Ab iis, qui maxime P. Clodii mortē acquirunt. Quo deprecante? Me. Quodnam ego concepi tantum scelus? aut quod in me tantum facinus admisi, iudices, quum illa indicia communis exitii indagavi, patefecerim, protuli, exstinxerim? Omnes in me meosque redundant ex fonte illo dolores. Quid me reducem esse voluistis? An ut, inspectante me, expellerentur ii, per quos essem restitutus? Nolite, obsecro vos, pati mihi acerbiores reditus, quam fuerit ille ipse discessus: nam qui possum putare me restitutum esse, si distrahor ab iis, per quos restitutus sum? (c. 37.)

deurgă asupra-mi și asupra alorū mei, tôte relele care ne încon-joră. Pentru ce ați doriți reîntôrcerea mea? Ôre pentru ca să vedă alungându-se aceia prin care fusesemū readusū? Nu îngăduiți, vă conjurū, ca reîntôrcerea să fiă mai amară pentru mine, de cum a fostū însuși exilulū meū, căci cum m'ași puté crede restabilitū, dacā acei de care amū fostū restabilitū suntū smulși din brațele mele?"

Dacā reamintimū că Cicerone, care pleda, era egalulū presidentulū tribunalulū, fostū consulū ca și dēnsulū, și superiorū în rangū multora dintre judecători, ne pu-temū face o idee și mai bună de efectulū ce a trebuitū să aibă asupra acestui tribunalū, tabloulū elocinte alū du-rerilorū sale.

PLANULŪ DISCURSULŪI (p. 52)

Cuvēntulū lui Massillon *asupra adevērulū religiunei*, ne dă esemplulū unui planū regulatū :

EXORDIULŪ

• Cu tôte probele cele solide și strălucite care stabileseū adevērulū religiunei, suntū ômeni cari nu vorū să 'lū recunôscă.

PROPOZIȚIUNEA

Să le probămū că adevērulū religiunei e necontestabilū.

DIVISIUNEA

Acestū adevērū se rēzimă pe trei caractere mari, care deosibeseū de minune religiunea creștină : 1° ea este raționabilă ; 2° este glo-riôsă ; 3° este necesară.

CONFIRMAȚIUNEA

Partea I

Religiunea creștină este raționabilă.

Subdivisiunea

Pentru că ea se rēzămă 1° pe autoritatea cea mai mare, cea mai respectabilă și mai bine stabilită care se află pe pământū ; 2° pe idei care singure suntū demne de Dumneđeū și de omū, singure conforme cu principiile dreptăței, onestităței, societăței și consciin-ței ; 3° pe motivele cele mai triumfătoare, cele mai proprii de a sub-juca spiritele cele mai neeredinciôsă.

1-lū membru alū subdivisiunei : Religiunea creștină are în par-

tea sa vechimea, perpetuitatea și uniformitatea: adevărată, așa de veche ca lumea, ea s'a păstrat pînă în zilele noastre fără alterațiune; dar dintre toate religiunile, singură numai ea are acest avantaj.

2-le membru : 1° Numai religiunea creștină ne dă ideile cele demne despre Dumnezeu; 2° ea pune pe om în locul său cel adevărat, făcându-l să cunoască și natura și menirea sa; 3° ea regulează mai bine de cît ori și care altă doctrină, datorințele sale în privința celorlți oameni.

3-le membru : Motivele de supunere și de credință ce ea ne înfașează se rezimă : 1° pe profeții necontestabile; 2° pe minuni, pe fapte strălucite și publice; 3° pe mărturia și credința universului întreg.

Concluziunea I părți : Așa dar religiunea creștină este raționabilă.

Partea a II-a

Religiunea creștină este glorioasă.

Subdivisiunea

1° Din partea promisiunilor ce face pentru viitor; 2° din partea situațiunii în care ea pune pe cel credincios în prezent; 3° din partea modelurilor celor mari pe care i le propune de imitat.

1-lă membru ală subdivisiunii : Desvoltarea acestor promisiuni, care învață pe om că originea sa este divină și speranțele sale eterne. Viitorul său e plin de glorie.

2-le membru : Descrierea mării și a înălțării creștinului în toate împrejurările vieții. Nimic nu este mai glorios de cît dînsul, fiă înaintea lui Dumnezeu, fiă înaintea oamenilor.

3-le membru : Virtuțile cele înalte ale tuturor oamenilor mari, ale tuturor eroilor creștini, de la Avel pînă în zilele noastre, sunt propuse spre a se imita de credincios. Ce carieră mai glorioasă poate fi deschisă înaintea lui.

Concluziunea părții a II-a : Așa dar religiunea creștină este glorioasă.

Partea a III-a

Religiunea creștină este necesară.

Subdivisiunea

1° Pentru că rațiunea omului este slabă și trebuie a o ajuta; 2° pentru că ea este coruptă și trebuie a o îndrepta; 3° pentru că este schimbăcioasă și trebuie a o statornici.

1-lă membru ală subdivisiunii : Descrierea ignoranței ce o are omul despre sine însuși și despre toate cele ce se află afară din-

trînsul. Singură numai religiunea îl conduce și 'lă sprijină în mijlocul întinericurilor care 'lă înconjură.

2-le membru : Descrierea depravărei rațiunei omenesci în privința lui Dumnezeu și a moralei. Numai religiunea o vindecă îndreptându-i greșelele ei.

3-le membru : Descrierea variațiunilor infinite a rațiunei omenesci și a necredutei schimbări a opiniunilor sale. Numai religiunea o stabilește, dându-i o regulă infailibilă, neclintită, neatârnată de loeri, de timpuri, de ómeni, etc.

Concluziunea părței a III-a : Așa dar religiunea creștină este necesară.

Concluziunea discursului întregu său Perorațiunea

Așa dar religiunea este adevărată; așa dar trebuie a ne alipi de dînsa, a viețui după legile ei, și a face credința sa certă prin faptele sale cele bune.

Planul discursului unui oratoru s'a comparatú cu planul de luptă alú unui generalú; căci și unulú și altulú au în vedere unú scopú asemenea.

DIGRESIUNILE (p. 54)

În poesiă abaterile de la subiectul principalú se numescú *episóde*. *

* Veđi *Cursulú de Retorică* alú lui S. Marcovici, § 88.

STILULŪ (p. 56)

Stilulŭ prosaicŭ este bunŭ, cînd între cugetare și propozițiã este celŭ mai strînsŭ raportŭ de congruențã: stilulŭ devine greoiŭ, cînd numêrulŭ de cuvinte întrebuintatŭ este prea mare pentru idea ce aŭ sã exprime.¹ Repetirea sau întrebuintarea de prisosŭ a unorŭ conjuncțiuni și pronumeni contribue mai alesŭ a îngreua stilulŭ; dupã cum se pôte vedé din următorele esemple: ²

Comitetulŭ cu privire la opulŭ D. I. Chițu decide, cã acela sã se retrimitã domnului autorŭ pe lîngã observațiunile fãcute la același din partea Comisiunei esaminătore, compusã din unii membri ai Comitetului, cu acea indigetare, cã numitulŭ domnŭ folosindu-se de acele observațiuni, sã-și preluere opulŭ în acelŭ sensŭ, și retrimitendu-lŭ la Comitetŭ, acesta apoi îlŭ va recomenda adunãrii generale.

(Din diarulŭ „Transilvania“ 15 Febr. 1868)

Sau ca acéstã parte, estrasã din *Telegrafulŭ românŭ* (14 Martie 1868):

Dupã acéstã Parohulŭ gr. or. din Romosu Vasiliu Basaraba adause din parte-și cam următorele:

Ilustrisime domnule Comisŭ-locuțiitorŭ!

Cu acela simțŭ de respectŭ îmi iaŭ îndrãsnire a face cunoscutŭ, precum cã și eŭ fiind ales ca deputatŭ din Se. Orestiei spre a veni și a gratula Ilustritãții Vostre, pe lîngã acea cã-ți poftimŭ sã trãeseși la mulți ani, îndrãsnescŭ a-ți face cunoscutŭ și acea, cã întelegendŭ parochiile noștri de legea gr. resãr. din Se. Oraștiei cã suntŭ ales a-ți gratula, m'aŭ rugatŭ, ca în numele D-lorŭ sã descoperŭ Il. Voastre și acea durerosã împrejurare, cã de și M. Sa In. Impêratŭ s'a milostivitŭ a orêndui cã dupê legile din anulŭ 1848 sã se întregescã etc.

PURITATEA (p. 57)

Ca modelŭ de puritate, S. Marcovici citézã ³ și urmã-

1. T. Maiorescu, *Critice*, 1874 Bucuresci, p. 40; mai veđi asupra stilului articolulŭ *Limba omului* de I. Barașŭ, in „Isis sau Natura“, anul III, 1858, p. 159 publicatŭ și in „Lêptarariulŭ“ lui A. Pumnulŭ, t. II, p. 2, pag. 207.

2. Dupã Critice, p. 41 și urm. — 3. In alŭ sêu „Cursŭ de Retoricã“ p. 152.

tórele versuri din o elegiã „Intórcerea“ a lui Gr. Alexandrescu :

Sărutare! locuri triste, ce plângendũ am pãrãsitũ,
 Și pe care cu plãcere acum iarãși v'amũ gãsitũ ;
 Sărutare, copaci tineri, ce prin grija mea creșteti,
 Ce în vërsta mea de aurũ cu verđi frunze mẽ umbrėti !
 La a mea tristã plecare v'amũ lãsatũ îngãlbeniti,
 Și acum vë aflu iarãși frageți, tineri, înfloriți,
 Tënëru eramũ c'aurora, ca zefirulũ de ușorũ,
 Când subt voi cu melușei mẽ jucamũ încetișorũ.
 Pe voi încã vë 'noesce primãvara ș'unũ isvorũ,
 Iar a mea viėtã trece! ale mele đile sborũ!
 Acum grijele, mãchnirea imi gãtescũ alũ meũ mormentũ ;
 Eũ voiũ perde fãrã vreme minte, viėtã și cuvëntũ ;
 Eũ voiũ însoți țërëna trupului mẽ trecetorũ,
 Cu țërëna unui tatã cãruĩ viėtã suntũ datorũ.

*

În privința cerinței de a cunoșce limba (p. 58) pentru a avea cineva unũ stilũ curatũ. — I. Eliade R. dã regula, imitãndũ pe Boileau și Horãtiũ, în aceste versuri :

În ori-que seriere-a vóstrã pe sine vë respectați,
 Și 'n ori-que exees, de sacrã limba s'o considerați.
 Surda sunt pus în mirare d'un sunet melodios,
 Daqua nu e la locu vorba, daqua đisu-i vițiosu.
 Nu se mirã a mea minte de un pompos barbarism
 Nici d'a unui vers mãndrie și 'ngõmfatul solícism.
 Intr'un cuvënt fãrõ limbã quel mai faimos autor
 Đicã quine ori-que-a đicee è quel mai prost seriitor.

*

Cunoscința limbei se capëtã mai ales prin lectura scriitorilorũ distinși. *

* Asupra modulũ cum trebuie sã se facã lectura spre a trãge unũ folosũ realũ dintr'ënsa, unũ stilistũ însemnatũ a đisũ :

„Când citesci, cantã a deosebi eugetãrile de hãina, în care suntũ îmbrãcate. Înlãturẽzã tóte ornamentele, și întreprupe đin cãnd în

PROPRIETATEA (p. 58)

Locuțiunile proprii și particulare unei limbi se numesc *idiotisme*; ele se caracterizează prin aceea că nu potă trece dintr'o limbă într'alta, prin traducerea literală a cuvintelor, fără a produce unū efectū comicū sau unū non-sens.

D. Alexandri ne procură unū specimenū de unū asemenea efectū în una din scenele comediei sale „Chirița în provincie“ din care estragemū partea de la fine :

Chirița. — Monsiu Șarlă . . . , *1 ean dites moi, je vous prie : est-ce que vous êtes . . . mulțemit de Guliță ?*

Șarl. — *Comme ça, comme ça . . . - mulțemit et pas trop.*

Chirița. — *C'est qu'il est très . . . sburdatic . . . mais avec le temps je suis sure qu'il deviendra un tambour d'instruction.*

Șarl. — (cu mirare) *Tambour ? . . .*

Chirița. — *Oui . . . adică, dobă de carte . . . tambour . . . nous disons comme ça en moldave.*

Șarl. — (în parte) *Ah bon ! . . . la voilà lancée.*

Chirița. — *Et alors nous l'enverrons dedans.*

Șarl. — *Où ça madame ?*

Chirița. — *Dedans . . . în întru . . . nous disons comme ça en moldave.*

Șarl. — (în parte) *Parle donc le moldave alors, malheureuse.*

Chirița. — *Et voyez vous, monsieur Charles, je ne voudrais pas qu'il perde son temps pour des fleurs de coucou ?*

Șarl. — *Pour des fleurs de coucou ?*

Chirița. — *C'est-à-dire : de florī de euc . . . nous disons comme ça . . .*

când plăcerea care la cei mai mulți, este unită cu curiositatea de a vedé sfârșitul.

Ast-felū tu vei ajunge să exprimi cu vre-o câte-va vorbe, cea ce autorulū a ăisū în mai multe fețe. Aceste vre-o câte-va vorbe scriele pe caietulū tēu de note. Ele suntū acum ale tale ca și cugetările, ce se exprimă printr'ensele.

Cele mai mari cărți potū fi cu modulū acesta transformate în vre-o câte-va foi. Folósele ce meditațiunea trage din ast-felū de deprinderi suntū fórte mari.“

¹ Șarlă i ăicea profesorulū de franțusesee — alū fiulū sēn Gulița — care se numia Carl; fr. *Charles*.

Șarl. — *En moldare . . . (în parte) Cristi . . . qu'elle m'agace avec son baragoin!*

Chirița. — *Aussi, je vous prie . . . quand il se parressera . . . de lui donner de l'argent pour de miel.*

Șarl. — *Comment? . . . que je lui donne de l'argent?*

Chirița. — (rîdînd) *Non . . . Sê'i dai bani pe miere . . . , de l'argent pour du miel . . . c'est correct . . . nous disons comme cela . . .*

Șarl. — *C'est convenu . . . en moldare . . . Vous parlez comme un livre.*

Chirița. — *Merci . . . j'ai apprendé toute seulette le français . . . pre legea mea.*

Șarl. — *Est-ce possible! . . . C'est extraordinaire . . . Hé bien, votre fils vous ressemble . . . il a une facilité! . . . dans quelques années il parlera aussi bien que vous.*

Chirița. — *Quel bonheur! Gugulea nineacăi . . . Auđi ce spune monsîu Șarlă . . . ăice că ai sê vorbești franțuzește ca apa . . . N'est-ce pas monsieur Charles, qu'il parlera comme l'eau?*

Șarl. — *Comme? . . . Ah oui, oui . . . vous dites comme ça en moldare. Oui . . . oui.*

Chirița. — *Da ean sê'i fae cū un eesamen . . . Guliță, spune nineacăi, cum se chiamă franțuzesce fureulița?*

Guliță. — *Furculision.*

Chirița. — *Frumos . . . dar friptura?*

Guliță. — *Fripturision.*

Chirița. — *Prea frumos . . . dar învêrtita?*

Guliță. — *Învêrtision.*

Chirița. — *Bravo . . . Guliță . . . bravo Guguliță . . . (il sêrută).*

Șarl. — (în parte, furios) *Gogomanition, va! . . .*

SINONIME (p. 59)

Suntū sinonime *a inventa* cu *a descoperi*; însă cată să se deosibescă, că numai lucrurile noi sê inventeză și numai cele ascunse se descoperū: Mecanica inventeză uneltele și mașinele; Filozofia descopere causele și efectele. Galileū a inventatū „Telescopulū;“ Harvey a descoperitū „Circulațiunea sângelui.“

Obiceiu, *deprindere*. „Obiceiu“ e relativū la acțiune, și „Deprinderea“ la celū ce lucreză. Prin „Obiceiu“ se înțelege deșă repetare a aceleași acțiuni, și prin „De-

prindere“ efectulū ce produce acéstă acțiune repetată asupra trupului său sufletului. „Obiceiulū“ de a se preumbla dese ori pe strade, nasce „Deprinderea“ lenei, trândăviei, neluerărei.

Mândrie, Deșertăciune. „Mândria“ face ca să ne stimămū. „Deșertăciunea“ face ca noi să voimū a fi stimăți. Așa s'arū putea dice cu Dean Swift, că omulū cutare e prea *mândru* pentru ca să fie *deșertū*.

A se *desista*, *renunța*, *abandona*, *lăsa*. Fia-care din cuvintele aceste se rapórtă la unū obiectū la care se renunță, însă din deosebite motive. „Desistămū“ de la unū proiectū, din cauza unei greutăți neînvinse. „Renunțămū“ de la unū lucru din cauza displăcerilorū ce arū urma din elū. „Abandonămū“ sau părăsimū unū obiectū pentru că unū altulū ne place sau ne interesază mai multū. „Lăsămū“ o întreprindere pentru că ne-amū desgustatū de ea. Unū omū politicū se *desistă* de la o rezoluțiune pentru că o judecă nepracticabilă; elū *renunță* la curte, pentru că a suferitū unū afrontū; elū *abandonă*, părăsesce, calea ambițiunei pentru studiū, și se *lasă* de pretențiunile sale de mărire cu câtū înaintéză în etate și cu câtū ele ilū obosescū.

Unicū, Singurū. Unū lucru este „Unicū“ întru câtū nu suntū altele de aceeași speție; elū este „Singur“ întru câtū nu e însoțitū de vre unū altulū. Unū copilū ce n'are nici frate nici soră este *unicū*; unū copilū *singurū*, este acelu ce nu e însoțitū de alții.

Întregū, Complectū. Unū lucru este „întregū“ atunci când nu e ciuntitū, ciocăritū, sfărîmatū nici împărțitū. „Complectū“ este atunci când nu-ī lipsesece nimicū din acea ce i se cuvine. Cineva are o casă *întregă*, dar n'are unū apartamentū *completeū*.

Cu, prin; aceste particule sau prepozițiuni au și ele semnificările lorū proprii. „Cu“ esprime unū raportū multū mai de aproape și mai strânsū între douē obiecte,

pe când „prin“ arată unū raportū mai indirectū sau mai depărtatū. Aşa în termeni proprii se dice : Unū omū fu omorîtū *cu* toporulū, unū altulū *prin* stréngū. ¹

Totū ast-felū suntū sinonime adverbialū *pré* cu *fóрте*; însă „fóрте“ este propriū a arêta gradulū superlativū, pe când „pré“ arată escesulū : Nu e totū una a fi cine-va „fóрте bună“ cu „a fi pré bună“, etc.²;

BARBARISME

de dicere (ib.)

Când în delirū Creatorulū prin a sa vorbă divină
Peste germenii din Chaos dise spre a fi lumină

Şi lumea a se crea,

De la fapta 'i imperfectă își întorse a sa faţă

Asvîrlind'o dinainte în a şéptea diminéţă

Reintri în pacea sa.

(Eliade, *Disperația*)

*

„Şi eū amū răguşitū strigândū : să trăiească *libertaoa*
şi *egalitaoa* — dice Sandu Napoilă — indignatū că n'au
mai rémasū în ţeră nici *sevas* nici *hristoitie*; dar înţe-
legeamū egalitaoa cu boerii cei mari; să fiū *ena mu che*
ena su cu vorniculū Hârzobeanu şi cu logofétulū Proti-
pendescu etc...”

*

„Noi Tătărăşenii care, cum o datū Dumnedeū, avemū
şi noi o ţîră de *politichie*, şi de *plapomație*, 'i-amū giu-
catū pe degite, etc.

*

Lefegii din diua de astădi se hrănescū din léfă, se în-
dópă din *bugedulū* ţerii, de aceea îi numimū lefegii.

*

Auđi, tronū cu moştenire! apoi nu-ı de suferitū!

Care atuncea, cum s'arū prinde, eū ce amū *hambițion*,

Să-mi rădicū tótă speranța de-a mă acáta de tronū!

(*Alesandri, Teatru* vol. I passim.)

¹ Gusti, *Ret.*, p. 189.

² Asupra sinonimelorū se póte vedé „*Dictionnaire universelle des synonymes*“ Paris, Ledentu, libraire 1837, 2 vol.

Barbare mai suntu și dicerile : *pripenderența, Semeți, poloteism, Peslagiū Asficionelorū, Diacolone, entusaismū* etc., în locū de preponderența, Semiți, politeism, Pelasgii, Amficionelorū, Dēucalionē, entusiasmū etc. * †

B. de frasă (p. 60) :

Suntu incapabilū de asemenea *anguementuri-*
Nu voesēu *de o înălțare (Je ne veux pas de...)*
Mē părăsescū *la personalități (je m'abandonne aux...)*
Speranța apoteosei și temerea potentei (adică a furci-
lorū de spēndurētore, franț. *potence*).
Efasmentū momentanū.
O îmbrățișere *pré tandră.*
A fi agreabilū.
A pune la profitū *historia.*
A da schimbulū (*donner le change*), etc., etc. ¹

Barbarismele fiă de dicerē fiă de frasă, ieaū

* În cântonetele d-lui Alexandri se găsesēu compozițiuni întregi ca „Herșeu bocegiul“ în care limba română e barbarisată în gura vre unui Evreu, Grecū, Nēmțū, etc. Totū acolo găsimū exemple numeroșe de limbă stricată, cum s'a vorbitū și se vorbește încă de străini, mai alesū dintre Greci :

S'a dus vremea *cea frumoșă*
Chind unū *dascalos grecos*
Inarmatū cū-o *varga grosa*
Paradosa *faneros* :

Aritmetichi,
Che gramatichi,
Che istorichi
Ap'edo 'pechi.

Ma acum lumea se *strica* !
Si de ris noi amū *remas* :
Căci *baeții, fara frica,*
Ne daū nouă *piste nas* !

(*Nunta țărănescă*, sc. 3.)

† Aceste expresiuni le amū culesū din gura elevilorū din scōla normală a societăței pentru învățatura poporului romānū, secțiunea de Prahova, la lecțiunile de istoriā : cea ce arată că barbarismele nu se comitū numai de străini ei că se datorescū adesea unor fenomene limbistice recunoscute de filologiā și determinate sub diverse numiri (veđi Hasdeu, *Cursū de filologia comparată*, ms.)

¹ N. Blaremburg : *Romānia și resbelulū actualū saū Guvernanții și guvernații*, edit. II, Bueuresēi, 1878.

numiri speciale după limba care influențează asupra cuvintelor săi sintaxei unei alte limbe :

Latinisme (ib.)

Michaliu pre campulu Turdei.

Preste allu Turdei campu se-intendu *federatele* ¹ *castre* ²,

Unde Români, Germani suntu reuniti cu Valloni. ³

Pratele ⁴-su *investite* ⁵ cu flori si erba *virente* ; ⁶

Dupo cei munti gliaciosi sorele caldu resarî.

Candidulu ⁷ duce Michaliu, meditandu victorie noue,

Siede in cortu *solitariu* ⁸ lenu, fora suspiciuni :

Suffletu-i este coprensu de mari, gloriose proiecte,

Cari tendea a unî toti stranepotii *Traiani*. ⁹

Dero-a' românei genti ursita cruda, sinistra

Vrû se devenia de nouu preda-inimiciloru sei :

Pérfidulu Basta, impinsu, agitatu de invidia orba,

Turba ¹⁰ de urra, venenu, eugeta morte, ommoru.

G. M. F.

¹ *Federatu*=alliatu. — ² *Castre*=tabera, lagaru. — ³ *Valloni*=Francesii den Belgiu, care pre tempulu lui Michaliu erà suppusu Austriei. — ⁴ *Pratu* plur. *prate*=grec. livadia. — ⁵ *Investitu* (cu *s* ingrossiatu)=imbraccatu, accoperitu. — ⁶ *Virente*, latin. *virens* genit. *virentis*=inverditu, verde. — ⁷ *Candidu*=sinceru, onestu. — ⁸ *Solitariu*=singuraticu. — *Stranepotii Traiani*=Români den Daci'a veclia. — ¹⁰ *Turba*=turbedia.

(*Vocea Romana* anu I, n. 2)

*

Vino placid, quô îmi place,

Du-te 'n pace mē dilegu :

Plânsul ochilor que tace

Nici de eum nu 'l înțellegu.

(Eliade R., *Caval'erul Toggenburg*)

*

Latinisme suntū și cuvintele ca : *granditate* (mărime), *frecente* (adeseori) *dedecore* (rușine), *cacumen* (vêrfu), *ciconia* (barză), *popinariu* (cârciumarū), *trabe* (bârnă), etc. de care se află multe în „Proiectulū de Dicționarū“ alū repositilorū Maximu & Laurianu

Elinisme (ib.)

Limba românească din anii 1822 și 1832 :

Polacala 'mî pare bine, cã tu 'te-ai pomãzuitũ,
 Clenũ saũ logiotatos ca s'ajungĩ ai nîmeritũ.
 Acsafna cu duiosie, te rogũ multũ a m'asculta;
 Sã nu faci schepsis, tertipurĩ, nerođii, che ta-lipa.

(N. Istrati)

*

CÂNTECŪ VECHIŪ DE LUME

*Αφροδίτη μου, ἄχ!*¹

*Απεράσισα γὰ ρίψω τὴν ἐλπίδα μου ἀντὶν*²
 Pentru cã nu-mi dai credãre cã numai ție m'e 'uchinũ.
*Ρίπτω πιά καὶ τὴν ζωὴν μου, γὰ χαθῶ ἀπὸ τὴν γῆν,*³
 Ah! cãci vëdũ, tu nu ai milã, cãnd vërsũ lacrimĩ și suspinũ.

*Περιστέρι μου, ἄχ!*⁴

*Ἦξεργε ὁμως καὶ τούτο ὅτι ἔγεινες φρονεῦς*⁵
 Acelui ce te slãvesce și mai multũ de cãtũ pe Zefs.
*Ὡς τύραννος μὲ παιδεύεις ἀσπλάγχνι εἰς τὸ ἐξῆς,*⁶
 Prin urmare mörũ, stãpãnã, ca unũ verde chiparis.
 (Ales. *Teatru* p. 103)

Așa se cãnta pe vremea lui Caragia și a lui Șuțu.

*

Nu pot sta la *syntrofië*
 Qua sã dau *plirophorie*;
 Quocĩ sunt tĩner *hagiamiu*
 Și n'am *praxis* ca sã sciu.

(Eliade R., *Versif.*, p. XLVII)

Elenisme suntũ tôte cuvintele ca : *simandicos*, *ighemo-*

¹ Afrodita mea, ah!

² M'amũ hotãritũ sã 'mĩ aruncũ speranța

³ Imĩ aruncũ chiar viața, sã m'e pierdũ de pe pãmëntũ.

⁴ Porumbița mea, ah!

⁵ Aflã una și acẽsta cã te-ai fãcutũ omorõtore

⁶ Și ca unũ firanũ fãrã milã m'e chinuesei necontentitũ.

nicos, a se *diafendefsi* (a se apăra), *engomie*, etc. : care au inundat în țară și au împestrat limba în timpul Fanarioților și de care e plină literatura din acele timpuri.

Germanisme (ib.)

Germanismele au influențat mai ales asupra Românilor transearpătini; de exemplu : adjectivele din *Foia Societății* bucovinene (p. 215 din 1867) :

Noi Români vom avea o viață națională *conștientă* și *scopită*, (*Zweckbewusstes Leben*) — este un germanism.

Noi nu putem să spunem de câtă „o viață națională, care să-și cunoască scopul.”

Din aceeași cauză

Cultura specială de chiămare (*Spezielle Berufsbildung*) este un germanism.

Asemenea cuvintele

Nevoialitate, neprecalculată (p. 6) Nemțesce : *Lebensunfähigkeit, unvorherberechenbar*.

Și propoziția cu care își începe *Foia societății* anul 1867 :

Omul inteligent, care a devenit la cunoștința conștientă, că are etc.

este un germanism neînțeles pentru Români. Noi am spune : Omul care începe a simți sau a ști că are etc., dar nici odată : care a devenit la cunoștința conștientă. (Nemțesce *bewusstes Erkennen*). *

Slavonisme (ib.)

Limba românească din anii 1822 și 1823 :

„Pe-un pământ ce 'n dejurștă de multe ori s'a primit,
La presustvii ca pomonice cu credință au slujit.

* Maioreșen, *Critice*, p. 40.

In multe comandirofcee tot eu cinste am umblat,
 Și sledsvii pe la zastave de multe ori am luerat ;
 In otpusei eu podorojne eũ ca alții n'am eșit,
 Saũ ostanofcee la slujbe în veac n'am pricinuit ;
 Samovolnicia iarăși niei eum nu am săvêrșit,
 Ci nagrajdieni primit'am, ca un cinovnic einstit ;
 Nacazanii pentru slujbã niei odatã n'am avut.
 Și sdelei a luera ca mine altul nu s'aũ mai vêdut.
 Din stolo-nacealnicũ astãđi spre elen sunt pomãzuit.
 Pentru cã eunose pareatea ; l'astã m'aũ înaintitũ ;
 Nu crede deei la ponosuri, nu 'mĩ lua al tãu favor
 Și nu uita cã mē chiamã . . . *** sin ***

(N. Istrati).

Slavonisme suntũ cuvintele ca : *isbãndã, iscãlire, ispravã, isnovã, iscodũ, prinosũ, podvadã praznicũ, povarã, zavistiã, zãbacã, zapciũ, zadarnicũ, etc.* cari aũ trecutũ în limbã prin influința culturei slavone de odiniorã *

Frantusisme (ib.)

Cã passerea que vede prin umbrele funebre,
 Credința mea pătrunse cã ochiu pĩntre tenebre
 Instinetul ei prophetiecu destinu 'mi revelò.
 Adesea al meu sufflet în visele-aurée
 Pe arripe de flacãri svolãnd spre empyrée
 Vedũ divine cãmpuri, și mórtea devanțò.

(Eliad R., *Poetulũ murindũ.*)

*

Sórele tot de o datã risipind noru 'n senin,
 Cu horróre luminedã cãmpul de *carnagiũ* plin.

*

Ci sã nu'mi viiã p'a melle *plage*
 Sã 'mi arđã, stingã pasciuni, *foillage*
 Sã 'mi sfarme, spargã la *coquillage*
 Sub bombe, tunet uccigêtor.

*

* Veđi „Vocabularulũ de vorbe streine“ alũ lui I. Heliade R. — Bueurescĩ, 1847.

Dacă erudū timpulū eu-a lui *ravagiurī*,
 Natura nōstrā o veștejesce
 Ne remānū încă multe-*avantagiurī*, etc.

(Negruți, *Teatru*, p. 61)

Franțuzisme suntū cuvintele ca : *ofrandă*, *resonū*, *bavardū*, *partajū*, *maritajū*, *eclerajū*, *demarșă*, *atelajū*, *bandajū*, *ravajū*, a *disposa*, *avertisa*, *asorta*, etc.¹ Mai alesū administrația și miliția împrumutā cuvinte streine.*

Ungurisme, turcisme, etc. (ib.)

Ungurisme, turcisme, etc. suntū cuvinte luate din limba ungară, turcă, etc., precum : *birău* (primarū), *feredec* (băi), *grofū*, etc. — *hazna* (visteriā), *tarapana* (monetăria), *rușfetū*, *huzmetū*, *ogeacū*, etc. †

Solecisme (ib.)

Acestū defectū gramaticalū consistē, mai alesū : din greșita întrebuințare a prepozițiunilorū, a conjuncțiunilorū, a pronomelorū ; de ex. :

¹ Asupra franțusismelorū veđi și articolulū d-lui Țincū „De ale limbei“ publicatū în foița „României Libere“ No. 176 din Decembrie 1877.

* Militi'a și alle militiei este una din părțile activității naționale, în care nu seimū cum se face eo limb'a s'a respectatu și se respecta mai pucinu. Peno mai eri domniā, în această parte : *ostafecele*, *obachtele*, *parucicū*, *praporgiū*, *polcovnicū*, *pricazurile*, *otnosieniele*, *smotrurile*, *lozincele*, *pisserū*, *iuncariū*, *fetfebelū*, *uceniele*, *vistavoi*, etc.

Astadi au invasu în locu-le : *avangardele*, *ariergardele*, *furagiele*, *furgone*, *cordone*, *serjenți*, *jandarmi*, *avant-posturile*, *puđr'a*, *balele senturonele*, *ramparturile*, *ranforturile* și cu totu nemulu lorū. Mane? — Mane D-deu seie ce potopu va mai veni de asta parte preste biét'a limba romana (L & M. Glosarul Academiei, cuvântul : *avangarda*).

† Veđi „Dict. fr.-ture *Nassif-Maluf*.“ din care o parte s'aū publicatū și în „Școła Română“ din Ploesei, de colegulū meū d. T. H. Zamfirescu.

‘Plecū în saū *pentru* Paris=la Paris. ‘Mi-amū ȃisū în sine=‘mī amū ȃisū în mine. Voi însă‘ȃi aȃi venitū la mine=voi însi-vē aȃi venitū la mine;

Din greșita concordare a verbului, a adjectivului și a articolului impropriū *alū, a*; de ex. :

Militariī merge la resbelū=Militariī mergū la resbelū. ‘Mi-amū cumpēratū nisee haine noi=haine nouē. Aceste haine suntū a mele; iar nu a tale=Aceste haine suntū ale mele; iar nu ale tale;

Din greșita întrebuițare a genitivelorū, când acestea suntū precedate de o vorbă nearticulată, de ex. :

D-lui Ministru instrucȃiuneī publice și alū cultelorū etc., în locū de Domnului Ministru alū instrucȃiunii, etc.;

Din greșita întrebuițare a pronumelorū *sēū, sa, lui* și *ei*. D. ex. :

Orī-ce părinte își iubese copilulū *lui*, în locū de copilulū *sēū*;

Din întrebuițarea unorū forme neadmise de gramatică, de ex. :

Căși = case; paserile sborū = paserile sbōrā; picere = picioīre; a cosea = a cōse;

Din construirea propoziȃiunilorū saū a fraselorū după idiotismulū unei limbi streine, mai cu deosebire a celei franceze saū germane. Ast-felū întâlnimū propoziȃiuni și frase ca :

A se supēra în contra cui-va, în locū de a se supēra pe cine-va (se facher contre quelqu'un); nu amū bani asupra mea (je n'ai pas d'argent sur moi), în locū de n'amū bani la mine. Pentru a fi rege elū nu este mai puȃin omū. (Pour être roi il n'est pas moins homme) în locū de: Măcar cā este rege, cu tōte aceste este și elū omū.

A jude-a la închisōre=a condamna la, etc. Nemȃsesce : *Zur Kerkerstrafe verurtheilt*. Tīnēra engleză avutā fără mēsurā=fōrte avutā; Nemȃsesce : *unermesslich reich*. Spre norocire casa n'a luatū focū=Din norocire. (*Zum Glück*.) etc. ¹

¹ Din *Lit. Manliu*, p. 86. . . .

Provincialisme (ib.)

Aiei (în Iași) *glodulă, colbăria*
 Pe pământu și 'n ceru domnese!
 Și *fânarel'* Eforiea
 Totu în lună *năzuese!*
 Prin urmare 'n veci Eșenii
 Până 'n gât suntă *înglodați,*
 Și ca *bufne,* ca vedenii
 De lumine depărtați.

Așa cânta „Chirița în Iași“ (a., III, se., 2).

Al. *Teatru* p. 442.

Provincialisme sunt cuvintele și espresiunile ca *du-ghiană* (magazin), *cosciug* (coșniță), *oghială* (plapomă) *móre de curechi, tună 'n sobă* etc. *

Archaisme (ib.)

Essordiulu si invocatiunea unui proiectatu „Traianu“

Voliu a cantare ¹ lupt'a cumplita, -ingemenata, ²
 Ce sustienû-in veclime Traianu imperatoriu ³
 In contra lui Decèbalu, ferosulu Dacieu rege,
 Plantandu Roman'a gente la Istru ⁴ si Carpati.
 O genie ⁵ potente allu Romei veclie, -eterne ⁶!
 Inspira versulu timidu ⁷ allu seni ⁸ stranepotu;
 Se pota demnu narrare ⁹ vertutea strabunesca.
 Romaniloru de-essemplu, altòru-a ¹⁰ de temutu.

G. M. F.

¹ *A cantare* forma archaica netrunciata a infinitivului. — ² *Ingemenatu* = îndouit. Traianu poartă în contra lui Decèbalu doue resbelle. — ³ *Imperatoriu* s. *imperatore* form'a nescurtata de la lat. *imperator* în locul celei scurtate popularie *imperatu*. — ⁴ *Istru* numele vecliu allu Dunariei de diosu. — ⁵ *Geniu* = spirit, spiritul tutelariu. — ⁶ *Eternu* = sloven. vecinicu. Epitetulu ce de preferență se daă vecliei Rome. — ⁷ *Timidu* forma romanita den latin. timidus. — ⁸ *Seui* forma macedoromana în locul celei dacoromane allui seu. — ⁹ *Narrare* = istorire = sloven. povestire. — ¹⁰ *Altòru-a* accentuarea antica în locul celei moderne altòru-a.

(*Vocea Romana*, No. I. p. 6).

* D. V. Alexandri a esplicatû o seriă de mai multe cuvinte străine, barbarisme, provincialisme, etc., în vol. III, *Teatru*, p. 1745-1783.

Neologisme (ib.)

Unu eșemplu foarte tare, pînă unde pôte merge introducerea greșită de cuvinte noue, ni-lu dă limba repozatului Eliade :*

Esei belă, Serafita ! belisimă 'ntre dee,
 Tu esei alu frumuseței și gemmă ș'ornamentu.
 Te vedu și vedu olimpulū, grădinele-empiree,
 Esei fericirea lumii și centru 'n firmanentū.

(*Seraphita*, Poesii inedite, Buc., 1872)

Neologisme suntū cuvintele ca *donuri* în locū de daruri; *terra* în locū de pămēntū, *cercustanța* în locū de împrejurare, *nu amū opū* în locū de nu amū trebuință, *surgū* în locū de se nascū, etc.

*

Din „*Reînturnarea rondunelei* :“

Salutare rāndurelā
 Mesagerā dulce belā
 Te-ai întorsū cu-alū tēu cortegiū strălucitū, încântătorū ;
 Din 'nainte-ți neaua fuge
 Apa ei iērba o sugē
 După tine se întorce ziefirulū balsāmătorū.

(*M. Porfirii.*) †

În privința sfortărei de a introduce cuvinte noi într'o limbă putemū avē în vedere următoarea anecdotă :

„Din viața Impēratului Tiberius ni se referă, că odată comițēndū o erōre în contra limbei, Marcellus 'i-a relevat-o și 'i-a îndreptat-o ; dar Capito, unū altū gramatistū ce era din întēmplare de față, observă, că limba impēratorului este limbă bună sau celū puținū, dacă nu este îndată, va deveni peste curēndū. La acēsta însă Marcellus rēspunse : „*Capito este unū mincinosū, Cesare : tu*

* T. Maiorescu, *Critice*, p. 459.

† În *Codicele române*, editat. de d. V. Boerescu, se potū vedē totū felulū de neologisme luate din diverse limbi.

poși acorda împământenirea cea mare unui om, dar nici odată unui cuvânt.“

Purismul (p. 61)

Unii voru să purifice limba de toți termenii populari:

Appellu la arme

Nemica ¹ mai sublime, mai demnu de reveritu, ²
 Ca lupt'a suscepata ³ de-unu populu assupritu,
 Ce-aspira se disferme ⁴ erudu jugulu ⁵ rossionosu,
 Impusu de violenti'a straninului trufosu!
 Au ce valoare se-aiba a' firii ubertate ⁶
 Lipsita de onore, dreptu si libertate?
 Vai, fora-aceste bunuri viueti'a-e degradare,
 Nolluca-ammagitoria, nedemna vegetare! ⁷

Romani, la arme dero, barbati si juni, sariti,
 In diu'a resbunarii pre inimiei colpiti! ⁸
 La lupt'a sacra pentru altarie si focarie ⁹
 Veniti cu voliosia si-unanima strigare!
 Probatu eo seti ¹⁰ nepoti buni ai divului ¹¹ Traianu,
 Co-in vene ve curre ¹²-anceo puru sange de Romanu!
 Adduceti-ve-a mente de glori'a strabuna:
 A' Romei gente-illustra in voi se nu appuna!

Victoria au morte allu vostru simbolu ¹³ fia,
 Si franti voru fi paganii de-a' Cerului menia!
 Ma ¹⁴ deco-ursit'a cruda voli-va ¹⁵ se cadeti,
 Istori'a narra-va la successoru summeti
 Vertutea parentesca si-a' genului ¹⁶ marire,
 Fiendu intemeliata a' vostra nemorire!
 Currendu ¹⁷ allu vostru sange, intrepridi ¹⁸ luptatori,
 Va nasce si cumplitii eroi resbunatori! G. M. F.

¹ *Nemica* s. *nemie*'a forma mai corecta de câtu *nemieu*. — ² *Reverire* lat. *revereri* = respectare, venerare. — ³ *Susceputu* de la *suscepere* = *interprenderi*! — ⁴ *Disfermare* forma macedoromana in locul celei dacoromane *sfermare*. — ⁵ *Crudu jugulu* construcțiune arhaica = *crudulu jugu*. = *Ubertate* = *abundantia*, *fertilitate*. — ⁷ *Vegetare* = *viuare ca plant'a* (*fora sentire*). — ⁸ *Colpire* = *lovire*. — ⁹ *Focariu* s. *foculariu* = *vetra*. — ¹⁰ *Semu, seti* formele primitive,

Alții nu admitu nici termenii tehnicii, ca în acestu e-
semplu pe care îl luăm din scrierile lui Pumnul :

* Intraducăciune pregătitivă în filosofie sau sciemînt. Prodata in-
traducăciunii este cunoseăciunea însemnînței sciemîntului ca mama
nascătivă a celorlalte sciințe !

Astă cercetăciune este cu puțință pe trei drumuri *a)* pe drumu
vorbămîntal (etimologie); *b)* pe drumul sufletămîntal (psihologie)
c) pe drumul tîmplatural (istoric) etc.

(Din manuscris. despre filosof. populară.)

Causele care au contribuit la stricarea limbei, mai a-
lesu în timpii din urmă, suntu multe; dar ele se pot
reduce la următorele trei mai principale: 1° *traducțiu-
nile* „fiind-că literatura noastră s'a început prin tradu-
ceri... începëndu de la Coresi și pênă la Codulu Ale-
xandru Iónu I.“ 2° *Diaristica*, care — mai alesu în tim-
pii din urmă — a luat o fôrte mare desvoltare; 3° *Fa-
miliarisarea limbelorū streine și instrucțiunei făcută în
institutle esterne*, care decurgu din sistemul de educațiu-
ne ce se dă marei majorității a tinerimei române. ¹

CLARITATEA (ib.)

Regula prescrisă pentru claritatea versurilor, convine
ori-cărei compozițiuni :

dupo cari s'an formatu den suntu modernele suntemu, sunteti. —
11 *Divu*=divinu, dieescu; epitetu ce se daă imperatoru romani
dupo morte, fiendu declarati de semidiei. — 12 *Currere* forma mai
corecta de cătu curgere. — 13 *Symbolu* s. *symbolu* semnu s. euventu
caracteristien, euventu de ordine. — 14 *Mà* macedorom.=daeorom.
dero, enso. — 15 *Voli-ra*=va voli. In limb'a veclia formele verbali
compuse se adusa forte desu cu aussiliariulu pospusu, cea-ce limb'a
moderna face mai multu numai la intrebari si esclamari. — 16 *Genu*
=neamu. — 17 *Currendu* acci=in currendu. — 18 *Intrepidulu* lat. in-
trepidus=animosu, fora frica.

(*Vocea Romana*, No. 1, p. 7.)

¹ Veđi articolulul d-lui N. Densușanu „Sintactica limbei române“
publicatū în foiața „României Libere“ No. 103 și 104 din an. 1877
Septembre.

Dați-vă ideea clară, fiți în versuri lămurii
 Cum să vă pricépa lumea, daqua vreți a fi citii
 Sunt ómenii confusi cu mintea, și eugetările lor
 Sunt nencetat înecurate într'o desime de nor;
 Lumina minții pe dênșii nu è 'n stare-a'i luminà.
 Catã să scii mai nainte pîn' a seri, a eugetã,
 Dupó ideile nóstre tóte quâte exprimãm
 Or le lãmurim mai bine, or mai mult le 'ntunecãm;
 Quea que cunóscem bine se enunță lãmurit,
 Vorbele prin quare-o ñicem vin pe locu și nemerit.

I. Eliade R.

Galimatia și non-sens (p. 62 și 63)

Philosophia absolută. ¹

„Pentru mine, Domnule philosophū, simțirea este unū fluidū individualū, care redusū la cea mai simplē expresiã, printr'o impulsã comunicativã, și făcëndū prin hypotenusã o tangentē prin fibrele simțitive, strãbatte prin tóte liniile paralele ce se unescū din natura lorū într'unū punctū, și prin simțibilitate produce tóte sensațiunile, tóte simțimintele sentimentalismului celorū cinei simțiri ce simțualmente funcționã prin cele cinei simțuri și cadū tóte în synthesa perpendicularã spre a se manifesta spiritului umanū printr'o phosphorescentã supranaturalē a intellectului simțitorū...”

Obscuritatea

Din inversiune și abstracțiune (ib.)

La Thermele lui Carolū IV :

Fântanã que însuffli în corul eliconiu
 Cântãrile divine! Cum unda ta ferbinte
 Prin vineteți sulfūrii șiempyreanul calce
 Adduce în lume viața? Din Etna smulgi tu focul?
 Prin Styx fulgerã venați, și ast-fel împingi Mórte?
 Sau ceru îți dá cãldura que 'n stanțele'i viadã?
 Tie se 'nehinã Baia, și se închina unda
 Albanului, onóre d'antenoree plage;
 Si jos își plécã fruntea quelle faimóse Therme
 Sorgintile cetãții a Rinului cerului

¹ Veđi Odobescu, *Pseudo-Kynigheticos*, p. 148.

Unde reposă 'n pace cenușa 'mbărbătore
 A Marelui quel Carol, mai bunul din toți regii.
 (I. *Eliade R.* Cursu de poezie generală p. 167)

Equivoculă (în stilu glumetu) p. 64

În „Căsătoria silită“, Sganarelle se duce a cere unu consiliu, dacă va face bine însurându-se; doctorulă Pancrace îi dice, înainte de a intra în fondulă cestiunei:

Pancrace

De ce *limbă* voiți a vă servi cu mine?

Sganarelle

De ce *limbă*?

Pancrace

Da!

Sganarelle

La naiba! de *limba* pe care o amă în gură. Credă că n'amă să mergă a împrumuta pe a vecinului.

(Molière, *Le Mariage forcé*)

C. Negruți încă ne ofere mai multe exemple:

În „Musa de la Burdujani“ C-óna Caliopi asigură pe servitorulă seň Stănică, că nu va lua de soțu nici pe cuconulă Trohinu, nici pe cuconu Baronu, ci pe unu italianu, Turlupini, pe când Stănică ținea la unu alu patrunea:

Caliopi

N'ai grijă, băete, n'a fi nici unulă nici altulă. Nu; amă o presimțire și inima mi spune, că scumpulă meň Turlupini va lua *mărulă*.*

Stănică

Eu socotă, euconiță, c'ară fi bine dumneta să nu-i dai nici *mără* nici pară, până nu-i vidă și pe greculă celă cu putinile și chiupurile. . . . Acela are multe lucruri bune.

(C. N. *Teatru*, p. 66).

* Alusime la mărulă Discordiei din Mitologia grăcă.

Stilu bombastică (umflată, afectată, esagerată)* p. 68

Căința lui Petru

Malherbe o descrie ast-felū :

Atunci strigătele sale, isbucnescū ea nesce tunete,
 Suspinele sale devinū vēnturi, pe care stejarii le înfruntă,
 Iar lacrimile sale, care mai nainte curgeau cu moliciune
 Sēmănă cu unū torentū, care din munții înalți
 Pustiescū înecându cāmpiele vecine,
 Vrea ea totū universulū să nu fiă de cātū unū elementū (o apă)

În s-ta Scriptură acéstăși căință se exprimă prin câte-va cuvinte : „Și eșindū afară (Petru) plânse cu amarū.”

Grecii numiau acestū defectū *Teratologiă*.¹

Regula de observatū în privința acestui defectū o dă Heliade în următoarele versuri :

Spuneți eugetarea vōstră, galant, 'nalt, glumeț, ușor :
 Dar spuneți-o, cum se spune, pe 'ntellesul tutulor.
 Dupō vorbe îngōmfate nici de cum nu alergați
 Cu termeni que nu'și au locul phrasile nu le 'nnecați.
 Tot spre bunul simț să cate; dar aqū qua s'ajungem
 Callea è allunecōsă și-anevoie s'o ținem,
 Puçin de ne vommu abatte, în dată ne rătăcim :
 Drumul Rației è unul, dintr'ensul să nu eșim.

Un autor quâte-o dată, plin d'un plan que și a făcut,
 Pînō quând nu 'și 'l deșartă, nu mai tace un minut.
 De è palat que 'ntêlneșce, începe a 'ți'l descri,
 Si te pōrtă pretutindenī, pînō quând te-o ammeți :
 Lei apprōpe è o scară, o sală mai depărtat,
 Să veđi un lalcou pe urmă ! numai aur è luerat.
 Locu pe unde-va nu lasă, pe jos, pe sus, peste tot,
 Unghiuri, ferestre, plafonduri a scapă de el nu pot.

* Stilulū este esageratū, când înțelesulū său intensitatea cuvinte. lorū isolate, covêrșesce intensitatea gândirei ce vorū să exprime în împreunarea lorū. (Măiorescu. *Critice*, p. 40).

¹ Veđi *La Rhét.*, par B. Lamy, Paris MDCCI.

Intoreu la foi, întoreu iară, d'oiu dà d'un capătèiu,
Ș'abiã mē scap în gradină assudat pînō 'n calcâiu

Fugiti de stērpa abondanță d'un assemeni autor,
Nu ve 'ncăreați nici o dată, d'amenunt obositor.

Eliad.

ARMONIA DE CUVINTE (p. 69)

Viforulū bubue, sbórã,
Crivēțulū vîjje, trece,
Tremurulū saltã, dobórã,
Trãsnetulū arde, petrece
 Cu eugetulū cãnd vii.

Grindina bate, pãlesce
Stingerea vasu'i urmézã,
Seceta sēcã, stîrpesce
Fómetea rumpe rãcenesce
Bólele sbiarã turbézã
Mórtea dobórã, cosesce
 Sentința cãnd tu ții.

I. Eliade R.

*

Isterulū, bubue, ostia tremurã
Stâncele sfaramã c'o loviturã
Bubue muntele dudue vãile
Urlã pãdurile spațiułū urlã!
Saltã și tremurã munții și stâncele
Crapã; isvórele ies murmurãndū
Spumézã, coleotã cãt elū cu ostia
Isterulū, stâncele bate gemẽndū
Tóte pâraele undele Istruluī.
Vinū de le turburã și adunate
Plécã facū pluvie ochiuri și spumézã
Urlã — cãmpiile suntu înecate.

(Bolint.)

Cacofonia (p. 70)

1° Pentru *ce acelu reg-e-i așa liberu ș'așa înțeleptu.* *

* În glumele poporului se află multe asemenea frase în care sunt
grămădite sunetele aspre; *boū brézū bãrtobrezū*, etc.; *crãpai capu*
caprei 'n patru, etc., etc.

Arborii suntū țepe douêzeci de mii
 Turcii totū 'n atâtea țepe morți și vii
 Peste-aceste țepe este-o țepă mare
 Unde-unū mare pașă la vedere-apare!...

(Bol., *Banchetulū lui Țepeșū*)

2° Ton thé t'a-t-il ôté ta toux?

(Ceaiulū tēu rădicatu-ți-a tusea?)

*

3° La aceste vorbe, junele frumosū
 Coifulū își aruncă, pēru-i cade-undosū.

(Bol. *Fata de la Cozia*).

ARMONIA FRASELORŪ (p. 71)

Periodū cu patru membre : „Dacă d. de Turenne n'arū fi sciutū de câtū să lupte și să învingă; dacă elū nu s'arū fi rădicatū d'asupra virtuțilorū omenesci; dacă vitejia și prudența sa n'arū fi fostū însuflețite de unū spiritū de credință și de îndurare; eū l'ași pune în rēndulū Fabiilorū și Scipionilorū.“ (*Fénelon*.)

Stilū periodicū (ib.)

„Când totulū degenera în viața naționalē, când totulū geme ca într'unū visū durerosū, când streinulū usurpă domnia și episcopia patriei, când drepturile tôte suntū ale streinuluiū împilatorū și datoriile tôte ale pământēnuluiū împilatū, când numele de *Românū* ajunge a nu mai însemna de câtū *sclavū*, *innobilū*, lucrulū altuia; când usurpatorulū, dinpreună cu moșia, ne smulge și sufletulū de Românū, ne corumpe pēnă acolo întrū a ne fi rușine cu numele naționalū și cu limba părințilorū noștri și ne degradă pēnă întrū a deveni instrumentulū infamiei, împilatorulū frațilorū noștri; **atunci se cunósce ce va să ȃică a fi mare într'o epocă atătū de mică!**... Atunci cuvēntulū lui Dumneđeū cu câtū se retrage și se depărtēzā de glōta adulatoțilorū corupți și coruptori, cu câtū se depărtēzā de Cărturari și Farisei, cu atāta se retrage

și se condensă, ca să dicu așa, se concentrează în vasele alese ale Providenței : scânteie cu scânteie sacră, ce erau răspândite în totu omul, se adună ca într'unu singuru focaru datatoru de viață în inima vre-unui alesu alu lui Dumnezeu. " . . . *"

Stilă biblică (p. 72)

„Libertatea e înduoită : cea din lă-întru și cea din afără . . . ele sânt surori și una fără alta nu pôte trăi. Libertatea din afără este neatârnaarea țerii în care nascem și de la care avem dreptulu de om de sub biruirea oricărui alte țerii și împărății. Libertatea din lă-întru este legea, icóna dreptății dumnezeesci, făcută prin învoirea tutulor și la care toți de o potrivă suntem suppuși. Acolo unde nu e lege, nu e nici libertate, și acolo unde legea e numai pentru unii și cei-l-alți sânt scutiți de sub ascultarea ei, libertatea a peritu. . . . Coci atunci asuprirea, nevoile, necazurile și sărăcia isvorescu în lume ; atunci lumea se împarte în săraci și bogăți, în stępâni și robi, flămênți și îmbuibăți. . . . atunci lumea stă în cumpenă de peire ; coci dreptatea Domnului e vecinică și elu blestemă pe omul ce alunecă în callea nedreptății. . . . Străbunii noștri au fostu blestemați de Domnul pentru strîmbătățile lor și blestemul a trecutú din nemú în nemú pêne în zilele nóstre. Priveghiați asupra-vé ca candela ce arde, ca nu copiii voștri și copiii copiilor voștri să dică de voi : „Blestemu asupra părinților, cari au făcutu „strîmbătate! . . .“ Strîmbătatea isvoresce din siluire, din pismă, din jăfuire și din nesciință. . . . Legea dreptății e frăția. Și ce frăția pôte fi între unu uliu și jertfa lui, între strîmbătate și dreptate? Pêne când mai puteți, voi, cei ce ați căleatú dreptatea, grăbiți a intra în callea Domnului, coci va sosi dioa isbândirei, când vrabia se va lupta cu uliul și lu va birui și într'adeverú dicu voé, acea di s'a apropiatú.

*

Furtuna mântuirii strașnică are să fie. . . . Aveți grijă de dioa aceia și grăbiți-vé a vé îndreptă din vreme. Târ-

* *I. Heliade Rădulescu*. Panegiricú în memoria lui Ioan Văcăreșcu. București, 1863.

diu va fi atunci a plânge și a se căi; căci suferința îndelungată împetresce inima omului și uccide mila dintr'însa... Cei mari și puternici au toate dările spre a se îngrășa din asupra creștinilor, poporul are numai un césu în care își isbândesce, și cu acestu césu răscumpără vécuri de chinuire. . . . Blestemele véduvelor sá-race, sudórea ómenilor cheltuită în folosul altora, hrana sérmanilor mistuită, moștenirea copiilor hrăpită, toate adunate la unu locu crescú furtuna omenéscă și rêsplata cumplită a dreptății Domnului. Cei ce prin siluire facú asemené nelegiuri, prin siluire perú . . . și sabia Domnului e braçul poporului . . . și sabia atunci mánuncă carne și nu cruță pe nimeni, de la sugétóriu pêne la celú desávêrsítu bêtrânú. Și sângele curge ca unu isvorú, căci sângele îmbată mintea ca spirtul și ca vinul celú tare.... Și'n acea di se vor aúdi mai multe vaiete decum s'auđirá decând cu lumea . . . și sângele vèrsatú va cãdé peste capul celor ce dicú acum : „Nu e dreptate dumneđeéscă!...” cari precupețescú dreptulú véduvei și vëndú cugetul lor și sângele fraților lor.

(N. Bălcescu, *Cântarea României*).

ARMONIA IMITATIVĂ (p. 73, 74. 75)

a) *de sunetú :*

Inmormântarea și toate sunetele clopotului

Un an, — dând d'anî, leag' an d'an — d'anî vani
 D'atunci, un lanț întreg s'a format,
 D'atunci de când în groapă-a intrat!
 Un an, — dând d'anî, leag' an d'an — d'anî vani
 D'atunci, un lanț întreg s'a format!
 Din turn prelung și vibrător zvon
 Prin limbî de clopot sunete dà;
 Undă 'n oîchî lacrémî, pe feți undă!
 Din turn prelung și vibrător zvon
 Făcea mișcat om d'om a sê dà
 Undă 'n oîchî lacrémî la tristul ton
 Undă, — Undă, — Undă, — Undă!

(Al. A. Macedonski, *Poesii*, p. 160.)

*

Sgomotulú valurilorú agitate :

Unda bate peste undă, valurile se 'mmulțescú,

Sarū in susū, s'asvêrlū 'mpinse, se 'ntêrritā, vijîesē.

Eliade.

Viscolulū

Crivêtulū din Mēdā-nôpte vijie prin vijelie
Spulberând zăpada 'n ceruri de pe deal, de pe câmpie.
Valuri albe frecū in zare, se așeadā 'n lung troean
Ca nisipurile dese din pustiul african.

Viscolul frământă lumea!.. Lupii suri esū după pradā,
Alergând, urlând in urmă'i prin potopul de zăpadā.
Turmele tremurā! corbiī sborū vîrtej, răpiți de vînt,
Și răchițile se 'ndoae lovindu-se de pāmēt.

Sberāt, raġet, țipet, vaet, miī de glasuri spāimântate
Se ridicā de prin codri, de pe dealuri, de prin sate,
Și 'n departe se aude un nechez resonātor. . .
Noaptea cade, lupii urlā. . . Vai de cal și cālêtor!

Fericit acei ce noaptea ratēit in viscolire
Stā, aude 'n câmp lătrare și zăresce cu uimire
O căsuțā drăgălașā cu ferestrele lucind
Unde dulcea ospetie îl intimpinā zimbind!

Alesandri,

*

Sgomotulū luptei :

Pāmētul ropotesce sub tropot de copite
Vezduhul strălucesce de arme ascuțite ;
Iar paloșele albe cioenindu-se 'n loviri
Daū foe, daū mōrte eruntā, daū aspre zingheniri.

Id.

*

Tropotulū cailorū și urlêtulū lupilorū.

De-odatā se trezesce pădurea și rēsună
De-unū tropotū de copite pe ghiata ropotindū.
Ș'in zare se ivesee unū calū fugândū, sārindū,
Urmatū de lupi in fugā, ce urlā împreună.

Id.

*

Tropotā, bubue, plaiul Candavii
Lângā Cavaia

Caii se spumega, pui ai Moravii
 Răpind bătaia,
 Eată-i alunecă!

Bolintineanu.

*

Furtuna :

Resbubuiă p'în brații ce șueră ca șerpii

N. Rucareanu.

*

Șueratulū șerpilorū :

Pour qui sont ces serpents qui sifflent sur vos têtes?

Racine.

Pentru cine 'sū acești șerpi ce vë șueră pe capū?

Uneori armonia imiteză chiar sunetele aspre, ca în acestū versū alū lui Virgiliū

Ergo aegre rastris terram rimantur

ii care se aude sgomotulū plugului în țerină.

*

b) Armonia de mișcare

Cucoarele :

Din cea zare luminoasă vine-un lung șir de cucoare
 Aducând pe-aripi întinse calde rațe de la soare ;
 Eată-le de-asupra noastră, eată-le colo sub nor,
 În vëzduh călăuzite de-un pilot, bētrân cocor.

Alexandri.

*

Caderea Rinului :

El cade! . . . din nălțime în fund se prăbușește
 C'un muget lung, selbatec, grozav, răsunător.
 Din stânci în stânci el saltă zdrobit; se risipește
 Precum o împărăție de glorios popor.

Id.

*

Cutremurulū :

Uet, urlet s'aude! colcăe sare pământul

Tremură, sgudue, saltă, colcăe, erapă, plesnesc —
 Sgudue iar, restornă; trosnet, țipet s'aude,
 Spontaneu lumea se'nehină — Domnul trece'n mînie. —
Eliade.

*

Armonia de sentimentū

SONGE D'ATHALIE I.

C'était pendant l'horreur d'une profonde nuit.
 Ma mère Jézabel á mes yeux s'est montrée,
 Comme au jour de sa mort pompeusement parée.
 Ses malheurs n'avaient point abattu sa fierté;
 Même elle avait encor cet éclat emprunté
 Dont elle eut soin de peindre et d'orner son visage,
 Pour réparer des ans l'irréparable outrage.
 „Tremble, m'a-t-elle dit, fille digne de moi :
 „Le cruel Dieu des Juifs l'emporte aussi sur toi.
 „Je te plains de tomber dans ses mains redoutables,
 „Ma fille.“ En achevant ces mots épouvantables,
 Son ombre vers mon lit a paru se baisser ;
 Et moi, je lui tendais les mains pour l'embrasser.
 Mais je n'ai plus trouvé qu'un horrible mélange
 D'os et de chairs meurtris et traînés dans la fange.
 Des lambeaux pleins de sang et des membres affreux,
 Que des chiens dévorant se disputaient entre eux.

Racine

1.

VISULŪ ATHALIEI

Era o nópte negră, grozavă 'n jurulū meū :
 Vedeamū pe Jesabela, pe muma mea, 'nainte,
 Ca 'n ziua morții sale, în splendide vestminte :
 Păre că de durere ea n'a fostū suferitū ;
 Pe fața-i vedeamū încă acelu falsū coloritū
 Cu care avé grija a se orna adese
 Spre-a repara insulta ce anii i-adusese :
 „Cutremură-te, dise, căei crudulū Dumnedeū
 „Alū Jidovilorū vine să frângă capulū tēu.
 „Te plângū, demna mea fică! vèntū greū asupra-ți bate.“
 Și terminându aceste cuvinte 'nfricoșate,
 Spre patulū meū întinsă păru a se pleca :
 Eū mē întindēmū la dēnsa spre a o 'mbrățișa ;

Dér nu amú aflatú alta de câtú bucăți strivite
 De óse și de carne în tină risipite,
 Fășii pline de sânge, iarú câni mai mulți urlându
 Și vrëndú ea să apuce din ele mai eurëndú.

Sion.

*

UCIGAȘULŪ FĂRĂ VOIĂ

O temniță adâncă îmi este locuința :
 Prin dese, prin negre zăbrele de fier
 O rază perdută îmi spune ființa
 Cerescului sóre, seninului cerú.

Și frigulú mă 'nghiață: e umedú pământulú:
 De ziduri, de lanțuri eú suntú ocolitú:
 Aici suferința așteptă mormântulú.
 Căci legile lumii așa aú voitú.

Adușú ca o erudă, selbatecă fiară,
 L'a temniței pórtá nădejdea-amú lăsatú,
 Și simțú chinuire atátú mai amară
 Cu câtú a mea sórtá eú n'amú meritátú.

„O nópte fatală! o nópte cumplită!
 Pe patu-mí de trudă dormémú obositú,
 Era despre ziuă; soția-mí iubită
 Seda lăngă mine . . . unú visú, visú cumplitú!

„Vedúiu : în bêtrâne păduri depărtate
 Păré că mă aflu; eramú călătorú;
 Dar calea perdusemú; pe ramuri uscate
 Cânta cucuveaua cu g'lasú cobitorú.

„Copacii în prějmă-mí păréú că 'nviezá,
 Din tótá tulpina unú gemétú eșea,
 Flămândă, cumplită, vedeamú că-mí urméză
 O cétá turbată de lupi, ce urla.

„Și eú fugeamú iute, fugeamú cu grăbire,
 Dar loculú sub mine de sânge 'nchegátú
 Silințe-mí zadarnicé puneá 'mpotrivire;
 D'o rece sudóre eramú inundátú.

„Sufia unú vântú iute, și luna 'ngrozită
 În spațiuú vecinicé trecea alergândú,

Cu stinsele-î raze, cu fața-î pălită
Intinse pustiuri abia luminându.

„Apoi de o dată în nori se aseunse.
Și lipsa ei dete cumplitul semnal,
În spaima nespūsă ce-atunci mă pētrunse,
Vēdūiū trecēndū mōrtea pe palidu-î calū.

„Scheletū d'altā lume, cu forme cumplite,
Rînjindū cātre mine prīvea neclintitū :
În mână-î uscată, în unghi ascuțite
Ținea o femeia... Din capu-î sdrobotū

„Mușca cāte o dată, mușca cu turbare,
Și creeri și oase din gură 'î cădea :
Uimitū remāsesemū : la ori ce mișcare
Părea că ea rupe din inima mea.

„Dar ceata de fiare o vēdū... mă sosese...
Ferbintea-î suflare acum o simțīū...
Mă plecū, catū, și mână-mī grea pētrā 'ntālneșee,
Curagiū desnādejdea îmi dă, și... isbitū... .

„Unū țipētū s'aude... eū săiū în piciorē.
Din somnu-mī de grōză atunci deșteptatū.
Soția-mī lipsitā d'a vieței suflare
Dăcea... capu-î tēnērū era sfāramat !“

D'atunci dīle multe, și nopți osāndite
Pe fruntea-mī trecură ! eū nici amū simțitū
A lorū osebire : vedeniī cumplite
Și țipētū-aceia în veci m'a 'nsoțitū.

Resună elū sēra, l'audū diminēța.
Precum în minutulū prin crimă 'nsemnatū ;
Și eū trāescū încā ! trāescū, căci viața,
Amarā pedēpsă, în darū mī s'a datū.

Aci așteptū vremea și dīna doritā ;
Să vēdū dacă dreptulū cereseū împēratū
Privesce în fapta-mī ce este cumplitā,
Său numai la cugetū ce estū curatū.

Gr. Alexandrescu.

Stilū tăiatū (p. 76)

FUGA LUÍ SINAN PAŞA

În tótă lungimea podului se vedea atunci o glótă adâncă, îndesată, amestecată de ostaşi, neguţatori, femei, copii, cai, cămile şi alte dobitoce, tunuri şi carre, împingându-se, îmboldindu-se, strivindu-se unii într'alţii; fiecare omū, îngrijatū de mântuirea sa, căutând a lua pasū înaintē vecinului sēu, unii căleaţi în picioarele cailor, alţii rānindu-se în armele celor-l'alţi; apoi primejdia şi temerea crescēnd din ce în ce, începurā a se batte şi a se ucide între sine. Din acēstā grozavā îmbuldēlā de ómeni şi de vite se auđia une ori o murmurare ce sbērnīā înneecatū, alte ori o larmā mare amestecată de gemete şi de gróznice blesteme. Aceiaşi îmbuldēlā şi aceleaşi nevoi se petreceau la capulū podului între cei ce, simţind în spate paloşulū românescū, se munciaū să apuce a intra pe podū. Sinan, din malul Ruşciukului, privia acēstā chinuire a armatei sale fōrā a'i da nici unū ajutorū. Garnizōna castelului numai, prin tunuri şi puscī, începū a vērşa o plōiā de glónte şi ghiulele asupra Romānilorū. Dar aceştia, fāro a se spāimēnta de acēstā furtună, iuţirā şi mai multū focurile lor, încāt neorōnduiala şi spaima Turcilor ajunserā la culme şi o gróznică desperare îi cōprinse. Cei de pe podū neputēnd rāsbi înāinte şi ne mai vedēnd altū mijlocū de scāpare, se puserā să arunce artilleria şi carrele în Dunāre, ca să 'şi facā locū şi ca să nu cadā în mānile creştinilor; apoi mulţi din ei se asvêlirā în apă, chiāmând numele lui *Allah*, şi cercānd a scāpa în notū. Dar unii din nesciintā de a înnota, alţii din vârtejurile rīului ce aveau a trece în tótă lungimea lui, perirā înghiţiţi de unde; cei-l'alţi furā uceşi, cōci îngrozitorulū Michaiū îmbārbāta pe ai sēi şi îi îndemna la bātăia, cu graiul, cu māna şi cu fapta. Prin artilleria sa, elū isbuti în sfērşitū a rupe podul în douē, de la mijlocū. Unū gemetū de grózā împlu atunci aerulū şi prāpāstiosulū adūncū alū rīului, cu gura căscată, sorbi şi înghiţi într'o dată, glóte de vrājmaşi.

*Bălcescu.**Simplicitatea* (p. 77)

Titire vorbesece de Roma fārā a o cunōsee :

Cetatea ce-i dăcū Roma, eū — simplu ce eramū —
 Credeamū că-i ea aceea în care alergamū
 Să vindemū, noi păstorii, plăpândii miei înainte.
 Cum sémână căfelulū eu căinele părinte
 Și iedulū micū eu capra : totū astfelū comparam
 Și cele mai mici lucruri eu mari, când eugetamū.

(Tr. de Gr. H. Grandea, *Miosotis*, 257).

*

LOGOFETULŪ TĒUTŪ IN MISIUNE DIPLOMATICĂ

„După ce au luatū Bogdan Vodă domnia au și trimis
 pre Tăutul Logofetul solū la turci. Când au închinat țara
 la Turci, așa vorbese óminii că l'au pus Vizirul de au
 sedut înaintea Vizirului pre măcat, și n'au fost având
 mestii la nădragi, că trăgându-i cibotele numai cu colțunii
 au fost încălțat și dându-i cafe, nu știea cum o va bea;
 și au început a închinare, se trăeseă Impăratul și Vizirul,
 și închinând au sorbit felegenul ca altă băutura.“

I. Neculcea.

*

FUGA LUÍ PETRU RAREȘŪ

Vedëndū Petru Vodă că l'au împresuratū vrăjmașii de
 tóte părțile, și ai sei l'au părăsitū toți, lasat'au seaunul,
 și s'au datū spre muntii; unde, cunoscëndū că nice acolo
 nu se va pute mistui, au socotitū sē trecā la țera Ungu-
 rēscā. Și așa, aflându-și cale deschisā pren tîrgū pren
 Pétrā, au trecutū pre lângā monastirea Bistriței; și, lă-
 sându-se ca sē pótā cevași odihni în munte, deasupra mo-
 nastirei, vedut'au, unde ca unū roiū den tóte părțile, în-
 cungiurată monastirea, ca sē'lū pótā prinde. Dece, cu-
 noscëndū elū aceste, au încălecatū pre calū, și singurū
 au fugitū sē hălăduescā, în 18 zile Septemvrie, intrându
 în munte într'adîncū. ¹ Fără drumū, fără povată, au datū
 la strimțuri ca acele, de nu era nice de calū nice de pe-
 destru: ce i-au căutatū a lāsare calul. Și așa în șese zile
 înválnindu-se pren munte, flămîndū și truditū, au neme-

¹ Au nimeritū la unū sihastru duhovnicū, unde este acmu mo-
 nastirea Bisericianii, și i-au arătatū cale spre țera Ungurēscā -
 Adaos de M. C.

ritu la unu pãrãu în giosu¹, au datu peste nisee pescari, carii, dacã 'i-au luatù sãma, cu dragoste 'l-au primitù. Èrà Petru Vodã, înfricoșindu-se de ei, s'au spaimãntatù, èrà ei cu giurãmẽntù s'au giuratù înainte-ì cum ì voru li cu direptate, și nemicã sã se tãmã. Èrà elù le-au datù lorù 70 de galbeni, bani de aurù; și vedẽndù ei galbenii, cu bucurie 'i-au luatù, și 'l-au dusù la otaculù lorù, de 'l-au ospetatu cu pãne și cu peșce friptù, ospetù pescãrescù, de ce mãnca și ei. Și dacã au înseratù, 'l-au îmbrãcatù cu haine pròste de a lorù, și 'i-au datù comãnacù în capù, și 'l-au scosù la Ardélù. Și fiindù óste Ungurẽscã de strajã, la margine, 'i-au întreatù pre dẽnșii ce ómenì suntù; ei au ñisù: suntemù pescari. Și așa au trecutù pren straja Ungurẽscã, și nimene nu 'l-au cunoscutù. . . .*

Gr. Ureki.

Stilulù familiarù (ib.)

Harpagon. — Pourrois-je savoir de vous, maître Jacques, ce que l'on dit de moi ?

Maître Jacques. — Monsieur, puisque vous le voulez, je vous dirai franchement qu'on se moque partout de vous, qu'on nous jette de tous côtés cent brocards à votre sujet, et que l'on n'est point plus ravi que de vous tenir au eul et aux chausses, et de faire sans cesse des contes de votre lésine. L'un dit que vous faites imprimer des almanachs particuliers, où vous faites doubler les quatre-temps et les vigiles afin de profiter des jeûnes où vous obligez votre monde. L'autre, que vous avez toujours une querelle toute prête à faire à vos valets dans le temps des étrennes ou de leur sortie d'avec vous, pour vous trouver une raison de ne leur donner rien. Celui-là conte qu'une fois vous fîtes assigner le chat d'un de vos voisins, pour vous avoir mangé un reste d'un gigot de mouton; celui-ci que l'on vous surprit, une nuit, en venant dérober vous-même l'avoine de vos chevaux; et que votre cocher, qui étoit celui d'avant moi, vous donna, dans l'obscurité, je ne sais combien de coups de bâton dont vous ne voulûtes rien dire. Enfin, voulez-vous que je vous dise? On ne sauroit aller nulle part, où l'on ne vous entende accomoder de toutes pièces. Vous êtes la fable et la risée de tout le monde; et

¹ Ce curã spre țera Ungurẽscã, spre Sãcui, și eșindù pe pãrãulã acela, au nimeritù de nisee pescari. idem.

* Vedì „Cronicele Romãniei“ de M. Cogãlniceanu, ed. II, t. I, p. 195.

jamais on ne parle de vous que sous les noms d'avare, de ladre, de vilain et de fesse-matthieu. * Molière *L'avare*, a., III, sc. 5

*

VULPEA ȘI BURSUCULŪ

„Da din cotro și unde

Alegi tu așa iute ?

Bursucul întâlnind pe vulpe aŭ întrebătu.

— Oh ! dragă cumătră am dat peste păcatu.

Sunt eată, surgunită !

Tu știi că eŭ am fost în slujbă rânduită

La o găinărie.

Cu trebile ce-avem odihna mi-am lăsat.

Și sănătatea mi-am stricatŭ.

Dar tot eŭ am cădut în grósnică urgie.

Pe niște pâri nedovedite,

Precum că luam mite.

Tu singur martur ești, în adevăr sê spui :

De m'ai vėdut cumva, macar eu vre unŭ pu ?

— Nu, dragă cumătră ; dar când ne întâlniam

Eŭ cam ades videm :

Că tu pe botișorŭ

Aveai și pufușorŭ. —

* **Harpagon.** — Ași puté sci de la d-ta, D-le Jacques, cea ce dice lumea de mine.

D. Jacques. — Domnulŭ meŭ, fiind că voesci numai decătŭ. apoi îți voiŭ spune curatŭ că : tótă lumea își bate joeŭ de sgârcenia d-tale, că nu e nici o istorie în care să nu te vêre, și să nu plone cu deridere asupra-ți. Unulŭ dice că pui să se tipărească calendare particulare, în care îndoesci ajunurile și privigherile, așa ca să te folosești de posturi la care supui pe toți. Altulŭ că ești tot-d'anna gata a te prici și a ocări servii d-tale mai cu sémă când aŭ ca să iasă, pentru ca să nu le dai nimicŭ. Unŭ altulŭ isterisese că ai trasŭ la judecată pisicu unui vecinŭ, pentru ca îți mâncase o bucațică de carne friptă ; altulŭ iarăși că te-a prinsŭ într'o nópte furând ovėsulŭ de la caii dumitale, și că vizitiulŭ, celŭ care fu înaintea mea, ți-a datŭ nu sciŭ câte lovituri prin întunericŭ despre care n'ai deschisŭ nici cum gura. In fine voesci ca să ți spunŭ ? N'ai sci unde să te poți duce, așa ca să nu ni te pue înainte : d-ta ești fabula și risulŭ lunei întregi, și nici odată nu te numescŭ de cătŭ : sgârcitulŭ și murdarulŭ. G.

Se întâmplă și la noi de veți,
 Cum altu, având loc, așa se tânguește,
 In cât îți vine mai s'el crești,
 Că abia din lăfă se hrănește.
 Dar astăzi buteă, mâne cai,
 De unde ore vin ? și când ar vre să stai.
 S'î faci curată socotelă
 Pentru venit și cheltuélă,
 N'ăi dice ca bursucu : că are pufușorū
 Pe botișorū ?"

A. Domici.

Concisiunea (ib.)

In reflexiuni morale și sentințe :

Omulū n'are de câtū trei mari întâmplări, a se nasce, a vieții și a muri. — Elū nu se simte născându-se, suferă murindū și uită de a vieții. — Cei mai mulți dintre ómeni întrebuinteză partea ântîu a vieții lorū, pentru ca să facă pe cea altă miserabilă.

Labrier

*

Istoria ne face înțelepți, poesia spirituoșă, matematica sub ilu, filosofia adâncă, morala statornică. Logica și retorica iscusiti, dialectica și disputatori.

*

Citirea ne dă idei, conversația prezintă de spiritū, redacția exactitate. Dacă unū omū seriē puținū, are nevoe de o memorie puternică. Dacă vorbește puținū de unū spiritū viu. Dacă citește puținū, de finețā multā, pentru ca să arate că știe, aceia ce elū nu știe. Bacon.

*

De-bunū nēmū suntū numai faptele bune ale ómenilorū !

*

Unde suntū rēi mai marii cetățilorū, acolo e rēu de cetățeni.

*

Frumusețā fāră înțelepciune este ca o flóre în tină.

*

D. Cichindelū.

Petițiunea lui Horia către Iosif II :

Mărite Impărate!

„Impărțela șeptemânei :

„Patru zile de robotă ; (adică de elacă)

„A cincea, la pescărită :

„A șesa, la vânătoare ;

„Și toate aceste la o-l-altă, numai pe sēma domnului.

„A șeptē di, dōrări a lui Dumneḑeu !

„Apoi judicā, prē drepte Impērate, cu ce o sā ne mār plātimū
„și noi de birū și de toate cele dārī!“¹

Stilū laconicū (p. 78)

Suvarov scrisē împēratesei Ecaterina a II. la 1794. o epistolā, prin care 'i arēta cā a luatū orașulū Varsovia ; Epistola era formulatā ast-felū : „Ura, Varsovia ! Suvarov.“ Impēratēsa imitā stilulū celū laconicū alū lui Suvarov și îi respunse : „Bravo, Mareșale ! Ecaterina.“ Acēstā epistolā ilū înseiință cā este numitū Mareșalū.

Eleganța (p. 79)

GLASŪ DIN STELE

(la mórtea princesei Maria)

In jalea care te cuprinde,
In doliu-ți amar,
Când noaptea candelē aprinde
Pe-al cerului altar,
O ! mamā scupā 'ți adā-aminte
Cum îți ceream cu rugāmintē
Sē 'mī dāi stelulele din cer
Clipinde prin eter.

Ades pe când eram cu tine,
Culeatā pe-al tēu sin,
Priviam acele focuri line
Din spațiul senin.
Stelutā vie cā și ele,
In nostalgia mea de stele
Simțiam un dorū nemārginitū
De sbor, de pribegit.

¹ Veḑi „Moșii și Cureanii“ de A. I. Odobescu, edițiunea II, 1880 p. 22.

Sburat-am din brațele tale
 C'un zîmbet virginal,
 Lăsând pe-a veciniceii cale
 O rață de opal,
 Lăsând pe marmură-al meu nume,
 Și 'n inimă lacrimi, și în lume
 Ca ună parfumă de trandafir,
 Un dulce suvenir.

O! dragi părinți, iubită țară,
 Voi cariî mă jăliți
 Gândiți-vă că 'n primăvară,
 Când pomii 'să înfloriți,
 Cerul atrage și repune
 De pre pământ ori ce minune :
 Arom de flori, dulci armonii
 Și fluturi și copii !

Tot ce 'i frumos, tot ce inspiră
 Un farmec răpitor
 A se 'nălța la cer aspiră.
 In raiu încântător.
 Iubire, geniū, inocență
 S'adună lângă Providență
 Ca rațele care cu drag
 In soare se retrag.

O! mamă, ânger de iubire
 Remasă pe pământ !
 Indreaptă sus a ta privire
 La stele unde sînt ;
 Aici cu horulū blândū de ângeri
 A mamelor duioase plângerî
 Compunū un imn dumnezeesc
 Părintelui cerese.

Iar eu în țiori și 'n meș de noapte
 Dispar misterios
 Și vin cu iubitoare șoapte
 Să te îngân duios.
 In raiu domnesce-eternul bine ;
 Dar raiul meu e lângă tine
 Și lângă tine, seump odor,
 Ferice mă coborū.

Copilul ce se stinge 'n floare
 E mistic eucubeu
 Ce leagă strâns pământ cu soare
 Și om cu Dumneșeu.
 Ah! fericirea mea e mare
 Căci am acum spre adorare,
 Un Dumneșeu în cerul sfânt
 Și altul pe pământ!

V. Alexandri.

Naivitatea (p. 83)

LA LAITIÈRE ET LE POT AU LAIT

Perrette, sur sa tête ayant un pot au lait,
 Bien posé sur un coussinet,
 Prétendait arriver sans encombre à la ville.
 Légère et court-vêtue, elle allait à grands pas,
 Ayant mis ce jour-là, pour être plus agile,
 Cotillon simple et souliers plats.
 Notre laitière, ainsi troussée,
 Comptait déjà dans sa pensée
 Tout le prix de son lait; en employait l'argent;
 Achetait un cent d'oeufs; faisait triple couvée.
 La chose allait à bien par son soin diligent.
 Il m'est, disait-elle, facile
 D'élever des poulets autour de ma maison,
 Le renard sera bien habile
 S'il ne m'en laisse assez pour avoir un cochon.
 Le porc à s'engraisser coûtera peu de son;
 Il était, quand je l'eus, de grosseur raisonnable;
 J'aurai, le revendant, de l'argent bel et bon.
 Et qui m'empêchera de mettre en notre étable,
 Vu le prix dont il est, une vache et son veau,
 Que je verrai sauter au milieu du troupeau?
 Perrette là-dessus saute aussi, transportée:
 Le lait tombe; adieu veau, vache, cochon, couvée.
 La dame de ces biens, quittant d'un oeil mari
 Sa fortune ainsi répandue,
 Va s'excuser à son mari,
 En grand danger d'être battue
 Le récit en farce en fut fait:
 On l'appela le *Pot au lait*.

La Fontaine.

PLANULŪ SIMIGIULUI

Unŭ simigiŭ ore-când
 Covrigi, simiți încercând,
 A umblatŭ din satŭ 'n satŭ
 Și schimbândŭ pe ouē 'i-a datŭ :
 Decî tabla 'n capŭ daca ia
 Cu acele ouē pe ea,
 Se întoreea la orașŭ
 Ca și unŭ negustorașŭ,
 Dar pe drumŭ când se ducea
 Se gîndea și planŭ făcea,
 Cum suntŭ, dișe : aceste ouē,
 Totŭ bune, próspețe nouē,
 Care 's cinci sute, să dișe,
 De vor prisosi nu stricŭ,
 D'oî sta la cloșci să le puî,
 Totŭ oulŭ o să'mî dea puî,
 Să dișe acum c'a crescutŭ
 Și găini mari s'aŭ făcutŭ,
 Aste 'ntr'o di peste totŭ
 Cinci sute de ouē 'mî scotŭ,
 Să le vîndŭ ca unŭ săracŭ
 Ce-va părăluțe facŭ.
 Cinci sute de găini dar
 Clocindŭ o să'mî dea puî iar,
 Fiă-care douē-deci,
 Ho! ho! Stane unde pleci?
 Stăi să vedemŭ câte facŭ,
 Apoi cum o să mē 'mbracŭ!
 Socoteală prea nu aŭ,
 Cinci sute de cloșci 'mî daŭ
 O sută de sute 'n capŭ,
 Hait! de sărăcie scapŭ,
 Când dișe : hait! bucuratŭ,
 Și uită că e 'nărcatŭ,
 Și sărindŭ sus ca unŭ țapŭ
 Dete tabla peste capŭ,
 Ouēle pe josŭ turti
 Și planulŭ 'și isbuti.

*Mulți mari lucruri socotesc
Și nici mici nu isprăvesc.*

*A. Pann **

*

In următorul dialog găsim o frumoasă trăsura de naivitate :

- — De unde vii străine ?
 — Vinu tocmăi de la Plevna. — Cum e acolo? — Bine.
 — Dar aste decorații cum, cine ți le-au dat ?
 — Chiar Domnitorul nostru ș'al vostru Impăratu.
 — Dar pentru care fapte ? — Știu eu?... *Ci că dreptu plata*
„Că am luat eu steagul redutei... și pe dată
Cu elu, străpunși de glonțuri, ne-amu prăbușitu în șanțu....“
 — Dar ce grad ai, voinice ? — Am rang... de Dorobanțu ! —
Sergentul de V. Alexandri.

Grația (p. 85)

CÂNTULŪ GINTEI LATINE

Latina gintă e Regină
 Intre-ale lumei ginte mari;
 Ea pörtă 'n frunte-o stea divină
 Lucindü prin timpii seculari.
 Menirea ei totü înainte
 Mărețü îndreptă pașii săi,
 Ea merge 'n capulü altorü ginte
 Vërsând lumină 'n urma ei.

Latina gintă'i o vergină
 Cu fameeu dulce, răpitorü,
 Străinu'n cale'i se înclină
 Și pe genunchi cade cu dorü.
 Frumösă, vie, zîmbitorë,
 Sub cerü seninü, în aerü caldü,
 Ea se oglindă 'n splendid sóre,
 Se scaldă 'n mare de smaraldü.

Latina gintă are parte
 De ale pământului comori.

* Veđi „Migrațiunea Fabulelor“ .n Noțiuni despre *Colindele române* de G. Dem, Teodorescu, p. 14.

Și multă voiosă ea le împarte
 Cu cele-l'alte-a ei surori.
 Dar e teribilă 'n mânie
 Când brațul ei liberator
 Lovesce 'n cruda tiranie
 Și luptă pentru-ală ei onor.

În ziua cea de judecată,
 Când față 'n ceru cu Domnul sfântu,
 Latina gintă-ă fi 'ntrebată :
 Ce ai făcutu p'acestă pământu ?
 Ea va răspunde susu și tare :
 „O Dómnne, 'n lume câtă amă statu.
 „In ochii sei plini de-admirare
 „Pe tine te-amă represintatú !“

V. Alexandri.

*

Pe josu, în nisea paie, cu capul ghemuitu
 Plângea dolintea mamă, și 'n brațe'i copilașul
 Dormia, cu buza'i roză pe sinul veștejitu.
 Plângea, plângea dolintea măicuța, căci locașul
 Ei, bietu... de sărăcie, făcea să te 'nfior :
 Pe ȳiduri umedela curgea de-alungu în unde.
 Precum pe față curge murindului sudor ;
 Și razele de sóre, ce-abia puteau pătrunde
 În astă casă plină de fóme și de geru,
 Sermaniloru tēi, Dómnne!,... párea că vrea s'arate
 Privirea ta țintatá spre dēnșii de la ceru.

Plângea, și 'n abundență din pleopele 'necate. —
 Ca plóia furtunosă ce cade peste crinú, —
 Cădură-atâtea lacrimí pe fruntea de zăpadă
 Copilulu din póla-í, că somnulú lui seninú
 Stricară, — și-o guriță deschise de grenadă
 Isusulú măicuței!... — și 'n ochii lui d'azuru
 Celeste florí, din plóia de lacrimí, înfloriră... .

Intensulú frigú atuncea, și umbra dimprejurú.
 Și fómea, și durerea, și plângerea, periră :
 Copilulú ȳicea : „mamă,“ sermanulú mititelú
 Rîdēndú... și măiculita, rîdea și ea cu elú!

Al. Depărățēnu.

Energia (ib.)

(mai alesü în discursuri p. 87)

Strofele din urmă ale poeziei „O nópte în Carpați“ suntü unele din cele mai energice :

„Trăieșcă România, unită neatârnată !
Acésta să ne fie devisa, frații mei !
Și 'n viață-ne repaos să n'avem nici odată
Pîn' n'om vedea 'n țărână pe toți tiranii ei.

Destul, destul răbdat-am rușine, umilintă ;
Destul Românul fost-a chiar selav p'al seu pământ :
Devie earăși liber ! Tot omul de credință
Se luptă cât e 'n viață, și dórme în mormînt.

Vedeți cum norii negri pe cer se respândiră,
Cum despotismu 'ntinse toiagul seu de fer :
Cum între ei tiranii popóre împărțiră ;
Cum o 'mpărțire nouă e tot ce astăzi eer.

Si 'i vom lăssa să facă, cu brațe 'nerucișate ?
S'un țipăt n'o să éssă din largul nostru pept.
Ca să vestéscă lumii că 'n el un suflet bate ;
Că ađi, ca 'n tot-d'a-una, Românul e descept ?

În viața unei nații sunt ăile solemnele
În care i se cere ca să jertféscă tot :
Ori drepturi își câștigă ori móre pentru ele.
Dar nu se dă, ca selavă, la cel d'ântêiu despot.

Să scótem o strigare sublimă, disperată,
Si care să resune din vêrful de Carpați
La marginele țerii ; ear toți Români 'n dată,
Prin fapte să arate că sunt încă bărbați.“

(G. Cretzianu, *Patrie și libertate* p. 31.)

Veheminta (p. 87)

I. Eliade iată cu ce stilü vehementü ni se descrie în Mihaida C. I. sórta României. din timpurile cele vechi ale nenorocirei sale :

„Averea cumpătată și însuși neaverea
 Săténului nemernicū se spulbera din casă.
 Nicī pasere, nicī vită, nicī fructulū muncēi sale
 Nicī timpū, nicī locū, nicī viață n'avea în siguranță;
 N'avea să'si plece capulū eu ce să'si dueă traiulū:
 Fugarū, fără colibă, își blestema ființa;
 Statornicū, adăpostu-i chema crudulū nesațū;
 Stăpânū, clăcașū, totū una: averi erau primejdii,
 Și lipsa era fόμε, frigō, tremurū, agonie.
 Copilulū de la mumă ca mielulū spre junghiere
 Se 'ngenunchia naintea bețiliorū de sânge. . . .“

Gusti p. 260.

Magnificența (p. 89)

„O Noapte pe ruinele Tîrgovistei“ de Eliade și „Oda Statuei lui Michaiū Viteazul“ de V. Alexandri, potū servi ca modelū de stilū magnificū. Aci reproducemū numai primele și ultimele strofe.

O NOAPTE PE RUINELE TÎRGOVISTEI

Sórele peste dealuri mai lumineadă âncō,
 Rađele'i rubinóse anunță-al lui appus.
 Și séra, pânditóre sub fiă-quare stâncă,
 Și 'ntinde a salle umbre cutedétóre 'n sus.

Și naltă al sēu creștet fruntariul 'nalt munte,
 Și cată la al đillei misterios declin;
 Iar ultimele rađe resfrâng pe a lui frunte
 A cerului splendóre prin lucidul senin.

Al serei vânt adie, și frunđa 'nfioréđa,
 Seninul varsă roa verdeața renviind;
 Ca o cunună déluri câmpia 'ncorunéđa,
 Și riul p'a lui calle șopteseșe șerpuind.

P'a délului sprêncénă, pe fruntea lui rîpósă
 O vechie cetățuie, focar religios
 Conservă suvenirea d'o nópte sângerósă
 Que mișcă-a melle patim' în sînu'mi dureros.

Si! . . . Clopotul s'aude! E óra dupó urmá? —
 Al repentirii angel cu-acest d'aramá glas
 La rugá chiamá, chiamá pe râtácita turmá,
 Natura se desteptá; și visele mé las'.

Rușase Resáritul; muntele rubineadá,
 Récórea dá viață și stellele albescu;
 Riul adapá câmpul que roa însmálteadá,
 Pe deluri înverđite se 'ntind vapori, plutescu.

Cai, turme, vite multe la apă se cobórá
 Bat clopote, se scutur' cu-al dimineței svon;
 La vîjîitul morei undele se 'nfășórá
 Deschis e ochiul ńillei acum pe horizon.

I. Eliade.

*

ODÁ STATUFĪ LUĪ MIHAI VITEAZUL

Márire, adorare, ingenunchiere ție
 Gigant din alte timpurĭ, fruntaș între Eroĭ!
 Mihai! frate de arme cu dalba vitejie,
 Oaspe de bronz scump-noá, sosit ear pintre noi!
 Pe 'ntinsul ńerii astáđi e splendidá serbare;
 Copĭii se simtú oameni, bétráni 'ntinerescú.
 Chĭar ńerna din morminte s'animá și tresare,
 Și umbre inarmate prin aer se 'ntrunescú.
 Ađi noi, Románi, cu tođii pėtrunși de-o nouá vieată,
 Umbriți de al teú nume feerie, legendar,
 Cu-o falnicá uĭmire stám, te privim in față
 Căci tronul teú prin seculĭ a devenit altar.
 Și vulturul cu sboru-ĭ din cerurĭ te 'neunună
 ńintind in zare ochii l'Apus, la Resárit,
 Și codrii, anticĭi marturĭ de gloria strábuná,
 Se mișcă 'n sgomot mare de freamet oțelit!
 — „Ce este 'n România? Ce vifor o pėtrunde?“
 Intrebá pe Danubiú Balcanul spárieat.
 — „Sĭntú Pascele române! Danubiul respunde,
 „Privesce! Mihai Bravul in bronz a re 'nvieat!“

August eroú a cǎruĭ memorie aúgustá
 Trecut-a peste seculĭ cu margine ingustá
 Și s'a inseris in rađe pe fruntea omenireĭ
 Afará din domenĭul uĭtárei ș'a peireĭ!

Precum odinioară pe toți electrisai
 Cu glasul și ochirea-ți de-Arhangel, o! Mihai,
 Privesce impregiuru-ți cum vine 'ntreg poporul.
 Cum vine să admire in tine Salvatorul.
 Veți cum țeara ferică de-a ecista pe lume
 Se simte 'ncoronată cu falnicul tēu nume!

Mihai, devină earăși sub cerul stremoșese
 Echoul prea-puternic de glas dumneđeese
 Ș'aprinde ear scînteia de-antică vitejie
 In noi cariî aducem ingenunchiere ție
 Gigant din alte timpuri, fruntaș între Eroî.
 Oaspe de bronz, scump noă, sosit ear pintre noi!

V. Alexandri.

Sublimulă (p. 80)

de eugetare și imagini :

CĂDEREA DRACILORŪ

Sta mut marelē Arhangel cu degetul la gură,
 Privia în mărmurire, și buzele 'și mușca;
 Ferbea trufia 'ntr'ănsul, ferbea friguri de ură;
 Bătea tamplele-î groaznic, și chipu-î se roșă.

O groaznică durere de cap îl stăpânește.
 Și fruntea i se înflă, și ochiî flacări joc. —
 Svăcnește a lui gândire, și 'ntr'ansa zămislește.
 Turbează apostatul, o spumă e, un foc!

Plesnește al lui creștet. — Născu Păcătuirea;
 Frumoasă, zimbitoare îi sboară în pregîur. —
 Arhangelul resufflă, își vede zămislirea;
 Sē 'ncântă d'al ei farmee ântēiul Duh sperjur.

Vicleană fără margini, cerească curtezană,
 Robia slabele duhurî; la toți făgăduia,
 Și toți în ea vedură de cer o suverană,
 Spre a fi vrednică de dănsa, a 'mpărăți doria:

La toți le vine 'n minte a'și pune residința
 Mai sus de tronul vecinic și a se 'ndumneđei.
 A'și însuși, a smulge pe seamă'și provedința
 Și sceptrul Prea-tăriei spureat a mănui,

Cu duhul Tiraniei strigară : *Libertate!*
 (O masă amăgitoare ! un nume pământese !)
 Dar boltile eterii resună : *strâmbătate!*
 Din margine la alta din temelii trosnesc.

Își isbândi cocheta ; dar țipă, se 'ngrozește ;
 L'al său părinte aleargă și ochii îi scilipse,
 Și tremură la sînu-i, de el strâns se lipește ;
 La pept și el o strânge și 'ntr'una se unesc.

Bubue Cerul ; se scoală Impăratul
 Dudue Eterul, că pasă Mânia.
 Fulgere volvoare în spațuri plesnesc,
 Focul se întinde și curăță păcatul ;
 Marea isbuenire oprește Vecinicia,
 Saltă Firmamentul și sorii se 'ngrozesc.
 Cugetul de crimă pe unde șerpuește
 Tot desfigurează ca trăsnet pârlește
 Foc negru-și-roșu lumina se preface
 Plumb e ușurința ; și cerul se desface
 Cad toți vinovații, și vijie cădând ;
 Haos, besnă mare 'i-așteaptă căscând.
 Pică, și se schimbă pe cât es din cer :
 Capete de ânger, de demon picioare,
 Aripă cerească una se mai vede.
 Alta, infernală la vale 'nnegrește ;
 Spaîmă la alți capul în besnă precede ;
 Talpele, lumină în cer mai lucește. —
 Neagră, fumegândă acum sunt volvoare !
 Nume, pomenire din ceruri le per.

Se 'nchide Empireul, ca fulgerul lucește
 O sabie de flacăra ce ține Mihail
 Ce miî de miriade de ângeri cârmuește ;
 Și Pacea le vestește prea-blândul Gavriil.

„Cu groază eu cutremur, să stăm pe loc cu frică
 „Și să luăm aminte. — Cădutul e *Satan!*“
Satan! resună cerul, *Satan!* se 'naltă, pică ;
Satan! din sferă 'n sferă, și în Haos urlă — AN.

Ca Soarele de mare, și încă și mai mare,
 Și stinși d'a lor lumină ca Urius, Titan

Aşa cad legioane de duhuri hulitoare :
Moloh, Baal, Asmode, Dagon, Rimnon, Satan.

Cad răpeđi noue ăile ; căderea se inuţeşte ;
Din regie în regii mai răpeđi vîjăese ;
Se 'ntoarge fle-care, spre ceruri mai priveşte,
Şi trăsnete 'nmulţite din urmă îi sosese.

Cad unul peste altul, grozavă e izbirea !
Sar flacări fără margini, în spaţiuri se 'ntind ;
Năprasnică, grele duhuri ressgudue zidirea,
Eter, lumină, materii, topesc, negrese, aprind.

Şi cad, şi cad ca mintea, s'affundă cât Tăria ;
Vârteje ascuţite şi tot se ascuţesc,
Şi şueră volvoarea, reshubue Vecia.
Cu cât se mai affundă, cū atăta se 'nnegrese.

Plesneşte Universul, şi Besna se despică :
Tartarul se deschide ; de foc un ocean
Se 'ntinde fără margini, şi demonii tot pică,
Ceî mari şi mai nainte, din toţi mai greu Satan.

Acesta ca Pămêntul, ca Soarele, . . . mai mare !
In repeziunea minţii, cu sgomot ajungând,
In Tartar urlând cade, s'affundă ca 'ntr'o Mare.
O gaură ca lumea deschide bolborând.

I. Eliade R.

*

MEĐUL ERNEI

In păduri trăsnescū stejarii ! E un ger amar, cumplit !
Stelele par ingheţate, cerul pare oţelit,
Ear zăpada cristalină pe câmpii strelucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scârţie sub picioare.

Fumuri albe se ridică în vėzduhul scănteios
Ca inaltele coloane unui templu maiestos,
Şi pe ele se aşeadă bolta cerului senină
Unde luna îşi aprinde farul taînic de lumină.

O ! tabloñ măreţ, fantastic ! . . . Mii de stele argintii
In nemărginitul templu ardū ca vecinice faclii.
Munţii sîntū a lui altare, codrii organe sonore
Unde crivêţul pētrunde scoţend note 'ngrozitoare

Totul e în neclintire, fără vieată, fără glas ;
 Nici un sbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas ;
 Dar ce ved ? . . . în rađa lunei o fantasmă se arată . . .
 E un lup ce se alungă după prada'i spăimântată !

V. Alexandri.

— de sentimentū :

M A M A

Eraū trei sërmanii : doui copii și-o mamă ;
 Și pîne . . . unū singurū codru într'o mahramă ;
 Mama 'l frînse 'n douë și dete pe rînd
 La fiește care câte-o părțicea,
 — „Mamă ! atunci copii dîseră plângând ;
 Ție ce ți remâne“ — „Voî“ — respunse ea.

Al. Depărățianu.

Convenința (p. 92)

— (regula) :

Quine nu scie măsura, nici a serie pôte sei
 Peste alt rēu dăm mai mare, vrënd d'un rēu a ne ferî :
 Un vers nu avea putere, și ajunge noduros ;
 Eu me tem d'a dîcece multe și devin întunecos ;
 Unul n'are-atâtea dresuri, dar e gol fără-ajutor ;
 Altul, să nu se țirrască, se perde de tot în nor.

I. Eliade R.

FIGURILE (p. 97)

Fia-care limbă 'și are vocabulariulū sēu, aci se pôte învêta diferitele cuvinte alese pentru a exprime diferitele obiecte sau noțiuni. În limbele vechi și în cele selbetece de astăzi, aceste vocabularie suntū fôrte restrînse și nu exprimū de câtū noțiunile concrete.

Chiar limbele culte relativū n'aū de câtū fôrte puține cuvinte în comparațiã cu ideile ce trebuiescū să exprime.

Shakespeare, care se distinge între toți scriitorii prin marea varietate a expresiunilorū sale, n'a întrebuintatū în piesele sale mai multū ca 15 mii de cuvinte.

Voltaire și Goethe în voluminösele lorū producțiuni n'aū avutū recursū la mai multū ca 20 mii cuvinte.

Operele lui Milton nu conțină de câtă 8000, iar Testamentul vechiu ne spune, totu ce spune, numai cu 5642 cuvinte.

Copilulă, înainte de vârsta de 10 ani, 'și exprime tôte sentimentele și cugetările sale, cu ajutorulă a 300 de cuvinte numai. Totu așa s'a constatată, de către mai mulți observatori, că cea mai mare parte dintre țeranii Europei nu cunoscă mai multă ca 300 de cuvinte.

Avuția limbeloră nu stă dar în numărulă cuvinteloră proprii ce vocabularulă conține, ci în diferențierea sensuriloră acestoră cuvinte și în combinațiunile și transformările loră, ce'a ce constituie vorbirea figurată sau stilulă figurată.

Cuvintele au deci două înțelesuri ; unulă propriu, celălaltă figurată.

*

Figurile nu suntă obicinuite numai spiriteloră cultivate. Esemplulă lui Marmontel — în care ună omă de rëndă 'și arată supărarea ce are cu femeia sa — probăză în destulă acésta.

„De dică eă așa, ea dice nu, séra și diminéța, nóptea și dina totă oéarase (antiteză). Nici odată, nici odată, n'amă odihnă cu dēnsa (repetițiune). Ea este o furie, ună demonă (iperbolă). Inșă, nenocito spune-mi ce 'ți-amă făcută ? (interogațiune). O cerule ! câtă amă fostă de nebună, luând'o de soție ! (exclamațiune). De ce nu m'amă înecată mai bine ! Atunci nu 'ți-așu fi imputată nici cea ce mă costșesei, nici necazurile ce 'mă daă a te suferi (preterisiunea). Dar te rogă, te jură, lasă-mă a lucra în pace, sau să moră de nu.... Tremură scoțēndu-mă din răbdare ! (reticēță). Ea plānge ! ah ! ce sufletă bună, când ai să veđi că eă n'am dreptate (ironie). Ei bine, să credă acésta : într'adevără suntă fórte viu, fórte simțitoră (concesiune). Eă de o sută de ori amă dorită ca tu să fi fostă urată, eă amă blestemată, amă desprețuită ochii acești vieleni și inima acésta amăgitóre care m'a nebunită (asteismă). Dar spune-mi dacă prin blāndețe nu m'ai putea mai bine domoli ? (comunicațiune) Copiilă nostri, amicii nostri, veciniilă nostri tótă lumea ne vede țindă casă rea ; ei audă țipetele tale, plāngerile tale, injuriile cu care mă

înăduși; ei te-au vedutu eu ochii rătaieți, eu fața aprinsă, eu capulu sburlitū fugărindu-mē și amenințându-mē; ei vorbeseu eu grōză; vecinī se apropie și 'și istoriseseu; trecătorulū aseultă, și are să spună și elū altora (ipotiposulū). Ei vorū crede că eū suntū unū reū, unū neomenosū ce te lipseseu de cele trebuitorē, că te batū, că te ueidū. Inșă nu, ei seiū forțe bine, că eū te iubeseu, că amū inimă bună, că doresē a te vedē liniștită și mulțamită (corecțiune). Da lasă, lumea nu e nedreptă, seie ea cine e culpabilū. Vai! sērmana ta mamă atăta 'mi-a fostū făgăduitū că îi vei semăna! Ce va dice ea? ce dīcū ea? căci ea vede cea ce se întēplă. Așa, eū sprezeū că ea mē ascultă, și o audū muștrându-te că mē nenorocesei: Ah! sermane ginere, dice ea: tu meritaī o sōrtă mai bună! (prosopopea).“

(G.)

Originea figurilor

Originea figurilor sū rădică pēnă la originea graiului umanū. Omulū primitivū a avutū o limbă multū mai poetică ca omulū modernū. Acēstă limbă se pōte compara cu acea a „copiilorū din toți timpii.“

„Pentru omul primitiv, pentru poet, pentru copil, dice „d. Hasdeu, ¹ tot ce există trăesce ca dīnsul, simte ca „dīnsul, cugetă ca dīnsul. Nemic mort în lume, nemic „fără suflet. Copilăria nu vrea să crēdă că este ce-va care „să nu aibă viață; și tocmai de aceia, lipsind o antitesă, „ea nu pōte să înțelēgă înșăși ideia de „viū.“ Îmi aduc „a-minte că fetița mea, când era de trei ani, m'a întreb „bat într'o dī cu multă nedomerire: „ce este viū?“ Cău- „tând a-i da un respuns după vrīstă, i-am spus că „viū“ „se chiamă ceia ce se mișcă dela sine. Copila s'a uitat „la pendula orologiului de pe pārete și m'a întreat ia- „răși: „cēsul e viū?“ A trebuit să 'mi dau nu puțină „ostenelă pentru a-i lāmuri, că pendula nu se mișcă de „la sine. Fetița a eșit din odaia, lāsându-mē cufundat în „gānduri asupra genesii inteligenții umane. Peste două „minute ea se întorce și mē vede nemișcat. „Tată, „tu acum nu ești viū?“ Nu mai seiū ce i-am respuns: „îmi amintese înșă că, după o jumătate de oră, am gā- „sit pe copil în odaia de alături vorbind cu păpușa, pe

¹ In *Curinte din bētrāni*, t. III, partea I, fasc. I, p. 120.

„care o asigura cu mult foc că ea nu este *viuă*; și totuși, făcând o curată teorie, copilul în practică nu înceta de a crede că păpușa e viuă. de vreme ce i vorbia. „Încă o dată, așa este și omul primitiv, așa e și poetul. „De aci tropul, de aci metafora, de aci prosopopeia etc.“

Intrebuințarea figurilor

Marcovici mai adăoga despre figuri : „1-iu că trebuie să le întrebuințăm cu bună măsură și cumpătare, căci înmulțindusă cu prisos întunecă ideile în loc de ale înfrumuseța.

2-lé Să isvorască chiar din natura lucrurilor: arhitectul cel iscusit nu pune podoabe și flori la toate părțile zidirei, ci numai unde să cer neapărat și pot face un efect simțitor și plăcut.

3-lé Figurile să împodobescă ideile, și iarăși ideile figurile, în cât să se ajute între dînsele și să pară a să-virși un trup, căci cele mai frumoase figuri vor fi reci și fără putere de nu vor zugrăvi sentimenturi însuflețite chiar de lucrurile de care vorbim.

4-lé Să pregătim figurile de departe și să le aducem cu meșteșug, întocmai ca florile care nu să ivesc de o dată, ci să forméză cu încetul, pînă când desvoltândușă, ne înbată cu a lor dulce mirosire.“ — (*Ret.*, 185.)

Metafora (p. 98)

Gr. H. Grandea în Drama „Elia și Stefanu“ fiii lui Alexandru celu Bunu, iată ce frumósă metaforă ne dă, când poporul, apăsatu de tirania lui Elia sau Iliș, vine la palatu cu Mitropolitulu în frunte, iar Hatmanulu Bol-dur privindu-i dice :

„A! Taurulu Moldovei s'a deșteptatu în fine,
A înțelesu acuma că nu'i se sună bine.
Flăcăule, te uită la elu : câtu e de bravu !
Acestu poporu odată măcar nu va fi selavū.
Albitu înu este capulu, dar sinu 'mī înfloresee !
Și foculu tinereței prin sânge 'mī podidesee !
Să ne vedemū acuma strigoī de veneticii !
Cum veți voi ca bobulu de linte să fiți miel.

Sunteți peptoși când este a stóree biruri grele,
 A sugruma poporulü eu cele mai mari rele.
 Dar, nu më încelü ochii? Ce vedü naintea lorü?
 E chiar Mitropolitulü. O sântule păstor,
 Așa te vréü 'naintea poporului 'ți-e loculü:
 Elü de la tine cere să i s'aline foculü. . .

Poetulü personifică cu justetă și sumeție pe poporulü moldovenü prin imaginea taurului său bourului, ce e totü odată și marca țerei, și care represintă și sumeția lui când e tređitü din natura sa cea pacinică și laboriösa. Capulü albitü și foculü tinereței, este o antiteză metaforică în care scânteiază simțimântulü bravurei și alü naționalității. — Strigoii de venetici, e o metaforă ce 'i califică exactü: căci ei vinü din o altă patrie, din lumea mormintelorü. — Micimea ca bobulü (firulü) de linte când suntü în pericolü, cu peptoșia când storeü la biruri și sugrumă poporulü, suntü figuri förte vii și lovitóre. Puțin mai jos găsimü încă o metaforă de o frumusețe rară când se respunde Hatmanulü, care audind gura mulțimei întrebă :

Cunoschi

„Ce larmă se aude în curte, căpitane ?

Boldur

E unü ciobanü c'o turmă de leușori, hatmane.“

Ciobanulü era Mitropolitulü, leușorii erau poporul.

(Gusti)

Alegoria (p. 102)

D. Logof. I. Văcărescu ăice aligoriceste pentru Țara Rumânească — citéză Marcovicii (*Ret.*, 164) :

La ré 'nehisoare
 S'afă o floare
 Ci pismuită
 E d'ori ce soare ;
 Căci căți se-'nehină

L'a lor lumină
 Pe lâng'a florii
 O ved puțină.
 Ș'ori ce-o vré poate
 O nedreptate

Ce e 'nveci e gata	Puțini s'adună :
La răutate !	Mult pot puțini
Vie cu mine	Buni împreună !
Acum ori cine,	Ah ! luern mare
De e vre unul	E' a ei scăpare ;
Ce simte bine.	Făpturei scumpă
Dați ajutoare,	Dă înălțare.
-Vedeți ce floare !	Face pe fire
Ce pătimește !	Se-tot să mire.
Și în ce stare !	Vrând dreptă floarei
La faptă bună	Să dé slavire.

*

ODĂ LA O CORABIĂ*

O navis, referent in mare te novi
 Fluctus ! O quid agis ! fortiter occupa
 Portum. Nonne vides ut
 Nudum remigio latus,
 Et malus celeri saucius Africo,
 Antennaeque gemant, ac sine funibus
 Vix durare carinae
 Possint imperiosius
 Aequor ? Non tibi sunt integra lintea ;
 Non Dî, quos iterum pressa voces malo.
 Quamvis Pontica pinus,
 Sylvae filia nobilis,
 Jactes et genus et nomen inutile ;
 Nil pictis timidus navita puppibus
 Fidit ; tu, nisi ventis
 Debes ludibrium, cave !
 Nuper sollicitum quae mihi taedium,
 Nunc desiderium, curaque non levis,
 Interfusa nitentes
 Vites aequora Cycladas.

Horatiu.

* „Nenorocitulă vasu, tu vreți să te încumetezi la luptă cu furtuni noue ! ah ! ce faci ? rămâi mai bine ancorat în port. Nu vezi tu că îți lipsesc vâslele ; că catargurile tale struncinate suflându-ți vânturile se îndoesc, și că îți lipsesc frânghiile pentru a te sprijini împotriva silniei valurilor ? Tu n'ai mai mult decât o pânză care să fie întrégă. Tu n'ai mai mult decât Dumnezeu, pe cari să îi poți ruga în nevoie. Durată din lemnăriile unia din cele mai renumite

STAREA ROMÂNILORŪ DE LA 1821

„Când amū venitū într'acestū alesū și de D-zeu bine cuvântatū pământū românescū, ca să sémănū grăulū celū curatū și fără neghină, amū aflatū într'acestū pământū o mulțime de mărăcini; totuși nu mi-a trebuitū prea multă ostenéla de a-i putea curăți, căci toți patrioții cei adevérați, dându-mi ajutorū, amū pututū fôrte lesne semăna grăunțele cele adevérate; fără tocmai când dintre semănatele grăunțe, nenumérate mii de flori străluciaū pe holdele Române, étă atunci o mulțime de locuste aū venitū, căutându ca semănăturile încă până a nu aduce doritele fructe, să le strice. La acésta nu puținū m'amū fostū mâhnitū, nu atâta căci sciamū, că locustele nici o dată vinū ca să dea rodū ci să mănânce sudórea și ostenéla pământulū, câtū mai vêrtosū, căci tare m'amū incredințatū, că unii de némulū românescū suntū cu totulū predați în limba grecéscă, și mai bucurosū dicū „*Κύριε ἔκλεψον*“ de câtū „Dómne miluește-ne...“

G. Lazărū

*

DARIŪ ȘI SCIȚII

Istoria naréză că Dariū, regele Perșilorū, c'o armată de Persi și de Greci din Asia-mică trecu în Europa contra Scițilorū, cari se aflău de-a stânga Dunărei pre lênga Marea Négră; însă Sciții retrăgându-se dinaintea armatelorū lui Dariū, în stepele lorū cele neumblate, trâmiseră dreptū răspunsū lui Dariū: *o pasere, unū șórece, o bróscă și 5 săgeți*, emblemă pe care unū Scitū ce se afla

păduri ale Pontulū, în zadarū voești a te semeți cu numele și origina ta. Zogrăviturile ce 'ți înpodobescū pupa nu mângăe nici de eum pe corăbierulū înspăimântatū de pericolele ce aū suferitū. De nu vei lua séma, vei ajunge jucăria vânturilorū. Ah! vasule prețiosū, tu alte ori cauza nepăsărei mele, astăzi însă obiectulū tânguirei și alū îngrijirei mele, nu te amăgi nici de eum de strălucirea cea înșelătóre a Cieladelorū, și ferește-te a intra în mările cele precurmate de insulele acestea.“ (G.)

în tabăra lui Dariu o esplică ast-felū : *Perși! dacă nu veți fugi prin aerū ca paserile, pre sub pământū ca șócii și prin apă ca bróscele, veți peri cu toți de săgețile Sciților.* Limbăgiū care decise pe Dariu a se întorce înapoi fără nici unū rezultatū. (*Mihăescu.*)

*

ENIGMA LUI OEDIPŪ

Care este animalulū care diminēta umblă în patru picioare, la prânđu în douē și séra în trei picioare. (□□□□)

*

TARCINIU ȘI FIULŪ SĒŪ SEXTU

După ce Sextu se vēđu mai mare peste armata din cetate (Gabi), începū a cugeta cum ar reeși mai bine de a o supune. Elū trāmise pe ascunsū la tatălū sēu ca să-i dé o nouē instructiune de cum să se pórte. Tarciniū însă nu dede altū respunsū trāmișilorū de câtū că, preumblându-se prin grădină *tăia cu vergeaua capetele macilorū celorū mai înalți*; Sextu, întelegēndū respunsalū tatălui sēu, *ucise și elū într'o nópte pre toți cetățenii cei mai de frunte*, și printr'acéstă vulpeniă supuse pre Gabini lui Tarciniū. (*Mihăescu.*)

Catacreza (p. 103)

Plosca lată 'n *pânteci* cu pelinū spumândū,

Ei la toți la masă o treceau pe rândū —

Bolint.

*

Gr. Grandea în poezia „Prisonierul“ face o frumósă figură de Catacreză, în strofa unde dīce :

„Colo unde-aceste valuri

Merg și mi se *sparg* de maluri,

Este Dómne! țera mea,“

(G.)

Metonimia (p. 104)

30 In cetatea Clujulü, într'unü vechiü palatü
Stä Michaiü Vitezulü rege coronatü,
Ungurii, Româniü, Saşii i se 'nehină
Dacia revarsä vechia sa luminä.

*

40 *Sabia* străină, toţi aü cuvântatü
Sä nu taie 'n țără nici unü capu plecatü!

*

Fie-cine pôte *tronulü* a dori,
Dacä simte dorulü a o ferici;

*

Cei ce rabdä *jugulü* și-a trăi mai vorü,
Meritä sä-lü pôrte spre ruşinea lorü.

*

50 Ast-felü vie bucuria!
Mesele împodobiți!
Danțulü cheme-aiei *junia*!
Bine fie toți veniți.

Bolint.

Sinecdoca (p. 106)

10 La lumina *stelei* (lunei), cei armați s'oprescü...
Din ambele taberi, bravii se privescü.

Bolint.

*

20 La *apa* Vavilonului
Jelind de sora Domnului...

Dositei

în locü de :

La riulü Vavilonului...

Coresi

*

30 Murmurä Archipelagulü, Candia e în piciorë;
Pentru patrie și lege, fericitü *Elenulü* möre.

Cretzianu.

*

Frații mei de arme, iată-ne în fine
La ținta dorită de voi și de mine!
Ađi crucea cu luna staü față în față:
Turculü cu *Românulü* la luptä se 'nhață!

C. Aricescu.

În locu de „în timpulă nopței“ Bolintinénu dice :

40 „Când lampa se stinge la negrulă mormântu
 „Atinsă de aripă, suflată de vântu —
 „Când buha se plânge prin triste suspine —
 „Când reii facu planuri cum aū a reține
 „In barbare lanțuri poporulă gemendū, —
 „Când demoni și spaime pe munți se adună
 „De urlă la stele, la nori și la lună,“
 Intr'una din peșteri în munte rîposū,
 Unū omū ôre-care intră euragiosū.

*

A U R O R A

Când frumôsa-î cômă sórele ne-arată
 Domnulū chiamă capii și le dice 'ndată :

Bolint.

La acestū Tropū se rapórtă și libertatea ce se iea de a pune unū numărū sigurū și determinatū în loculū unū numărū, care nū este cunoscutū cu precisiune; așa se dice : Acéstă casă are *o sută de eșiri*, în locū de mai multe, dar alū cărorū numărū nu li se scie esactū. Tot așa se înnumără rotundū, scădendū-se sau adăogindū-se ceva, care arū împedica ca cifra să fiă rotundă. Dacă suntū 99 de anī, 3 luni și 15 zile, se dice prin sinecdocă *suntū 100 de anī*.¹

Antonomasa (p. 108)

Iar tînăra copilă cu buze de rubinū
Eroulū (Mihaiū V.) la masă turna în cupă vinū.
 Bolint., *Mihaiū și Pandurulū*.

Elipsa (p. 109)

— *Stefanū alū Moldovei* (domnū), vine a-ți vorbi!
 — *Stefanū alū Moldovei!* Danielū îi spune,
 Să aștepte afară! suntū în rugăciune.

Bol., *Danielū Sibastru*.

*

Avuși de adversarū pe Omū ș'atātū ajunge :

Te iartă să-î faci răulū, iar binele (nu te iartă să-î faci) nici
mortū.

I. Eliade R., *La Schiler*.

Zeugma

În unele părți, poporulū, chiar esprime unū verbū la pluralū deși concordă cu unū subiectū la singularū : așa se dice : „acestū resbelū *ținură...*; a treia cruciată *se începură* la...; această expediția nu *fură* fericită. etc.“ *

Pleonasmulū (ib.)

Ei audū cu urechile tōtă acea lume nenumărată de insecte, ce se strecorā prin erburi țiuindū, scârțăindū, fluerândū, șuerândū, și tōte acele miș de glasuri se înalță cu resunetū potolitū în tăria nopței și limpeșcū în aerulū ei răcorosū și lēgănă *în somnū auđulū lorū adormitū*.

Al. Odobescu, *Bărăganulū*

Iperbata (p. 110)

De lenevire și de peire ca de aripa Satanei, să fugi.
Cantemirū.

*

Radu 'nalță-o cruce pe care seria :

Că acestui sânge, cauza era

Batori, nu Radu Domnul cel din țeră.

*

Sub simplele vestminte s'ascunde câte-odată

O inimă *de ură și de trădări curată :*

Precum sub manta d'aur a omulū bogat

S'ascunde câte-un suflet de patimi degrađat. *Bolint.*

Silepsa (ib.)

Racine, în *Athalie* (a. IV, se. III). dice :

* Espresioni culese din gura elevilorū normalişti-țerani-originari din Museelū, Prahova și Ialomița..

Intre poporū și tine iea pe Dumneđeū de Jude
 Ș'apoi fiule gândește că ascunsū sub straiū de inū,
 Ca și *dênșii* sêracū fost'aī, ca și *dênșii* orfelinū. (G.)

Repetițiunea (p. 111)

ARMATEI ROMĂNE

Bravi copii ai României, veseli ați plecat,
 Ați plecat cu stégul țerii mândru și curat,
 Și v'ați dus preste hotare, pentr'un seump odor,
 Pentr'a țerii ne-atârnare, pentr'al ei onor,
 Și tovarăș bun avut'ați dorul viu din sîn :
 Ca se duceți lunei vestea, nêmului român,
 Êr al țerii glas vê dise : „Mergeți dragi copii,
 „Și ve 'ntorceți cum ve duceți, mândri, mulți și vii!“

Bravi copii ai României, bine v'ați bătut.
 V'ați bătut sub stégul țerii . . . sfântul vostru seut
 Ș'ați invins. că la isbândă bunul Dumneđeū
 A deprins al țerii paloș și pe Domnul sêū.
 V'ați bătut precum strămoșii se băteau ca lei,
 V'ați bătut ca Fêți-frumoșii din povești cu smei.
 V'ați bătut precum in lume nimeni s'a bătut,
 Ș'a se bate cum Românul singur e făcut.

Bravi copii ai României, mândri v'ați întors.
 V'ați întors cu stégul țerii rupt . . . dar tot frumos;
 Mai frumos de cum fusese, căci de vulturi dus,
 Stêua mândr'a dujmaniei subt el a apus.
 Ș'ați adus ne-atârnarea țerii dragi copii,
 Și virtutea ostășescă, și trofee mii.
 Țera mândră ve salută . . . Doru-i s'a 'mplinit :
 Bravi copii ai României, bine ați venit.

(*Scip. J. Bădescu*).

*

VÊNTOASELE

„Trei zile și trei nopți vêtôsele nu mai steteră. . . De
 trei ori scôseră copacii din rădăcini; de trei ori scôseră
 rîurile din cursul lorū; de trei ori sfărâmară norii is-
 bindu'i de stânci; de trei ori măturară fundulū mării și
 detrei ori prăpădiră fața pământulū. Tôte fură în da-

daru! . . . Ele intrară a casă care de care mai oboseite,
care de care mai mîniöse și mai rușinate.“

Din povestea „Zina Doriloru“ de I. Slavici.

*

FUGA LUÎ SELIM

Se due, se due va vîntul, se due mereu 'nainte.

Nimic nu-î obosese: nici sórele ferbinte,

Nici valuri nisipóse ce trec sub pașii lor, . . .

Nici fiérelle flámânde, nici vîntul arđetor.

(Din „Emiri“ de Gr. H. Grandea).

*

Repetițiune *esagerată*.

Điarulú *Dreptulú* oferé unú esemplu de abusuľu ce se face une-ori din repetițiune și prin urmare de efectulú ce unú asemenea defectú póte produce.

D. G..., (pledând) — Dacă împrejurările mé vor sili, voi fi nevoit să cer onorabilulú tribunal să'mi admită și interogatorul, — și martorii, — și jurámêntul, — și...

D. P... (respunđendu'í): — Cum! voiți ca onorabilul tribunal să priméscă *grosso modo* interogatorul, — *grosso modo* martorii, — *grosso modo* jurámêntul, — *grosso modo* tóte mijlócele d-vóstră de străgânire!...

D. D..., (intervenind): — Nu este de ajuns să se propue înaintea onoratuľu tribunal *cutare*, și *cutare*, și *cutare* mijloc legal de atac sau de apărare; e necesar să se dovedéscă mai întâiu utilitatea și admisibilitatea lor. Trebuie, prin urmare, ca *cutare*, și *cutare*, și *cutare*, excepțiune ridicată de adversar să fie prealabil discutată. Cu sistemul opus, de a se admite *cutare*, și *cutare*, și *cútare*, cere-re fără discuțiune... etc.

*

Un prostu nici nu intra, nici nu iese, nici nu se aședă, nici nu se ridică, nici nu tace, nici nu vorbește, nici nu umblă ca unú omu deșteptú. (*La Bruyère*).

Aposițiunea (ib.)

Dunăre! Dunăre!

Drum fără pulbere, . . .

V. Alexandri.

*

CINE-SŪ UNGURIÎ?

Intr'unu documentu, d'inainte de 1547, tradusu și publicatū în „Archiva istorică“ t. II, găsimū (la p. 32) următorulū pasagiū :

Alungat din Buda de către Ferdinand și abandonat de *Unguri*, — *omeni nestatornici cu și norocul*, cari socotese onorabil tot ce e utile și judecă despre binele patriei nu în perspectiva viitorului, ci potrivit cu interesele prezentului — regele Ioanū recurse la regele polonū Sigismund.“ (*Hasdeu*, P. Giovio).

*

In poesia „O victimă“ aflămū o frumoasă figură de acestū felū în următoarele versuri descriptive :

La gât purta o cruce, *simbol de sărăcie*,
 Și 'n inimă durerea, *eternă bogăție*.
 A celor ce pe lume se dăie desmoșteniți.
 Vai ! negreșitū aleși sunt cei nefericiți !

N. Nicolănu.

*

Ovidiū în „Metamorfosele“ dăce că avuțiile suntū causa tuturorū relelorū :

. Itum est in viscera terrae,
 Effodiuntur opes, *irritamenta malorum*.

Gradațiunea descendentă (ib.)

In „Resbunarea lui Statu-Palma“ aflămū unū esemplu când este vorba de Sfarmă-lemne, că :

Unde vede-o *stâncă* 'naltă el o macină cu palma
Bolovană sub picióre-i daū d'adura, daū d'avalma
 Și cu *petra* măcinată și cu petrele-aruncate
 El izeșce, bate, umflă riurile turburate.

V. Alexandri

Tautologia (ib.)

O viaț' a vieții mele, a vieți 'mă turburată !
 Îi dăse cu căldură, Sorin cel întristat.

Bolint.

*

In mare mărimē a mirărei mirându-mē și uitându-mē,
staū. (Cantemir).

Eufemismulū (p. 113)

Din poesia „Irina dōrme“ :

Ea acum *dōrme*, și vocea'i face,
Din *risul* dulce n'ō deșteptați,
Ea dōrme somnul *acel de pace*,
Cu flori curate o presurați.
De îngeri cete o privighează :
Lăsați'o'n pace, ea *reposează!* (Gusti, 162)

Enalagiulū (ib.)

Pe lespede de *marmur* cu aur poleite,
Mantila-i purpurōsă, se mișcă — a cădūt. *Bol.*

*

Printre iperbate se pōte pune și *chiasma* saū înercușare, care restōrnă șirulū logicū alū cuvintelorū pentru a face mai multă impresiune asupra ascultătorilorū saū cititorilorū; de es. :

Semănat'am grăū de vară
Și-a eșit numai secară (în locū de : „și eșit'a...”) ¹

Acestū fenomenū sintacticū e fōrte obișnuitū scriitorilorū vechi :

Nu *te-ași* mai putē uita-*te*
Ierusalime cetate ! (Dositeiū)

În limba modernă se găsesec cristalisatū în unele locuțiuni idiomatice, proprii limbei.

Interogațiunea (p. 115)

Numai tu, poporū Române, să zaci vecinicū în orșire ?
Numai tu să fii nevrednicū d'acestū timpū reformatōrū ?

1. Veđi „Conferința D-lui Hasdeu“ *Contemporanulū*, an. II, p. 698...

Numai tu să nu ieși parte la obștească înfrățire,
 La obștească fericire,
 La obștescul viitor?
 Până când să credea lumea, o! copii de Românie!
 C'orū ce dorū de libertate a peritū, s'a stinsū din voi?
 Până cândū să ne tot plece cruda ōrba tiranie
 Și la carulū de trufie
 Să ne înjuge ea pe noi?
 Până când în țara noastră totū streinulū să domnescă?
 Nu sunteți sătui de rele, n'ați avutū destui stăpâni?
 La arme, viteji, la arme, faceți lumea să privească
 Pe câmpia românească,
 Cete mândre de români.

V. Alexandri *Deșteptarea României*

*

CE E MAI TRIST PE LUME?

Ce e mai trist pe lume? Iovirea cea din urmă
 Orlogiului ce-anunță un an care-a trecut?
 Un călător ce pierde în codru a sa urmă?
 Său omul care pierde speranța ce-a avut?

E noptea fără stele sau ziua fără soare?
 O liră fără corde, sau flori fără miros?
 Femeea fără grații, sau fără de candore?
 Trădarea ce sdrobesece un suflet amoros?

E ore filomela închisă în colivie?
 Său trista turturică ce soșin ș'a pierdut?
 Martirul care mōre în lanțuri de selavie?
 Tiranul cu rușine din tronul său cădut?

Un june cu avere care gustând din tōte,
 Curând de urit mōre, ne-având nonă plăceri?
 Un om plin de dorințe, care nimie nu pōte?
 Său omul, fără pâine, supus la mii dureri?

Soția ce nu naște? ori muma care vede
 Intins pe patul morții p'al său antăiu născut?
 O fată în mōnăstire sau fata ce se pierde?
 Ori omul ce nu crede în ceea ce-a crezut?

E cânele ce urlă la lună în meșul nopții?
 Său passerea funebră țipând p'un vechiu palat?

Un verme care viața găssesece 'n sînul morții ?
Său gemătul verginei p'al agoniei pat ?

Un căpitan ce perde antîia'i bătălie ?
Său bardul care cântă dar nu e ascultat ?
Un învățat cu nume, care nimie nu seie ?
Un om cu rassă neșă de rele întinat ?

Un câmp întins ce n'are nici apă, nici pășune ?
O vechiă capitală fără de locuitori ?
O cupă poleită în fund cu-amarăciune ?
Ori un mormînt ce n'are nici epitaf nici flori ?

Nici mórtea, nici desgustul, nici plînsul unei mume,
Nici ura, necredința, nici lanțuri, nici venin,
Nimie nu-i trist ca țera ce perde al său nume,
Ca poporul ce cade, ca ultimul suspin.

G. Cretzianu.

Subjectiunea (p. 116)

„Mircea la bătae“ dice :

Ce e 'n viața țerei viața unui om ?
Ce e 'n primăvară flórea unui pom ?
Ceea ce prin stele este-o stelișóră
Și 'n nemărginire un minut ce sbóră !

și „Danielu Sihastru“ iarăși :

Ce e óre traînl, daca e róbít ?
Serbătóre 'n care nimeni n'a zîmbít.

Bolint.

*

În „Poetulul murindul“ alul lui Eliade, aflăm unul frumosu esemplu de *subjectiune* (pr. disă, și de *ratiocinatio*) în aceste prime strofe :

A vieței melle cupă se sparse încă plină,
În lungi suspine viața'mi se duce și declină :
Nici lacróm' nici suspinuri n'o pot întărđia !
În bronzul que mă plînge în sonuri precurmate
A Morții mână rece ultima'mi ora bate.

Să gem ór' ? sau mai bine, să caut a cântă ?

Să cânt, quoci al meu suflet è âncõ p'a mea lyrà;
 Să cânt, quoci mie mórtea cà lebedei inspirã
 Pe țermuri d'o-altã lume un grid melodios.
 Semn bun aquesta este, și geniul mi'l face.
 De este-al nostru suflet amor cerescã pace,
 Un cânt divin dar fiã adio d'aquí jos.

În spargerea sa lyra resună mai sublimã,
 În stingerea sa lampa d'o datã se ranimã,
 Și d'o luminã viã strãlucce, și s'a stins;
 Lebēda vede cerul la ultima sa orã;
 Și Omul, singur Omul, el numai se coborã
 Sã și numere trecutul, de doruri reîmpins!

Și que sunt aste dille que Omul le implorã?
 Un sóre, și alt sóre, o orã ș'altã orã;
 Și quea venitã-assemenĩ cu quea que s'a dus,
 Și que ne-adducee una, cu quea-l-altã pere,
 Travalliu și repaos, dureri și iar durere,
 Și nóptea peste lume, quând đioa a appus...

Apostrofa (p. 117)

MARȘULŪ ANULŪI 1848 (ÎN TRANSILVANIA)

Deșteptã-te Române, din somnulũ celũ de mórte,
 În care te-adîncirã barbariĩ tēi tiranĩ!
 Acum, or nici-o-datã croesece-ți altã sórtã,
 La care sã se 'nehine și cruđiĩ tēi dușmanĩ.

Acum, or nici-o-datã, sã arētãmũ în lume,
 Cã'n aste mânĩ mai curge unũ sânge de Romanũ,
 Și cã'n a nóstre pepturi păstrãmũ eu falã-unũ nume
 Triumfãtorũ în lupte, unũ nume de Traianũ.

Înaltã'ți a ta frunte și veđi în jurũ de tine
 Cum staũ ea brađiĩ în munte voinicĩ sute de miĩ!
 Unũ semnũ ei mai așteptã și sarũ ea lupiĩ 'n stãnã,
 Barbați, bētrãniĩ, tinerĩ din munți și din câmpii;

Priviți mãrețe umbre, Mihaiũ, Ștefanũ, Corvine,
 Romãna națiune, aĩ vóstrii strãnepoți
 Cu brațele armate, cu foculũ vóstru'n vine,
 Viață 'n libertate, or mórte cere toți.

Pe voi ve nimiciră a pismeî rēutate
 Și őrba neunire la Mileovū și Carpați ;
 Iar noi, pătrunși la sufletū de sfânta libertate,
 Jurămū cā vomū da mână sã fimū în secolī frați.

O mamă veduvită de la Mihaiū celū Mare,
 Pretinde de la fi-i și astă-đi ajutorū
 Și blastemă cu lacrămi în ochī pe fie-care,
 În orū care pericolū s'arū face vëndetorū.

N'ajunse iatagānulū barbarei Semi-lune,
 A cārei plāgi fatale și ađi le mai simțimū,
 Acum se 'ndesă enuta în vetrele strābune,
 Dar martorū ne e Domnulū, cā vii nu o voimū.

N'ajunse despotismulū cu 'ntrēga lui orbiā,
 Alū cārui jugū din secolī ea vitele 'lū purtāmū,
 Acum se 'ncecā cruđii, în őrba lui trufiā
 Sã ne rāpiascā limba ; dar morți numai o dāmū ;

Romāni din patru unghiuri ! acum orū nici-o-datā
 Uniți-vē în cugetū, uniți-vē în simțiri ;
 Strigați în lumea largā, cā Dunārea-i furatā
 Prin intrigā și forță, dolōse mijlociri !

Preoți, cu crucea 'n frunte ! cāci őslea e creștinā,
 Devisa-i libertate și scopulū ei prea sfântū,
 Murimū mai bine-în luptā cu gloriā deplinā,
 De cāt sã fimū selavi iarāși în vechiu-ne pāmētū !

Andreiū Mureșianu.

*

I. Eliad, într'o elegie a sa intitulatā : *O noapte pe ruinele Tîrgoviștii*, îndreptāndu-se cātre umbrele strāmoșilor, dice :

Eū n'am venit, o umbre, sã turbur pacē voastrā :
 Ființa-mi rātăcitā alergā între voi,
 Este ș'amē odihnā sālășluirē voastrā ;
 Eū sînt însumi o umbrā împinsā de nevoi.
 Sînt de al vostru sînge ; brațū'mi nu se-armezā
 D'acē armā slăvitā ce voi ați mînuit ;
 Muza'mi a voastre fapte la umbrā cercetězā,
 Ș'a voastrā pomenire pana'mi a consfințit,

Eū cînt în miezul nopții a voastre biruințe,
 Eū pe mormîntul vostru laure împletese,
 Isbînzî, fapte viteze, răsboinice dorințe
 Recomandez eū lumei, l'ai voștri fii vestese. (Marc.)

Exclamațiunea (ib.)

LIMBA ROMÂNESCĂ

 Mult e dulce și frumoasă
 Limba, ce vorbim,
 Altă limbă-armonioasă
 Ca ea nu găsim;
 Saltă inima 'n plăcere,
 Cînd o ascultăm,
 Și pe buze-aduce mîiere,
 Cînd o cuvîntăm;
 Românașul o iubește
 Ca sufletul său.
 O! vorbiți, scriți românește
 Pentru Dumnezeu!

G. Sion.

*

D. A. Vizanti,¹ reproduce cuvintele cronicarului I. Neculcea, prin care arată starea deplorabilă de odinioară a țerei :

„Oh! Oh! Oh! Vai! Vai! Vai de țără! Ce vremi cumplite aū ajuns și la ce cumpănă a cădut! Dóră D-zeū de a face milă! Precum a făcut cu Israiltenii, cu Moisi Proorocul, de aū despîcat Marea Roșie; așa se facă și cu tine, saracă țără, ca să scapi dintr'aceste obiceiri spurcate.“

apoi însuși exclamă :

Dureróse accente! Sfășietóre suspine eșite din adâncul unui suflet amărit și preocupat de viitorul patriei!

*

SĂRACELOR TINEREȚE...

Săracelor tinerețe

Călătoare și drumețe

Pe minută și pe ceas :

1. In memoriulū său despre Veniamin Costaki, pag. 16.

Chiar ca niște viorele
 Și timpuriî brândușele,
 Viața vi-î cât un popas !
 Ieri și astăzi înflorirăți,
 Mâni și poimâni viețuirăți,
 Și mai poimăi v'ați trecut . . .
 Ne lăsând pe urma voastră
 De cât uitarea ce proastă,
 Un biet trup zidit de lut !
 Iată starea bătrâneței !
 Și în călindariul vieței
 Spun-țimi ce-ați însemnat ?
 De cât poște și dorința
 Aeve ș'în neființă,
 Ce mintea v'aū tulburat !
 Ș'apoi și ele trecură,
 Chiar ca o nălucitură
 Ce ți s'arată, dar nu-î . . .
 Lăsând numai pomenire,
 Într'a omului simțire,
 De necazurile lui !

C. Conaki.

Unu exemplu din care se pôte vedé cum din figurile arătate pênă aci ajungemū la prosopopee, este următorulū „monologū alū medicului Herman“ din *Sorin* sau „Tăerea boerilorū la Têrgoviște“ :

Herman singur.

Nimie, nimie . . . Lumina mi se ascunde mie ! . . .
 O studiu fără ródă ce m'ai înveninat,
 Tu 'mi-ai răpit plăcere și viață și junie,
 Și nu 'mi-ai dat nimica în loc ce 'mi-ai luat !
 A trebuit a trece cinci-șeci de ani de trudă
 Plecat pe cărți, să aflu că nu pot sci nimic . . .
 Căci, Belzebut din Tartar să-mi fie mie rudă,
 De sciū mai mult ea prostul ce n'a 'nvețat nici pie !
 Am căutat misterul în lumī necunoscute :
 Pe ómenī, pe natură, pe toți am întrebat ;
 M'am coborît în lumea mormintelor tăcute,
 Și pe țărâna lumei adînc am meditat ;
 Am despiciat țărâna precum și eugetarea ;

Și nu știu cegetarea e care-ar fi urmat
 Materiei, se'u lutul a urmărit suflarea
 Său alt-fel cegetarea (să fiu mai acurat?)
 Mai bine jucam ursul la porțile străine!
 Căci cel puțin ursarul tot crede în ceva;
 Dar eu nu cred nimica și nu știu de fac bine
 Să nu cred; nu știu iar de fac eu rău cumva?...
 Dar am aflat că nu e mai mare bogăție
 De cât credința noastră, ș'atunci am pismuit
 Pe prostul care crede și trece 'n bucurie,
 O viață 'n care nu scim la ce am mai venit...
 Ciudată, Dómne, este ființa omenéscă!...

(După o pauză, luând hârca de mort în mână)

Ah! eată ce rămâne în lume după noi!...
 Ce-ai fost în astă viață, țărână pământéscă?
 Tu poți-ai fost ca mine, împinsă de nevoi?
 Ori poți-o frumuseță l'a căreia picioré
 Ca pulbere-aurită junimea a călcat?
 Ai fost ferice poți? și mândră, ridetóre,
 Ca zisul tinereței din lume ai sburat?
 Dar unde e mândrețea și dalba ta junie?
 Voi, care ați fost iubit'o, vedeți ce ați iubit?
 Vedeți tot de-odată a vóstră nebunie,
 Vis dulce ce se stinge îndată ce-ați gândit!..
 Dar ce dic?... el fu poți, vr'un domn aici în lume:
 Acéstă hârcă, poți, ce vântu-a trențurat
 Nu s'a plecat în viață; și poți l'al ei nume
 Mai multe milióne de selavī au tremurat?
 Dar unde 'ți este tronul, coróna și mărire?
 Ah! unde 'ți-e mândria, poporul credincios?
 Un cap de selav alături, nu este osebite
 Din tine și dintr'ensul; — aveți acelaș os.
 Copii rēi se jócă cu mâna-ți ce odată
 Țiind un sceptru jalnic popóre cărmuea;
 Iar hârca-ți ce fusese odată euronată
 E adăpost de șóreci care adorm în ea!...

(După o lungă reflecțiune)

Dar eată nóptea trece!... bălaia diminéță
 Trimite înainte-î un dulce foc cerese,
 Să stingă lampa d'aur ce ardea încă 'n cetă,
 Norósă cóm' a nopței ce visele împletesc...

Colo se sparge unda de undă alungată ;
 Colo din frunză sună ai noștri călători ;
 Colo privighitorea suspină 'namorată,
 De vânturi legănată pe patul ei de flori. . .
 Resai, o dimințeta ! și fie ea să paie
 Ca tine bucuria 'n sufletu-omenese !
 Desfășurâ în aer cosița ta bălaie
 Pe care flori de aur și roze strălucese !
 Sburati, minute blânde, cu arip' aurică !
 Versați-vă, o flacări, dintr'al dilet sin !
 Iar tu coróna lumei, o sóre ! te rădică
 In calea-ți semănată cu mândre flori de crin !
 Vin, vin de dă lumină la cei ce vor viață,
 La cei ce fericirea în lume moștenese !
 Cât pentru mine, sóre, tu n'ai nici o dulceta ;
 De-aceea de la tine nimică nu voese ! . . .

(După o pauză)

Ași da eu ori ce bunuri pe-o elipă de eredință,
 De dulce fericire, speranță și amor. . . .
 Dar, vai ! deșerte vorbe ! căci nu mai e putință !
 Unica-mi mângâere ar fi numai să mor. . . .
 Ca pulbere de aur ce tómnă rásipesece
 Din cóme-i, de ce ani-mi bêtrâni nu se avent ?
 Ah ! dac' al nostru suflet ca visul se topește,
 De ce nu caut pacea îndată în morment ? . . .
 Dar dacă din potrivă, spârgend a lui prinsóre,
 Nemuritor, s'aventă . . . eu încă voiú să mor. . .
 Și p'ale vântulețe cu line aripióre
 Ca un miros de rose în spațiu voiú să sbor. . .
 Și ca acele stele ce scânteie 'n lumină
 Pe bolta cea cerescă voios să mă înclin ;
 Să mă îmbăt de viață în aria 'senină,
 D'amor și de plăcere, și dulce să suspin ;
 La sgomotul ușure de-aripi de vântulețe.
 La frémătul cel vesel al sãrutarei lor,
 La flacăra suavei, eternei tinerețe,
 Rãpit de fericire într'un suspin să mor ! . . .

Bolintineanu.

Prosopopea (ib.)

PROSOPOPÉE DU DANUBE

Belgrade et Semlin sont en guerre.
 Dans son lit paisible naguère
 Le vieillard Danube, leur père,
 S'éveille au bruit de leur canon.
 Il doute s'il rêve, il tressaille,
 Puis entend gronder la bataille,
 Et frappe dans ses mains d'écaille,
 Et les appelle par leur nom.

„Allons! la turque et la chrétienne!
 Semlin! Belgrade! qu'avez-vous?
 On ne peut, le ciel me soutienne,
 Dormir un siècle, sans que vienne
 Vous éveiller d'un bruit jaloux
 Belgrade ou Semlin en courroux.

Hiver, été, printemps, automne,
 Toujours votre canon qui tonne!
 bercé du courant monotone,
 Je sommeillais dans mes roseaux,
 Et comme deux louves marines
 Jetant l'onde de leurs narines.
 Voilà vos longues ceulevrines
 Qui soufflent du feu sur mes eaux!

Ce sont des sorcières oisives
 Qui vous mirent, pour rire un jour,
 Face à face sur mes deux rives
 Comme au même plat deux convives,
 Comme au front de la même tour,
 Une aire d'aigle, un nid d'autour.

Quoi! vous ne pouvez vivre ensemble,
 Mes filles? Faut-il que je tremble
 Du destin qui ne vous rassemble
 Que pour vous haïr de plus près,
 Quand vous pourriez, soeurs pacifiques,
 Mirer dans mes eaux magnifiques
 Semlin, tes noirs clochers gothiques,
 Belgrade, tes blancs minarets? . . .

DANUBIULŪ ÎN MÊNIE

(Traducere)

Belgrad, Semlinul se bat' de mórte;
 Bronzul, silitra bubue fórte
 Necunoscută è a lor sórte! —
 Vechiul lor tată, Istrul canut,
 Din fundul pacînicu sus se avultă,
 Umede cóme scutură,-asultă;
 Aude-ommorul, grințare multă...
 Și bate 'n palme de sealliu brut.

„Hei-coló! strigă, turcă, creștină!
 Belgrad, Semline, que aveți-voi?
 Nu se mai póte o đî senină
 Nu se mai dórme o nópte lină;
 Pe tot minutul auđ nevoi,
 Încăierare eruntă 'ntre voi!

„Iernă și véră voi n'aveți pace;
 Metalul bellieu nu, nu mai tace!
 În trestiosul 'mi légén mollace
 Domniam la flisyul monoton jocu:
 Ci voi că lupe rapaci marine,
 Que râped' unda prin largi narrine,
 Din alle vóstre lungi eulevrine
 P'apele'mi lucii voi suflați focu!

„Par' qué è farmec! đine lenive
 Rid și vè 'ncântă și vè conjur;
 V'au pus în față p'ambele 'mi rive
 Că la o masă doé convive,
 Și că pe fruntea-aquelluia'si tur
 Arie d'aquili, cuib de vultur.

„Nu è putință trai 'npreună,
 Fetele melle? Eu n'am đî buna
 D'a vóstră sórte que nu v'adună
 Dequât spre urră, resbel, urgii,
 Quând ór' putea-veți surori pacefici
 Miră 'n apele melle magnetiei,
 Semlin, tu negre turrele gotiei,
 Belgrad, tu albe, 'nalte geamii?

Trêve! taisez-vous, les deux villes!
 Je m'ennuie aux guerres civiles.
 Nous sommes vieux soyons tranquilles:
 Dormons à l'ombre des bouleaux.
 Trêve à ces débats de familles!
 Eh! sans le bruit de vos bastilles,
 N'ai-je donc point assez, mes filles,
 De l'assourdissement des flots? . . .

Voyez Ulm, votre soeur jumelle:
 Tenez-vous en repos comme elle.
 Que le fil des rois se démêle,
 Tournez vos fuseaux et riez.
 Voyez Budé votre voisine;
 Voyez Distra la sarrasine!
 Que dirait l'Etna, si Messine
 Faisait tout ce bruit à ses pieds?

Semlin est la plus querelleuse;
 Elle a toujours les premiers torts.
 Croyez-vous que mon eau houleuse.
 Suivant sa pente rocailleuse,
 N'ait rien à faire entre ses bords
 Qu'à porter à l'Euxin vos morts?

Vos mortiers ont tant de fumée,
 Qu'il fait nuit dans ma grotte aimée,
 D'éclats d'obus toujours semée!
 Du jour j'ai perdu le tableau;
 Le soir, la vapeur de leur bouche
 Me couvre d'une ombre farouche,
 Quand je cherche à voir de ma couche
 Les étoiles à travers l'eau.

Soeurs, à vous cribler de blessures
 Espérez-vous un grand renom?
 Vos palais deviendront mesures.
 Ah! qu'en vos noires embrasures
 La guerre se taise, ou sinon
 J'éteindrai, moi, votre canon.

Car je suis le Danube immense.
 Malheur à vous si je commence!
 Je vous souffre ici par clemence.
 Si je voulais, de leur prison

„Qua stați o dată! tacă-vă gura!
 Mie 'mi desplace-amestecătura,
 Guerra civilă, certele urra
 Sunt bătrân, uite . . . să dorm și eu!
 Basta cu certe, urri de familii,
 Și făr' a vóstre net, bastillii,
 Pînă 'n gút 'mi este, a melle fillii,
 Cu absurdirea valului greu. . . .

„Ulm, vă è soră; ei ea îmi place;
 Blânde că dēnsa, faceți que face;
 Regii descuree și firul în pace,
 Voi sueți fusul, rîdeți voios.
 Vedeți mai colo Buda vecina;
 Cătați la Dristra la Saracina,
 Que-ar dice Etna daqua Messina
 Ar' facee ast net în pole'i jos?

„Semlin, ea este a mai tîfnósă:
 Tot ea începe cu relle sorți
 Credeți voi óre qu'unda'mi hulósă
 Să nu mai aibă 'n elina'i stâncósă
 Între-a ei țermuri și de fer porți,
 Ci tot să ducă l'ai vostri morți?

„Pivele vóstre fac'o fumată
 Que'mi bagă nóptea 'n spelunca-amată.
 Grândină bomba, plumbă 'ndesată,
 Quât dioa albă eu nu mai ved!
 Și apoi séra, aer, rēcóre
 Mi le innécă a lor vapóre
 Désă, sinistră, quât nici lucóre
 De stea mă lassă să întreved!

„Surori, ór' credeți quó-e nume mare
 A vă tot punge necontenit?
 Vă spargeți, ardeți palate-altare
 A! fiți cu minte, dați ascultare
 Resbellul tacă; qu'apoi menit,
 Vă sting cu tunul. M'ați auđit?

„Quóci sunt Danubul, al vostru tată:
 Să nu 'mi puiu mintea cu voi o dată,
 Qu'apoi vai voé! Vorbă curată.
 Și d'oiu dă drumul p'alle câmpii

Mes flots lâchés dans vos campagnes,
 Emportant vous et vos campagnes,
 Comme une chaîne de montagnes
 Se lèverait à l'horizon!"

Certes, on peut parler de la sorte,
 Quand c'est au canon qu'on répond
 Quand des rois on baigne la porte,
 Lorsqu'on est Danube et qu'on porte,
 Comme l'Euxin et l'Hellespont,
 De grands vaisseaux au triple pont;

Lorsqu'on ronge cent ponts de pierres,
 Qu'on traverse les huit Bavières,
 Qu'on reçoit soixante rivières
 Et qu'on les dévore en fuyant;
 Qu'on a, comme une mer, sa houle :
 Quand sur le globe on se déroule
 Comme un serpent, et quand on coule
 De l'occident à l'orient. *Victor Hugo.*

*

Apelor melle învolborate
 Unde că munții încatenate,
 Vă smulgu eu tóte alle surate,
 Colibi, palate, temple, geamii."

Nu   greu cui-va eu-ast fel de s rtă
 A vorbi ast-fel eu cetăți, munți.
 Qu nd spală, m ie regala p rtă
 Quând   Danubul și quând mi'ți p rtă
 C  Euxinul și Elles-punți
 Nave gigante cu triple punți.

Quând sute poduri de p tră bate,
 Quând opt Bavarii mi le străbate;
 Șei-deci de r uri le ia pe spate,
 Și mi le înghite da  nsărit :
 Quând are valul că și o Mare
 Quând ia da lungul globu'n curreare,
 Șerpue, eurge fără încetare
 Dela Appusuri la Răsărit!

I. Heliade Rădulescu.

*

SLĂNICUL

Muritor, ce vii aicea viața să'ți mai prelungești,
 Ia sama că'n toate celea periciunea ta găsești :
 Munți se pornesc, s inci se sfarmă, isvoare și curg și seacă,
 Copaciul crește și cade, părele petre-'neacă,
 Mușchiul, ce'l calei cu piciorul, este iearba din vechime,
 Strălucitor putregaful, aū fost copac cu mărime!
 Cărări vezi pe petre roase? urme de om însemnează ;
 Găsești pământ ars de focuri? la vatra ta eugetează.
 Lumea stă pe o schimbare : toate tree . . . și mor și per :
 Dar și moărtea este viața pentru cei care o cer!

C. Conaki.

Dialogismul (p. 118)

Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
 Crescuți dintr'o tulpină pe culmea cea de munte
 Ș'avênd ea o corónă un secul pe-a lor frunte.
 — O! frate, dice unul, un vânt în mieđ-de-nópte
 „Adusu-mi-aū din vale lung vaet, triste șópte !.
 „E sabie în țera! aū năvălit Tătarii!
 „Ș'acum în bâlți de sânge își jócă armăsarii!“
 — Așa! respunde altul, colo în depărtare
 „Zărit'am astă nópte pe ceriu lumină mare!
 „Ard satele române! ard holdele 'n câmpii!
 „Ard codrii!... sub robie cad fete și copii,
 „Și 'n fumul ce se 'nalță cu larme sgomotóse
 „Sbor suflete gonite din trupuri sângeróse!“

V. Alexandri.

*

Boileau înfățișeză pe unū autorū apărându'și versu-
 surile :

Mais souvent dans ses vers un auteur intraitable
 A les protéger tous se croit intéressé,
 Et d'abord prend en main le droit de l'offensé,
 De ce vers, direz-vous, l'expression est basse.
 — Ah! monsieur, pour ce vers je vous demande grâce.
 Répondra-t-il d'abord. — Ce mot me semble froid,

Je le retrancherais. — C'est le plus bel endroit!

— Ce tour ne me plaît pas. — Tout le monde l'admire.

Art. poét., ch. I, v. 208. *

Optațiunea (ib.)

Indreptătorul lumii,
Tu ai mărit popóre,
Le-ai pus Tu legi pré sânte,
Și le-ai format în Staturi;
Măresce și pe noi.

Din gloria strabuna
De ammu cădüt, ne 'nalță;
De ammu uitat unirea,
Que'i întăriã 'ntru tôte
Acum ne fă uniți.

Să scim qu'avem dreptate,
Să scim que, quine suntem,
Ș'așã să nu se uite
O națiõ mărtirã

Que-ammu fost, și que-ammu fi noi.

(Eliade, *Cântarea dimineții*).

Imprecațiunea saũ blestemulũ (p. 119)

BLESTEMUL ȚEREI ASUPRA NEMULȚUMIRII STRĂINILOR 1

Dumneșeule 'ndurate,
Dreptule judecãtor,
Veđi'mi a mea strãmbãtate,
Și le fi resplãtitor!

* Ades pe-a sale versuri poetul ne 'mpacat
Pe toate-a le protege se crede'ndrituit,
Și 'ntei ie apararea cu drept de om jignit.
De-i zici : „aceste versuri sunt rele . . . eugetați
— Cãt pentru-aceste versuri vã rog să le lãsați,
Raspunde el deodatã.— Acest cuvânt e rece
De sigur eu l'aș scoate.— Ba foarte bine trece,
— Aici nu-mi place mie.— De lume-i admirat.

Tr. de A. Naum.

1 Din „Plângerea și tânguirea Patriei“ de P. Mumuleanu.

Drept a lor nemulțămire,
 Dă-le scîrbe și amar ;
 Dă-le dreaptă resplătire,
 Că m'aun prădat în zadar.

Mânia ta se'i urmese
 Ori măcar unde-or umbla ;
 Osânda ta să'i vînese
 Veri pe ce locuri vor sta.

Frică dă-le să se teamă
 Și frunța când s'o mișca ;
 Pribegind, să bage seamă
 Chiar de vînt când o sufla.

Fă-le lor callea pustie,
 Ca să umble rătăciți ;
 Arată a' ta mînie
 Ș'unde or fi pribegiți.

Drepta ta le resplătescă
 Cestor nemulțămitori ;
 Urgia 'ți să'i osândescă
 Ca pe nisee-împutători.

Curse 'n callea lor le pune
 Să cadă 'n perđare toți ;
 Nu mai vađă dille bune,
 Nemulțămitorii hoți.

Pași lor le potienesce,
 Să n'aibă unde scăpa ;
 Adunarea lor sdrobesece
 Ori unde se vor afla.

Să nu pótă să'și găsescă
 Loc să fie odihniți ;
 Pururea să rătăcescă,
 Și să fie necăjiți.

Nu 'și găsescă und' să ședă
 Cătu-și de puțintellū loc ;
 Fă ca eerul să nu-'i vađă,
 Și se pice pe ei foe.

BLESTEMUL LUI GRUI SÂNGER

Tu, proklet, ucigașe! infame paricide?
 Tu, pentru care astă-zi totu iadul se deschide,
 Tu, răpitoru de ȃile cui ȃi-a datu viaȃ, nume!
 Atunci a ta osândă sfârșitu să aibă 'n lume,
 Când astă buturugă de arboru arsă sub care
 Părintele tēu zace ucisū fără suflare,
 Va da și flori și frunȃe, eternū fiindū udata
 Cu apa cea din vale în gura ta cărată.
 Țr pân'atuncea, iazmă, ce a născutū Pēcatulū,
 Legatā 'n înfrățire cu Rēulū ne 'mpēcatulū,
 In viaȃ și 'n mormēnȃu-ȃi în veci să nu guști pace
 Și eugetulū din tine s'auȃi că nu mai tace;
 Să nu privești tu cerulū și omenirea 'n faȃ!
 De focū să'ȃi fie apa și sōrele de ghiaȃ!
 Să bată 'n tine biciulū urgiilorū turbate
 Pân n'a mai fi pe tine, locū unde a mai bate!
 Toȃi șerpil de pe lume să casă 'n a ta cale!
 Să 'ntâmpinil numai ură, să nu simȃi de cât jale!
 Să chiemil cumplita mōrte, și ea l'a ta chemare
 Să rīdă, să te lase luptândū cu-a ta muștrare,
 Incătū s'ajungil tu însușil a te feri de tine
 Prin ultima ta crimă, uciderea de sine!
 Blestemū! blestemū pe capu-ȃi în lunga vecinicie!
 A ta cenușe peară în vēntū, și nēgră fie!

Alexandri, *Grui-Sânger*.

*

IMPRECAȚIUNEA CAMILIEI

Rome, l'unique objet de mon ressentiment!
 Rome, à qui vient ton bras d'immoler mon amant
 Rome qui t'a vu naître, et que ton coeur adore!
 Rome enfin que je hais parce qu'elle t'honore!
 Puissent tous ses voisins ensemble conjurés
 Saper ses fondements encor mal assurés!
 Et, si ce n'est assez de toute l'Italie,
 Que l'Orient contre elle à l'Occident s'allie;
 Que cent peuples unis des bouts de l'univers
 Passent pour la détruire et les monts et les mers!
 Qu'elle-même sur soi renverse ses murailles,
 Et de ses propres mains déchire ses entrailles;

Que le courroux du ciel allumé par mes vœux
Fasse pleuvoir sur elle un déluge de feux !
Puissé-je de mes yeux y voir tomber ce foudre,
Voir ses maisons en cendre, et tes lauriers en poudre,
Voir le dernier Romain à son dernier soupir,
Moi seule en être cause, et mourir de plaisir !

Corneille, *Horace*. *

Ipotiposa (ib.)

ONÓPTE LA MORMINTE

„Mergém pe căi selbatice,
Cătam adăpostire ;
Iar umbrele lunatice
Rîdeaū p'o monastire.

Urla departe tunetul ;
Arama gemătore
Vârșă prin aer sunctul
Ca harpa plângătore.

Lătra măi colo căinile
La neguri fumegóse ;

* „Roma ! unicul obiectū al turbatei mele urī,
Roma, căre'i a jărtvit brațul tēu pe-al meū amantū,
Roma unde te-ai născut și pe care-o adorezi,
Roma, pe care-o urășe pentr' onórea ce îți dă :
Prad'ajungă la vecinī, dușmanii seī conjurați
Ca s'o surpe'n fundamentū ce nu'i încă întărit !
Ș'al Italiei pămēntū de nu li-va fi destul,
Deie mână'n contra sa Resăritū-Apusul tot :
Ș'unū poporū de miī de miī tăbărând din Universū
Și trecēnd și munți și mări ! pustiez-o, dar de tot ;
Facă înșăși ai cădea peste dânsa murii seī,
Și chiar eu-ale sale mână rumpă'și sinu'n măruntăi !
De-al meū glasū răsbunătoriiu ceriū-aprins, înflăcărăt
Vers'asupraī unū potopū, unū potopū de focū nestâns !
Ca sē pociū eu ochii mei videa fulgerul cădēnd,
Sa'i vėd curțile'n cenuși, ș'a ta laură, în scrumū !
Sē vėd dar, păn în finit pe Romanū sufletu'și dând,
Eū pricina lor sē fiū ; ș'apoi de plăceri, sã mor.“

Tr. de *Gusti*.

Scoteaŭ din grópă mânil
Scheletele hidóse.

Amarul glasŭ al vântului
Cânta duióse cântece,
Și vermele mormântului
Rodea pe morți de pânțece.

Pe munte steaoa noptilor
Páru-se suferindă,
Așa cum fruntea morților
Se vede gălbenindă,

Fumaŭ pădurea, văile
De neguri fumegóse ;
Umpluse tóte cáile
Fantasmele sclipóse.

În aerŭ glasul elelor
Vestea a lor venire ;
Urla asupra stelilor
Demonii cu serășnire

Unŭ fulgerŭ ! . . . norul fumegă,
Și tunetul răspunde ;
Iar plóea cade, spumegă
Ca turburóse unde.

În preajma monastirilor
Umblând mă rătăcisem,
La locul cimitirilor
Cu morții mă oprisem.

Atunci din sînul norilor
Vulturî cu negre pene
De țipetul prigorilor,
Tipă și ei cu lene.

Apoi s'aud resunete
De triste mult suspine ;
Unŭ mortŭ gonit de tunete
Veni, urlând spre mine.

Bolintinenu.

DUMBRAVA ROȘIĂ

În pôlele unui munte se întindea o câmpia mare, și unu sôre strălucitoru o lumină.... Doui inși se preâmblau încetisoru printr'însa.... stă adese în locu și apoi se porniau mai departe.... Precum spicurile în vremea cösei zacunele peste altele, așa și ôse peste ôse de morți grămădite acoperiau pământul... nisce petice de stéguri sfâșiate și acățate âncô de prăjina lor plecată, d'abié se mai miscau de vântul ce dogoria... unu nuorû de corbi fôlfâia pe d'asupra croncăind, vôlturà și se învêrtejià în tôte părțile ș'apoi de o dată se asvêlia cu iutêla peste ôse... Nici o locuință nu se mai zăria în acea valle a morții... ici colo nisce movile, semênate fôră rôndu, încrețiau numai ca nisce valluri luciul câmpiei... și pe fiă-care din acele movile era câte unu semnû deosebitu... pe una o cruce roșiă plecată... pe alta unu turbanû sângeratû cu semiluna înfiptă pe dînsul... mai departe o lance tătărăscă sfêrâmată... și acolo staî, mormane grămădite de pe seminția și lege, ôsele nêmurilor care se întêmpinară pe acestu câmpu de băttaia... fiă-care la unu locu cu unu semnû de isbêndă.... La marginea câmpiei era o pădure, din fundul căria se auđia eșșind o fâșiire neîntellésă.... o plângere ce semênă cu vaietele suffletelor chinuite.... Copacii erau împestrițati de frunde felurite, pline de o rouă roșiă.... și în vêrful unui stejarû bêtrânû unu vulturû albû fôlfâia din aripi.... Si la fiă-care din acele mormane cei doi ômeni îngenuchiau și diceau împreună : „Slavă ție, țerra „nôstră!.... feciorii Hunilor s'au încumățatû ca să te sup-pună.... și tu ai fostu mormêntul lor.... Potopul Asiei a „vrutû să înghită lumea.... și tu i'ai pusû stavilă.... Unu „nêmu de răsboinici a rîvnitû la turmele tale și la grâ-nele aurite ale holdelor tale.... și tu ai legatû pe rês-boinici câte doi doi.... și ai aratû cu dînsii țerrina.... „și ai semênatû cu sângele și cu sudôrea lor *dumbrava „roșiă*, pădurea sângelui.“ Băleescu, *Cântarea României*.

*

La Cozia

Ale turnurilor umbre peste unde staî culcate,
 Către țermulû din potrivă se întindû, se prelungesû,
 Ș'ale valurilor mândre generații spumegate
 Zidul vechiû alû mănăstirii în cadență 'lû isbescû.

Dintr'o peșteră, din râpă, nóptea ese, mē-împresóră,
De pe muche, de pe stâncă chipuri negre se coborū;
Muschiulū zidului se mișcă... printre iarbă să strecóră
O suflare care trece ea prin vine unū fiorū.

Este césulū nălucirii; unū mormēntū se desvălesce,
O fantomă-încoronată din elū ese... o zărescū...
Ese, vine către țermuri, stă în prējma ei privesce...
Rfūlū înapoi se trage... munții vērfulū 'și clătescū.

Ascultați... marea fantomă face semnū... dă o poruncă.
Oștirī, taberi fără numărū împrejuru-ī înviezū...
Glasulū ei se 'ntinde, cresce, repetatū din stâncă 'n stâncă,
Transi vania l'aude, Unguriī se înarmezū.

Oltule, care-aī fostū martorū vitejiilorū trecute,
Și puterniei legiōne p'a ta margine-aī privitū,
Virtuți ma'ī, fapte cumplite, ți suntū ție cunoscute,
Cine óri póte să fie omulū care te-a 'ngrozitū?

Este elū cum lū arētă sabia ș'a-lui armură, *)
Cavalerū de ai credinții, saū alū Tibrului stăpânū?
Trajanū, cinste a vechii Rome, ce se luptă cu natura?
Uriașū e alū Daciei, saū e Mircea celū bē rânū?

Mircea! mī respunde dēlulū; Mircea. Oltulū repetéză,
Acestū sunetū, acestū nume valurile 'lū primescū;
Unulū altuia 'lū spune, Dunărea se-însciintéză,
Ș'ale ei spumate unde cât e mare 'lū pornescū.

Salutare umbră vechiă! priimesce închinăciune
De la fiii României, care tu o ai cinstitū;
Noi venimū mirarea nóstră la mormēntu-ți a depune,
Vécurile, ce-înghitū némuri, alū tēu nume l'aū hrănitū!

Gr. Alexandrescu.

Acumulațiunea (ib) de efecte

Joad dice lui Mathan :

Eh! quel temps fut jamais si fertile en miracles?
Quand Dieu, par plus d'effets, montra-t-il son pouvoir?
Auras-tu done toujours des yeux pour ne point voir?
Peuple ingrat! quoi! toujours les plus grandes merveilles?

*) In biserica de la Cozia, Mircea este zugrăvitū în costumū de Cruciatū.

Sans ébranler ton cœur, frapperont tes oreilles ?
 Faut-il, Abner, faut-il vous rappeler le cours
 Des prodiges fameux accomplis en nos jours ?
 Des tyrans d'Israël les célèbres disgrâces,
 Et Dieu trouvé fidèle en toutes ses menaces ;
 L'impie Achab détruit, et de son sang trempé,
 Le champ que par le meurtre il avait usurpé ;
 Près de ce champ fatal, Jésabel immolée,
 Sous le pied des chevaux cette reine foulée ;
 Dans son sang inhumain les chiens désaltérés,
 Et de son corps hideux les membres déchirés ;
 Des prophètes menteurs la troupe confondue,
 Et la flamme du ciel sur l'autel descendue ;
 Elie aux éléments parlant en souverain,
 Les cieux par lui fermés et devenus d'airain
 Et la terre trois ans sans pluie et sans rosée ;
 Les morts se ranimant à la voix d'Élisée :
 Reconnaissez, Abner, à ces traits éclatants
 Un Dieu, tel aujourd'hui qu'il est dans tous les temps.
 Il sait, quand il lui plaît, faire éclater sa gloire,
 Et son peuple est toujours présent à sa mémoire.

(Racine, *Athalie*).

Și când a mai fostu ore mai bunu timpu de miracoli ?
 Cand s'a aretatu ore mai tare Dumneđeū ?
 Vederea-ți este data ca să fii orbu mereu,
 Poporu ingratu ? cumu ! ore minuni ori catu de 'nalte
 Nu sunt în stare-a face ca i ima-ți să salte ?
 Să-ți mai aducu aminte, o Abner, de trecutu,
 De atâtea minuni multe ce chiar noi le-amu veđutu ?
 Lovirile venite preste tyranii care
 Pe Israel apassă cu-atâta 'nversunare :
 Achab nelegiutulu s'obitu si immolatu
 Pre însuși câmpulu care elu l'a fost usurpatu ;
 Apoi chiar Jesabela, regina îngâmfata,
 Pe același locu căđută, de caii sei călcată
 Din sângele ei negru bându câniî însetații ;
 Din cărnurile sale rumpându înfuriați ;
 Profetii de minciune în ameteła mare,
 Și flacăra cerésea venită pe altare ;
 Ca suveranu Elie în ceriuri comandându,
 În tablă de arama totu ceriulu transformându,

In trei ani de neplóia uscânduse pamântulu
 Și Eliseiu pe ómeni seulându-i cu cuvântulu ?
 Marturisesce, Abner, că astăzi Dumneșeu
 A fost ca totu deauna și că va fi mereu :
 Elu scie, când voeșce, mărirea să-și arate
 Și nu uită poporulu cu suflete curate. Tr. de Sion.

1° *Icóna* (p. 120)

RADU NEGRU

Radu Negru Bassarab era un om nalt, bine format, cu fața smadă, barba căruntă și plete lungi lăsate pe spate. pe cap purta diademă. vesmintele cusute cu fir, erau lungi până la picior, cu nasturi la pept și cu brêul aurit, pe desupra purta un vesmânt blănit a căria blană pe marginea de din afară era neagră, în mână ținea sau un baston lung cu gherdan (panglică) de aur, sau miniatura bisericeii Adormirea Maicii Domnului făcută de elu la Câmpulung, întâia sa reședință.

2° *Etopea*

CARACTERISTICA LUI STEFAN CEL MARE

„Era acest Stefan Vodă omu nu mare la stat, manios și degrabă vărsa sânge nevinovat; de multe ori la ospete omoria fără județ. Era întreg la minte nelenevos, și lucrul său știe să acopere; și unde nu cugetai acolo îl aflai; la lucruri de răsbóe meșteru; unde era nevoie însuși se vâra, ca vădindul ai săi să nu îndărăpteze. Și pentru aceea rar răboiul era de nu biruia. Așisderea și unde biruia alții, nu perdea nădejdea că știindusă cădut jos, se ridica deasupra biruitorilor. Eară după mórtea lui, și fiul său Bogdan Vodă urma lui lua-se de lucrările vitejești; cum se tâmplă din pomul bun și ródă bună se face.

Ingropat'au pre Stefan Vodă în monăstirea Putna, cu multă jale și plângere a tuturor locuitorilor țerei, cât plângea toți, ca după unu părinte a lor; că cunoștea toți că s'au scăpat de mult bine și apărare; ce după mórtea lui, îi dicea *Sfântul Stefan Vodă*, nu pentru sufletu că este în mâna lui Dumneșeu, că el încă au fost cu păcate, ce pentru lucrurile sale cele vitejești carele nime din Domni nici mai înainte, nici după aceea nu l'au ajuns.“

(Gr. Urcki)

DÓMNA STANCA, soția lui Michaițu

Era o femeie allésă acéstă dómna, ale cărui calități chiar dușmanii soțului ei nu se putură opri a le încununa cu laude entusiaste. Bună, blândă, suppusă, ângeru de mumă și de soția, ea adese domolia iuțela și asprirea caracterului soțului ei și într'aceiași vreme, inimă eroică, ea împărtașia de multe ori primejdiile bărbatului său, insoțindu'l în răsbóie și pêne pe câmpul bătăllilor, stând la cósta lui.

N. Bălcescu

3° Caracterul și Portretul

PORTRETUL LUI TUDOR VLADIMIRESCU I

„Tudor era bărbat serios și gânditor; om drept și energic; activ și sever; uneori crud și chiar resbunător. Scurt la vorbă și bogat la minte, dicea Dumitru Cățel (Bresniceanu) din Cerneți, un bătrân ca de 80 de ani, unul din Căpitani de Panduri ai lui Tudor. Nici odată nu'l a vedut nimeni rîdând; numai odată se dice că'l a vedut zîbind, doi confidenți ai săi, Gârbea și Miu.

„Statura lui Tudor era de mijloc; era om legat, cum se dice, și d'ua constituție robustă; culórea părului și a mustățelor era galben-castaniu; iar părul era dat pe spate, în formă de chică scurtă, lăsând a i se vedea ceafa rassă; fruntea lată și încrețită; sprâncene grósse și cam lăsate pe ochi; ochii căprii, cu uă căutătură cruntă, ce însuffa respect și frică; fața smeadă, cam prelungă și cam uscățivă; nasul drept și potrivit; gura bine făcută; mustața grósă și tunsă, lăsată pe buze; bărbia cam rotundă; și un negu pe umărul stâng al obrazului.

Portul lui Tudor, în timpul Revoluției, era :

În cap, căciulă dreaptă și înaltă, de hârșie neagră și cu fundul de postav alb.

Peste camașă purta pieptar cu șireturi negre.

Pe d'asupra pieptarului, dulamă încopciată, de culóre negru-verde, și lungă până jos de genuchi.

Pe d'asupra dulamei, cepchen până la brâu (un fel de scurteică, cu séu fără blană).

1 După „Istoria revoluțiunei române de la 1821“ de C. D. Aricescu 1874 pag. 40.

Gambele accoperite cu poturi strîmți, cu copci și găitane.

În picióre, cisme lungi la drum, și în oraș cu iminei. Uă sabie turcească atârna după gât, cu găitane gróse. La drum purta pistóle la coborul callului. Iarna purta pe d'asupra vestmintelor uă tătarcă.“

4° Cronografia

FUGA ȘI RISIPA ȚEREI LA 1821 1

„La anul 1821 Fevruarie in 22, sara, spre 23, când fără-de-legile nóstre aũ încordat arcul dumneȚescei urgii și 'l-aũ gătit pe el, și in tr'ansul aũ gătit vasele morȚei, *ca un trăsnet din ceriũ aũ căđut peste nenorocita țerã acésta cumplita rěsvrătire a Grecilor.* Și îndată după acésta, nemaĩ putend suferi grozăviele și relele ce urma cu necontenire și cu sporire, aũ început fieste-carele a'și căuta scaparea vieȚei sale. Tóte averile clironomitate și agonisite erau de nespusă supărare celui ce le avea și unde apuca svirlindu-le le mistuia, de nimic alt îngrijindu-se fără numai de viaȚă. Cămpĩ cu necuprinsă de ochi întindere erau plini de popor, ceriulũ avend acoperemend și așternut numai pãmendul. Șiraguri necurmate pe drumuri, de barbați și femei cu copii in braȚe inbulzinduse, năvăliaũ la scapare. Codrii ceĩ mai adanci gemeu de popor rătacind. Cel mai ticălos bordeiũ, in locul de scăpare, se părea palat la ceĩ cari mai inainte nu încăpeau in cele mai desfătate curȚi; iar ceĩ mai mulȚi dintre aceștia se desfătau pe sub trăsurile lor dosinduse de sóre și de plóie. *Intru o așa înfricoșată priveliște am dat și eu dosul urgiei și am trecut peste hotar intr'o căruȚă próstă, imbrobodit peste obraz cu un brău de lână, cu o manta nemȚescă imbracat și cu o pălărie pe cap. Ticălosul om, ce nu'și inchipuește ca să'și apere viaȚa!... Și am ales loc de tristă petrecere in satul ColincăuȚii. Fieste-care vestire din jalnica patrie 'mi adăogia rana in suflet și parae de lacrimi in ochi!... Numai cetitul și talmăcirea cărȚilor 'mi mai dădea prilej de puȚină alinare.....*

V. Costaki, Mitropolitu.

1 Veđi Memoriul d-lui A. Vizanti p. 65.

SBURĂTORUL (fragmentă)

Eră în murgul serei și sórele sfîntîsse ;
 A puților cumpeni țipând par' quô chîemă
 A satului cirédă que greu, mereu sosisse,
 Și vitele muginde la sghiab întins pășîă.

Dar altele-adăpate trăgea în băttătură,
 În gemete de mumă viței lor strigă ;
 Vibră al serei aer de taur grea murmură ;
 Sglobii sărînd viței la uger allergă.

S'astâmpără ast sgomot, ș'a laptelui fântână
 Incepe să s'auđă ca șoptă în susur,
 Quând ugerul se lassă sub fecioréscă mână,
 Și prunca vițellușă tot tremură 'mpregiur.

Incep a luci stelle rînd una quâte una,
 Și focuri în tot satul încep a se vedea ;
 Târđie astă séră răsare-acum și luna,
 Și cobe quâte-o dată, tot cade quâte-o stea.

Dar câmpul și argéoa câmpénul ostenesce
 Și dup'o cină scurtă și somnul a sosit,
 Tăcere pretutindenî acuma stăpênesce,
 Și lătrătorii numai s'aud necontentit.

E nópte 'naltă, 'naltă ; din miđlocul tării
 Vesmîntul sêu quel negru de stelle semănat
 Destins coprinde lumea, que 'n braçelle somniei
 Viséđă quâte-a ievea deștéptă n'a visat.

Tăcere este totul și nîmișcare plină :
 Un cântec sau descântec pe lume s'a lassat ;
 Nici frunđa nu se mișcă, nici vîntul nu suspina
 Și apele dorm duse, și morele au stat.

I Helade R.

5° Topografia

CĂLUGĂRENI

Drumul, care merge de la Giurgiu spre Bucuresti, trece printr'o câmpîă șesă și deschisă, afară numai dintr'unu locu, doé poștii departe de acéstă capitală, unde elu se află strînsu și închîsu între nîsce déluri păduróse.

Intre aceste déluri este o vale largă numai de unū pătrarū de milă. acoperită de crângū. pe care gârla Néjlovul, ce o înnecă și păraele ce se scurgū din déluri, o prefacū într'o baltă plină de nomolū și mocirlă. Drumulū acolo trece în lungulū aceleī vāi, parte pe o șosea de pământū. parte pe unū podū de lemnū. care amēndouē sunt așa de strîmte, în cât d'abia pôte coprinde unū carū lărgimea lorū.

Acēstă strămtóre, pe care locuitorii o numescū *Vadulū Calugărenilorū*, fu alēsă de Mihaiū Vodă pentru lupta cea mare cu Turcii. Astă-đi acēstă vale se află întocmai după cum ne-o descriū analiștii acelorū timpuri. Nici unū monumentū nu ne arētă că acolo fu lupta cea crâncenă pentru libertate. Românulū trece acum cu nepăsare printr'acēste locuri sfinte, fără ca nimicū să-i aducă aminte, că pământulū. ce calcă, e frământatū cu sângele părintilorū sēi și acopere ósele vitejilorū!!

N. Bălcescu

6° *Descrițiunea saū Demonstrațiunea*

Logofētulū Miron Costin ni dă o demonstrațiune prin descrițiunea venirei unor lăcuste pe la 1655.

„Cu unū anū mai nainte de ce s'aū rădicat Hmil Hatmanul Căzecese asupra Leșilor, aprópe de vremea săcerei, eram pe atunci la scólă în Bar în Podolia; pre cale fiind de la sat spre oraș, numa ce vėduiū despre amēde-đi unū nour unde se rădică ca o negură; ne-aū părut că vine o furtună cu plóe de odată, până ne-am tãmpinat cu nouru de lăcuste, cum vine o óste stol. In loc ni s'aū luat sórele de desimea lăcustelorū cele ce sbura mai sus, ca de trei saū patru suliți nu era mai sus, eară care era mai jos de unū stat de omū și mai jos sbura de la pământū. Urletū, întunecare, asupra omulū sosind se rădica óre-ce mai sus, eară multe trecea alătore cu omul, fără sielă de suetū de ceva, se rădica în sus, de la omū o bucată mare, acea poeadă, și așa mergea pe deasupra pământulū ca de doi coți până în trei sulițe în sus tot într'o desime, și într'unū chipū. Unū stol ținea unū cēsū bun, și dacă trecea acest stol, la al doile cēs sosia altul, și așa stol după stol ținea cât ținea din prânzū până în desară. Unde cădea la mas ca albinile zăcea, nice cădea stol peste stol, ce trecea stol de stol, și nu se pornia până nu se încalzia sórele bine spre prânzū, și călătoria până în desăr, și până la cădere de mas, cădea și la popasuri. Inșă unde mânea ră-

mânea numai pământul negru împuțit, nice frunze, nice paie, ori earbă ori sămănătură nu rămânea, și se cunoștea și unde poposia, că era locul nu așa negru la popas, cum era unde mânea aceea mânie a lui Dumnezeu. Câteva zile au fost aceea urgie ; din părțile de jos mergea în sus. Și tot atunci au fost lăcuste și aici în țară, și apoi după aceea și al doile anu au fost lăcuste, însă mai puține.“
(După *Gusti*).

*

ARDÉLULŪ

Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țeră mândră și bine-cuvântată între toate țerile, semănate de Domnul pre pământ. Ea sémănă a fi un mărățu și întinsu palat, capu d'operă de arhitectură, unde sunt adunate și aședate cu mândrie toate frumusețile naturale ce împodobesc cele alte ținuturi ale Europei. Unu brâu de munți ocolesce precum zidul o cetate, totă acéstă țeră, și dintr'insul, ici, colea, se desfacu, întinđându-se până în centrul, ei, ca nisce valuri propitóre, mai multe șiruri de déluri înalte și frumoșe, mărăte, pedestaluri înverđite, cari vėrsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci.

Mai presus de acelu brâu muntosu, se înalță doē piramide mari de munți, cu crestele încununate de o vecinică diademă de ninsóre, cari, ca doi uriași, stau la ambele capete ale țerei, cātându unul în facia altuia. Păduri stufoșe, în care ursul se preumblă în voiă, ca unu domn stăpânitoru, umbresc culmea acelor munți.

Și nu departe de aceste locuri, cari ți aducă aminte natura țerilor de miadă nópte, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse și vărute, unde bivolul dormiteză a lene. Ast-fel medă-nópte și medă-di trăesc într'acestu ținutu, alături una cu alta și armonisîndu împreună.

Aci stejarii, brađii și fagii trufași înalță capetele lor spre ceru; alături, te afunđi într'o mare de grâu și de porumb, din care nu se mai vedu calul și călărețul. Ori încotr'o te-ı uita, veđi color felurite, ca unu întinsu cureubeu, și tabloul cel mai încântătoru farmecă vedere: stânci prăpăstioșe, munți uriași ale căroru vîrfuri mângăe norii, păduri întunecoșe, lunci înverđite, liveđi mirositoare, văi rēcoroșe, gârle a căroru limpede apă curge printre câmpii înflorite, pâraie repeđi, cari mugind grósnicu, se prăvălesc în cataracte, printre acele amerință-

tóre stânci de pétră, ce placu vederii și o înspăimântă totu de o dată.

Apoi în totu locul, dai de riuri mari, cu nume armonioase, ale căroru unde pörtă aurulü. In pântecele acestorü munți zacü comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa : sarea, ferulü, argintulü, arama, plumbulü, mercuriulü... și în sfîrșitul metalulü celü mai îmbelșugatü de cât tóte, aurulü, pe care 'lú vedi strălucindü pânë și în noroiulü drumurilorü.

Ast-felü este țera Ardélului.

N. Bălcescu

Ironia (ib)

Cu Ironia ai fi batjocorit pre Isop, dice Molnar,* căruia cu cât firé iaü dăruit mînte frumoasă, cu atât iaü dat față urîtă, și cu cât lau î'podobit cu frumsétele întelepciunii, cu atât lau lipsit de acélé ale frumséții cei dinafară.

Ascundeți fața o Soare! pentru că Isop îť stinge razele, eși afară de Zidire, pentru că întru amîndoi ochii săi poartă doi Sorî, de care să luminéză toată lumé, fugi și tu Galaxia departe de Ceriu, de nu vei să te rușinezi de rușine, ne avînd atâta lapte alb, cât iaste acela, care arată pre trupul său acest Tinăr frumos, și Nartîsul Frighiei. Și cine vreodată au văzut trupul său cel î'podobit cu haruri, încât uimit fiind să nu fie strigat, o frumséte, caré stingi și pre frumsétele Ceriului! o albiciune, caré iaste destulă a albi și pre noapte, și a înalbi și pre întunérece! eu adevărat, când îi văz umerii obrazului, îi asemăn cu doao grădini, care nu odrăslesc alt, fără numai Trandafiri și Crini; când mă uit la buzele lui, mi-să par ca cum ar fi plăsmuite cu vâpăi, care aprind și iubirea; când îi secotesc fruntea, văz acolo varsată toată sâninarea Ceriului; când îi privesc gura, mă minunez de dînsa ca de o Comoară însuflețită, caré ține în sine Mărgăritari albi; iarăși de voi întoarce priviré cătră mînile lui céle cilibii, și cătră capul lui cel de aur, cunose îndată, cum că firé pre acélé léu plăsmuit pentru Schiptru, iară Capul pentru Cunună împărătéscă.

*

* *Retorica*, pag. 283.

V. A. Beldiman, în tragedia sa Eterie, descrie Tabia (șanțu de'ntărire) făcută la Sculenî de volintiri, în mod ironicu :

„Tabia după gătire a se'ntări trebuia,
 Cu care pe improtivnicii se pótă ai speria ;
 Tunuri fiind numai doue, era lipsă și necazū,
 A lui Pomir istețime au făcut la toți obrazū.
 Aū pus cofe 'n loc de tunuri, cu gunoū le-aū coperit ;
 Cofele erau spre spaimă, iar gunoiul de 'ntărit.
 Privește omū cu priință, veți ce duhū neadormit !
 Ce înaltă iscodire în vezi a fi pomenit !
 In vade de doue zile tabia aū isprăvit ;
 Acēsta nu este basnă, s'aū vėdut, mulți aū privit.
 Dar nu știū, spre aparare aū seurnat atât pămēntū,
 Saū la tótă eteria gătea numai unū mormēntū !“ G.

Ironia Socratică

Tinerii din Atena, uimiți de gloria unorū bărbați ca Temistocle, Cimone, Pericle și plini de uă nemēsurată ambițiune, după ce primiseră câtū-va timpū lecțiunile sofistilorū, se credeau capabili a ocupă funcțiunile cele mai importante în Statū. Unulū dintr'ēnsii, anume Glaucone, care n'avea nici chiarū douē-deci de ani, și-propuse se aspire la una din cele mai înalte funcțiuni, așa în câtū nici din amicii sau consāngeni sēi nu-lū putură întorce de la uă resoluțiune atâtū de neconformă cu etatea și cu talentele sēle. Numai Socrate reeși a lū face se și scāmbe părerea.

Așa Socrate întēlnindū uă dată pre Glaucone lū-întrebă :

— Adevēratū ē, Glaucone, cea-a ce am auđitū cō esei dispusū a intrā în afacerile publice ?

— Da, rēspunse Glaucone.

— Fōrte bine faci, adause Socrate ; acēsta ē cea mai frumoșă ideia, pentru cō ce onōre pōte fi mai mare de câtū aceea a de a fi conducētorulū afacerilorū publice ? Guvernāndū Statulū vei putē fi utilū amicilorū, ți-vei ilustrā familia, vei întinde fruntariile patriei tēle. Mai târđiū vei deveni renumitū nu numai în Atena, ci chiarū în Grecia întregă, și pōte cō numele tēu se va trōmbitā chiarū printre națiunile barbare, ca alū lui Temistocle,

și ori-încotără vei merge, vei fi recunoscut și respectat.

Unu începutu așa de insinuantu făcù cea mai mare plăcere lui Glaucone și-lu dispuse a asculta voiosu cele ce voia Socrate să-i mai dică. Așa dero Socrate continuându-și raționamentul i dîse :

— Sciutù este de toți, Glaucone, cò decò vré cine-va să fiă stimatù într'ua asemenea funcțiune, trebuie să afle miđlòcele prin cari ar puté să fiă utilù Statului.

— Așa este, dîse Glaucone.

— Rogu te dero, pre Đei nemuritori, adause Socrate, nu-mi ascunde nimicu și spune-mi, care este celù d'ântaiù serviciu ce ți-ai propusù a face Statului ?

Dero fiindù cò Glaucone tăcea, cași cumù ar fi eugetatù la cele ce trebuia să răspundă, Socrate i-dîse :

— A mări veniturile, credù.

— Tocmai acésta, urmà Glaucone.

— Prin urmare tu scii destulù de bine sorgintea veniturilorù Statului și la ce sumă se ure ele, ca, decò n'arù fi îndestulătore în vre-ua parte, să afli miđlòcele cele mai nemerite spre a-le mări.

— Ți-jurù, respunse Glaucone, cò asupra acéstu punctù n'am făcutù pênò acumù nici-ua reflexiune.

— Decò n'ai ținutù contù de venituri, cunoscì celù puçinù cheltuielile Statului; pentru cò voindù tu să administredì cu prudență, va fi pòte necesarù să suprimì totù ce este de prisosù.

— Intr'adeverù nici la acésta n'am eugetatù, dîse Glaucone.

— Cumù vei puté tu dero să înavuțescì Statulù, decò nu-i cunoscì nici veniturile, nici cheltuielile ? întrebà Socrate.

— Pòte cine-va, reluà Glaucone, să înavuțescà unù Statù, distrugèndù pe inimizii acelu Statù.

— Adevèratù este, dîse Socrate; ênsò spre a face acésta trebuie mai ântaiù să fii învingètorù : în altù modù esci în pericolù de a perde și ce ai acumù. Pentru acéstu scopù dero este necesarù să cunoscì cari și câte suntù forțele Statului și ale inimizilorù, spre a puté declara resbelù, decò forțele Statului suntù mai mari, și a renunță la acésta ideia în casulù opusù. Spune mi dero, cari și câte suntù forțele Statului nostru pre uscatù și pre mare, și câte ale inimizilorù ?

— Intr'adeveru, eu n'asü puté spune acésta aşá pre negândite, respunse Glaucone.

— Aréta-mi celü puţinü, decö ti-ai făcutü niscari-va însemnari relative la afacerile Statului, pentru cö mi-ar plăcé fórté multü se vedü cö eugeti la ce-va bunü.

— Nu mi-am făcutü pëno acumu nici asemeni notite.

— Fórté bine, fórté bine, urmá Socrate. Vedü bine cö decö vei fi tu în capulü afacerilorü publice, nu vomü puté se ne aşteptämü în curëndü la nescari-va îmbunătătiri, pentru cö-ti rămânü multe lucruri pre cari trebuie sé le scii, şi ai chiarü multe cercetári de făcutü.

Socrate i făcü şi alte întrebári asupra unorü lucruri totü aşá de importante, la cari Glaucone nu sciü sé-i dea nici-unü respunzü. Atunci Socrate i-dise :

O iubitulü meu Glaucone? observá ca nu cumü-va, împinsü de o dorinã pré-ardëtória de gloriá şi de onóre, sé caði în desonóre şi în disprezulü publicü, espunëndute a face cea-a ce nu scii. Decö doresci a fi stimatü de concetätenii tãi cautá mai ántáiü, te consiliedü, a-ti procurá cunoscintele necesare pentru a esercitá cumü se cuvine demnitatea la care aspiri.

Glaucone profitá de consiliile cele înțelepte ale lui Socrate şi cáutá sé şi procure instructiunile necesare, mai înainte de a solicitá veri-uã functiune saü demnitate în Statü.

Acéstá lectiune a celebrului peripateticü naratá de Xenefonte se póte dá în tóte timpurile, şi póte fi utilá multorü persóne ambiãiose ca Glaucone.

Duã „Vocea Româná“ din Craiova, án. I, No. 8.

*

Vulpea îndreptându-se către corbú îi dice :

Jupâne corbú, plecáciune!

O Dómne! Ce frumusețe!

Ce pasere! Ce minune!

Ce dragü de pene mărete!...

I. Heliade R.

Asteismü (p. 121)

In fabula lui Donici Vulpea dice Măgarului :

„Mintosule de unde vii?”

Sarcasmul (ib.)

Iudeii diceau lui Is. Chrs. pe cruce :

„Ua! . . . tu care strici biserica și în trei zile o zidesci, coborâ-te de pe cruce de ești fiul lui Dumnezeu!“

*

Asemenea profetul Ilie batjocurea pre popii lui Baal când i se rugau de ploaie, dicându-le :

„Strigați mai tare, poate că Dumnezeul vostru, dorme.“

Iperbola (p. 122)

De trei zile lupta n'a mai încetat,
Și Tătarul pare c'a înaintat.
Dar Buzescu Preda vede cu durere
Flórea României ce pe vale pere.
Trece înainte pe un cal în joc,
Ce vërsa din ochi-î *flacãre de foc*.

*

Așa Sorin gândesce. Tot pare că se plânge.
Se stinge luna 'n aer și stelele se joc ;
Câmpia se preface în ocean de sânge ;
Și florile 'n șopîrle, și aerul în foc.
Șerpî se rădic pe cõde și limbele arată ;
Ei fug ca să se scape și 'n sinu'i se strecor,
Și inima se simte de ei înfiorată !
Iar buînițe țipânde se las pe ei din sbor.
Nori negri se rădică, și foc și apă vërsă,
Cât nu încape locul aice pe pãmênt.
Pãmêntul se despice în inima lui arsă,
Și morții își scot capul și strigă din mormênt.

Bolintineanu.

*

V. Alexandri în legenda „Resbunarea lui Statu-palmă“ ni dă unû șîrû de iperbole. Așa urieșul Strâmbă-lemne vorbind cu gémênul sêu Sfarmă-pétra despre frumusețele Ilenei Consinzenei, și că buturuga Statu-palma e tatăl ei, căruia la nuntă îi fu vornicel Pepelea, pufnese de-unû rîsû, care simțimêntû poetul nostru eată cum îl esprimă :

„Urieșii stând pe cote au trântit unū hohotū mare
 Cât s'au resunatū pământul într'o lungă departare,
 Și toți vulturii din codri ridicându-se pe vântū
 S'au națat in nori sē vadă ce minune-ī pe pământū ?

Apoi mai departe aflăm altă iperbolă, când Statu-palmă
 desperatū de răpirea fiicei sale și alergând spre acești u-
 rieși dice :

„Săriți voi urgia lunei, săriți ! țipă Statu-pa'mă
 Resturnați copaci'n codri, măcinați deluri și stânci,
 Astupați cărări și drumuri, turburați apele-adânci !
 Puneți stavili netrecute sus din ceriuri până jos . . .
 Trestiana, Trestiana; ni-a răpit'o Fêt-frumos !

Strofa de la finitul acestei legende e unū adevăratū bu-
 chetū iperbolic, când urieșii la vederea lui Fêt-frumos cu
 Trestiana ce trece pe sub sôre încera lupta :

„Sbor copacii cătră sôre, stâncile prin nouri sbor
 Și din ceriū ca sē-ī sdrobescă, ele cad pe capul lor !
 Spun povestile e'atunce Statu-palmă dintr'unū plopt
 Chicoti . . . apoi calare sări pe-unū epure schiopū
 Și privind la Urieșii morți pe munte și pe vale,
 Dise; Mica buturugă, carul mare mi'l prevale !“

Basmele n'ar putea înadeverū sē fie basme, dacā fi-
 gura iperbolei n'ar juca cel mai mare rolū în ele. Ecsa-
 gerațiunea ridicată pēnă la imposibil și minune este su-
 fletulū și admirațiunea basmelor. Gusti, *Ret.*, 160

*

De când erau ca earba anticii codri deși,
 Și miei ca moșunoe Carpații urieși,
 Și văile profunde și latele vâlece
 Ca pe o apă lină ușoare vâlurele ;
 De când in lume lupii erau păstori de oi,
 Și urșii eu cimpoae mânău cireți de boi ;
 De când purta 'n cosițe Ileana Cosinzană
 O floare cântătoare, o floare nădrăvană,
 N'au fost copilă 'n viață mai dulce, mai aleasă
 Decât frumoasa Lia, fecioară 'mpărăteasă !

Alexandri, *Legenda Ciocârlii.*

*

Cum a intratŭ Pĕtru, aŝa a ŝi eŝitŭ printre Zĭne ŝi flori, pe palma nădrăvanului printre lei, balauri ŝi nădrăvani... Când fu apoi în ŝeaoă, privi o dată în dărătŭ, ŝi vedu, că lumea întregă s'a pornitŭ în urma lui... Hei! dĕr ŝi-aŭ datŭ de omŭ! — Nu ca vĕntulŭ, nu ca gŭndulŭ, nu ca dorulŭ, nu ca blestemulŭ, ei mai repede de cătŭ cum trece fericirea s'a fostŭ lăsatŭ Pĕtru pe cale... Góna remase îndărătŭ ŝi Pĕtru sosi pe josŭ la Sânta Vinere.

Din basmul „Dina Zorilor“ de I. Slavici.

*

A fostŭ o-dată ca nici o-dată; pe cândŭ se potcovea puricile cu nouĕ-deci ŝi nouĕ oca de fierŭ la unŭ piciorŭ, ŝi se suia în slava cerului ŝi striga că nu'i e greŭ.

Litota (p. 123)

C. Boliac în pœzia *Muncitorŭl* ni dă unŭ frumos ecsemplu de litotită prin versul următoriu, ce arată durea ŝi sărăcia maicei lui.

„Plăngea pe douĕ paĭe pe care mĕ năseusă.“

Cuvintele *douĕ paĭe* arată o puținătate, dară în sine zugrăvesc icóna cea mai mare a sărăciei (Gusti)

*

Mĕ 'ntreb ce este óre a nóstră missiune
Noi care-aiei în viață n'avem *de căt o di*?
Noi ale căror fapte, țĕrĕnă, fală, nume,
Se spulberă în vĕnturi 'nainte d'a luci?

Bolint. *Scopul omului*

Perifrasa (p. 124)

Bolintinénu se exprimĕ în modulŭ următorŭ, voindŭ să spună că aŭ trecutŭ doui ani.

Douĕ erni albiră de douĕ ori pămĕntulŭ.

Alexandrescu, arată că aŭ trecutŭ douĕ nopti :

De douĕ ori nóptea cu umbrele sale
Emisferulŭ nostru l'a înveluitŭ.

Virgiliu voind să dică că e târziu, se exprimă ast-fel :

Et jam summa procul villarum culmina fumant,
Majoresque cadunt altis de montibus umbrae.

Iar Boileau :

Les ombres cependant, sur la ville épandues,
Du faite des maisons descendent dans les rues.

*

In locu de șapte zile, Grandea dice :

De șapte ori se stinse a zilei stea de foc
De șapte ori o noapte ardinte îi apucă,
Și nicăirea n'afiu d'adăpostire loc,

vorbind de fuga lui Selim prin pustie, în poema orientale *Emiri*.

Antitesa (p. 125)

LA SCHILLER (fragmentu)

Este o viață mórta, precum ș'o mórte vie;
Ci este și Viața que nu mai are mórte.
Unii preferu pe una, și alții și-allegu alta.
E tristă-a Omenirii fatală, erudă sórtă.

.....

Avuși de adversariu pe Om; și-atât ajunge:
Te eartă s'î faci răul, iar' binele nici mórte;
Insultă'lă, te onórá; striveșce'lă, te adórá;
Dă'i glorie, onóre; te'mpilă de ultragiū;
Dă'i Patrie, dă'i nume; că el te expatriază;
Dă'i Adevăr, Dreptate; Calumnia'ti e parte.

E orb și 'i dăi lumină? — El vede câte n'ai;
E mut, și 'lă faci eu limbă? te mușcă că vipera;
Dă'i viitor, viață, că 'ți ia el și Trecutul;
Realță'lă pân'la ceruri, de viu te-afundă 'n iad;
Acesta e păcatul séu omul cel cădută!!!

I. Eliade R.

*

V I A Ț A

Simțim timpul cum se scurge
Cum torentu-î pe pământ
Tot restornă și distruge.

Timpul curge

Viața fuge,

Și cu-acéstă suspinare
Ne tîrășce la mormânt,

O! *Nimic cât esci de mare!*

V. Conta.

Antilogia (p. 126)

MĂRGĂRINTA DIN MUNCCEL

Mama pentru-al ei copil are scumpe dismierdări,
Are inimă cu ochi, are ochi cu sărutări,
Plânsul lui e plânsul ei; orî ce 'l doare pe ea doare,
Ea trăesce pentru el; când el moare și ea móre!

V. Alesandri

*

Hipolit spre a da Aricieî o idee despre locul ce'l ocupă ea în gândirea sa; Racine îl face de-a dice :

„De față fug de tine; absentă te găsesc.“

*

ADIO LA PATRIE

Te lasu, dulce Romanie,
Dar d'a vré și Dumneșeu
A veni și rîndul meu
Să mor, să trăiesci tu vie.

Mórtea pentru-a tă scăpare
A fost tótă ținta mea;
Fericirea 'mi quea mai mare
E să mor quând vei via

Eliade

Comparațiunea (p. 127)

Ca un glob de aur luna strălucia
Și pe-o vale verde oștile dormia;

*

Pe o stîncă neagră, într'un vechiū castel,
Unde cură 'n póle un rîu mititel,

Plânge și suspină tânăra domniță,
Dulce și suavă *ca* o garofiță;
Căci în bătaie soțul ei dorit
A plecat cu oștea și n'a mai venit.
Ochii sei albaștri ard în lacrimile,
Cum lucește în roă două viorele;

*

Ferentarul ager și cu lungă chieă,
Intră în oștime fără nici o frică,
Tare *ca* ună leă.
Iute *ca* săgéta, tabăra străbate,
Bate dece singur, cinei-spre-dece bate:
„Ferentari sunt eu!”

*

Și în umbra nopței armăsarul-i sboră
Ca o 'nechipuire albă și ușoră.

*

Viața-i *ca* fantasma cu chipul plâpând
Ce prin nopți s'arată și se stinge blând.
Omu-i *ca* un verme ce 'n țărână pare
Un minut vederei și, lucind dispăre.

Bolintinenu.

*

FERICIREA

Ca și-un val pe mare
Fericirea n'are
O statornicie pe acest pământ.
Ca o stea luceșce
Cât un vis trăeșce
Și apoi cu grabă cade în mormânt.
Ea-e un fulger iute,
Ce lumină plăcute
Vărsă și 'ntunerice lasă 'n urma sa.
Ea e *ca* o flóre,
Care decă móre
Trage și mirosu'i dulce după ea.

Al. Sihlenu.

*

Frunzele cad, sbor în aer, de a lor crengi se deslipese
Ca frumósele iluzii dintr'un suflet omeneșce.

*

Sórele rotund și palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.

*

Fuge, saltă, sbóră, piere
Ca un vis, ea o părere.

*

Amicii mei sunt tineri dar s'aũ întristat
Ca acele rose care s'aũ uscat.

*

Ea era frumoasă, dulce, încântătoare
Ca o flóre vie cădută din sóre.

V. Alexandri

Paralela (ib.)

DECEBAL ȘI ȘTEFAN CEL MARE

Strălucite și mult mărețe figuri, sunt ale acestor doi eroi in cadrul istoric al Daciei vechi și al Daciei nouă. Inchipuirea se pierde in sbor când încearcă a se urca până la înălțimea lor. Inșă numele unuia din acești bărbați legendari este in toate gurile pe când cel alt este acoperit cu vălul uitărei.

Fanatismul patriotic atribue lui Ștefan tot ce i se pare minunat, tot ce i este necunoscut. Ori ce zidire veche, un pod de piatră dărâmat, o movilă de pământ rădicată in mijlocul unui șes intins, o ruină de cetate, biserică, schituri, etc. . . . tot, zice Românul, este făcut de Ștefan Vodă.

Dar Istoria este mai nepărtinitoare: ea ne arată imaginea majestuoasă a lui Decebal strângând cu o mână rana deschisă in pieptul său, și cu cea altă chemând popóarele in contra poporului rege.

Ștefan e un lucifăr luminos; Decebal e un sóre intunecat; umbra lui Decebal se intinde tot atât de departe ca și lumina lui Ștefan.

Ștefan e un om gigantic, herculan, ce umple ochii: Decebal se înalță in zarea trecutului ca o zeităte nevăzută și neînțelă. Și unu și altu aũ avut acelaș zel; aceeași idee sublimă: Neatárnarea patriei lor! Amândoi sunt eroi: Ștefan un erou al Románilor (Moldaviei), Decebal erou al Daciei!

In vâlmășagul secolilor trecute nu e rar a vedea unele staturi mici susținându-se și mărindu-se chiar prin ajutorul politiceii. Ast-fel Ștefan amenințat din toate părțile de órdele selbatice ale Tătarilor și de nenumăratele fiare

Asiatice, ce năvăliră în Europa la glasul lui Mahomet al II-a și al lui Baiazet poreclit fulger; atacat fără răgaz de Leși și de Unguri, sub pretext de ore-care drepturi fictive, Ștefan, zic, se opuse dușmanilor când cu puterea, când cu dibăcia unei ingenioase diplomații. El se uni cu Leșii ca să bată pe Unguri, cu Ungurii ca să alunge pe Leși și cu amândouă aceste nēmuri, ca să reziste Turcilor.

Înțelept, vitez, neadormit, el reuși a face dintr'o țară de păstori, o țară de resboinică spăimântătoare, și cu singurele lui mijloce, el fulgeră pe Baiazet Fulgerul, combătu cu succes pe Matiaș Corvin, smulgându-i o parte din Ardél, mătură Leși de pe pământul Românesc, luând Podolia și Poetia și puse stăpânire pe șesurile Bugégului și chiar pe o parte din câmpiile Valahiei.

În mijlocul tăcerii de mörte, în care lumea era cufundată pe timpul lui August, se vede ridicându-se de odată în fața imperiului Roman un domn nou și un popor nou, pe care vechi cetățeni ai Romei 'i numea barbari.

Însă șeful barbar se numește Decebal (Diuparneū); el are o inimă, ce ar putea coprinde lumea întrégă; el să sprijinește cu mândrie pe arcul libertății. Popóarele stau în mirare cu ochii ațintiți asupra acestui barbar, care se măsură cu August împératul, găsindu-se de-o potrivă cu dănsul, și care umilise Roma lăsând'o să'i plătescă tribut. Domițian Dacicul-Porticul etc., sécă comorile séle ca să cumpere pacea de la Decebal, însă Decebal sgáltie puternic colosul Roman fără a'l putea resturna; el combate cu înverșunare influența Romană. Mărirea Romană, Domnirea Romană și în fine cade glorios sub brațul divului Trajan.

Mörtea lui este ultimul sacrificiu ce'l face pentru poporul său; el se ucide pe ruinele patriei séle!...

Decebal e ca stelele acele călătóre, ce se zăresc pe cer fără a se sci de unde vin și unde se duc.

Necunoscuți pe lume el și poporul său, până în momentul când începu lupta cu Roma, ei dispar în curând și abia numele lor rămâne în unele pagine de ale lui Tacit.

Ștefan și Decebal au fost ómeni de aceia care n'au nici stremoși, nici moșteni.

Decebal mort, Dacia cade, fecióră încă, în trista con-

diție de provincie depărtată; Ștefan coborît în mormânt, Moldova, pe care el o ridicase la culme, să întunece încet, încet, perde rangul seü, drepturile sale, hotarele sale cele vechi, și nu mai conservă de cât numele seü și suvenirele Domnului Ștefan.

Remarcabilă asemănare de destinuri ale țerei, la două epoce atât de departe, după mórtea acestor doi ómeni!...

Ștefan și Decebal au lăsat testamenturi patriotice :

Testamentul lui Decebal au fost mórtea lui!...

Ștefan, prevăzând sórta ce amenința patria sa, a dicat cu limbă de mórte povătuiri isvorite din durerea inimei și din luciditatea cugetărei celei mai înalte.

După un-spre-zece secole, Ștefan a rădicat spada singerósă, care căzuse din mâna lui Decebal. Cine óre va fi chemat a rădica spada purtată cu atâta glorie de Marele Ștefan? . . . și când? . . . și cum?

A. Ruso.

Alusiunea (ib.)

Vorn. Ioan Neculcea vorbind despre înțelegerea ce avu Logofetul Gheorghie Ștefan pentru ridicarra sa la Domnia Moldovei, cu Racóți al Ungariei și cu Mateiü al țerei Muntenesti dice că : el a fost ședënd o dată în Divanü cu toeagul în gură ; iar Iordachi Cantacuzino cel bêtân vel Visternicü, 'i-ar fi dis vedëndu-lü ast-felü stând : ce dici în fluerü dumnéta Logofete? iar elü a respuns :

Dic în fluer să mi se cobóre caprele de la munte și nu mai vin.

Cuvintele aceste făceau alusiune la oștile ungurești ce le aștepta să 'i vie de preste muntü, dice D. Gusti.

Ret., p. 141.

*

Mirabeau simțindu-și scădută popularitatea dicea de pe tribuna adunărei naționale :

„Eu seiü că nu este de câtü unü pasü de la Capitoliü pină la stâncea Tarpeiă.“

Gradațiunea (p. 128)

Cicero, în contra lui Catilina, ne dă unû esemplu de gradațiune mai întâiû descedinte și apoi ascendinte :

„Tôte faptele tale, tôte proiectele tale, tôte eugetările tale, eû le eunoseû, le vedû, le pëtrundû.“

*

Eû nu plângû alû vieței sóre,
Neci destinu'mî inimic :
Nu! — *erî* fuiû o eugetare,
Ađi, o córdă plângëtore,

Mâne.... un nimic! *V. D. Păun.*

Suspensiunea (p. 129)

Vedûiû unû bêtrânû care o suta anî trăise,
Pe patulû sêu cum zace de bêtrânețe rosû,
In cât pe barbă scuipă și sémănă scheletû
Și încă el desină c'o mână tremurândă.
Dar ce desină óre? Mormêntul ce 'l așteptă?
Ba nu. — Palatû de vară, să 'i fie de primblatû.

*

Eû să pier... eû? nici o dată.
Vie-o lume încruntată,
Vie valurî mari de focû
Neci că m'orû elintî din locû.

Alexandri.

Reticența (ib.)

Eva mângăe pe Adam înaintea Raiului din care erau isgoniți :

„Adame! óre plăzmuitorulû nostru, nu mai este bunû? Óre celû nemărginitû perde când ne dă ceva, saû ne iartă? Ingenuche Adame și póte. . . .“

*

Athalia dice marelui preotû Joad :

. Te voilà, séducteur,
De brigues, de complots, pernicieux auteur,
Qui dans le trouble seul as mis tes espérances,
Eternel ennemi des suprêmes puissances!

En l'appui de ton Dieu tu t'étais reposé :
 De ton espoir frivole es-tu désabusé ?
 Il laisse en mon pouvoir et ton temple et ta vie.
 Je devrais, sur l'autel où ton bras sacrifie,
 Te... Mais du prix qu'on m'offre il faut me contenter. 1

Racine.

Comunicațiunea (p. 130)

Din Cicerone :

„Eü te întrebü : ce ai fi făcutü într'o împrejurare atâtü de delicată, tu care de frică ai apucatü la fuză, când, pe de o parte furia și răutatea lui Saturnin te chema la Capitoliü, iar pe de alta... Consuliä 'ți cerea ajutorü pentru libertatea patriei? Pe care din aceștia ai fi respectatü mai multü? Pe cine ai fi ascultatü mai de grabă? La cine ai fi alergatü mai răpede... și cui ai fi datü ajutorü? Lui Saturnin séu Consulilor?...“

Dubitațiunea (ib.)

„Într'o grădină
 Lâng'o tulpină,
 S'afă o flóre
 Ca o lumină.
 S'o tai se strică,
 S'o las mi-i frică,
 Că vine altul
 Și mi-o ridică.“

I. Văcărescu

1

ATHALIA

A, tu, seducatoriu,
 De intrigi, de comploturi, eterne urditoriu !
 Tu, care tóta lumea o turburi din placere,
 Tu, inemicu de mórte a ori și ce putere !
 Tu, care totu în Domnulu mereu te-ai sprijinitu,
 Mai poți să dici acuma că n'ai fostu amagitu?
 Elu mi te-a datu în mâna și templulu și pe tine ;
 Pe chiar altariulu vostru acuma se cuvine
 Să te... dar nu ; eu prețulu ce-mi dați mă mulțumescu.

Tr. de Sion.

Concesiunea (p. 131)

Danielu Silhastru dicé lui Stefanu celu mare :

Dómne ! tu ai dreptul a schimba 'n morménturi
 Pentru ne-atárnare, ómeni și páménturi,
 Dar nu ai p'acela ca sê-i umilesei !
 Poți ca sê îi sfărâmi ; dar nu sê-i robesei !
 Daca mâna-ți slabă sceptrul ți-o apasă,
 Altuia mai harnic locul têu îl lasă !
 Căci mai bine este supus lădat,
 De cât eu rușine domn și atárnat !“ *Bolintineanu.*

Epifonema (p. 132)

Totu lucru lasă sêmênța sa, prin care din nou se nasce:
 și din tulpina bêtrână și putredă a copaciului încolțescú
 vlástare tinere și țepene ; așa și din robia se nasce liber-
 tatea, din neorânduială esse rânduială. . . . *Jugul adduce*
mântuirea, precum furtuna liniștea. N. Bălcescu.

*

„Ci totul sê cutede sê iértă la sêrac.“

Heliade după Sapho.

Sentințe (ib.)

Cei ce rabdă *jugul* ș'a trăi mai vor,
 Merită sê-l pórté spre rușinea lor !

*

Cela ce se bate pentru a lui țeră,
 Sufletu-î e focul sórelui de véră.

*

Un popor ce singur vrea a se robi,
 Nu mai are dreptul liber de a fi.

*

Omul este mare, nu prin al sêu nume.
 Nascere, avere, ci prin fapte bune :
 Faptele sunt nobili, nu țérina sa
 Ce de o potrivă vermi o vor mânca.

Bolintineanu,

Ipotesa (p. 133)

„Oare când s'ar ridica duhul din țerina acelora (a-decă a strămoșilor) și ar privi peste strănepoții Mare-lui Cesar, Slăvitulu Aureliu și ai Inaltulu Traian, ôre in ziua de astăzi mai cunósce'i-ar?... Negreșit 'i ar căuta in palaturile cele mari împărătesci și 'i ar afla in vizuinele și bordeile cele mai próste și incenușate; 'i ar căta in scaunul puterei și 'i-ar afla amăriți sub jugul robiei, 'i ar căuta proslăviți și luminați și cum 'i-ar afla?... Rupti, goti, asemănați dobitócelor, de tot căduți in prăpastie, bine gătiți spre slujba vrăjmașilor omenirei, răpitorilor casei părintesci.“

G. Lazar.

*

Când ar lipsi din lume nerođi și nerođie.

Nu ar mai fi nici intrigi, ce lume-a ameiit.

Și însu-mi eũ m'aș face atunci un om cinstit.

Dar lumea e neródă și stărue să fie.

Li place-a fi 'nșelată!... se fiũ eũ la Domnie.

Ași pune bir îndată pe tot ce e nerod,

Ași pune nerođitul, și ar da un mare rod.

Bol. in *Bătaia dela Călugăreni*, a. II, sc. 1.

*

Demostene se apără contra lui Eschine, prin ipotesă, dicându :

„Daca, printr'o lumină profetică, atenienii ar puté să citéscă in carté viitorimei și să prevază întâmplările ce ne astéptă; daca și tu, Eshin, ai puté să le prevestesti cu răsunătorul tău glas, Atena, și chiar in asemené împrejurare ar fi trebuit să facă ceé ce a făcut, de ar fi respectat slava sa, strămoșii săi și grozava judecată a urmașilor.“ (Marcovici)

Jurământul (p. 134)

In „Batalia de la Călugăreni“ Mihnea dice :

Ei bine, Dane, află că numai domn să fiũ.

Vînd țera, vînd copii, pe Dumnezeu cel viu.

Bolintineanu.

INDICE ALFABETICŪ

DE

AUTORII PRINCIPALI CITAȚI ÎN ACESTŪ TEXTŪ ¹

A

AGUESSEAU (*Henri-François d'*), magistratŭ și oratorŭ francesŭ celebru (1668—1751).*

APELIS, pictorŭ grecŭ celebru, care a trăitŭ la curtea lui Alexandru Macedonŭ.

ARISTOFAN, mare poetŭ comicŭ alŭ Atenei (V-a secolŭ a. Chr.)

ARISTOT, celŭ mai mare filosofŭ grecŭ; născutŭ la Stagira în Macedonia (384—322 a. Chr.); discipulŭ și rivalŭ alŭ lui Platon; fundatorul școlii peripatetice; învățătorul lui Alexandru celŭ Mare, etc.

ASACHI (*George*), (1788—1871), celebru scriitorŭ românŭ; întemeietorul școlii române din Iași și alŭ celui d'ânteu și alŭ în Moldova *Albina românescă*. — Poliglotŭ și enciclopedistŭ; a scrisŭ în matematici, istoria, teatru, poezii, etc.

B

BALZAC (*Jean-Louise de*), unulŭ din creatorii prosei fran-

cese ale euŭ opere suntŭ : *Lettres, le Prince, le Socrate chrétien, l'Aristippe* (1594—1654).

BARAȘ (*Iuliŭ Dr.*), de origine israelitŭ (1818—1863) prin activitatea sa literară deveni unulŭ din cei mai zeloși patrioți români. Ca doctorŭ și profesorŭ scrisese o mulțime de opere care contribuira la respândirea sciințelorŭ naturale în țeră. — Opere *Minunile naturii* în 3 volume; *Dehora*, melodramă în 4 acte; *Isis sau Natura*, diartŭ sciințificŭ, *Israelitulŭ românŭ*, fœe politică, etc.

BĂLCESCU (*Nicolae*) unu din mari scriitorii istorici (1815-1852) membru activŭ în revoluția de la 1848; scrisese : *Puterea armată a Românilorŭ*, *Magazinulŭ istoricŭ pentru Dacia* (împreună cu Aug. Laurianu), *Question économique des Principautés* și mai alesŭ *Istoria lui Michailŭ Vitezulŭ*, lui i se mai atribue și *Cântarea României* pe care a tradus-o după A. Russo din franțuzese, etc.

BELDIMAN (*Alexandru, vornicu*), scriitorŭ românŭ de viță

1. S'au exclusŭ autorii români în viață.

boerü, născutü în ultiua jumătate a secl. XVIII; a ocupatü mai multe funcțiuni însemnate și a fostü martorü alü evenimentelor petrecute în Moldova la 1821, pe care le a descrisü în versuri (în „Tragodia saü jalnica Moldovei întemplantare“); a mai scrisü *Mórtea lui Avelü, Numa Pompeiü, Oreste*, etc.

BOILEAU (*Nicolas*), supranumitü *Despréaux*, celebru poetü francesü, a scrisü: *Satires, l'Art poétique, Epîtres* și *Lutrin* (1636—1711).

BOLEAC (*Cesar*), unulü dintre principalii prosatori români (1813—1881); a scrisü, *Ode, Satire*, asupra *Archeologiei*, pentru teatru: *Matilda*, etc.; și a fundatü mai multe diare ca *Curiosulü, Buciumulü, Trompeta Carpatilorü* și altele.

BOLINTINEANU (*Dimitrie*), unulü din cei marii poeți ai României (1826—1873); a escelatü în genulü liricü, în care a scrisü cele mai frumoșe opere ale sale, ca *Florile Bosforulü, Macedonele, Reverii*, etc., pentru teatru a scrisü *Alexandru Lăpușnenulü, După bătălia de la Călugăreni, Conrad*, etc., atâtü în prosă câtü și în versuri. De la elü mai avemü unü frumosü romanü de moravuri *Elena* și mai multe biografii: *Viața lui Vlad Tepeșü, Ștefan celü mare, Mircea, Michaiü Vitezulü* și alte scrieri literare și politice.

BOSSUET (*Jacques-Bénigne*) celü mai mare predicatorü francesü, episcopü de Condom și de Meaux (1627—1704).

BOURDALOUE, celebru predicatorü francesü (1632—1704)

BUFFON, ilustru naturalistü și scriitorü francesü; a scrisü *Histoire naturelle* și *Discours sur le style* (1707—1788).

BURKE, celebru oratorü en-

glesü, adversarü alü revoluției franceze (1728—1797).

C

CANTEMIR (*Dimitrie, Principele Moldovei*), celü mai învêtat dintre contimpuranii săi și dintre Domnii români (1673—1723). Vorbia și a scrisü în mai multe limbi. Primulü autorü alü unei opere filosofice române, *Divanulü Lumei*; a mai scrisü *Descripția Moldovei* în latinesce (*Descriptio Moldaviae*), *Istoria Daciei vechi și noiü, Istoria Imperiulü Otomanü* și alte scrieri asupra *Musicei*, etc.

CATONE (*bêtrânilü saü censorulü*), romanü celebru prin severitatea sa ca censorü și prin lupta sa contra inovațiilor: ne a rëmasü de la dënsulü unü *Tratatü asupra Agriculturii*, (232—147 a. Chr.)

CESAR (*Iuliü*), mare generalü și scriitorü romanu; a scrisü despre resbóele purtate de sine în *Comentariü*, reformatorulü calendarului, etc.; (100—44 a. Cr.)

CICERONE (*Marcu-Tuliu*), celü mai celebru dintre oratorii români (107—43 a. Chr.); ca consule (în 63) năbuși conjurațiunea lui Catilina; opere principale: *Discursulü pentru Milone*, *Contra lui Catilina*, *Veres*, *Filipicele*, etc.

CICHINDEL (*Dimitrie*), fabulistü românü născutü la 1775 în Banatü; a scrisü *Fabule în prosă*, apoi *Adunare de lucruri moralicesci, Sfaturile înțelegerii sănëtóse*, etc.

CHAPELAIN (*Jean*), poetü francesü, unulü din primii membri ai Academiei franceze și multü timpü oracolulü literaturii sub Ludovicü alü XIV (1595—1674).

CONTA (*Vasile*), distinsü scriitorü românü (1844—1882); de la dënsulü avemü: *Teoria Fa-*

talismulă, Teoria undulațiilor universale și Incercări de metafizică materialistă.

CONAKI ((Constantin, *logofetului*), distinsu poetu română de pe la începutul acestui secolă, devenitū popularū prin cântecele sale de lume; a mai scrisu *Amorul din prieteșugū* și alte poesii sub titlu de *Alcătuiri și traduceri*.

CORESI (*George, Diaconulū*), autorul primei cărți tipărită în româneșce (secolulū XVI-lea d. Chr.), de origine grecū din Chios, a contribuitū fôrte multū la răspând rea literaturēi bisericeșei.

CORNEILLE (*Pierre*), creatorul artei dramatice și părintele clasicismulū în Franca. Opere principale: *Cid, Horace, Cinna, Polyucte* (1606—1684).

COSTAKI (*Veniamin, Mitropolitu*), ilustru prelatū alū Moldovei (1768—1846) care contribui fôrte multū la înaintarea Românilorū; a scrisu o mulțime de opere, mai alesu bisericeșei: *Istoria universalē bisericeșcă, Pétra scandalei, Buna murire, Pidalion*, etc.

COSTIN (*Miron, logofetulū*), primulū poetū și celū mai distinsu dintre cronicarii români; a lăsațū o mulțime de serieri atâtū în prosă câtū și în versuri: *Pentru descălecatulū Moldovei* în 6 cap. *Letopisețulū țerei moldovenesci* în 20 cap. *Despre poporulū moldovenescū și alū țerei munteneșci* (în poloneșce); *Viața lumēi, Epigrame*, etc. S'a născutū cam pe la 1618 și a muritū la 1692.

COSTIN (*Nicolae*), cronicari ca și tatălū sēu Miron (nu se cunōșce sigurū anulū nascereii; dar a muritū la 1712), a scrisu *Cronice*, comentândū pe Ureki saū continuândū cronica tatălū sēu.

D

DAVID (*Psalmistulū*), rege alū Israeliților și profetū, a scris *Psalmi* (1040—1016 a. Chr.)

DEMOSTENE, celū mai mare dintre oratorii greceșei (385—322 a. Chr.) pronunță contra lui Filipū *Filipicele* și *Olintiacele*, reseulă Atena contra lui Alexandru; și muri otrăvitū pentru a nu căde în mâinele inemicilorū sēi (Antipatru).

DELILLE (*abatele Jacques*), poetū francesū (1738—1813) traduețorulū lui Virgiliū, autorulū poemelorū despre Grădini (*des Jardins*), despre imaginațione (de *l'Imagination*), etc.

DEPARAȚIANU (*Alexandru*) unulū din cei mai eminenti poeți ai renascereii literaturēi române, de la care avemū o seriă de poesii sub titlulū *Doruri și amoruri*. A muritū în a. 1865.

DESPREAUX, veđi Boileau.

DIOGENE, filosofū grecū ciničū (413—325 a. Chr.)

DONICI (*Alexandru*), poetū fabulistū din generaționea bētrână; de la densulū avemū 2 volume de *Fabule*, o poemă, după Pușchin: *Țiganii* și o *Colecțią prescurtată din legile împăresci*.

DOSITEIŪ (*Mitropolitu Moldovei*), (1625—1690); de la care ne-a rēmasū mai multe opere însemnate: *Psaltiria* în versuri (prima lucrare mai originală), *Trebniculū* și *Paremiarulū* și mai alesu *Prologurile* tuturorū sfințilorū, etc.

DU BARTAS, poetū francesū (1544—1590); a scrisu despre șeptēmână saū Creațione (*de la Semaine ou Création*).

DUMARSAIS, gramaticū francesū; a scrisu unū tratatū asupra Tropilorū (*Traité sur les tropes* (1670—1756).

E

ELIADE (*I. Rădulescu*), *părintele literaturii române* (1802—1872), a cultivat mai toate genurile literare, inspirându gusul de lectură și preparându terenul renascerei Rămânismului; lui se datorează adoptarea alfabetului latin în scrisoarea română; a întemeiat cel d'ânteu diar *Curierul românesc* (la 1829) și prima revistă, *Curierul de ambe sexe* (1836); a participat ca membru în locotenința Domnescă în revoluția din 1848, pentru care a scris *Memoires sur l'histoire de la régénération roumaine* și, în exil, *Souvenirs et impresions d'un proscrit*; a mai scris o *Gramatică română*, *Curs de poezie generală*, un *Vocabular* de cuvinte streine, diare literare și politice; a tradus *Biblicele*, *Meditațiuni* poetice după Lamartine, și alte diferite opere după Lord Byron, Voltaire, etc., contribuind la desvoltarea diverselor instituțiuni frumose: teatru, societatea filarmonică etc.

ENIU, vechiu poet latin de la care ne a rămas numai fragmente (240—170 a. Chr.)

EPICUR, filosof grec (337—270 a. Chr.) capul sectei Epicurienilor întemeindu și morala pe bunul trai ca rezultat al sănătății corpului și linisei sufletesci.

EPIMENIDE, poet și profet grec, către anul 600 a. Chr.; pretindea că a dormit 57 de ani într'o peșteră.

ERASMU, scriitor și savant celebru, născut în Rotherdam la 1467 mort în 1636.

ESCHINE, orator atenian, rival al lui Demostene (389—314 a. Chr.)

ESOPU, fabulist grec, născut în Frigia și mort cam pe

la 700 a. Chr. A fost anteu selav, apoi liberat se bucură de favoarea lui Cresus; dar fu ucis de Delfieni din cauza uneia din fablele séle.

F

FEDRU, fabulist latin din I-ul secol d. Chr. fu liber al lui August.

FENELON (*François de Salignac de la Mothe*), episcop și scriitor francez (1652—1715); a scris *Fabule*, *Telemac* și *Scrisori*.

FLECHIER (*Esprit*), celebru orator și prelat francez (1632—1710).

FLORUS (*Lucius Annaeus*), istoric roman, contemporan Antoninilor, autorul unui *Epitome de istoria romană*.

FONTENELLE, literator francez, nepot al lui Corneille (1657—1757) secretar perpetu al Academiei de științe, cunoscut mai ales prin scrierea sa: *Entretiens sur la pluralité des mondes* și prin *Eloges des academiciens*.

FOX (*Charles—James*), orator și om de stat englez, susținut cauza revoluției franceze contra lui Pitt al doilea, etc. (1749—1806).

G

GALILEU, ilustru astronom și matematic italian, (1564—1642) construi cel d'ânteu telescop, și recunoscu, după Copernic, mișcarea pământului împrejurul soarelui.

GAMBETTA (*Léon*), mare orator francez (1838—1882).

GOETHE (*Johan-Wolfgang*), cel mai mare scriitor al Germaniei (1749—1832); autorul lui *Werther Faust*, etc.

GRACCHI (*Frații*), Tiberius

și Caius, tribuni ai poporului, cari propuseră legile agrare și pentru care periră uciși; Tiberiu în 133, Caiu în 121 a. Chr.

GUIZOT (*François - Pierre-Guillaume*), omă de stată, profesoră și istorien franceșă (1787—1875); a scrisă asupra revoluțiunei engleso, istoriei franceze, etc.

H

HARVEY, medică englesă, descoperi legile circulațiunei sângerului în 1628.

HELIADÉ veđi *Eliade*

HOMERU veđi *Omeră*.

HORATIU veđi *Oratiu*.

HUGO (*Victor*), celebru poetă, dramaturgă și romanțieră franceșă, capulă scôlei romantice; născut la Besançon în 1802.

I

ISOCRAT, oratoră și retoră atenian, deschise la Athena o celebră scôlă de elocință (436—338 a. Chr.)

ISOP veđi *Esop*.

ISTRATI (*Nicolae*), celebru bibliofil și distinsă scriitoră română; a scrisă *Satirele*, *Babilonia românescă*, *Mihulă* (dramă) *Chestia Monastiriloră închinată*, etc. (1818-1862).

IUNG (*Eduard*), poetă englesă (1684—1765), celebru prin *Cugetările nocturne* sau *Meditațiunile nopței*, inspirate prin mórtea nurorei și a soției sale.

L

LA BRUYÈRE (*Jean de*), celebru moralistă franceș, autorulă *Caractere-loră* (1645—1696)

LA FONTAINE (*Jean de*), ilustru fabulistă născută la Château-Thierry (1621—1695).

LAMARTINE (*Alphonse Prat de*), poetă franceșă (1790—1869)

autorulă *Meditațiuniloră poetice*; ală poemei *Jocelyn*, ală *Istoriei Girondiniloră*, etc. membru în guvernulă provisorulă de la 1848.

LAURIAN (*Aug. Treb.*), distinsă istorică și filologă română, (1810—1881) a luată o parte însemnată în mișcarea națională a Româniloră ardeleni de la 1848. A fostă membru și președinte ală Societăței academice Române, p. care a lucrată și ună proiectă de *Dictionară ală limbei române*, (în colaborare cu I. C. Maximă). Versată în limba latină a scrisă *Tentamen criticum in linguam romanicam*, iar în limba franceșă a scrisă *Coup d'oeil sur l'histoire roumaine* precum și mai multe alte opere de istoriă, geografică, filosofică, etc.

LAZAR (*Georgiu*), promotorulă renascerei românismulă — (1779—1832) întemeiătorulă scôlei din St. Sava; scrisă mai multe opere didactice, după Wolf, Kant și alții.

LONGIN, retoră grecă din ală III-lea secolă d. Chr. cui se atribuie ună *Tratat despre sublim*.

LUCIAN, scriitoră grecă (130—200) cunoscută prin *Dialogurile* sale etc.

M

MAIOR (*Petru*), mare istorică română (1753—1821): *Istoria pentru începutulă Româniloră în Dacia*, *Ortographia romana una cum clavi*, *Lexicon română-latină-unguresă-germanescă* (începută de Micu și în colaborareă altora) *Despre originea Româniloră*, *Istoria bisericăi română*, *Protopapadichia*, etc., suntă principalele opere istorice limbistice, didactice și eclesiastice ale lui Maior și care i-au asigurată epitetulă de *Moise ală Româniloră*.

MALHERBE (*François de*), poetu celebru (1555—1628) reformatorul limbei și al poeziei franceze.

MARMONTEL, literatoru franceșu (1723—1799); a scris: *Belisaire*, *Incas*, *Elemente de literatură*, etc. secretarū perpetuū alu Academiei franceze.

MARTIAL, poetu latinu (43—104 d. Chr.) a scrisu *Epigrame*,

MASSILLON (*J.-B.*), celebru predicatoru franceșu (1663—1742) a scrisu: *Petit Carême*, etc.

MAYNARD, discipolu alu lui Malherbe (1582—1646) s'a distinsu în sonete și epigrame.

MILTON, celebru poetu englesu (1608—1674). Orbindu în 1652 scriso poema sa: *Paradisul pierdut*.

MIRABEAU (*Riquetti, comte de*), celu mai mare oratoru alu Adunarei Constituante, din timpul revoluției franceze (1749—1791).

MOISE, legislatorul Evreilor născutu în Egiptu către 1705 a. Chr. și a trăitu 120 ani, murindu în pustie.

MOLIÈRE (*Jean-Baptiste Poquelin* dis), celu mai mare dintre poetii comicii ai Franței (1622—1673); Operele sale principale sunt: *L'École des femmes*, *Don Juan*, *le Misanthrope*, *Tartuffe*, *le Bourgeois gentil-homme*, *les Femmes savantes* și *le Malade imaginaire*.

MONTAIGNE (*Michel Eyquem de*), moralistu franceșu (1533—1592) cunoscutu mai alesu prin opera sa *Essais* (Incercări).

MONTESQUIEU, — publicistū franceșu (1689—1755) a scrisu: *Lettres persanes*, *Considerations sur les causes de la grandeur et de la décadence des Romains*, și *Esprit des lois*.

MUMULÉNU (*Barbu Paris*), distinsu poetu românū (1794—

1837); de la densuslu avemū *Plângerea și tânguirea patriei*, *Caracterele* și mai multe alte poezii.

MUREȘIANU (*Andrei*), primulū poetu românū din Transilvania (1816—1863) a scrisu *Poesii naționale*; de la densuslu mai avemū o scriere pedagogică: *Icôna creșterei rele*.

N

NECULCEA (*Ion, Vornicul*), celu mai complectū d'ntre eronicarii moldoveni (1673—1743); scrierea lui coprinde *Istoria Moldovei* de la Dabija Vodă și până la a doua domniă a lui Const. Mavrocordatū.

NEGRUȚI (*Costake*), celebru scriitoru românū (1809—1869) ca poetu, nuvelistū, dramaturgū ne a lăsatū o seriă de serieri originale și traduse coprinse în trei volume: *Păcatele tinerețelor* (proză) *Poesii* și *Teatru*.

NICOLEANU (*Nicolae*), unul dintre poetii distinsi ai noiei pleiade (1833—1871); a scrisu *Poesii*, mai alesu elegii și a colaboratū la diverse diare politice.

O

OMERU, cel mai mare dintre poetii grecesci, autorulū *Iliadei* și *Odiseei*; nu se scie unde și când s'a născutu. Unii-i contestă chiar existența.

ORATIU (*Quintius Horatius Flaccus*), celebru poetu latinu (65—8 d. Chr.); a scrisu *Ode*, *Epistole*, *Satire* și unū felu de *Artē poetică*.

ORFEU, musicantū și poetu fabulosu; obținu voia de a lua din Infernū pe soția sa Euridice, cu condiția de a nu o privi în față de câtū la eșire din Tartarū; elū o perdu neascultându de acestū ordinū.

OVIDIU (*Publius Ovidius Na-*

so), poetu latinu, unul din cele mai frumoase spirite ale secolului lui August, alu caruia capu de operă este *Metamorfosele*, muri exilat la Tomi, lângă Marea Neagră (43 a. Chr. — 18 d. Chr.).

P

PANN (*Anton*), mare poetu popularu alu României (1797—1854) de la care avem o mulțime de opere populare. mai toate în versuri; mai însemnate s untu : *Povestea vorbeii*, *O ședătoare la fără sa* *Povestea lui Moșu Albu Spitalulu amoriului*, *Întelepțulu Archir*, și altele, dintre care foarte multe bisericesci.

PASCAL (*Blaise*), mare geometru și scriitoru franceșu (1623—1662); constată greutatea aerulu la 1648 și compuse *Provincialele și Cugetări* (*Pensees*) care se publicară după morțea-i.

PERICLE, omu de stat și oratoru a enianu, dede numele seii secolului în care trăi (499—429 a. Chr.) muri de ciumă.

PEDRU, veii Fedru.

PITT (*William*), lord Chatham, omu de stat englesu (1708—1778), inemiculu crâncenu alu Franciei, și apărătorulu coloniștilor englesi din America, în parlamentu.

PLINIU (*celu tînăr*) consulu romanu (61—118 d. Chr.) a scris *Panegiricul lui Trajan* și *Epistole*.

PLUTARCH, istoricu și moralistu grecu (50—120 d. Chr.) fu preceptoru lui Adrian și consulu sub Traianu; ne-a rămasu de la elu *Opere morale* și *Viețele paralele* ale omenilor ilustri, greci și romani.

PROTAGORA, sofistu grecu, acusatu de impietate și gonitu din Atena (490—420 a. Chr.)

PUMNUL (*Aronu*), capulu școlii fonetiste din Bucovina, a-

utorulu *Lepturariulu* și altoru serieri limbistice și didactice. (1818—1866.)

Q

QUINAULT, poetu franceșu, obținu unu mare succesu prin tragediele sale lirice (1635—1688).

QUINTILIAN, retoru latinu a-utorulu *Instituțiuni-l ru oratorice*, retorică și planu de studii pentru oratoru (42—120 d. Chr.).

R

RACAN, poetu franceșu (1589—1670) a scrisu *Memoriu asupra vieții lui Malherbe*, *Bergeries*, etc.

RACINE (*Jean*), celu mai perfectu dintre poetii tragici franceși (1639—1699) ale carui piese principale suntu: *Andromaque*, *les Plaideurs*, *Britanicus*, *Bajazet*, *Mithridate*, *Iphigénie en Aulide*, *Phédre*, *Esther* și *Athalie*.

ROLLIN (*Charles*), profesorul și rectorul alu Universității din Paris (1661—1741) a scrisu unu *Tratatü asupra studiilor* și o *Istoriu antică*.

ROUSSEAU (*Jean-Baptiste*), poetu franceșu (1671—1741) a scrisu *Ode*.

S

SENECA (*filosofulu*), preceptorulu lui Nerone care-lu sili a se sinucide. A scrisu unele tratate de filosofie morală. Unii îi atribuie și nesce tragedii. (2-65)

SEULESCU (*George*), celebrulu editoru alu Croniceii lui Huru, (1798—?), a scrisu pe tărêmulu didacticu și limbisticu; de la elu avem și o eulegere de *Fabule*.

SÉVIGNE (*Marie de Rabutin-Chantal, marchisă de*), ce-

lebră prin *Scrisorile* sale.

SHAKESPEARE (*William*), celū mai mare poetū alū Engli-terei și unulū din cei mai mari poeți dramatici (1564—1616) fu actorū și apoi proprietarū de teatru. Avemū de la dēnsulū 36 pie-se, dintre care cele mai celebre suntū : *Romeo și Julieta*, *Hamlet*, *Macbeth*, *Othello*.

SIHLĒNU (*Alexandru*), dis-tinsū poetū românū, născutū la 1834 și mortū în flōrea vērstei (de 23 ani), *Gilbertulū* românū. de la care avemū o seriā de poe-sii : *Armonii intime*.

SOCRATŪ, filosofū ateniānū, combātu pe sofisti și condamnă excese democrației; acusatū de corumpetorū alū tinerimei și des-tractorū alū religiunei, fu con-damnatū a bé cucutā (469—400 a. Chr.)

T

TACITŪ (*Caius Cornelius*), celebru istoricū latinū, născutū cātre anulū 50 d. Chr., mortū pe la începutulū domniei lui Adrian, ne-a lăsatū : *Viața lui Agricola*, *Germania*, o parte din *Anale* și din *Istoriū*.

TERENTIŪ, poetū comicū latinū (194—158 a. Chr.) ale cui comedii mai cunoscute suntū *Adriana* și *Adelfii*.

TERTULIAN, părinte alū bi-sericeii latine (160—240) autorū alū multorū serieri contra păgā-nismulū și în favōrea religiunei erescine, între altele *Apologetica*.

THEOPHILE, celebru rivalū alū lui Malherbe, autorulū tra-

gediei *Pyrame et Thisbé* și alū mai multorū *Ode*.

TITU-LIVIŪ, istoricū latinū (58 a. Chr.—17 d. C.); a scrisū o *Istoriā romană* din care a mai rămasū puține fragmente.

ȚICHINDEL veți Cichindela.

U

UREKI (*Grigore, Vorniculū*), unulū din primii scriitori mol-doveni, de la care avemū cea d'ântăitū cronică întrégă. Despre dēnsulū se sciā numai că a tră-itū în secolulū XVI; elū a scrisū despre Domnii *Moldovei și via-ța lorū* cu o introducere *Pentru descălecatulū țerei Moldovei*.

V

VĂCARESCU (*Ioan, logofē-tulū*), unulū dintre cei d'ântăitū și mai buni poeți romāni (1786—1863), de la care avemū mai multe *Poesii originale* și căte-va traduceri pentru teatru : *Britanicū*, *Ermiona*, *Regulū*, etc.

VIRGILIŪ (*Publius Virgilius Maro*), mare poetū latinū (70—19 a. Chr.), a scrisū *Eneida*, *Bucolice* și *Georgice*.

VOLTAIRE (*Arouet de*), po-etū, filosofū, istoricū francesū, (1694—1778), căpetenia partitei filosofice din alū XVIII secolū.

Z

ZENON, filosofū grecū (V-lea secolū a. Chr.), creatorulū dia-lecticeii.

ZOLA (*Emile*), capulū șōlei naturaliste în Franția.

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2007

TABLĂ ANALITICĂ

DE

Materiele cuprinse în „Apendice“

	pagina
Genuri de cauze : genul demonstrativ	145 ¹
Genul deliberativ și judiciar	146
Silogismul, Entimema, Epichirema	147
Soritul, Dilema, <i>Disputa lui Protagora cu Ec- catlu</i>	148
<i>Dilema Cretanului</i>	149
Esemplul	150
Inducțiunea, Argumentul personal	151
Definițiunea, <i>Definiția omului fără de bani</i>	152
Enumărarea părților	153
Genul și Specia, Comparațiunea și Asemănarea	155
<i>Odă la Ciocoi</i> de B. P. Hasdeu.	156
Contrarie, Repugnantele	157
Circumstanțele, Antecedente și Consecuente.	158
Cauza și efectul	159
Etimologia, Locuri comune estrinseci, Pateticu.	161
Esemples de pateticu : din Demostene	162
„ Idem (traducere)	163
„ din <i>Titu-Liviu</i>	164
„ din <i>Masillon</i>	<i>ibid</i>
„ Idem (traducere)	165

¹ Materiele cuprinse până la această pagină, sunt arătate atât în Apendice cât și în Tabloul de Retorică.

	pagina
Pasiuni — Ura	166
Pateticū dislocatū.	167
Sorgințile Invențiunei	168
Exordiū insinuantū din pledoaria lui De Sèze pentru Ludovicū XVI	169
Idem. (traducerea)	170
Exordiū mărețu din Balcescu	171
Exordiū ex-abrupto din Cicerone.	172
Narațiunea; <i>Intrarea lui Mihaiū Vodă în Alba- Julia</i>	173
Ordirea probelorū în Confirmațiune.	174
Esemplu de ordine omerică	175
Discursulū lui Perola din Titu-Liviu	176
Amplificațiunea.	178
Respingerea. Esemplu din Demostene	180
<i>Apărarea țeranului de Cichindelū</i>	181
Lupta pentru unitatea națională este o datoriă pentru Români	182
Sofisme: Căutarea principiului.	185
A lua dreptū causă acea ce nu este causă.	186
A judeca unū lucru după acea ce-i convine nu- mai accidentalū	<i>Ibid</i>
A trece de la cea ce e adevăratū relativu, la cea ce este adevăratū absolutū	<i>Ibid</i>
Perorațiunea, — lui Cicerone pentru Milone.	187
Planulū discursului.—Asupra adevărului religiunei	190
Digresiuni, episode	192
Stilulū, Puritatea	193
Proprietatea	195
Sinonime:	196
Barbarisme, — de dicere	198
Idem, de frasă	199
Latinisme, <i>Mihaiū pe câmpulū Turdeș de G. M. F.</i>	200
Elinisme—Limba românească din anii 1822 și 1832	201

Elinisme, — <i>Cântecul vechi de lume</i> din timpul lui Caragea și Șuțu.	201
Germanisme, Slavonisme	202
Franțusisme	203
Ungurisme, Turcisme, Solecisme.	204
Provincialisme, Archaisme.	206
Neologisme	207
Purismul, — <i>Apelu la arme</i> de G. M. F.	208
Causele stricărei limbei, Claritatea	209
Galimatia și non-sens, — <i>Filosofia absolută</i>	210
Obscuritatea, — <i>La Thermele lui Carol IV de</i> I. Eliade R.	<i>ibid</i>
Equivocul în stilul glumeț	211
Stilul bombastic, — <i>Căința lui Petru de Mal-</i> herbe, Teratologia	212
Armonia de cuvinte, Cacofonia	213
Armonia fraselor, Stilul periodic.	214
Stilul biblic	215
Armonia imitativă.	216
Idem, — <i>Viscolul</i> de V. Alexandri.	217
Idem, — <i>Sgomotul luptei, Tropotul cailor și</i> <i>urletul lupilor</i>	<i>ibid</i>
Idem, — <i>Furtuna, Șueratul șerpilor</i> Armonia de mișcare	218
Armonia de sentiment — <i>Visul Ataliei</i> de Ra- cine (Sion).	219
Idem — <i>Uciagașul fără voiă</i> de Gr. Alexandrescu	220
Stilul tăiat, — <i>Fuga lui Sinan-Pașa</i> de Bălcescu	222
Simplicitatea, — <i>Logofetul Teut în misiune di-</i> <i>plomatică</i> de I. Neculcea	223
Idem — <i>Fuga lui Petru Rareș</i> de Gr. Ureki <i>ibid</i>	
Stilul familiar — <i>Harpagon</i> din Molière	224
Idem — <i>Vulpea și Bursucul</i> de A. Donici	225
Concisiunea — <i>Petițiunea lui Horia către Iosif II</i>	226

Stilul laconic, Eleganța, — <i>Glasă din stele</i> . . .	227
Naivitatea — <i>La laitière et le pot au lait</i> . . .	229
Idem — <i>Planul Simigiului</i> de Anton Pann . . .	230
Grația, — <i>Cântul gîntei latine</i> de V. Alexandri . . .	231
Energia, Vehemența	233
Magnificența, — <i>O noapte pe ruinele Târgoviștei</i> . . .	234
Idem — <i>Odă Statuei lui Mihai Viteazul</i>	235
Sublimul de eugetare și imagini — <i>Căderea dra-</i> <i>cilor</i>	236
Idem — <i>Mieșul Iernei</i> de V. Alexandri	238
Sublimul de Sentiment — <i>Mama</i> de Al. De-	
paratenu — <i>Convenința, Figurile</i>	239
Originea figurilor	241
Intrebuințarea figurilor, Metafora	242
Alegoria	243
Idem — <i>Odă la o corabiă</i> de Horațiu.	244
Idem — <i>Starea Românilor de la 1821</i>	245
<i>Dariu și Scitii</i>	<i>ibid</i>
<i>Enigma lui Oedip, Tarciniu și fiul său</i>	246
Catacresa, Metonimia	<i>ibid</i>
Sinecdoca.	247
Antonomasa, Elipsa	248
Zeugma, Pleonasmul, Iperbata, Silepsa	249
Repetițiunea, — <i>Armata Române, Vântosele</i>	250
Repetițiunea esagerată, Aposițiunea	251
<i>Cine-să Ungurii</i> . Gradațiunea Tautologia	252
Eufemismul, Enalagiul, Chiasma	253
Interogațiunea — <i>Ce e mai tristă pe lume</i>	254
Subjecțiunea.	255
Apostrofa — <i>Marșul anului 1848</i>	256
Exclamațiunea — <i>Limba românească</i> de G. Sion	258
Idem — <i>Săracelor tinerețe</i> de C. Conaki	<i>ibid</i>
<i>Monologul medicului Herman</i> din Sorin	259
Prosopopea — <i>Prosopopée du Danube</i> de V. Hugo	262
Idem — <i>Danubiul în mînie</i> (traducere).	263

	pagina
Idem — <i>Slănicul</i> de Conaki, Dialogismul	267
Optațiunea, Imprecatiunea, <i>Blestemul</i> țerei	268
<i>Blestemul</i> lui <i>Grui Sănger</i> de V. Alexandri	270
<i>Imprecatiunea Camiliei</i> de P. Corneille	<i>ibid</i>
Ipotiposa — <i>O noapte la morminte</i> , de D. Bolint.	271
Idem — <i>Dumbrava Roșie</i> de Bălcescu	273
Idem — <i>La Cozia</i> de Gr. Alexandrescu	<i>ibid</i>
Acumulațiunea de efecte	274
Icôna — <i>Radu Negru</i>	276
Etopea — <i>Caracteristica lui Stefan cel mare</i>	<i>ibid</i>
Id. — <i>Dômnă Stanca</i> , soția lui Mihai Vitezul	277
Caracterul său Portretul — <i>Portretul lui Tudor</i> <i>dor</i> <i>Vladimirescu</i>	<i>ibid</i>
Cronografia — <i>Fuga și risipa țerei la 1821</i>	278
Idem — <i>Sburătorul</i> (fragment) de I. Eliade R.	279
Topografia — <i>Călugărenii</i> de N. Bălcescu	<i>ibid</i>
Descrițiunea sau Demonstrațiunea	280
Idem — <i>Ardelul</i> de N. Bălcescu	281
Ironia	282
Ironia Socratică	283
Asteismul	285
Sarcasmul, Iperbola	286
Litota, Perifrasa	288
Antitesa — <i>La Schiler</i> (fragment) de I. Eliade	289
Idem — <i>Viața</i> de V. Conta	290
Antilogia, Comparațiunea	<i>ibid</i>
<i>Fericirea</i> de Al. Sihlenu	291
Paralela — <i>Decebal și Stefan cel mare</i>	292
Alusiunea	294
Gradațiunea, Suspensiunea, Reticența	295
Comunicațiunea, Dubitațiunea	296
Concesiunea, Epifonema, Sentințe	297
Ipotesa, Jurământul	298

ÎNDREPTĂRI

La pag.	8	linia	19	în loc de	Pitagora	să se scrie	Protagora
" "	18	"	29	" "	vex	" "	vox
" "	24	"	18	" "	amori	" "	omori
" "	75	"	16	" "	pe Milone	" "	pe Clodiu
" "	113	"	19	" "	cugetare	" "	cuvinte
" "	226	"	17	" "	Labrier	" "	La Bruyère

Principalele reviste române, literare, științifice, beletristice, etc.

- Amiculu Familiei, Gratz.
Analele Medicale Române, București.
Asachi, Piatra.
Albina Botoșaniloru, Botoșani.
Aurora Română, Cernăuți.
Biserica Română, București.
Biserica și Școala, Arad.
Candela, Cernăuți.
Cimpoiulu, București.
Columna lui Traianu, București.
Convorbiri literare, Iași.
Contemporanulu, Iași.
Dacia Viitoare, Bruxelles.
Dreptulu, București.
Economia Rurală, București.
Educatorulu, București.
Emanciparea, București.
Familia, Pesta.
Învățatorulu, București.
Literaturulu, București.
Ortodoxulu, București.
Portofoliulu Român, București.
Recreații științifice, Iași.
Revista Archeologica, București.
Școala Română, Ploesci.
Spitalulu, București.
Trebuingiosulu, București.
Tinerimea Română (Revista Societății), București.
Universalulu, Iași.
Vocea Adevărului, București.
Vocea Română, Craiova.